หอสมุดดำรงราชานุภาพ
กรมศิลปากร

พระอภัยมณีฉะบับหลวง

คำกลอนของสุนทรภู่

เล่มที่ ๓

พร้อมด้วยคำอธิบายเรื่องพระอภัยมณี

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ทรงเรียบเรียง

ฉะบับสำนักงานไทยบรรณาการ

จัดพิมพ์

หอสมุดดำรงราชานุภาพ
กรมศิลปากร

พระอภัยมณีฉะบับหลวง

คำกลอนของสุนทรภู่

เล่มที่ ๓

พร้อมด้วยคำอธิบายเรื่องพระอภัยมณี

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ทรงเรียบเรียง

ฉะบับสำนักงานไทยบรรณากร

จัดพิมพ์

NATIONAL LIBRARY

เลขเล่ม ๑๗.

เลขหมู่ ภ ๓๘๗

ช่องเก็บ

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

31111005354260

คำอธิบาย
เล่มที่ ๓
ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ขอแจ้งความให้ท่านทั้งหลายผู้อ่านหนังสือกลอนเรื่องพระอภัยมณี ทราบ ว่าหนังสือพระอภัยมณีฉะบับหอสมุดแห่งชาตินี้ พิมพ์โดยถือเอาประโยชน์ในทางวรรณคดีเป็นสำคัญ หนังสือกลอนเรื่องพระอภัยมณีตามฉะบับที่ได้พิมพ์มาแต่ก่อน เป็นหนังสือ ๑๐๕ เล่มสมุดไทย มีคำกล่าวกันสืบมา ว่าเดิมสุนทรภู่ตั้งใจจะแต่งให้หมดเรื่องเพียงพระอภัยมณีกับนางสุวรรณมาลีและนางละเวงออกบวชที่เมืองลังกา เป็นหนังสือ ๔๙ เล่มสมุดไทย แต่กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งให้สุนทรภู่คิดแต่งต่อไปอีก มิให้จบเสียเพียงนั้น สุนทรภู่พึ่งพระบารมีกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพอยู่ ไม่กล้าขัดก็จำใจต้องแต่งเรื่องพระอภัยมณีต่อไป แต่ตอนที่ต่อนี้ สุนทรภู่แต่งเองบ้าง วานผู้อื่นซึ่งเป็นศิษย์หาให้แต่งบ้าง มิได้ตั้งใจจะแต่งโดยปราณีตเหมือนตอนก่อน พิจารณาดูหนังสือพระอภัยมณี ก็เห็นว่าจะจริงดังคำที่กล่าวกันมา พิเคราะห์ดูเค้าเรื่องและสำนวนเห็นได้ว่าสุนทรภู่ตั้งใจจะให้สิ้นเรื่องเพียงพระอภัยมณีออกบวช เรื่องต่อนั้นมาดูเป็นซังตายแต่งขึ้นคล้าย ๆ กับเรื่องที่เขาแต่งทำหนังฉายภาพยนต์ออกเล่นเป็นตอน ๆ สำนวนกลอนก็มีทั้งของสุนทรภู่และของผู้อื่นสลับซับซ้อนปะปนกัน ไม่เป็นสาระในทางวรรณคดี ด้วยเหตุนี้กรมศิลปากรจึงชำระและพิมพ์หนังสือกลอนเรื่องพระอภัยมณี เพียงเท่าที่สุนทรภู่เจตนาจะให้สิ้นเรื่อง เรื่องต่อนั้นไปเป็นแต่ให้เก็บความเรียงเป็นนิทานพิมพ์ไว้ข้างท้ายสมุดเล่มนี้ พอให้ผู้อ่านทราบเรื่องพระอภัยมณีที่มีอยู่แต่เดิม.

สารบาญ

หน้า

ตอนที่ ๔๗ อภิเศกสินสมุทร ๑

พระอภัยมณีให้สารไปถึงศรีสุวรรณและท้าวสุริโยทัย ๑

ศรีสุวรรณตอบสารพระอภัยมณี ๒

ท้าวสุริโยทัยตอบสารพระอภัยมณี ๕

พระอภัยมณีเตรียมไปเมืองรมจักร ๖

เตรียมพิธีอภิเศกสินสมุทร ๙

นางอรุณรัศมีอิดเอื้อนไม่ยอมเข้าพิธี ๑๐

อภิเศกสินสมุทร ๑๕

นางอรุณรัศมีไม่ยอมเข้าหอ ๑๗

สินสมุทรป่วยเป็นไข้ใจ ๑๘

ท้าวทศวงศ์ให้นางอรุณรัศมีไปพยาบาลสินสมุทร ๒๐

สินสมุทรหายป่วย ๒๓

พระอภัยมณีเตรียมไปเมืองการะเวก ๒๕

สินสมุทรเกี้ยวนางอรุณรัศมีไม่สมประสงค์ ๒๖

ตอนที่ ๔๘ นางเสาวคนธ์หนี ๓๐

นางเสาวคนธ์เตรียมการจะหนี ๓๐

พระอภัยมณีถึงเมืองการะเวก ๓๐

นางเสาวคนธ์หนีจากเมืองการะเวก ๓๓

สุดสาครตามนางเสาวคนธ์ ๒๙

พระอภัยมณีเตรียมกลับเมืองผลึก ๓๗

นางสุวรรณมาลีบอกอุบายให้สินสมุทรได้นางอรุณรัศมี ๔๐

ตอนที่ ๔๙ นางเสาวคนธ์แปลงเป็นฤาษี ๔๔

หน้า

นางเสาวคนธ์ไปถึงเมืองวาหุโลม	๔๕
นางเสาวคนธ์รบกับพวกด่านปากน้ำ	๔๙
นางเสาวคนธ์จับนายด่านได้	๔๙
ด่านรายทางบอกข่าวศึกไปถึงเมืองวาหุโลม	๕๔
เจ้าเมืองวาหุโลมสั่งให้ราหูไปจับนางเสาวคนธ์	๕๕
นางเสาวคนธ์คิดอุบายยอมให้จับนายด่านปากน้ำ	๕๗
นายด่านปากน้ำแกล้งยั่วเจ้าเมืองวาหุโลม	๖๑
ตอนที่ ๕๐ นางเสาวคนธ์ได้เมืองวาหุโลม	๖๒
นางเสาวคนธ์เตรียมรบกับราหู	๖๔
นายด่านปากน้ำจับราหูได้	๖๕
ราหูอาสานำทัพนางเสาวคนธ์ไปตีด่านศรีเมฆ	๖๗
ราหูจับศรีเมฆได้	๖๙
ศรีเมฆอาสานำทัพนางเสาวคนธ์ไปตีด่านพระกาฬ	๗๐
พระกาฬล่อลวงจับศรีเมฆได้	๗๒
นางเสาวคนธ์ตีด่านพระกาฬแตกได้ศรีเมฆคืน	๗๕
พระกาฬหนีไปเฝ้าเจ้าเมืองวาหุโลม	๗๕
เจ้าเมืองวาหุโลมยกทัพมารบกับนางเสาวคนธ์	๗๖
นางเสาวคนธ์จับเจ้าเมืองวาหุโลมได้	๘๑
เจ้าเมืองวาหุโลมเชือดคอตาย	๘๒
วาโหมออกมารับนางเสาวคนธ์เข้าเมือง	๘๔
ตอนที่ ๕๑ สุดสาครตามนางเสาวคนธ์	๘๘
สุดสาครขอเรียนอุปเท่ห์สัตรีกับผู้เฒ่าที่เกาะค้างคาว	๙๐
สุดสาครเข้าเมืองวาหุโลม	๙๐
สุดสาครได้นางเสาวคนธ์	๙๓

หน้า

นางเสาวคนธ์ปูนบำเหน็จทหาร	๙๘
สุดสาครกับนางเสาวคนธ์กลับจากเมืองวาหุโลม	๙๙
สุดสาครกับนางเสาวคนธ์ปรึกษาเรื่องจะกลับเมือง	๑๐๒
ตอนที่ ๕๒ พระอภัยมณีทำศพท้าวสุทัศน์	๑๐๓
กำเนิดมังคลา วลายุดา วายุพัฒน์ หัสกัน	๑๐๓
หัสชัยไปเมืองผลึก	๑๐๕
ท้าวสุทัศน์ทิวงคต	๑๑๔
พระอภัยมณี ศรีสุวรรณ สินสมุทรไปปลงศพท้าวสุทัศน์	๑๑๙
ตอนที่ ๕๓ มังคลาครองเมืองลังกา	๑๒๑
นางละเวงปรารภจะอภิเษกมังคลาให้ครองกรุงลังกา	๑๒๑
บาดหลวงแนะนำให้มังคลาไปค้นเอาโคตรเพชร	๑๒๒
อภิเษกมังคลา	๑๒๓
มังคลาจัดการปกครองบ้านเมือง	๑๒๔
มังคลาเตรียมการจะไปเอาโคตรเพชรคืน	๑๒๗
มังคลาได้นางสุนี	๑๓๑
ตอนที่ ๕๔ มังคลาชิงโคตรเพชร	๑๓๔
วายุพัฒน์กับหัสกันอาสายกทัพไปชิงโคตรเพชร	๑๓๕
ท้าวสุริโยทัยฝันร้ายให้โลกเชษฐ์จัดการป้องกันเมือง	๑๓๗
หัสกันตีเมืองการะเวก	๑๔๐
หัสกันได้โคตรเพชรมาถวายมังคลา	๑๔๖
ท้าวสุริโยทัยมีสารถึงนางสุวรรณมาลี	๑๔๗
ตอนที่ ๕๕ มังคลาจับนางสุวรรณมาลีและท้าวทศวงศ์	๑๔๗
นางละเวงมีหนังสือเตือนสติมังคลา	๑๕๐
หัสชัยกลับจากเมืองผลึก	๑๕๕

	หน้า
หัสชัยครวญถึงนางสร้อยสุวรรณ จันทร์สุดา	๑๕๕
มังคลาได้สารนางสุวรรณมาลีมีถึงนางละเวง	๑๕๙
มังคลาให้วายุพัฒน์หัสกันไปจับนางสุวรรณมาลี	๑๖๑
วายุพัฒน์หัสกันจับนางสุวรรณมาลีได้	๑๖๓
วลายุดาไปตีเมืองรมจักร จับท้าวทศวงศ์ได้	๑๖๗
พระกฤษณาตามรบวลายุดา	๑๖๘
ตอนที่ ๕๖ หัสชัยตีด่านเมืองลังกา	๑๗๓
นางเสาวคนธ์เกณฑ์ทัพเจ้าวาหุโลมยกไปลังกา	๑๗๕
หัสชัยยกทัพไปเมืองลังกา	๑๗๗
หัสชัยรบกับทัพเรือพวกลังกา	๑๗๘
มังคลาคิดอุบายเผาทัพเรือหัสชัยแตกหนีขึ้นบก	๑๘๐
สุดสาครนางเสาวคนธ์มาช่วยหัสชัย	๑๘๕
ตอนที่ ๕๗ สุดสาครรบกับมังคลา	๑๘๗
มังคลาตีทัพสุดสาครนางเสาวคนธ์ล่าถอยไป	๑๘๙
นางเสาวคนธ์คิดอุบายตีเมืองใหม่ได้	๑๙๐
สุดสาครรบกับวายุพัฒน์หัสกัน	๑๙๐
นางสุนีพามังคลาหนี	๑๙๓
มังคลากับพวกเตรียมรบที่ด่านดงตาล	๑๙๘
บาดหลวงสอนตำราตั้งค่ายกลให้มังคลา	๑๙๙
ตอนที่ ๕๘ นางละเวงช่วยนางสุวรรณมาลีและท้าวทศวงศ์	๑๙๙
นางละเวงไปด่านดงตาล	๒๐๓
นางละเวงพบกับนางสุวรรณมาลีและท้าวทศวงศ์	๒๐๕
พวกทหารมังคลาไม่ยอมให้นางละเวงพานางสุวรรณมาลี และท้าวทศวงศ์ไปส่ง	๒๐๖

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

หน้า

นางละเวงพานางสุวรรณมาลีและท้าวทศวงศ์ไปอยู่ลังกา ... ๒๐๗

นางละเวงต่อว่าบาดหลวง ... ๒๐๙

มังคลาตั้งค่ายกล ... ๒๑๑

ตอนที่ ๕๙ พระอภัยมณีศรีสุวรรณไปเมืองลังกา ... ๒๑๑

พระอภัยมณีศรีสุวรรณกลับจากเมืองรัตนา ... ๒๑๒

ศรีสุวรรณยกทัพไปเมืองใหม่ ... ๒๑๓

พระอภัยมณียกทัพไปเมืองใหม่ ... ๒๑๕

พระอภัยมณีมีสารถึงมังคลา ... ๒๑๖

มังคลาตอบสารพระอภัยมณี ... ๒๑๗

หัสชัยรับอาสานำสารพระอภัยมณีไปให้นางละเวงที่เมือง ลังกา ... ๒๒๒

หัสชัยหักด่านสพานยนตร์ ... ๒๒๔

มังคลาให้วลายุคานและวายุพัฒน์ไปช่วยรักษาด่านสพานยนตร์ ... ๒๒๕

หัสชัยรบกับวลายุคาวายุพัฒน์ ... ๒๒๖

ทัพหน้าพระอภัยมณีหลงเข้าค่ายกล ... ๒๒๗

นางเสาวคนธ์แก้ค่ายกลได้ ... ๒๒๙

ตอนที่ ๖๐ พระอภัยมณีรบกับมังคลา ... ๒๓๐

หัสชัยไปถึงเมืองลังกา ... ๒๓๐

นางละเวงยกทัพไปตีด่านเขาเจ้าประจัญได้ ... ๒๓๒

มังคลาปรึกษาการสงคราม ... ๒๓๔

มังคลาวางไส้ศึกคิดตีเมืองลังกา ... ๒๓๖

นางละเวงให้วาโหมถือสารไปให้พระอภัยมณี ... ๒๓๖

พระอภัยมณีตีด่านดงตาลได้ ... ๒๓๙

มังคลาให้มาตีด่านเขาเจ้าประจัญจากนางละเวง ... ๒๔๑

	หน้า
วลายุดาวายุพัฒน์เลยมาตีเมืองลังกา	๒๔๑
วาโหมเตรียมทัพมาช่วยเมืองลังกา	๒๔๒
หัสชัยรบกับวลายุดาวายุพัฒน์	๒๔๕
ตอนที่ ๖๑ สังฆราชบาดหลวงเผาเมืองลังกา	๒๔๖
บาดหลวงให้พวกศิษย์ลอบจุดไฟในเมืองลังกา	๒๔๖
หัสชัยรบกับวลายุดาวายุพัฒน์	๒๔๗
นางละเวงกับวาโหมมาช่วยหัสชัย	๒๔๗
บาดหลวงคิดอุบายทำรูปกดหน่วงศึก	๒๕๑
พระอภัยมณีเป่าปี่จับวลายุดาวายุพัฒน์หัสกันได้	๒๕๕
ตอนที่ ๖๒ พระอภัยมณีเข้าเมืองลังกา	๒๕๗
นางละเวงไปหาพระอภัยมณี	๒๕๗
หัสชัยขอนางสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา	๒๖๐
พระอภัยมณีปรึกษาโทษวลายุดาวายุพัฒน์หัสกัน	๒๖๑
ผู้วิเศษพาวลายุดาวายุพัฒน์หัสกันหนี	๒๖๒
พระอภัยมณีให้สุดสาครเชิญสารไปเมืองการะเวก	๒๖๒
พระอภัยมณีเข้าเมืองลังกา	๒๖๓
พระอภัยมณีเข้าห้องนางสุวรรณมาลี	๒๖๖
พระอภัยมณีเข้าห้องนางละเวง	๒๖๗
ศรีสุวรรณเข้าห้องนางรำภาสะหรี	๒๖๙
สินสมุทรเข้าห้องนางยุพาผกา	๒๗๐
ตอนที่ ๖๓ อภิเศกหัสชัย	๒๗๑
สุดสาครถึงเมืองการะเวก	๒๗๑
ท้าวสุริโยทัยไปเมืองลังกา	๒๗๒
นางละเวงรับท้าวสุริโยทัย	๒๗๔

หน้า

อภิเษกสุดสาครกับนางเสาวคนธ์หัสชัยกับนางสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา ๒๗๕

หัสชัยกลับเมืองการะเวก ๒๗๖

ตอนที่ ๖๔ พระอภัยมณีออกบวช ๒๗๖

ศรีสุวรรณกลับเมืองรมจักร ๒๗๖

พระอภัยมณีกริ้วนางสุวรรณมาลีและนางละเวง ๒๗๘

พระอภัยมณีประชวร ๒๗๘

พระอภัยมณีบวชเป็นฤาษี ๒๘๐

นางสุวรรณมาลีนางละเวงบวชเป็นชี ๒๘๑

พระอภัยมณีนางสุวรรณมาลีนางละเวงไปอยู่เขาสิงคุตร์ ๒๘๕

สินสมุทรกลับเมืองผลึก ๒๘๖

สุดสาครนางเสาวคนธ์ครองเมืองลังกา ๒๘๖

นิทานเรื่องพระอภัยมณีต่อจากคำกลอน ๒๘๘

เรื่องพระอภัยมณี

ตอนที่ ๔๗

อภิเศกสินสมุทร

๏ ฝ่ายองค์พระอภัยเจ้าไตรจักร ให้อาลักษณ์ตรึกตรองจำลองสาร
ไปนัดฤกษ์อนุชาวิวาห์การ ตามโบราณร่วมจังหวัดปัถพี
ฉะบับหนึ่งถึงพาราการะเวก ว่าจะเศกลูกรักเป็นศักดิ์ศรี
บรรณาการพานทองล้วนของดี ทูตทั้งสี่นายรับกำกับไป
เชิญลงลำกำปั่นสุวรรณหงส์ เป็นลำทรงราชสารไปขานไข
พอลมดีคลี่คลายขยายใบ แล่นไปในแถวทางกลางทะเล
ระลอกคลื่นครื้นครึกเสียงกึกก้อง กระทบท้องกำปั่นให้หันเห
นายท้ายบ่ายหัวทิศาอาคเนย์ ข้ามทะเลลอยแล่นแสนสำราญ
ไม่ขัดข้องล่องลมถึงรมจักร ขึ้นตึกพักแขกเมืองแจ้งเรื่องสาร
ทั้งเพชรนิลจินดาบรรณาการ พนักงานพาเข้าเฝ้าพระองค์ ฯ
๏ ศรีสุวรรณนั้นออกนั่งบัลลังก์โถง ท้องพระโรงตรัสความตามประสงค์
แสนเสนาข้าบาทพระญาติวงศ์ เฝ้าพระองค์อภิวาทดาษดา
พนักงานคลานก้มบังคมบาท ทูลเบิกราชทูตประเทศพระเชษฐา
เข้าเฝ้าทูลมูลความตามกิจจา แล้วให้อาลักษณ์อ่านสารสุนทร ฯ
๏ ในสารทรงองค์อภัยมณีนาถ บรมบาทบพิตรอดิศร
มาถึงพระอนุชาสถาวร เจริญพรพูลสวัสดิ์ปัถพี
ด้วยเยี่ยงอย่างปวงก่อนบวรนาถ เสวยราชย์ร่วมรักเป็นศักดิ์ศรี
ย่อมสู่ขอหน่อนาถราชบุตรี ตั้งพิธีทำงานการวิวาห์
อันโฉมยงองค์อรุณราชบุตร กับสินสมุทรสมอำนาจวาสนา

จะเศกสองครองบุรีแทนพี่ยา   ตามประสาสุริย์วงศ์สืบพงศ์พันธุ์
เชิญพระน้องครองศรีดำริสาร   ตามโบราณรัตนามหาสวรรค์
พอจบสารกรานก้มบังคมคัล   ศรีสุวรรณสมถวิลที่จินดา
จึงปราศรัยไต่ถามผู้ถือสาร   ถึงวงศ์วารวังนิเวศน์พระเชษฐา
ยังไพบูลย์พูลสวัสดิ์วัฒนา   หรือโรคาร้าคาญประการใด ฯ
๏ ฝ่ายเสนีสี่ทูตที่ถือสาร   ต่างกราบกรานทูลแจ้งแถลงไข
ด้วยเดชะพระเดชปกเกศไป   สำราญใจไพร่ฟ้าทั้งธานี ฯ
๏ พระทรงฟังสั่งทูตให้หยุดพัก   ตึกตำหนักนอกประตูบุรีศรี
แล้วหยิบสารถานทองกล่องมณี   จรลีไปประณตท้าวทศวงศ์
ถวายสารอ่านจบแล้วบนอบ   ท้าวเธอชอบชื่นอารมณ์สมประสงค์
ว่าควรแล้วพี่น้องทั้งสององค์   จะดำรงร่วมคู่ตามบุราณ
มเหษีดีใจดังได้แก้ว   เป็นรู้แล้วพ้นทุกข์ทั้งลูกหลาน
แล้วสั่งเหล่าสาวสรรค์พนักงาน   ตระเตรียมการไว้เสียเจียวประเดี๋ยวนี้ ฯ
๏ ศรีสุวรรณทูลลาออกมาสั่ง   ให้ตอบทั้งบรรณาการตอบสารศรี
ทั้งข้าวเกลือเสื้อผ้าบรรดามี   ประทานสี่ทูตถือหนังสือมา
ทูตคำนับรับสารก้มกรานกราบ   ต่างได้ลาภทั่วกันก็หรรษา
ลงเรือใช้ใบซึ่งตะบึงมา   ไปกรุงการะเวกถึงทางครึ่งเดือน
ประทับทอดจอดท่าขึ้นหาด่าน   ต่างแจ้งความดีใจใครจะเหมือน
บ้างทักถามตามธรรมเนียมมาเยี่ยมเยือน   เคยเป็นเพื่อนกันเมื่อครั้งรบลังกา ฯ
๏ ฝ่ายเสนีสี่นายครั้นสายแสง   ต่างตกแต่งตามกำหนดมียศถา
แล้วเชิญเครื่องบรรณาการกับสารตรา   ตามเสนานำเข้าไปในพระโรง ฯ
๏ ฝ่ายขุนนางต่างแต่งตำแหน่งนั่ง   พานหมากตั้งทั้งคนโทล้วนโอ่โถง
พอเวลานาฑีถ้วนสี่โมง   เข้าพระโรงคอยพระองค์ผู้ทรงธรรม์ ฯ
๏ ฝ่ายปิ่นปักนัคราการะเวก   อดิเรกเรืองเดชทุกเขตขัณฑ์

สถิตแท่นแม้นมหาเวชยันต์ บนสวรรค์บัณฑุอาสน์อมรินทร์
สาวสุรางค์นางบำเรอเสนอบาท บำรุงราชรู้เชิงบรรเทิงถวิล
บ้างร้องรับขับเพลงบรรเลงพิณ บำเรอปิ่นปัถพีให้ปรีดา
ครั้นสายแสงแต่งองค์สรงสนาน พนักงานเครื่องถวายทั้งซ้ายขวา
ทรงสุคนธ์ปนทองประคองทา ผลัดภูษาค่าเมืองเรืองระยับ
ฉลององค์ทรงสวมเกราะนวมกนก ทับทรวงปกปีกทรวงดวงประดับ
กระหวัดองค์ทรงสังวาลผูกบานพับ ปั้นเหน่งทับทิมอร่ามแวววามแวม
แล้วสวมทรงมงกุฎบุษยรัตน์ ดูเคร่งครัดเรียงซ้อนสลอนแหลม
ทองกรเพชรเม็ดรอบประกอบแกม กระจ่างแจ่มจำมรงค์เรียงวงวาว
ครั้นสรรพเสร็จเสด็จเดินนางเชิญเครื่อง ผิวเนื้อเหลืองเหมือนหุ่นพึ่งรุ่นสาว
เชิญพระแสงแต่งเล็บไว้ยาวยาว ต่างตามท้าวออกที่นั่งบัลลังก์ทอง
พระฉลององค์ลงบนที่ทอดยี่ภู่ มีนางอยู่งานนั่งรับสั่งสนอง
ประโคมทั้งสังข์แตรออกแซ่ซ้อง ท้าคู่กลองแขกเสนาะเพราะสำเนียง
ปี่ไฉนได้ทำนองกลองชนะ เสียงเปิงปะเปิงครึ้มกระหึ่มเสียง
อำมาตย์หมอบนอบน้อมอยู่พร้อมเพรียง บังคมเคียงคอยสดับรับโองการ ฯ
◎ กรมวังบังคมบรมนาถ ทูลเบิกราชทูตถือหนังสือสาร
มาเฝ้าพร้อมน้อมประณตบทมาลย์ อาลักษณ์อ่านออกความตามกิจจา ฯ
◎ ในลักษณ์อักษรสารศรีสวัสดิ์ ปิ่นกษัตริย์ทรงเดชพระเชษฐา
เจริญราชไมตรีด้วยปรีดา มาถึงพระอนุชาให้ถาวร
เป็นปิ่นปักนคราการะเวก อดิเรกเรืองฤทธิ์อดิศร
พระทรงธรรม์กรุณาสุดสาคร เหมือนบิดรเลี้ยงดูให้อยู่เย็น
ทั้งนงเยาว์เสาวคนธ์คุมพลรบ ไปสมทบช่วยทุกข์เมื่อยุคเข็ญ
เหมือนหนึ่งญาติมาดหมายไม่วายเว้น ขอไว้เป็นธิดาด้วยอาลัย
ขอพระองค์จงประสิทธิ์มิตรภาพ อย่าให้สาบสูญเชื้อเหมือนเนื้อไข

ประการหนึ่งกษัตริย์หัสชัย ได้ตามไปสมทบรบลังกา
สนิทนักจักขอเป็นหน่อนาถ ร่วมพระญาติประยูรวงศ์เผ่าพงศ์า
อันลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา พระอนุชาช่วยเลี้ยงเพียงบุตรี
อันนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลสมร สุดสาครพี่น้องทั้งสองศรี
สุดแต่พระอนุชาจะปราณี ด้วยเป็นที่บิตุราชมาตุรงค์
ขอร่วมฉัตรปัถพีศรีสวัสดิ์ สืบกษัตริย์สมตามความประสงค์
ในเดือนสี่นี้จะพร้อมพระญาติวงศ์ ช่วยทำมงคลงานการวิวาห์
อภิเศกสินสมุทรกับบุตรน้อง เป็นคู่ครองนัคเรศแทนเชษฐา
แล้วเผ่าพงศ์วงศ์กษัตริย์ขัตติยา จึงจะมาเมืองพระน้องครองไมตรี
จนตราบสิ้นดินฟ้าสุทธาวาส ดำรงราชย์ร่วมบำรุงซึ่งกรุงศรี
ได้คับเขิญเช่นฉัตรชาวปัถพี จะเป็นที่พึ่งจบทั้งภพไตร ฯ

๏ พอจบสารกรานกราบพระทราบสิ้น สมถวิลหวังสนิทพิสมัย
ไม่บัญชาว่าขานประการใด จึงปราศัยเสนีทั้งสี่นาย
พระเชษฐามาบำรุงกรุงผลึก ค่อยว่างศึกเสร็จสมอารมณ์หมาย
หรือวงศ์วารบ้านเมืองเคืองระคาย หรือสบายบริบูรณ์ประยูรวงศ์ ฯ

๏ ฝ่ายเสนีสี่ทูตพูดฉลาด อภิวาททูลความตามประสงค์
พระเดชาอานุภาพปราบณรงค์ เสมอองค์อวตารผลาญไพริน
ให้ราบเรียบเงียบสงบทั้งรบพุ่ง ทรงบำรุงศาสนารักษาศีล
เสนาในไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ได้ทำกินค้าขายสบายใจ ฯ

๏ พระชื่นชมสมหวังสั่งอำมาตย์ ให้นำราชทูตาไปอาศัย
แล้วจากอาสน์ยาตรย่างเข้าปรางค์ใน ตรัสบอกให้อัคเรศแจ้งเหตุการณ์ ฯ

๏ ฝ่ายโฉมจันทวดีชุลีสนอง ดูท่านองนั้นเห็นรักสมัครสมาน
เพราะใคร่ได้พระองค์เป็นวงศ์วาร จึงว่าขานเฉียงเฉียบเป็นเปรียบเปรย
หัสชัยไปลังกาอาสาศึก เจ้าผลึกจะใคร่ได้ไว้เป็นเขย

ก็คิดเห็นเป็นบุญที่คุ้นเคย ไม่แคลงเลยแล้วจะคงเป็นวงศ์วาร
ตามแต่พระทรงเดชเกศกษัตริย์ จะตอบตัดหรือจะตามเนื้อความสาร
พระว่าพี่นี้ตริดำริการ จะแต่งงานเสียให้สิ้นที่นินทา
ไหนไหนได้เป็นลูกจะปลูกฝัง ให้พร้อมพรั่งเผ่าพงศ์พระวงศา
สองกษัตริย์ตรัสอยู่ในที่ไสยา จนนิทราเลยหลับระงับไป ฯ
◎ ครั้นรุ่งเช้าท้าวออกพระโรงหลวง พร้อมกระทรวงเสนาอัชฌาสัย
ตรัสประภาษราชการสำราญใจ แล้วสั่งให้ตอบสารลงลานทอง
เป็นข้อความตามมิ่งไมตรีกษัตริย์ พูดสวัสดิ์สืบวงศ์ดำรงสนอง
เขียนสำเร็จเสร็จสารใส่พานทอง กับสิ่งของมีราคาบรรณาการ
ทั้งข้าวเกลือเสื้อผ้าเงินตราแจก ให้พวกแขกเมืองมาพร้อมหน้าฉาน
ทั้งนายไพร่ได้ลาภต่างกราบกราน แล้วรับสารสองฉบับรีบกลับไป
ถึงพาราพากันเข้าเฝ้าพร้อม ประนมน้อมทูลแจ้งแถลงไข
แล้วถวายสิ่งของสองกรุงไกร พระสั่งให้พนักงานอ่านสารตรา ฯ
◎ ในสารศรีสุวรรณวงศ์ดำรงราชย์ บังคมบาทบทเรศพระเชษฐา
ซึ่งบุตรีศรีสวัสดิ์กับนัดดา จะวิวาห์นั้นก็งามตามโบราณ
พระบิตุราชมาตุรงค์พงศ์กษัตริย์ ไม่ข้องขัดพร้อมพรักสมัครสมาน
ขอเชิญพระเสด็จมาวิวาห์งาน จะจัดการไว้ให้พร้อมไพบูลย์ ฯ
◎ แล้วให้อ่านสารการะเวกตอบ ว่านบนอบจอมบิ่นบดินทร์สูร
จะสืบวงศ์ทรงพระอนุกูล ให้เพิ่มพูลภิญโญในโลกา
ขอบพระคุณสุนทรถาวรสวัสดิ์ ประดิพัทธ์ภูเบศพระเชษฐา
อันหลานน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา ชันษาคราวทัดกับหัสชัย
ขอรับเลี้ยงเพียงบุตรสุจริต ถนอมสนิทเหมือนหนึ่งเนื้อในเชื้อไข
การวิวาห์ถ้าจะเลื่อนไปเดือนใด ตามพระทัยไม่ขัดพระอัชฌา ฯ
◎ พอสิ้นสารอ่านจบแล้วนบนอบ พระชื่นชอบสรวลสันต์ด้วยหรรษา

จึงตรัสสั่งทั้งอำมาตย์ชาติเสนา เร่งตรวจตราเตรียมกำปั่นสักพันลำ
บรรดาเหล่าชาวพลคนทั้งหลาย ทั้งไพร่นายนุ่งห่มให้คมขำ
สำหรับเมืองเครื่องเล่นพวกเต้นรำ ทั้งมวยปล้ำเมืองเราจัดเอาไป
เล่นประชันกันกับเขาชาวเมืองโน้น ละครโขนแต่งงามตามวิสัย
ครั้นสั่งเสร็จเสด็จขึ้นปราสาทชัย สั่งข้างในทุกตำแหน่งจัดแจงการ ฯ
◎ ฝ่ายเวียงวังคลังนาพวกข้าเฝ้า เตรียมสำเภาตรวจตราโยธาหาญ
เลือกล้าต้าต้นหนพวกคนงาน เปลี่ยนรอกกว้านเสาใบใหม่ทั้งนั้น
ทั้งเสื่อผ้าประทานให้ไว้ใส่แห่ โหมดตาดแพรกำมะหยี่ต่างสีสัน
พวกรำเต้นเป็นงานการประชัน สมทบกันเข้าระดมประสมมือ
บ้างจัดแจงแต่งชฎาเจิมหน้าโขน กลองตะโพนฉิ่งกรับเครื่องนับถือ
บ้างไหว้ครูหมูไก่จะให้ลือ อุตลำหัวซื้อเสื้อแสงจัดแจงการ
พวกนายหนังช่างเขียนแปลงเปลี่ยนย้อม บ้างหัดซ้อมพากย์เจรจาจะว่าขาน
ทั้งจอแผงแต่งใหม่จะไปงาน บ้างแต่งร้านฆ้องระนาดตรึงกราดกลอง ฯ
◎ ฝ่ายห้ามแหนแสนสุรางค์นางสนม จัดเสื่อพรมหมอนเจียมตระเตรียมของ
ตะไกรหนีบหีบหมากเครื่องนากทอง มีพานรองขันน้ำโต๊ะสำรับ
ที่ชาววังรังหนี้ไม่มีแหวน ทำเบ้าแล่นกาไหล่ใส่ประดับ
บ้างซื้อเสื้อเผื่อเบี้ยหวัดด้วยขัดทรัพย์ บ้างเปลี่ยนสับยืมเขาพวกชาววัง
ทั้งเครื่องแต่งแป้งน้ำมันมุ้งหมอนเสื่อ ขนลงเรือเรียกข้าหน้าเป็นหลัง
ลงลำทรงหงส์สุวรรณบัลลังก์ ลำที่นั่งสินสมุทรเรือครุฑบิน
มาทอดท่าหน้าแพเรือแห่แหน เอนกแน่นในมหาชลาสินธุ์
บ้างร้องรำทำเพลงบรรเลงพิณ คอยท่าปิ่นปักพี้ด้วยปรีดา ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลลักษณ์ ชวนลูกรักอัครเรศโอรสา
เข้าที่สรงทรงเครื่องย่างเยื้องมา ลงเภตราพร้อมสนมกรมใน
ออกลำทรงหงส์บินฝ่ายสินสมุทร ออกเรือครุฑครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว

เสียงสังข์แตรแซ่ซ้องฆ้องชัย พลไพร่พร้อมโห่โห่สำเภา
พอออกจากปากน้ำก็ค่ำพลบ จุดเพลิงคบเรียงรายขึ้นปลายเสา
เป็นเดือนสามยามหนาวลมว่าวเบา พัดเพลาเพลาพอได้ใช้ใบสบาย
ลำที่นั่งตั้งกันเป็นหลั่นแล่น ไปตามแผนที่ทะเลคะเนหมาย
ล้วนเคยคลื่นชื่นใจทั้งไพร่นาย นั่งสบายบังลมและชมดาว
พวกผู้หญิงพิงเพื่อนดูเดือนแจ่ม จับผิวแก้มแลล้วนเป็นนวลขาว
ที่ปั้นป่วนครวญครุ่นพึงรุ่นราว ร่างเพลงยาวเยาะเย้ยเปรียบเปรยกัน ฯ
๏ จอมกษัตริย์ตรัสชวนมเหสี กับบุตรีชมดาวทั้งสาวสรรค์
เหมือนโคมเคียงเรียงรอบเป็นขอบคัน ล้อมพระจันทร์แจ่มฟ้านภาลัย
บอกบุตรีรี้หัตถ์แล้วตรัสว่า ที่กลางฟ้าเรืองยาวนั้นดาวไถ
โน่นดาวจรงตรงหน้าอาชาไนย ดาวลูกไก่เขาก็เรียกสำเนียกนาม
พระบุตรีพี่น้องค่อยส่องเนตร ที่สังเกตสงสัยทูลไต่ถาม
พระชี้หัตถ์ตรัสแถลงให้แจ้งความ ทั้งหม่อมห้ามหม่อมแหนนั่งแหงนคอ
จนเดือนดับลับรุ่งสดุ้งตื่น ไปกลางคืนมิได้จอดทอดสมอ
ฝูงปลาร้ายว่ายเรียงเข้าเคียงคลอ ชะเง้อคอคอยดูทุกผู้คน
เห็นงูเงือกเกลือกกลอกขึ้นหยอกยุด อุดตะลุดโลดเสือกเสือกสลน
หางเหมือนอย่างหางปลาในสาชล หน้าเหมือนคนแปลกเหลือตามเรือเรียง
ไม่ขัดข้องล่องลมถึงรมจักร เสียงคึกคักฆ้องกลองแซ่ซ้องเสียง
ทหารโห่ได้ล้อมมาพร้อมเพรียง เข้าทอดเรียงรายท่าหน้าธานี ฯ
๏ สมเด็จท้าวทศวงศ์พงศ์กษัตริย์ ช่วยตรวจจัดตำหนักตามศักดิ์ศรี
ให้แขกมาอาศัยไพร่ผู้ดี จัดทั้งที่ไพชยนต์พระมณเฑียร
ประทีปแก้วชวาลาระย้ายับ กระจ่างจับแลหลากชิงฉากเขียน
ตะเกียงรายสายสร้อยห้อยโคมเวียน แท่นวิเชียรรัชวาลย์มีม่านบัง ฯ
๏ ศรีสุวรรณนั้นลงมาหน้าฉนวน จัดกระบวนเสนาแห่หน้าหลัง

รับองค์พระอภัยเข้าในวัง　　พร้อมสะพรั่งนักสนมกรมใน
ริ้นไพชยนต์มณเฑียรวิเชียรรัตน์　　ตึกปรัศว์สาวสุรางค์ต่างอาศัย
พวกเสนีรี้พลสกลไกร　　ปลูกโรงใหญ่ริ้นให้อยู่ตามหมู่กรม
ท้าวทศวงศ์พงศาก็มาเยี่ยม　　ตามธรรมเนียมชอบชิดสนิทสนม
คิดจัดแจงแต่งงานสำราญรมย์　　จนพระประทมแทบจะหลับจึงกลับไป ฯ
◎ หยุดสบายหลายคืนต่างชื่นแช่ม　　พอเดือนแรมฤกษ์ดีพิธีไสย
ให้หมายเวรเกณฑ์บอกสมนอกใน　　ทั้งนายไพร่พร้อมพระวงศ์พงศ์ประยูร
ปลูกโรงราชพิธีสิบสี่ห้อง　　มีมุขช่องมณฑปนพศูล
ประดับเครื่องเรืองแอร่มแจ่มจำรูญ　　ที่พื้นปูนปูลาดดาดศิลา
ปูเสื่ออ่อนซ้อนเจียมเอี่ยมสอาด　　เพดานดาดห้อยห่วงพวงบุบผา
ประทีปจัดอัจกลับประดับประดา　　แก้วระย้าเพ็ชร์ห้อยดูพรอยพราย
พระแท่นที่อภิเศกเอกฉัตร์　　ล้วนแก้วเก้าเนาวรัตน์จำรัสฉาย
ทั้งกลศสังข์ตั้งเคียงอยู่เรียงราย　　บายศรีซ้ายขวาขวัญจุณจันทน์เจิม
ทั้งกองแก้วแล้วก็กองทองประกอบ　　ที่ริมรอบราชวัตร์ฉัตร์เฉลิม
พวกนายช่างทั้งปวงข้าหลวงเดิม　　คอยแต้มเติมติเตียนผลัดเปลี่ยนแปลง ฯ
◎ ฝ่ายพวกลูกปลูกโรงสำหรับเล่น　　บ้างลากเข็นล้อเกวียนบ้างเขียนแผง
ผูกภูเขาเอาไม้ตัดรื้นจัดแจง　　ต่างคิดแต่งต่างกันประชันโรง
มีสายรอกนอกในลวดได้เล่น　　ทำบ้อมเป็นเมืองพลับพลาดูอ่าโถง
ที่หน้าฉานร้านยาวผ้าขาวโยง　　มีเกราะโกร่งเตรียมสำรองทั้งสองเมือง
ที่พวกลูกปลูกพลับพลาดาดผ้าสี　　ม่านมู่ลี่เลขาเขียนฝาเฝือง
ราชวัตร์ฉัตร์เบญจรงค์เรือง　　ให้ปักรอบขอบเมืองเครื่องมงคล
หุ่นละครมอญรำทำโรงงิ้ว　　เป็นแถวทิวสองข้างทางถนน
เด็กผู้ใหญ่ไพร่ฟ้าประชาชน　　มาเกลื่อนกล่นกลาดกลุ้มประชุมกัน ฯ
◎ ฝ่ายห้ามแหนแสนสนมเมืองรมจักร　　ล้วนรู้หลักเหลือสาวเพลงยาวขยัน

กับสาวสาวชาวเมืองผลิกนั้น รู้จักกันแต่เมื่อครั้งไปลังกา
ล้วนเคยเป็นเล่นอีกไม่หลีกเลี่ยง นัดเพื่อนเคียงโต๊ะกันด้วยหรรษา
ที่มีทรัพย์รับเพื่อนก็เยือนมา ได้หน้าตาดั่งปึ้งทำจึงคม
ที่รักใคร่ให้ของเครื่องทองนาก กระจกฉากมีดน้อยไม้สอยผม
ที่ขัดทรัพย์รับเพื่อนต้องเดือนกรม ผ้านุ่งห่มหอบจำนำมาทำยศ
ท่านท้าวนางต่างจัดขนัดแห่ บ้างเชิญแต่พระแต่งตามล้วนงามหมด
ที่ถวายชายชะม้อยทำช้อยชด ต้องทำบทเป็นครูให้รู้ที
หัดให้ยอบหมอบกรานอยู่งานพัด ประจงจัดเครื่องอานพานพระศรี
ทั้งสาวใหญ่เก็บไรจุกลูกผู้ดี รู้ท่วงทีถูกต้องทำนองใน ฯ
๏ สมเด็จท้าวเจ้าบุรีรมจักร เห็นพร้อมพรักยินดีจะมีไหน
ให้โหราหาฤกษ์เจริญชัย ประจวบได้เจ็ดค่ำเป็นสำคัญ
โขนละครนอนโรงตีโกร่งซ่าว เสียงเกรียวกราวกรุงไกรมไหศวรรย์
พวกโยธีชีพราหมณ์พรหมจรรย์ มาพร้อมกันสี่หมวดสวดพิธี
ปุโรหิตติดเทียนคอยเวียนแว่น พูดคะแนนจันทน์เจิมเฉลิมศรี
โหรคอยท่าหาฤกษ์เบิกบัตรพลี ระวังตีฆ้องสำคัญเป็นสัญญา ฯ
๏ สมเด็จท้าวทศวงศ์ดำรงราชย์ กับนางนาฏมเหษีมียศถา
ต่างทรงเครื่องเรืองงามตามชรา ใส่มหามงกุฎใหญ่ถือไม้เท้า
แล้วสั่งพระมเหษีไปที่หลาน ดูงานการคักเคือนเป็นเพื่อนสาว
เหมือนมาแขกแรกรักอีกสักคราว ข้างเพื่อนบ่าวข้าจะเป็นได้เล่นกัน
แล้วแย้มสรวลชวนพระวงศ์พงศ์กษัตริย์ มาแท่นรัตน์โรงพิธีที่ทำขวัญ
อยู่พร้อมพรั่งทั้งกษัตริย์ศรีสุวรรณ คอยนับชั้นฤกษ์พาเวลากาล ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยเจ้าไตรจักร จูงลูกรักเข้ามณฑลสถาน
ประโคมฆ้องกลองดังกังสดาล พราหมณ์ก็อ่านมนต์สนองประคองเคียง
ค่อยรินรดกลศสังข์หลั่งพระเต้า บัณเฑาะว์เป่าสังข์แตรเซ็งแซ่เสียง

ครั้นเสร็จสรงทรงเครื่องต้นทับนเตียง พี่เลี้ยงเคียงคอยหยิบจับประจง
สนับเพลาเพราพรายปลายกนก ทรงผ้ายกแย่งอย่างไว้หางหงส์
ห้อยชายแครงแฝงใส่ชายไหวทรง ฉลององค์อินทนูชมพูนุท
คาดปั้นเหน่งเปล่งเม็ดเพ็ชร์อร่าม สังวาลวามแวมวับประดับบุษย์
ทั้งทองกรซ้อนทรงขำมรงค์ครุฑ ใส่มงกุฎกรรเจียกซ้อนจรมณี
อุบะห้อยพรอยแพรวแววววาววับ กระจ่างจับพักตร์ผ่องละอองศรี
พระบิดาพาไปเข้าโรงพิธี ให้นั่งที่บนบัลลังก์ตั้งมณฑล ฯ
◎ ฝ่ายโฉมยงองค์อรุณให้ขุ่นคิ่น แต่ได้ยินเริ่มวิวาห์สถาผล
คิดถึงองค์นงเยาว์เสาวคนธ์ ให้ทัณฑ์บลไว้ที่วังเมืองลังกา
ว่าตัดขาดชาตินี้ไม่มีผัว แต่แสนกลัวบิตุเรศพระเชษฐา
จะเอามีดกริดคือให้มรณา ก็ไม่กล้าทำได้จนใจจริง
จะต้องคือถือสัตย์ขัดรับสั่ง สู้ทนทั้งติดำประสาหญิง
แกล้งทำหลับจับไข้ไม่ไหวติง บรรทมนิ่งนึกสอื้นผื่นฤทัย ฯ
◎ ฝ่ายโฉมยงองค์เกษราราช นึกประหลาดหลากจิตต์คิดสงสัย
ดูอรุณขุ่นหมองเข้าห้องใน ตั้งแต่ได้เริ่มงานการวิวาห์
หรือหนีนอนซ่อนกายเพราะอายเหนียม ไม่ไปเยี่ยมเผ่าพงศ์พระวงศา
นิ่งฉะนี้มิควรจวนเวลา จะไปว่าวิงวอนให้อ่อนใจ
ลงจากอาสน์ยาตรย่างเข้าปรางค์รัตน์ เสียงสงัดเงียบระงับหรือหลับใหล
พวกสาวศรีพี่เลี้ยงหลีกเลี่ยงไป ด้วยเข้าใจจะต้องวุ่นถึงขุ่นเคือง
นางเข้าในไสยาสน์ประหลาดนัก เห็นลูกรักเศร้าศรีฉวีเหลือง
เอะเป็นไรเศร้าศัลย์แม่ขวัญเมือง ไม่รู้เรื่องดีร้ายมาหลายวัน
ประโลมนางพลางว่าเวลานี้ ตั้งพิธีสรงน้ำจะทำขวัญ
พระอัยยกาพาพระองค์เผ่าพงศ์พันธุ์ ไปพร้อมกันคอยเจ้าเยาวมาลย์
แม่สายใจไปวิวาห์สถาผล รดน้ำมนต์มุรธากระยาสนาน

พระบุตรีพิลาปก้มกราบกราน กระหม่อมฉานจับไข้ไม่สบาย
จะรดน้ำซ้ำหนาวยิ่งคราวจับ จะเด็ดดับชีวันเหมือนมั่นหมาย
แม้นหาญหักจักขอผูกคอตาย สู้วายชีวาไม่อาลัย ฯ
◎ นางฟังบอกตกตลึงแล้วจึงว่า จวนเวลาแล้วกรรมจะทำไฉน
จะเรียนต่อหรือเห็นเป็นอย่างไร รำคาญใจไม่รู้ที่จะเจรจา
จะหาไหนได้เหมือนพ่อสินสมุทร ประเสริฐสุดสมชาติวาสนา
จึงจัดแจงแต่งงานการวิวาห์ ตามประสาพี่น้องให้ครองกัน
ควรแล้วหรือดื้อดึงไม่ฟังพี่ ไม่พอที่จะรังเกียจคิดเดียดฉันท์
พลางแนบชิดชิดาวิลาวัณย์ อย่าจาบัลย์บิดเบือนทำเชือนแช
แม้นมิไปอยู่ยงกามาเดียวนี้ จะหยิกตีย่อยยับไม่นับแผล
แข็งฤทัยใจคอออย่าท้อแท้ ไปกับแม่เถิดมาแม่อย่ากลัว
อันตัวเจ้าเป็นสาวย่อมเปล่าเปลี่ยว อยู่คนเดียวก็ไม่ดีเหมือนมีผัว
บุญพระพี่มีมากคิดฝากตัว คนจะกลัวเกรงจบภพไตร ฯ
◎ อรุณน้อยสร้อยเศร้าเผ้ากำสรด สุดจะปดป้องบิดคิดไฉน
จึงทูลความตามจริงทุกสิ่งไป หม่อมฉันได้ปฏิญาณสาบาลตัว
กับนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลมิ่ง เป็นความจริงชาตินี้ไม่มีผัว
เหมือนพระพี่สินสมุทรสุดสุดกลัว มิใช่ตัวเปลี่ยวเปล่าเมียเขามี
ทั้งลูกเต้าเล่าก็ยังอยู่ทั้งห้อง จะไปต้องน้อยหน้าชาติทาสี
มิขออยู่สู้ตายวายชีวี พระชนนีโปรดด้วยช่วยสักครั้ง ฯ
◎ นางฟังคำทำพิโรธเหมือนโกรธขึ้ง ช่างขี้หึงษ์แค้นเคืองถึงเรื่องหลัง
เมื่อต้องผีมิได้ทำแต่ลำพัง ครั้นหายคลั่งก็มาเข้าข้างเผ่าพงศ์
ถึงฝ่ายข้างนางยุพาผกาเล่า มีลูกเต้าเก้อเก้อเพราะเธอหลง
พระลูกรักจักภิเศกเป็นเอกองค์ จะเกรงตรงอื่นข้าว่ากระไร
ยิ่งวอนวิงก็ยิ่งดื้อว่าถือสัตย์ กอดพระหัตถ์กรรมกรรมจะทำไฉน

จะให้ร้างค้างงานรำคาญใจ แล้วฉุกไปกริ้วสุรางค์นางกำนัล
นางพี่เลี้ยงเอี้ยงดูอยู่ไหนเล่า ไม่โลมเล้าเจ้านายให้ผายผัน
จวนเวลานาทีแม้นมิทัน จะพากันกินหวายหลังลายงาม ฯ
๏ ฝ่ายพี่เลี้ยงเสียงกริ้วต่างนิ่วหน้า แล้วลอบมาเชิญเสด็จไม่เข็ดขาม
พลางขู่ขับกลับว่าอีบ้ากาม ต้องเป็นความจำจนสู้ทนทาน ฯ
๏ ฝ่ายโหรนั่งตั้งนาฬิกากำกับ กำหนดนับนาทีสุริยฉาน
พอฤกษ์ดีตีฆ้องก้องกังวาล พนักงานสังข์แตรขึ้นแซ่ซ้อง
พวกเต้นรำทำขวัญสำคัญฤกษ์ เสียงเอิกเกริกรำเต้นเล่นฉลอง
พระอภัยใคร่คิดผิดทำนอง จะขัดข้องข้างในวังจึงดังนี้
ท้าวทศวงศ์สงสัยเข้าในม่าน ให้เดือดดาลว่าอุเหม่มเหษี
อย่างไรไม่ใคร่มาฤกษ์พาดี ทำให้ตีฆ้องเก้อเอออะไร
ไม่ว่าขานหลานลูกช่วยปลุกปลั้ง ออกมานั่งพูดพล่ำจะทำไฉน
เข้าไปเองเร่งให้ออกมาไวไว ถ้ามิได้โทษมีอยู่ที่ยาย ฯ
๏ นางพระยาว่ารำคาญเพราะหลานลูก ให้พลอยถูกกริ้วกราดไม่ขาดสาย
รีบไปปรางค์นางอรุณเสียงวุ่นวาย เห็นโฉมฉายเกษรากริ้วข้าไท
โกรธบุตรีดีจริงช่างนิ่งเฉย ให้ลูกเขยคอยท่าเลือดตาไหล
พระบิดาว่าวุ่นเป็นฟุนไฟ ทำไมไม่จัดแจงไปแต่งงาน
พระธิดาว่าเขาดื้อถือทิษฐิ เหลือสติปัญญาจะว่าขาน
ปลอบเท่าไรไม่เชื่อเหลือรำคาญ เชิญพระมารดาถามเนื้อความดู ฯ
๏ นางพระยาว่าไม่ไปได้หรือนะ การเขาจะเสียหมดต้องอดสู
มาไปหาว่ากระไรจะใคร่รู้ ผิดก็อยู่กับเจ้าไม่เข้าใจ
แล้วเข้าห้องส่ององค์ตรงขึ้นแท่น เห็นนางแสนเศร้าหมองไม่ผ่องใส
กลับส่งสารหลานรักนั่งซักไซ้ เออเป็นไรแม่คุณให้วุ่นวาย
นางสู้ดื้อถือสัตย์ทูลขัดข้อง อดสูน้องเล่าวคนขวิ้มลฉาย

เขาถือมั่นฉันจะกลับก็อับอาย　ขอสู้ตายตามโปรดมิโทษทัณฑ์
พระอัยยกีตุราว่าประหลาด　ตัดสวาทก็เหมือนตัดสมบัติสวรรค์
อันใจหญิงสิ่งสบายทั้งหลายนั้น　ไม่เทียมทันเท่าผัวร่วมหัวใจ
ถึงนงเยาว์เสาวคนธ์ที่ทนดื้อ　จะขืนถือว่าไม่มีได้ที่ไหน
เสร็จการเราเข้าเดือนหกจะยกไป　แต่งงานให้เชษฐาสุดสาคร
เมื่อผู้ใหญ่ให้ภิเศกร่วมเอกฉัตร　ไม่เสียสัตย์ดอกพึ่งยายสั่งสอน
ไปสรงชลมุรธาจะพาจร　นางวิงวอนกราบไหว้พระอัยยกี
เสียแรงพระถนอมเฝ้ากล่อมเกลี้ยง　บำรุงเลี้ยงหลานรักเป็นศักดิ์ศรี
ความน้อยหน้าฝรั่งในครั้งนี้　ต้องเสียชีวิตวายสู้วายชนม์
ด้วยเกิดมาอาภัพให้ลับเสีย　ไม่เป็นเมียน้อยหญิงชาวสิงหล
จงโปรดให้ไปภิเศกแม่เสาวคนธ์　เข้ามณฑลต่อที่หลังขอรั้งรอ ฯ
๏ พระอัยยกีตีทรวงเข้าผางผึง　กลับขึ้งหึงยิ่งกว่าข้านักหน่าหนอ
โน่นฝรั่งข้างเราเป็นเหล่ากอ　คงมาง้อสิ้นทั้งเมืองลังกา
สุดสาครเขาเป็นน้องต้องที่หลัง　เราต้องตั้งก่อนเหตุเป็นเชษฐา
จะขึ้นคือถือสัตย์ขัดวิวาห์　คงน้อยหน้าอีฝรั่งจงพึงยาย ฯ
๏ ศรีสุวรรณครั้นเห็นช้ำให้ข้าหลวง　คนทั้งปวงไปเตือนก็เชือนหาย
ท้าวทศวงศ์สงสัยไม่สบาย　ด้วยเกรงฝ่ายเกี่ยวดองจะหมองใจ
ลงจากอาสน์พลาดล้มสนมช่วย　พยุงด้วยมิได้เมิลเดินใกล้ใกล้
พระงุ่นง่านพาลด่าพวกข้าไท　ตรงเข้าไปปรางค์รัตน์ห้องนัดดา
เห็นพระมเหษีบุตรีพร้อม　ช่างมาล้อมลูกหลานนานหนักหนา
นี่ขัดขวางอย่างไรไม่ไคลคลา　ท่านยายมาแล้วก็เชือนไม่เตือนเลย
เขาตีฆ้องกลองเอิกเกริกอยู่　ไม่มีหูหรือกระไรทำใจเฉย
ให้คอยนั่งตั้งแต่ชะแง้เงย　กระไรเลยพูดมากน้ำหมากพรู
นางพระยาว่ามันกลายเป็นหลายเรื่อง　มาขัดเคืองคนวอนจนอ่อนหู

มาว่าขานหลานสาวของท้าวดู ฉันไม่รู้ที่จะว่าน่ารำคาญ ฯ
◎ อรุณกลัวตัวสั่นซบกรรแสง ท้าวเธอแกล้งเมินพักตร์ด้วยรักหลาน
เสด็จออกนอกห้องแล้วร้องพาล หลานของท่านยายสอนแต่ก่อนมา
ไม่พาไปให้ทันทำขวัญเขา ก็ดูเอาวันนี้และสิหนา
ทำฮึดฮัดตรัสเร่งเร็วเร็วมา นางพระยาตกใจกระไรเลย
โกรธบุตรีนี้ก็เช่นจะเป็นไป ไม่ว่าไรลูกมั่งมานั่งเฉย
แล้ววิงวอนผ่อนตามว่าทรามเชย ไม่หวังเลยลูกผัวอย่ากลัวเกรง
เมื่อไม่ยอมพร้อมใจก็ใครเล่า จะกล้าเข้าชิดชมทำข่มเหง
พระอัยยกามายืนกริ้วครื้นเครง ควรจะเกรงกลัวพระราชอาชญา
ไปสรงน้ำทำขวัญเสียสักครู่ แล้วมาอยู่ที่นี่ประสีประสา
ค่อยวิงวอนผ่อนผันด้วยปัญญา พระนัดดาเชื่อฟังน้อมบังคม
แล้วทูลว่าถ้าหม่อมฉันทำขวัญแล้ว อย่าให้แผ้วพานพบประสบสม
ยายรับคำซ้ำว่าอย่าปรารมภ์ ให้นุ่งห่มขาวผ่องละอององค์
แล้วพาออกนอกห้องประคองข้าง ไปเข้ากลางมณฑลน้ำมนต์สรง
พร้อมสุรางค์นางนาฏพระญาติวงศ์ ช่วยกันสรงน้ำนางล้อมข้างเตียง
พราหมณ์ผู้เฒ่าเป่าสังข์เสียงวังเวก เครื่องภิเษกสังข์แตรขึ้นแซ่เสียง
บัณเฑาะว์ฆ้องกังสดาลขานสำเนียง นางพี่เลี้ยงหมอบกรานอยู่งานพัด
ทรงภูษาค่าเมืองเรืองอร่าม รัดองค์งามแวววามแจ่มจำรัส
ฉลององค์ทรงสวมค่อยรวมรัด ใส่ดุมกลัดกลมกล่อมละม่อมละมุน
สังวาลแก้วแววเวียนวิเชียรช่วง สร้อยทับทรวงสอดสวมใส่นวมหนุน
สะไบบังอังสากรองตาชุน มงกุฎกุณฑลประดับเพชรทับทิม
เสร็จสำอางนางซุดลงหยุดนั่ง ด้วยกำลังโศกเศร้าให้เหงาหงิม
สองกษัตริย์ตรัสเตือนไม่เยื้อนยิ้ม พระเนตรปริ่มเปี่ยมล้นชลนา
สู้ทนแรงแข็งขืนค่อยยืนย่าง ท่านท้าวนางเจ้าขรัวนายเคียงซ้ายขวา

เกณฑ์แห่หัตถ์จัดพร้อมห้อมล้อมมา ค่อยลีลาเยื้องย่างตามทางไป ฯ
◎ เข้ามณฑลมณฑปอภิวาท ประยูรญาติโยคีฤๅษีไส้ย
มโหรทึกกึกก้องทั้งฆ้องชัย พระอภัยน้อมประนตท้าวทศวงศ์
แล้วลีลามาพยุงจูงโอรส ตามทรงยศยุรยาตรดั่งราชหงส์
ขึ้นกองแก้วแพรวพร่างกระจ่างองค์ ท้าวทศวงศ์จูงหัตถ์พระนัดดา
ขึ้นนั่งกองทองงามอร่ามเหลือง พาประเทืองเปล่งปลั่งพระมังสา
ให้เกี่ยวก้อยหน่อยหนึ่งนางดึงมา พระอัยยกาขึ้นเหนี่ยวให้เกี่ยวไว้
นางพลิกนิ้วพลิ้วแพลงแกล้งให้หลุด สินสมุทรหนีบติดบิดไม่ไหว
พวกพราหมณ์สวดมนต์นารายณ์ถวายชัย พอจบให้โห่สนั่นเสียงครั่นครึก
ทั้งแตรสังข์กังสดาลประสานเสียง แซ่สำเนียงฆ้องกลองเสียงก้องกึก
ทั้งโรงงานขานโห่มโหรทึก เสียงพิลึกโกลาทั้งธานี
ปุโรหิตติดเทียนให้เวียนแว่น มาข้างแท่นถวายท้าวเจ้ากรุงศรี
ท้าวทศวงศ์ส่งให้พระอัยกี สุมาลีเกษราชิดาดวง
แล้วส่งไปให้พระวงศ์พวกพงศ์เผ่า หลวงแม่เจ้าจอมจ่านางข้าหลวง
ถึงพวกชายฝ่ายขุนนางต่างกระทรวง คอยรับช่วงชูเทียนส่งเวียนไป
ประโคมฆ้องกลองแตรเซ็งแซ่เสียง เสนาะสำเนียงดนตรีปี่ไฉน
ดุริยางค์วังเวงเจ้งจับใจ ตีโทนทับขับไม้มโหรี
เสียงสุรางค์วังเวงร้องเพลงขับ ซอกระจับปี่กรีดนิ้วดีดสี
ข้างชั้นในไขกลเพลงดนตรี พร้อมพราหมณ์ชีช่วยกันเวียนเทียนเจ้านาย
ถ้วนสำเร็จเจ็ดรอบได้ชอบโชค ดับเทียนโบกควันเฉลิมเจิมถวาย
ให้สององค์ทรงตรารูปนารายณ์ เป็นที่ฝ่ายหน้าพระชนกา
ต่างอำนวยอวยพรสุนทรสวัสดิ์ ทั่วกษัตริย์สุริยวงศ์เผ่าพงศา
สวนสององค์ลงจากกองทองจินดา นางกัลยาหลีกไปเสียในวัง ฯ
◎ ท้าวทศวงศ์พงศ์กษัตริย์อดิเรก เสร็จอภิเษกสองสมอารมณ์หวัง

พอแดดร่มลมชายเบี่ยงบ่ายบัง ออกพร้อมพรั่งนั่งพลับพลาหน้ากำแพง
พวกรำเต้นเล่นงานละครโขน เสียงตะโพนกลองประชันล้วนขันแข่ง
พวกโหม่งครุ่มทุ่มกลองเล่นกลางแปลง คุลาแต่งตัวดีเดินคีไม้
เล่นประชันกันกับวงพวกโหม่งครุ่ม เป็นกลุ่มกลุ่มกลางแปลงแทงบีสัย
หกคะเมนเล่นหน้าพลับพลาชัย ขึ้นกระไดดาบทะลวงลอดบ่วงเพลิง
บ้างขึ้นไต่ไม้สูงสามต่อตั้ง รำแพนทั้งโจนร่มตามลมเหลิง
บ้างสรวลเสเฮฮาเสียงร่าเริง ทำชั้นเชิงรำเต้นเล่นประชัน
ริมป้อมโถงโรงโขนเมืองรมจักร ขึ้นเล่นชักรอกเวียนเหาะเหียนหัน
เป็นอินทร์องค์ทรงพระยาเอราวัณ ค่อยขึ้นคั่นศรศาสตร์พรหมมาสเมียง
บทพระลักษณ์ศักดาป้องหน้าแหงน คนพากย์แทนทำชะม้อยชดช้อยเสียง
อินทรชิตฤทธิรงค์เอี้ยวองค์เอียง วางศรเปรี้ยงเสียงดังกำลังแรง
ต้องพระลักษณ์ปักอกพลัดตกรถ ต้องท่าบทวายุบุตรฉุดพระแสง
พวกพลลิงกลิ้งเกลื่อนลงกลางแปลง พวกยักษ์แผลงพระโอดอุโฆษกลอง
เสียงกลองโยนโขนเมืองผลึกเล่น ท่าบทเป็นละครด้วยช่วยฉลอง
เล่นบุตรลพพลบค่ำต้องจำจอง ขึ้นขาหยั่งนั่งยองยองนองน้ำตา
นายโรงรำท่าบทกำสรดเศร้า นั่งกอดเข่าคิดถึงแม่ชะแง้หา
สะอึกสะอื้นฝืนเช็ดชลนา ทั้งร้องซ้ำปี่เอกวิเวกใจ
ผู้หญิงดูอยู่ข้างโขนเมืองผลึก บ้างก็นึกเวทนาน้ำตาไหล
หุ่นละครมอญรำระบำไทย เพลงปรบไก่เทพทองร้องค้างคาว
คนมาดูผู้ดีปนรี้ข้า แก่ชราเด็กอุ้มทั้งหนุ่มสาว
เที่ยวดูเล่นเต้นรำจำเรื่องราว ด้วยการคราวครั้งนั้นประชันเมือง
พวกชาววังนั่งหน้าพลับพลาสี่ เลิกมุ้งดีแดล้วนเป็นนวลเหลือง
ดูรำเต้นเป็นแต่แลชำเลือง เห็นชาวเมืองเมิลหน้าไม่กล้าดู ฯ
๏ สมเด็จท้าวทศวงศ์องค์กษัตริย์ สั่งให้จัดมวยดีมาที่ละคู่

พอมวยมาหน้าที่นั่งคนพรั่งพรู ชิงกันดูชุลมุนชวนชุนเช
พวกตำรวจหวดไล่จะให้นั่ง บ้างถอยหลังพัลวันดูหันเห
ถอยหลบหวายซ้ายขวาเสียงฮาเฮ ดูซวนเซแซกเสียดยัดเยียดกัน
พอมวยชกยกแรกถอยแลกหมัด ขยับปัดปิดป้องทุบถองถลัน
ไล่ถลาคว้าหวิดตามติดพัน พัลวันเตะต่อยต่างถอยทุบ
เข้าท่าจับกลับกลอกใส่ศอกเข่า คนดูเอาเออรับตังบั๊บปุบ
ถูกปากฟกชกถูกจมูกยุบ ๖ ลงหมอบฟุบฝ่ายขุนนางให้รางวัล ฯ

◎ ฝ่ายกระบี่มีคู่สู้กับดั้ง บังคมตั้งท่าเวียนรำเหียนหัน
ต่างเยื้องกรายร่ายเรียงเข้าเคียงกัน ตั้งประจัญตามท่านองตีกลองแปลง
ตั้งถลันพันกระบี่ตีประทับ เสียงเชวียวขวับพัลวันด้วยขันแข็ง
กระชั้นชิดปิดปัดเพลี่ยงพล้ำแพลง ต่างเลือดแดงทั้งสองข้างให้รางวัล ฯ

◎ จะรำว่าซ้ำเรื่องที่เครื่องเล่น สมมติเป็นเสร็จเสริมเฉลิมขวัญ
พร้อมกษัตริย์ขัตติยวงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์ อยู่สุวรรณปรางค์มาศราชวัง ฯ

◎ ฝ่ายพระหน่อบดินทร์สินสมุทร ทราบว่านุชน้องเคืองด้วยเรื่องหลัง
แต่เสร็จงานการวิวาห์คอยท่าพั้ง จนกระทั่งถึงสิบห้าทิวาวัน
ไม่เห็นส่งองค์อรุณมาร่วมแท่น ยิ่งโศกแสนเศร้าพระทัยเฝ้าใฝ่ฝัน
จะออกปากยากยิ่งทุกสิ่งอัน สะอื้นอั้นอารมณ์ระทมทวี
เวลาดึกตรึกไตรมิใคร่หลับ โอ้อกอับอายพักตร์เสียศักดิ์ศรี
มาเศร้าสร้อยคอยค้างอยู่อย่างนี้ ชาวบุรีรู้สิ้นจะนินทา
น้อยไปหรือถือโทษเฝ้าโกรธขึ้ง เพราะหวงหึงษ์เห็นจะขาดวาสนา
แต่นิ่งนึกตรึกอารมณ์ตรมอุรา อายเสนานักสนมกรมใน
อนาถนอนกรพาดนลาฏนึก ยิ่งยามดึกดังจะพาน้ำตาไหล
จะม่อยหลับกลับพึงด้วยหวังใจ เสียงสาวใช้นั่งยามไอจามดัง

ว่ามารดามาส่งองค์อรุณ ให้เฉียวฉุนชื่นอารมณ์ด้วยสมหวัง
สะไบทรงบงเฉียงค่อยเมียงพั้ง หมายจะนั่งคำนับรับชนนี
แล้วกลับเงียบเชียบสงัดกำดัดดึก หวลรำลึกถึงพระน้องให้หมองศรี
ขนสู่แท่นแสนศัลย์พันทวี มิรู้ที่จะคิดอ่านประการใด
ยามเสวยเคยอร่อยก็ถอยรส กับทั้งอดบรรทมเลยถมใส่
ให้วิงเวียนเหียนหิวหวิวหวิวใจ จนจับไข้กลางวันสั่นสะท้าน ฯ
๏ สาวสุรางค์ต่างเห็นเจ้านั้นเศร้าโศก กลายเป็นโรคบีฑาน่าสงสาร
ไปทูลกิจบิตุรงค์พระวงศ์วาร ตามอาการหน่อไทไข้ประชวร
พระอภัยได้ฟังก็หยั่งรู้ เพราะอดสูเศร้าสร้อยละห้อยหวล
จะบัญชาว่ากระไรก็ไม่ควร จึงตรัสชวนสองธิดาสุมาลี
ไปไพชยนต์มณเฑียรที่ลูกรัก เห็นเผือดพักตร์ผอมรูปเศร้าซูบศรี
เข้าเคียงองค์สงสารแสนทวี สุมาลีเหลือแค้นแน่นอุรา
ค่อยต้องององค์ทรงยศโอรสร้อน นางกอดกรถอนฤทัยพิไรว่า
เป็นเคราะห์แล้วแก้วแม่เห็นแก่ตา ดูไม่น่าจะประชวรควรหรือเป็น
วาสนาอาภัพเหมือนกับแม่ ให้มีแต่หมองมัวด้วยตัวเข็ญ
สุดจะรับดับร้อนให้ผ่อนเย็น เหตุเพราะเป็นกาฝากใช่รากรัก
รู้กระนี้มิอยากของ้อมาเกิด ไม่ประเสริฐสมตระกูลประยูรศักดิ์
โอ้อาภัพอัปรภาคพูดยากนัก พระลูกรักหรือประชวรไม่ควรเลย
จะว่ามั่งยังเป็นกรรมด้วยน้ำมาก ขึ้นท่วมปากแม่เสียแล้วลูกแก้วเอ๋ย
พระอภัยได้แต่ห้ามนางทรามเชย เฝ้าบ่นเบยราวกับบ้าน่ารำคาญ
ไม่เลือกหน้าว่ากันเองเขาอื่นมั่ง กระทบกระทั่งไปเสียสิ้นทุกถิ่นฐาน
แล้วสั่งให้ไปเรียกหมอมาอยู่งาน พยาบาลนวดฟั้นให้บรรทม ฯ
๏ ศรีสุวรรณครั้นรู้ว่านัดดาไข้ ก็เข้าใจว่าเพราะรักนั้นหมักหมม
จึงตรัสกับเกษราด้วยปรารมภ์ นัดดาตรมตรอมใจเป็นไข้รัก

อันยาดีมีสำหรับแก้กับโรค　จะดับโศกนั้นไม่ได้ทั้งไตรจักร
เมื่อหนุ่มสาวคราวเราก็เศร้านัก　อันหลานรักนี้ก็เป็นเหมือนเช่นเรา
เสร็จวิวาห์มาก็นานถึงปานนี้　ส่วนบุตรียังมิได้ส่งให้เขา
จนเจ็บไข้หลายวันไม่บันเทา　ทั้งพงศ์เผ่าพี่น้องจะหมองใจ
พระเชษฐาน่าจะเคืองว่าเยื้องยัก　ทั้งหลานรักมัวหมองไม่ผ่องใส
หรือนงเยาว์เจ้าเห็นเป็นอย่างไร　จึงตามใจจิตาน่ารำคาญ ฯ
๏ พระอัคเรศเกษราสารภาพ　พระไม่ทราบเหลือปัญญาจะว่าขาน
เหมือนคเชนทร์เจนจอเหลือหมอควาน　กระหม่อมฉานวอนว่าสาระพัน
แค้นว่าพี่มีคู่ไม่อยู่ด้วย　จะสู้ม้วยมรณาให้อาสัญ
ไปทูลให้อัยยก็ช่วยตีรัน　ก็ผินผันพักตราไม่คลาไคล
พระบุตรีมิใช่ชั่วไม่กลัวม้วย　ไม่เห็นด้วยถ้อยคำจะทำไฉน
พระภัสดาว่าไม่พึ่งช่างเป็นไร　ไปทูลให้ทราบถึงพระอัยยกา
ว่าสินสมุทรสุดโศกเป็นโรคร้อน　โปรดให้หล่อนออกไปด้วยช่วยรักษา
พี่จะไปอยู่ห้องของนัดดา　ตรัสแล้วมามณเฑียรวิเชียรพราย
เห็นพระพี่ทับบัลลังก์ตั้งประนต　มธุรสกลบเกลื่อนที่เงื่อนสาย
พระหลานไข้ไม่รู้ไม่สู้สบาย　ด้วยวุ่นวายอยู่ในใจมิได้มา
แล้วถามผู้อยู่งานอาการไข้　เขาว่าไฟธาตุหย่อนอ่อนหนักหนา
พระเห็นชอบปลอบตรัสกับนัดดา　เสวยยาหอมรื่นให้ชื่นใจ ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงนงลักษณ์อัคเรศ　นางแก้วเกษราหมองไม่ผ่องใส
เรียกสาวสรรค์กัลยาตามคลาไคล　เสด็จไปเฝ้าพระชนนี
เห็นทรงฤทธิ์บิตุเรศอยู่พร้อมพรั่ง　ค่อยหมอบนั่งน้อมประณตบทศรี
กราบทูลท้าวกล่าวโทษโกรธบุตรี　คุมแค้นพี่นี่กระไรว่าไม่ฟัง
จนเดี๋ยวนี้พี่ชายประชวรไข้　ก็ไม่ไปดูแลเหมือนแต่หลัง
ปลอบเท่าไรไม่เชื่อเหลือกำลัง　ช่วยโปรดบังคับให้หล่อนไปเยือน ฯ

◎ ท้าวทศวงศ์ส่งสารสินสมุทร เพราะโศกสุดเสียใจใครจะเหมือน
เสร็จวิวาห์มาก็ถึงได้ครึ่งเดือน ไม่ตักเตือนเจือจานเลยท่านยาย
ไม่ว่าขานหลานสาวนั่งท้าวมาเขน จะหวงแหนเอาไว้หรือจะซื้อขาย
นิ่งดูเล่นเป็นผู้ใหญ่ช่างไม่อาย เหตุเพราะยายสั่งสอนแต่ก่อนกาล
จนชิงชังดังน้อยหรือนั่น เหมือนใจกันก็เห็นดีไม่ดีหลาน
แม้มิให้ไปรักษาพยาบาล ได้เล่นงานกันแล้วไม่แคล้วยาย ฯ
◎ นางพระยาหน้านิ่วกริ้วลูกสาว ไม่ว่ากล่าวเตือนกันให้ผันผาย
หม่อมฉันชิงชังจะหนักก็หักคลาย ไม่มากมายเหมือนหลานสาวของท้าวไท
ประหลาดจริงยิ่งกว่าเสือมันเหลือชิงช์ ใครไม่ถึงทั้งพิภพสพสมัย
เมื่อแม่พ่อก็ไม่ว่าช่วยพาไป มารุมใช้แต่ข้าน่ารำคาญ
แล้วทูลลาสามีฤกษ์ดีดาศ กับองค์ราชธิดาไปหาหลาน
เช้าเคียงข้างพลางแถลงให้แจ้งการ เมื่อเย็นวานสินสมุทรซุดประชวร
พวกพงศ์เผ่าเขาไปเยือนอยู่เพื่อนไข้ นี่อะไรแม่อรุณทำหุนหวล
เมื่อคราวดีมิได้ห้ามตามกระบวน เมื่อไข้ควรจะรักษาพยาบาล
แม้นมิไปอัยยกาจะมากริ้ว อย่าบิดพลิ้วเชือนเฉยเลยนะหลาน
จงแต่งองค์สรงน้ำให้สำราญ ยายกับมารดามาจะพาไป ฯ
◎ ฝ่ายอรุณขุ่นหมองเพราะครองสัตย์ สู้ทูลทัดพจนาอัชฌาสัย
เมื่อทำขวัญบัญชาให้คลาไคล ก็ตามใจไม่ขัดพระอัชฌา
ประเดี๋ยวนี้พี่ป่วยให้ช่วยนั้น กระหม่อมฉันไม่รู้จักจะรักษา
ข้อรับสั่งครั้งนั้นเป็นสัญญา โปรดอย่าพาไปให้พบประสพกัน ฯ
◎ นางพระยาว่ายายเสียดายนัก ใจไม่รักที่จะให้แม่ผายผัน
แต่จนใจอัยยกาบิดานั้น ให้พาขวัญเนตรไปที่พระพี่ยา
แม้นไม่ไปไม่ดีเป็นพี่น้อง จะขัดข้องเผ่าพงศ์ขาดวงศา
จะเคืองจิตบิตุรงค์องค์อัยยกา ฟังยายว่าบ้างเถิดแม่อย่าเชือน ฯ

๏ นางฟังคำร่ำว่าสำระพัด ให้อึนอัดอายใจใครจะเหมือน
มิตอบบ้างนางกษัตริย์ยิ่งตรัสเตือน แกล้งบิดเบือนบอกป่วยระทวยกาย
นางพระยาว่าไม่ไปจะได้หรือ พลางฉุดมือหลานขวัญให้ผันผาย
ดูดู๊ดื้อถือตัวไม่กลัวยาย ทำเหลียวซ้ายแลขวาหาไม้เรียว
แล้วนางตีที่ตรงน่องนั้นสองแปะ เข้ากอดแกะยุดยื้อทำมือเหนียว
พลางหยิกเพลาเบาบิดนิดนิดเดียว ทำเช่นเชี่ยวชู้ที่นี่กลัวมิกลัว ฯ
๏ นางกรรแสงแกล้งว่าขอฉาบาท ให้สิ้นชาติชีวีไม่มีผัว
พลางหยิบมีดพับมาจะฆ่าตัว สองนางกลัวร้องกรีดชิงมีดไว้ ฯ
๏ นางพระยาว่าอย่าตายเลยยายขู่ จะให้อยู่ตามประสาอัชฌาสัย
พลางอ้อนวอนผ่อนปรนด้วยกลใน ถึงแม่ไม่ไยดีด้วยพี่ยา
ก็นับเนื้อเชื้อไขกันไปอีก อย่าเลี่ยงหลีกลืมวงศ์เผ่าพงศา
เคยร่วมเตียงเคียงนอนแต่ก่อนมา มันไม่น่าจะอายพี่ชายเลย
ไปเยี่ยมเยือนเหมือนเจ้ายังเยาว์อยู่ ทำไม่รู้ไม่เห็นทำเป็นเฉย
ทำปราศัยไต่ถามกันตามเคย จะเกินเลยได้หรือเราซื่อตรง
อย่าให้ผิดติดอยู่ที่ผู้ใหญ่ เป็นว่าได้ให้ตามความประสงค์
เมื่อน้ำใจไม่อยู่เป็นคู่คง ญาติวงศ์ใครจะมาว่ากระไร
สินสมุทรสุดโง่เหมือนโคฝูง ตามจะจูงจมูกย่างไปข้างไหน
เหมือนครั้งยายเป็นสาวกับท้าวไท ยังอยู่ในถ้อยคำไม่ก้ำเกิน
พี่ของตัวกลัวใยออกไปเยี่ยม ตามธรรมเนียมนั้นและงามอย่าขามเขิน
ไม่พอที่วิตกสะทกสะเทิ้น ทำห่างเหินให้เขาว่าดูน่าชัง ฯ
๏ อรุณน้อยพลอยเห็นเหมือนเช่นสอน จะผันผ่อนเภทุบายต่อภายหลัง
อันครั้งนี้มิไปเห็นไม่ฟัง จึงน้อมนั่งนบนอบตอบบัญชา
ซึ่งจะให้ไปเยือนกันเหมือนญาติ พร้อมพระบาทมาตุรงค์เผ่าพงศา
จะตามไปให้ถึงที่พระพี่ยา เสด็จมาแล้วจะตามอย่าห้ามไว้ ฯ

◎ นางกษัตริย์ตรัสตอบว่าชอบอยู่ ยายจะรู้กันกับแม่ช่วยแก้ไข
แล้วแกล้งว่าน่าเบื่อล้วนเหงื่อไคล มาแม่ไปสรงน้ำให้สำราญ
แล้วจูงนางย่างย่องเข้าห้องสรง สำอางองค์ขัดสีฉวีหวาน
กันกระหมวดกวดเกล้าให้เยาวมาลย์ สุคนธารแป้งผัดให้นัดดา
แล้วนุ่งห่มสมศรีฉวีเหลือง ประดับเครื่องอย่างเอกเหมือนเมขลา
ครั้นเสร็จพระอัยยิกีชวนลีลา นำธิดาหลานขวัญกำนัลใน
ขึ้นไพชยนต์มณีเฑียรวิเชียรรัตน์ พร้อมขนัดวงศาอัชฌาสัย
น้อมคำนับรับกันเป็นหลั่นไป ถามข่าวไข้โอรสยศยง ฯ
◎ ส่วนสุวรรณมาลีได้ทีแกล้ง เป็นโรคแรงเพราะพระภูมิให้ลุ่มหลง
จะผันแปรแก้บนหาคนทรง มาช่วยลงเจ้านายถามร้ายดี
ก็อดสูหมู่ประชาพวกข้าเฝ้า จะบอกเล่าเลื่องลือว่าถือผี
ขอพึ่งบุญมุลิกาฝ่าธุลี ช่วยชีวีลูกรักฉันสักคราว ฯ
◎ นางพระยาว่าไม่ทิ้งจริงนะแม่ แต่คนแก่พ้นเพื่อนไม่เหมือนสาว
เป็นลมเกียจเสียดอกเหงื่อตกพราว ด้วยเป็นคราวเคราะห์โศกเกิดโรคภัย
แล้วแกล้งเฉยเผยม่านเรียกหลานรัก มาตรงพักตร์เชษฐาอัชฌาสัย
เห็นหลับนิ่งยิ่งสงสารรำคาญใจ สะกิดให้นัดดาดูอาการ ฯ
◎ ฝ่ายโฉมยงองค์อรุณรัศมี เห็นพักตร์พี่เผือดลงก็สงสาร
เพราะโศกเศร้าเปล่าใจอาลัยลาญ นางรำคาญข้องขัดด้วยสัจจา
มิอายเขาเล่าวคนชั่วมดมิ่ง ไม่ทอดทิ้งทุกข์เทวษให้เชษฐา
แล้วผูกจิตคิดแค้นแน่นอุรา พระชลนาคลอเนตรสังเวชใจ ฯ
◎ ฝ่ายพระหน่อวรนาถไสยาสน์หลับ พอสร่างจับระทวยหิวหวิวหวิวไหว
เห็นอรุณฉุนชื่นรื่นฤทัย นั่งขึ้นได้ไหว้องค์พระอัยยิกี
นางพระยาว่าอย่ากัมบรรทมเถิด โรคจะเกิดขัดข้องให้หมองศรี
แล้วสั่งหลานพานยาหยิบมาที่ ให้พระพี่เสวยบ้างสร่างใจ ฯ

๏ นางรับสั่งบังคมประนมน้อม ยกยาหอมถ้วยฝาอัชฌาสัย
ตั้งบนพานตลานประคองเข้าห้องใน ถวายไทเชษฐาด้วยปราณี ฯ
๏ สินสมุทรสุดชื่นระรื่นรส ด้วยโอสถเสน่หามารศรี
สร่างประชวรสรวลสันต์ได้ทันที พระอัยยิกีดีใจกระไรเลย
เรียกสาวใช้ให้เชิญเครื่องมาตั้ง อรุณนั่งพัดวีให้พี่เสวย
ของคาวหวานพานส้มทั้งนมเนย นางเทียบเคยรู้ที่พระพี่ยา ฯ
๏ หน่อนรินทร์สินสมุทรชวนนุชน้อง เสวยของด้วยกับฉันให้หรรษา
นางนบนอบตอบรสพจนา เชิญเชษฐาเสวยให้ได้ครันครัน
สินสมุทรสุดสบายเหมือนหายไข้ เสวยได้เต็มสามชามกุดั่น
นางชี้ตรงตรงไหนของในนั้น ทั้งหวานมันดีทุกสิ่งจริงจริงเจียว
จนอิ่มหนำสำเร็จเสร็จเสวย ถวิลเชยโฉมอรุณให้ฉุนเฉียว
ยิ่งหอมรื่นชื่นอารมณ์ใคร่กลมเกลียว จะพูดเกี้ยวเกรงใจพระอัยยิกี ฯ
๏ ฝ่ายพระวงศ์พงศาคณาญาติ เห็นหน่อนาถอิ่มเอมเกษมศรี
ต่างชื่นชมสมถวิลพลอยยินดี เห็นชอบทีกษัตราต่างลาไป
กลัวจะวุ่นวิ่งตามห้ามไม่ไหว
แต่สองนางต่างอยู่สู่องค์อรุณ ทำปราศัยสั่งหลานด้วยมารยา
พระอัยยิกีปรีชาปัญญาไว จะได้ช่วยสังเกตดูเชษฐา
แม่อรุณรัศมีอยู่นี่ด้วย ต่างตัวข้ากับพระชนนี
คอยว่ากล่าวสาวสรรค์กัลยา ทั้งกษัตริย์เกษรามารศรี
แล้วลาหน่อวรนาถจากอาสน์รัตน์ พระอัยยิกีห้ามไว้ก็ไม่ฟัง
อรุณน้อยพลอยลาจะจรลี นางไม่ตอบแต่ขยับจะกลับหลัง
ต้องอยู่บนมณเฑียรเปลี่ยนกันปลอบ
เฝ้าว่าขานหลานน้อยคอยระวัง ก้ากับนั่งอยู่ด้วยนางจนกลางวัน ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลลักษณ์ ครั้นลูกรักสร่างไรคที่โศกศัลย์
อยู่พร้อมพระอนุชาปรึกษากัน พรุ่งนี้วันเดือนหกจะยกพล

ไปพาราการะเวกเศกโอรส ให้ปรากฏการวิวาห์สถาผล

พระน้องรับอภิวาทบาทยุคล มาเตรียมพลพร้อมเสร็จสำเร็จการ

แล้วเข้าวังสั่งพระมเหสี อันบุตรีนั้นให้นำลงสำหลาน

นางคำนับรับรสพจมาน เตรียมเครื่องอานตรวจตราในราตรี

แล้วสั่งเหล่าเถ้าแก่หลวงแม่เจ้า พรุ่งนี้เช้านำธิดามารศรี

ไปก่อนข้าอย่าให้แจ้งแห่งคดี ลงลำที่สินสมุทรเรือครุฑา ฯ

◎ ฝ่ายแสนสาวท้าวนางต่างรับสั่ง เตรียมระวังวุ่นวายทั้งซ้ายขวา

ครั้นรุ่งรางต่างกษัตริย์ขัตติยา ไปทูลลาบิตุราชมาตุรงค์

พระเชษฐาพามิ่งมเหสี กับบุตรีลงที่นั่งบัลลังก์หงส์

หน่อนรินทร์สินสมุทรลงครุฑทรง เข้าซ่อนองค์อยู่สบายท้ายเภตรา

ศรีสุวรรณนั้นกับองค์อนงค์นาถ ลงเรือราชสีห์ทรงพร้อมวงศา

ทั้งหน้าหลังตั้งขบวนจวนเวลา ให้เร่งราชธิดาจะคลาไคล ฯ

◎ ฝ่ายท้าวนางต่างไปทูลอรุณน้อย เสด็จคอยกริ้วกราดอยู่หวาดไหว

ใช้ให้ข้ามาเร่งเร็วเร็วไว นางตกใจทรงภูษาละล้าละลัง

ครั้นเสร็จสรรพกับพี่เลี้ยงเคียงลีลาศ จากปราสาทท้าวนางเดินข้างหลัง

ขึ้นทรงวอช่อฟ้าไปหน้าวัง ลงที่นั่งสินสมุทรเรือครุฑา

ออกเรือแห่แตรสังข์ประดังเสียง เรือตั้งเรียงคู่รายทั้งซ้ายขวา

ทหารโห่โด่เดือนค่อยเคลื่อนคลา ออกมหาสมุทรใหญ่คลี่ใบกาง

พวกนายท้ายหมายพาราการะเวก ล้วนตัวเอกเคยสันทัดไม่ขัดขวาง

ดูแผนที่มีหนังสือคอยถือกาง สังเกตทางกลางทะเลทุกเวลา ฯ

◎ ฝ่ายโฉมยงองค์อรุณรัศมี สถิตที่แท่นทองของเชษฐา

ไม่พบพานมารดรพระบิดา จนออกมาถึงทะเลว้าเหว่ใจ

จึงถามสี่พี่เลี้ยงอยู่เคียงอาสน์ พระบิตุราชชนนีอยู่ที่ไหน

นี่เราหลงลงมาเภตราใคร ทำไมไม่ไปกับพระชนนี

พี่เลี้ยงนางต่างคนใส่กลแก้ ท่านเถ้าแก่ว่าให้พามารศรี
ทั้งท้าวนางต่างนำลงลำนี้ แล้วก็หนีกลับไปมิได้มา
อรุณพึ่งนั่งคิดว่าผิดเหลือ ดีร้ายเรือทรงเดชพระเชษฐา
พี่ไปถามความเขาเหล่าเสนา นี่เภตราลำทรงพระองค์ใด
พี่เลี้ยงรับกลับออกไปนอกห้อง ถามนายกองปืนแดงแถลงไข
ว่าลำทรงองค์โอรสยศไกร จึงเข้าไปทูลแถลงแจ้งคดี ฯ

◎ นางตกใจไม่ทันรู้อยู่แล้วสิ เสียสติองค์สั่นมิ่งขวัญหนี
นึกสังเกตเหตุเป็นขึ้นเช่นนี้ เพราะชนกชนนีให้พี่ยา
จะแอบแฝงแห่งไรไฉนหนอ ให้แต่พอดับเนตรพระเชษฐา
นั่งสอนผืนเช็ดชลนา นึกถึงน่าโจนน้ำให้จำตาย
สั่งพี่เลี้ยงเหล่าสุรางค์นางทั้งหลาย แต่จะอยู่สู้อีกไม่หลีกเลี่ยง
จงอยู่เพื่อนเหมือนอย่าให้เราได้อาย ดูแยบคายคอยนั่งระวังระไว
แม้นทรงเดชเชษฐามาที่นี่ อย่าลุกหนีที่ทางไปข้างไหน
แม้นครั้งนี้หนีเร้นไม่เห็นใจ จะเหลาไม้เรียวตีไม่มีเบา
แล้วนางหยิบมีดพับไว้กับหัตถ์ มิได้ตรัสแย้มยิ้มหงอยหงิมเหงา
ยิ่งเย็นย่ำค่ำพลบยิ่งซบเซา กำสรดเศร้าอยู่แต่ในห้องไสยา ฯ

◎ จะยกข้อหน่อนรินทร์สินสมุทร ได้นงนุชมาด้วยกันกัหรรษา
สถิตแท่นแสนสบายท้ายเภตรา คอยเวลาที่จะลอบไปปลอบนาง
แต่เกรงกริ่งสิ่งเดียวด้วยเกี้ยวยาก ทั้งผีปากติดจะจัดคอยขัดขวาง
กระบวนกระบิดมิดเม้นไม่เห็นทาง จะทำอย่างไรหนอให้ง้อเรา
จำจะถามความรู้เจ้าชู้ก่อน ไปผันผ่อนพูดประโลมโฉมเฉลา
แล้วตรัสสั่งนายประจำลำสำเภา หาคนเก่ามีคู่ชิดชู้เมีย
มาซักถามความเที่ยวเกี้ยวผู้หญิง เดิมพาดพิงพูดอย่างไรจึงได้เสีย
หรือมีหมอบริกรรมช่วยทำเยีย หรือคลุกเคลียคลำต้องทำนองใน ฯ

๏ ฝ่ายเจ้าชู้ผู้ชายหลายประเทศ อวดวิเศษตามประสาอัชฌาสัย
บ้างทูลว่าข้าพเจ้าแอบเข้าไป จะหยอกให้หญิงรักจี้รักแร้
พอหัวร่อก็เข้ารัดกระหวัดกอด ไม่มีรอดเริดร้างไปห่างแห
บ้างทูลว่าถ้าแม้เกี้ยวไม่เหลียวแล ต้องตอแยยักคิ้วยุดนิ้วมือ
ถึงจะว่าด่าหอกอดคอติด จึงสมคิดเคยจับได้นับถือ
บ้างทูลว่าข้านัดเคยหัดปรือ ดัดนิ้วมือเกี้ยวผู้หญิงทิ้งปูนพลู
บีบขมับจับเขม่าหย่งเผ้าผม มียาดมหรือยานัตถุ์ไว้ทัดหู
เดินลอยชายส่ายไหล่ผู้ใดดู อยากใคร่รู้เล่นจริตรักติดใจ
แต่ล้วนเหล่าเจ้าชู้ประตูข้าง มีต่างต่างทูลความตามวิสัย
บ้างมีมนต์ดีกลเล่ห์เสน่ห์ใน กราบทูลให้แจ้งกระจัดตามสัจจา ฯ
๏ หน่อกษัตริย์ตรัสขับไม่นับถือ มันเกี้ยวดื้ออย่างประดาษไม่ปรารถนา
แต่นิ่งนึกตรึกตรองถึงน้องยา จนเวลาเย็นย่ำจะค่ำพลบ
ชื่นอารมณ์ลมเฉื่อยระเรื่อยรื่น ระลอกคลื่นรายเรียบเงียบสงบ
พวกต้นหนคนงานทหารรบ ต่างจุดคบโคมรอบตามขอบเรือ
พระแต่งองค์สรงสนานน้ำกุหลาบ ลำอางอาบลูบไล้ชื่นใจเหลือ
ทรงสุคนธ์ปนสุวรรณจวงจันทน์เจือ จับผิวเนื้อนวลผ่องละอององค์
ขึ้นเตียงนั่งตั้งพระฉายชะม้ายส่อง ชำเลืองลองเหลือบชายปลายขนง
นุ่งเขียนทองจองพระหัตถ์จัดประจง สะใบทรงสีทับทิมแล้วยิ้มพราย
พระศรีคีบหยิบเสวยเลยลีลาศ เลียบประพาสพลเรือเห็นเหลือหลาย
ลมระเรื่อยเฉื่อยชื่นคลื่นก็คลาย พลางเดินกรายมาถึงห้องพระน้องยา
ค่อยย่องแฝงแสงไฟเข้าในที่ ฝูงนารีหนีออกไปนอกฝา
เห็นโฉมยงนงลักษณ์ซบพักตรา ชวาลาส่องสว่างสำอางนวล
เข้านั่งแอบแนบน้องนางร้องหวีด ขยับมีดเมิลประคองของสงวน
แล้วถอยถดคดเดือนเบือนกระบวน จะมาก่วนก่อกรรมให้จำตาย

แล้วนางแกล้งแต่งธูปเทียนดอกไม้ มาตั้งไว้ขอขมาวันทาถวาย
จะเคียงคู่อยู่ไปก็ได้อาย ขอสู้ตายเสียให้พ้นคนนินทา
ได้ผิดพลั้งครั้งใดอภัยโทษ อย่าถือโกรธเลยเป็นขาดวาสนา
แล้ววางพานกรานก้มบังคมลา หยิบมีดมาสินสมุทรฉวยฉุดชิง
แล้วว่าชะประหลาดแท้แม่อรุณ ช่างเฉียวฉุนหงุดหงิดผิดผู้หญิง
นี่แน่ะจ๊ะจะขอถามแต่ความจริง โกรธแค้นสิ่งใดหรือจะดื้อตาย
พระบิตุราชมาตุรงค์ก็ปลงให้ ควรหรือใจจึงมาเดือดไม่เหือดหาย
มิเมตตาปราณีแล้วพี่ชาย จะได้ตายเสียด้วยกันขยันดี ฯ
๏ นางฟังคำทำระทดกำสรดสนอง ไม่ขัดข้องคิดอางขนางหนี
เมื่ออยู่วังลังกาได้พาที กับเทวีเสาวคนธ์ทัณฑ์บถตัว
แล้วทูลความตามซื่อเพราะถือสัตย์ จึงร้องขัดข้อนี้ไม่มีผัว
จะยอมอยู่คู่สองก็หมองมัว จะฆ่าตัวเสียให้ตายวายชีวา
แม้นทรงศักดิ์รักใคร่อาลัยน้อง ช่วยปกครองโปรดเกศเหมือนเชษฐา
จะจงรักภักดีพระพี่ยา จงเมตตาอย่าให้น้องนี้ต้องตาย ฯ
๏ สินสมุทรสุดซื่อกอดมือนิ่ง ประหลาดจริงเจียวหนอใจคอหาย
แม้นขืนใจเห็นไม่รอดจะวอดวาย จะลงร้ายว่าเราพามาฆ่าตี
ให้คิดถึกนึกกลัวไปทั่วทิศ ชำเลืองพิศพักตร์น้องให้หมองศรี
เสียน้ำใจในอารมณ์ไม่สมประดี ไม่รู้ที่จะคิดอ่านประการใด
ดูพระนุชสุดเสียดายไม่วายเทวษ น้ำพระเนตรนั้นจะกลั้นก็ขืนไหล
สะอื้นอิงพิงหมอนถอนฤทัย พลางคิดได้ด้วยปัญญาจึงพาที
ไปพาราการะเวกเศกพระน้อง เป็นคู่ครองศฤงคารตามสารศรี
แม้นข้องขัดตัดใจไม่ไยดี ทำให้พี่อับอายเพียงวายปราณ ฯ
๏ นางฟังคำร่ำว่าประสาซื่อ สุดจะถือความแค้นแสนสงสาร
จึงโอนอ่อนผ่อนตามความโบราณ แม้นแต่งงานเสาวคนธ์สุมณฑา

เขายอมอยู่คู่ครองแต่น้องรัก จะเป็นอัครเรศพระเชษฐา
นางวิงวอนผ่อนผันจำนรรจา ด้วยมารยาแยบคายให้ตายใจ ฯ
◎ หน่อนรินทร์ยินดีเป็นที่ยิ่ง ว่าจริงจริงนะอย่าเบือนเชือนไฉน
อันพระน้องสององค์คงปลงใจ พี่จะได้แม่อรุณแอบอุ่นทรวง
แต่เดี๋ยวนี้พี่จะขอแต่พอชื่น สำราญรื่นร่วมแท่นอย่าแหนหวง
ที่สิ่งใดได้ห้ามความทั้งปวง ไม่ถามล่วงเลยจริงจริงอย่ากริ่งกลัว ฯ
◎ นางว่าถ้ามาอยู่เหมือนคู่ชื่น ฝ่ายคนอื่นเขาก็เห็นว่าเป็นผัว
แม้นเมตตาอย่าให้มีราคีมัว ขอครองตัวตามสัตย์ปฏิญาณ
จงรั้งรอพอให้หายที่ชายพักตร์ ถึงคราวรักจึงค่อยรักสมัครสมาน
พระก็รู้อยู่ว่าช้าเป็นการ อย่าหักหาญให้หม่อมฉันถึงบรรลัย ฯ
◎ พระฟังคำจำตามด้วยความรัก เสียดายนักนึกน่าน้ำตาไหล
พระว่าพี่นี้จะผอมเพราะตรอมใจ หนักอะไรจะเหมือนรักหนักอุรา
อดอะไรจะเหมือนอดที่รสรัก อกจะหักเสียด้วยใจอาลัยหา
ไม่เห็นรักหนักดินในวิญญา จะเป็นบ้าเสียเพราะรักสลักทรวง
จะรอใจไปจนสมอารมณ์รัก ทุกข์จะหนักดังกะเนทะเลหลวง
แล้วพิศพักตร์ลักขณาสุดาดวง ให้เหงาหง่วงหงอยจิตต์หงุดหงิดใจ
จึงว่าพี่นี้จะลาแล้วหนาน้อง อย่ามัวหมองมิ่งขวัญประหวั่นไหว
ออกจากห้องน้องยาเหลืออาลัย ถอนฤทัยเรรวนจนซวนเซ
เข้าห้องท้ายทอดกายลงกำสรด แสนสลดสละนางมาห่างเห
หมายจะเชยไม่ได้ชมสมคะเน เป็นกรรมเวราสร้างให้ร้างรัก
คบชาววังครั้งไรก็ได้ทุกข์ ไม่มีสุขแสนวิตกเพียงอกหัก
ดูหญิงชายฝ่ายอื่นเขาชื่นพักตร์ ต่างตอบรักใคร่กันจนพันพัว
ประหลาดแท้แต่เราเกี้ยวเขาบ้าง พบแต่นางตัวดีไม่มีผัว
ยิ่งไม่ปล้ำยำเยงด้วยเกรงกลัว ยิ่งเล่นตัวนี่กระไรเจ็บใจจริง

น่าเบื่อจิตคิดก็จะสละบวช ให้มันชวดผัวอยู่อี่ผู้หญิง
แต่ความรักหนักจิตต์เหมือนปลิดปลิง อนาถนิ่งอยู่ในห้องทองบรรทม ฯ
◎ ฝ่ายเสนาข้าเฝ้าเห็นเจ้าโศก ต่างรู้โรคในอุระซึ่งสะสม
บ้างพูดกันสรรเสริญเจริญชม ผู้หญิงรมจักร์เพ็ชรกูเข็ดใจ
ทำเชิงชั้นบั้นปึ่งจนถึงแผด เหมือนหนังแรดใครเกี้ยวเหนี่ยวไม่ไหว
กระบวนกระบิดติดจะมากเหมือนรากไม้ ทั้งกิ่งใบคดคอดตลอดปลาย
บ้างว่าจริงยิ่งลงมาชั้นข้าหลวง มันต่อลวงเลี้ยวลดปดใจหาย
บ้างพูดเล่นเจรจาประสาชาย ด้วยเจ้านายเศร้าสร้อยพลอยรำคาญ ฯ
◎ ฝ่ายโฉมยงองค์อรุณรัศมี คิดถึงพี่สินสมุทรสุดสงสาร
ช่างแสนซื่อถือสัตย์ปฏิญาณ จะเกี้ยวพานพูดอะไรก็ไม่เป็น
เพราะเช่นนี้อีฝรั่งจึงชังเสีย ช่างกลัวเมียกระไรเลยไม่เคยเห็น
ไม่รู้กลจนจากกระดากกระเด็น เหมือนหนึ่งเช่นลาวตายน่าอายใจ
โอ้สงสารบ้านนี้พระพี่เจ้า จะโศกเศร้ามัวหมองไม่ผ่องใส
ขอเทวัญชั้นฟ้าสุราลัย ให้เห็นในใจหญิงทุกสิ่งอัน
ว่าชอบปลอบชอบง้อสอพลอพลอด ถึงเง้างอดง้องอนพูดผ่อนผัน
ยิ่งข่วนหยิกพลิกผละไม่ละกัน เออกระนั้นหรือจะได้ดังใจนึก
นางตรึกตราอาลัยอยู่ในห้อง จนยามสองเสียงสงัดกำดัดดึก
เผยพระแกลแลมหาชลาลึก อนาถนึกหนาวใจกระไรเลย
โอ้เช่นนี้พี่ยาจะมาอยู่ ก็ไม่สู้กลัวเจ้าดอกหนาวเอ๋ย
นี่อายเขอเก้อใจด้วยไม่เคย คิดจนเลยลืมอารมณ์ไม่สมประดี ฯ

ตอนที่ ๔๘
นางเสาวคนธ์หนี

๏ จะกลับกล่าวเจ้าพารากาละเวก หวังภิเศกลูกรักเป็นศักดิ์ศรี
ด้วยเดือนเจ็ดเสร็จพระอภัยมณี มาบุรีเริ่มงานการวิวาห์
พอเดือนหกตกแรมดำรัสสั่ง ให้แต่งวังที่ประทับรับวงศา
เป็นสามแห่งแต่งไว้ใกล้คงคา เสร็จคอยท่าเกี่ยวดองทั้งสองเมือง
หน่อกษัตริย์หัสชัยไปกำกับ ทำวังรับเมืองผลึกตึกฝาเฝื่อง
ล้วนก่ออิฐบิดทองคูรองเรือง มุงกระเบื้องโบกปูนทั้งพูลดิน ฯ
๏ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลโฉม เป็นทุกข์โทมนัสในฤทัยถวิล
แต่ทูตถือหนังสือมาถึงธานินทร์ นางทราบสิ้นศุภสารการวิวาห์
ครั้นจะอยู่สู้ต่อด้วยก่อสัตย์ สุดจะขัดบิตุรงค์พระวงศา
วิบากกรรมจำหนีพระพยา นางตรึกตราเตรียมการมานานครัน
คิดความลับกับกระเทยที่เคยใช้ ชื่อมาลัยมาลาบัญญาขยัน
อยู่ในวังทั้งสองพี่น้องกัน เลี้ยงเป็นชั้นคนสนิทช่วยคิดการ
ให้สอบทำสำเภายาวเก้าเส้น สำหรับเล่นทะเลฝึกทหาร
เลือกล้าต้าต้นหนพวกคนงาน ล้วนชำนาญนาวาในสาชล
พวกนารีที่เป็นข้าทั้งห้าร้อย เคยใช้สอยการศึกได้ฝึกฝน
จะไปด้วยช่วยเจ้าเมื่อคราวจน ทั้งพวกพลขอเฝ้าตามเจ้านาย
ขนข้าวน้ำลำเลียงสะเบียงไพร่ บันทุกไว้ในเรือนั้นเหลือหลาย
กำหนดนัดจัดแจงไม่แพร่งพราย ทั้งไพร่นายพันร้อยรอคอยฟัง ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยใช้ใบแล่น เรือแห่แหนซ้ายขวาทั้งหน้าหลัง
ทั้งทัพพระอนุชาดาประดัง ลำที่นั่งสินสมุทรอยู่สุดท้าย
ได้เดือนหนึ่งถึงพารากาละเวก ต้นหนเอกหยั่งดิ่งให้ทิ้งสาย
ทอดสมอรอเคียงอยู่เรียงราย เสนานายนำข่าวทูลท้าวไท ฯ

๏ ฝ่ายปิ่นปักนัคราการะเวก จึงสั่งเอกเสนาอัชฌาสัย
จัดเกณฑ์แห่แตรสังข์เรือดั้งไว้ เราจะไปรับกษัตริย์ขัตติยวงศ์ ฯ
๏ ฝ่ายขุนนางต่างตำแหน่งจัดแจงเสร็จ พระเสด็จจรดลเข้าที่สรง
ครั้นเสร็จสรรพกับโอรสยศยง ต่างลงทรงเรือที่นั่งบัลลังก์ทอง
ไปเชิญพระอภัยเจ้าไตรจักร เรือคู่ชักดั้งกันผันผยอง
ประโคมทั้งสังข์แตรเสียงแซ่ซ้อง ทั้งฆ้องกลองก้องมาถึงธานี
ประทับท่าหน้าแพเกณฑ์แห่แหน ขุนนางแน่นแนวทางกลางวิถี
เชิญเผ่าพงศ์วงศ์กษัตริย์สวัสดิ์ มาพร้อมที่ปรางค์มาศปราสาทชัย
เชิญนั่งที่ยี่ภู่ซึ่งปูลาด ตรัสประภาษพูดจาอัชฌาสัย
ทั้งเผ่าพงศ์วงศ์พระสุริโยทัย บังคมพระอภัยศรีสุวรรณ
ด้วยอ่อนกว่าสององค์ดังเป็นน้อง กษัตริย์สองอวยชัยเจ้าไอศวรรย์
ส่วนสามพราหมณ์มเหษีบุตรีนั้น ต่างคำนับรับกันจำนรรจา ฯ
๏ กษัตริย์สุริโยทัยปราศัยสนอง ขอบคุณสองทรงเดชพระเชษฐา
สู้ลำเลียงเหนื่อยเหน็ดเสด็จมา ในมรรคาข้ามสุดสมุทรไท
อันเสนีรี้พลพหลทหาร ร้อนรำคาญเคืองเข็ญเป็นไฉน
หรือพร้อมมูลพูนสวัสดิ์กำจัดภัย ทั้งนายไพร่พร้อมพรั่งหรือยังมา ฯ
๏ สองกษัตริย์ตรัสสนองว่ากองทัพ มาเสร็จสรรพพร้อมกันต่างหรรษา
เดชะสัตย์ปักพี่จะปรีดา กลางชลาลมคลื่นรื่นสำราญ
เหมือนจะส่งตรงมากรุงการะเวก ช่วยอภิเษกสืบสมบัติพัสดุสถาน
แม้สามเมืองเคืองขัดขอปฏิญาณ ให้มีสารทราบด้วยจะช่วยกัน
เจ้าพาราการะเวกก็รับสัตย์ โสมนัสตรัสชวนกันสรวลสันต์
ฝ่ายห้ามแหนแสนสุรางค์นางกำนัล ล้วนรู้ชั้นเชิงฉลาดราชการ
เวลาเลี้ยงเมี่ยงหมอบคอยนอบน้อม เชิญเครื่องพร้อมทั้งพระเต้าของคาวหวาน
เทียบถวายรายองค์พระวงศ์วาร นางอยู่งานที่เสวยล้วนเคยใช้

NATIONAL LIBRARY

ช้อยจริตกรีดกระหวัดบัดพระแล้ ชำเลืองแต่หางตาอัชฌาสัย

นางสำหรับขับร้องทำนองใน ก็ท้าทับรับไม้มโหรี

ร้องลำนำทำนองพระทองหวด เสนาะสำนวนน้ำวกรีดเพลงดีดสี

ซอประสานหวานเสียงสำเนียงดี ดังดนตรีไกรลาสสั่งวาสวอน

นางสำหรับจับระบำก็ทำบท น้อมประนตน่าเอ็นดูด้วยครูสอน

ใส่จริตกรีดกรายถวายกร ชะอ้อนอ่อนเอวองค์ตีวงเวียน

ไว้จังหวะประท้าวก้าวสกัด ประคองเกี้ยวเลี้ยวลัดฉวัดเฉวียน

ดูช้อยชดบทแบบช่างแนบเนียน เหมือนนางเขียนคิ้วค้อมละม่อมละไม

สามกษัตริย์ขัตติยวงศ์ประจงเสวย นางรำเพยพัดประคองให้ผ่องใส

ฟังขับลำคำร้องทำนองใน เพลินพระทัยทุกองค์พระวงศ์วาร

บ้างกรายกรีดดีดเพลงกระจับปี่ รับซอสีเสียงเอกวิเวกหวาน

จนอิ่มหนำสำรวลสรวลสำราญ ดูงานการฟ้อนรำระบำบรรพ์ ฯ

◎ ฝ่ายองค์พระอภัยเห็นไกลพลบ ลาบิดาภพภูวนัยเจ้าไอศวรรย์

มาอยู่วังตั้งทัพลำดับกัน ศรีสุวรรณอัครเรศเกษรา

นางโฉมยงองค์อรุณรัศมี ไปอยู่ที่บิตุเรศหนีเชษฐา

สินสมุทรหยุดประทับอยู่พลับพลา คอยวิวาห์หวังใจจะได้พลอย

หน่อกษัตริย์หัสชัยไปอยู่ที่ สุมาลีอาศัยให้ใช้สอย

พอพูดเล่นเห็นสองพระน้องน้อย ด้วยรักสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา

พระบิตุราชมาตุรงค์ก็ปลงให้ แกล้งทำไม่รู้ความตามประสา

หน่อกษัตริย์จัดตุ๊กตางา ให้น้องยาหลากหลากฉากเล็กเล็ก

นางเถ้าจุกตุ๊กตาตัดผ้าถุง ให้ลูกนุ่งเหมือนหนึ่งสาวสาวเด็กเด็ก

หน่อกษัตริย์จัดแจงแต่งเป็นเจ๊ก ตัวเล็กเล็กเล่นกับสาวลูกสาวนาง

แต่เปรียบเทียบเลียบและกระแซะชิด จะมอบมิตรไม่ถนัดยังขัดขวาง

พูดกับพี่ที่น้องข้องระคาง ครั้นปลอบนางน้องที่ข้างพี่ชัง

ต้องซ่องจ้องอนวิงวอนปลอบ　จะชวนชอบชิดชมไม่สมหวัง
จนราตรีมิได้ไปที่ในวัง　อยู่เล่นฟังขับร้องกับน้องยา ฯ
◎ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลสมร　จะจำจรจากประเทศหนีเชษฐา
คิดอาลัยในพระอนุชา　ทั้งบิดามารดรจะร้อนรน
ครั้นจะอยู่บุรีร่วมภิเศก　ไม่เป็นเอกอายหญิงชาวสิงหล
ยิ่งตรึกตราอาวรณ์ยิ่งร้อนรน　สายสุดเนตรนางลงพร่างพราย
เพราะเพลงยาวคราวลังกาเก็บมาได้　อ่านที่ไรแค้นเคืองไม่เหือดหาย
เป็นมนุษย์สุดจะรับความอับอาย　ไปสู้ตายเสียให้พ้นคนนินทา
จึงตรัสสั่งทั้งหลายฝ่ายข้าหลวง　ให้ทั้งปวงปิดความใครถามหา
บอกว่าเราเข้าบำเพ็ญภาวนา　ไม่พูดจากว่าจะเสร็จสักเจ็ดวัน
แล้วเขียนคำอำลาขมาโทษ　ตามประโยชน์อยากจะไคร่ไปสวรรค์
กับเพลงยาวคราวลังกาเก็บมานั้น　ไว้บนบรรจฐรณ์สถิตปิดทวาร
สลักในใส่ซ้ำพอค่ำพลบ　ค่อยหลีกหลบลงปราสาทราชฐาน
กับพวกหญิงสิงห์ทรงของนงคราญ　ออกไปซานชายทะเลลงเภตรา
ให้ใช้ใบไปทางทิศพายัพ　ออกลึกลับลำเดียวเปลี่ยวหนักหนา
หมายจะเข้าอ่าวสินธุ์มิถิลา　สายคงคายมาแนวสำรด
ด้วยโฉมยงทรงเพียรเรียนตำหรับ　ได้ฉะบับโลกเชษฐ์แจ้งเหตุผล
ดูแผนที่มีสังเกตเขตตำบล　กับพวกพลพันร้อยแล่นลอยไป ฯ
◎ จะกลับกล่าวเจ้าพาราการะเวก　จวนอภิเศกฤกษ์แรมอันแจ่มใส
แต่บุตรีศรีสวัสดิ์กับหัสชัย　ไปไหนไม่เห็นหายหลายเวลา
มเหษีอัญชลีสนองถ้อย　พระหน่อน้อยนั้นเห็นรักเขาหนักหนา
ไปสิงสู่อยู่ที่น้องสองสุดา　ไม่เข้ามาในวังกำลังเพลิน
อันบุตรีมิได้ออกข้างนอกห้อง　เห็นท่านองนั้นจะอายระคายเขิน

แต่ทัพกลับกับพี่ที่สะเทิ้น เพียรจำเริญบำเพ็งเห็นเคร่งครัน
แล้วสั่งเหล่าสาวใช้ให้ไปหา มาทูลว่าห้ามกำกับกันขับขัน
ปิดทวารบานบังเสียทั้งวัน เข้าผลักดันดูข้างในก็ใส่ดาน
พระบิตุรงค์ทรงพระสรวลว่าครวญใคร่ เห็นน้ำใจเจ้าสาวจะร้าวฉาน
หน่อยจะคิดบิดเบือนให้เลื่อนงาน ไปว่าขานเกลี้ยไกล่เสียให้ดี
นางคำนับรับรสพจนาตถ์ มาปราสาทพระธิดามารศรี
ผลักทวารบานติดเห็นผิดที่ ให้หาพี่เลี้ยงทั้งหลายก็หายไป
เห็นผิดอย่างนางกษัตริย์จึงตรัสสั่ง ให้ชาวคลังเปิดทวารถูกดานไข
สลักเลื่อนเคลื่อนคล่องเข้าห้องใน ไม่เห็นใครในปราสาทประหลาดนัก
ดูบนที่มีหนังสือหยิบถืออ่าน ได้ทราบสารแสนวิตกเพียงอกหัก
จะเสกลูกปลูกฝังกำลังรัก มาลับพักตร์หนีหายไปหลายวัน
วิบากกรรมจำเป็นไม่เว้นว่าง ให้อ้างว้างวิญญาเพียงอาสัญ
ระทวยองค์ลงบนที่บุตรีนั้น สอื้นอั้นอ่อนซบสลบไป ฯ

๏ ฝ่ายแสนสาวท้าวนางต่างเข้าแก้ เห็นนิ่งแน่จึงว่ากรรมจะทำไฉน
ไปทูลท้าวเจ้านครร้อนฤทัย เสด็จไปสู่ปราสาทราชบุตรี
เข้าเคียงนางข้างแท่นเห็นแผ่นกระดาษ ภูวนาถนั่งอ่านดูสารศรี
ทราบพระทัยในอารมณ์ไม่สมประดี มิรู้ที่คิดอ่านประการใด
ทั้งเกี่ยวดองสองเมืองมาเนืองแน่น ความอายแสนสุดจิตต์คิดไฉน
สงสารท้าวหาวหวอดทอดฤทัย สลบไปเป็นครู่ไม่รู้องค์ ฯ

๏ พวกผู้หญิงวิ่งเพรียกร้องเรียกหมอ ให้ผูกคอกรมวังกำลังหลง
บ้างไปทูลพระโอรสยศยง ทราบถึงองค์พระอภัยไหววิญญา
ชวนพระน้องสองพระมเหษี ทั้งบุตรีพร้อมหมดโอรสา
ตามกษัตริย์หัสชัยรีบไคลคลา ขึ้นมหาปรางค์ทองเข้าห้องกลาง
พอสององค์ทรงฟื้นลุกขึ้นนั่ง เห็นพร้อมพรั่งเกี่ยวดองยิ่งหมองหมาง

ท้าวถวายลายมือหนังสือนาง ให้อ่านกลางสุริย์วงศ์พงศ์ประยูร ฯ
◎ ข้าพเจ้าเสาวคนธ์วิมลสมร ชุลีกรกราบบิ้นบดินทร์สูร
ซึ่งพระองค์ทรงพระอนุกูล จะเพิ่มพูลอภิเษกเป็นเอกองค์
อายฝรั่งลังกาเหมือนข้าชั่ว ไปชิงผัวเขามาตามความประสงค์
จึงจำลาฝ่าพระบาทญาติวงศ์ ไปเที่ยวทรงศีลวัตรตามศรัทธา
เป็นอันขาดชาตินี้ไม่มีคู่ จะบวชสู่สุขสวรรค์ให้หรรษา
ด้วยเพลงยาวคราวครั้งเมืองลังกา เหมือนศัสตราตรึงประจำให้ช้ำใจ
ขอพระองค์จงสละอนุญาต อย่ากริ้วกราดเคลือบแคลงแหนงไฉน
แม้พระพี่มีคู่แล้วรู้ไป จึงจะได้คืนมาเยี่ยมธานี
อย่าควรคิดติดตามด้วยความยาก จงบริจาคให้ลูกถือเป็นฤาษี
ขอพระคุณมุลิกาฝ่าธุลี จงปรมปรีดิ์โปรดช่วยอำนวยพร ฯ
◎ พอจบคำซ้ำให้อ่านสารฝรั่ง ต่างทรงฟังศุภลักษณ์ในอักษร
ว่าสารศรีพี่ยาสุดสาคร เจริญพรโฉมเฉลาเสาวคนธ์
เมื่อแรกเริ่มเดิมทีเราพี่น้อง หมายจะครองความรักเป็นพักผล
บุญหาไม่ให้พี่จากนิรมล เป็นต่างคนขาดกันแต่วันมา
เดี๋ยวนี้พี่มีคู่ที่ชูชื่น อันหญิงอื่นตัดขาดไม่ปรารถนา
ซึ่งน้องตามข้ามฝั่งมาลังกา พระบิดาจะให้อยู่เป็นคู่ครอง
เดี๋ยวนี้เราเข้ารีตฝรั่งแล้ว จึงคลาดแคล้วเสาวคนธ์อย่าหม่นหมอง
จะรับเจ้าเข้าไปเลี้ยงเคียงประคอง ฝรั่งสองเมียห้ามบอกตามจริง
จึงออกมาหาให้พบประสพพักตร์ พอสมรักร่วมห้องแม่น้องหญิง
จงกลับหลังยังนครอย่าวอนวิง อุตส่าห์นิ่งนอนอยู่ในบุรี
คงได้คู่สู่ขอหน่อกษัตริย์ ครองสมบัติการะเวกภิเษกศรี
นี่เป็นหญิงวิ่งมาเหมือนกาลี จะไม่มีใครสู่เป็นคู่ครอง
หรือรักเราเจ้าไม่กลับจะรับเลี้ยง อย่าทุ่มเถียงทะเลาะเขาเป็นเจ้าของ

จงวันทาลาเป็นที่รอง จะเลี้ยงลองไว้สักครั้งที่ลังกา ฯ

๏ พอจบเรื่องเคืองจิตพระบิตุเรศ จึงว่าเหตุนิดหนึ่งมาหึงษา
หนังสือนี้ดีล้วนใช้ปัญญา ประดิษฐ์แต่งแกล้งว่าสุดสาคร
แต่ลูกเราเฉาโฉดหลงโกรธจริง ไม่รู้ถึงกลศึกที่ฝึกสอน
มาปลดเปลื้องเคืองขัดถึงตัดรอน จะง้องอนเอามาไว้ทำไมมี
สู้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกจะปลูกฝัง ว่าไม่ฟังแล้วมิหนำยังซ้ำหนี
ให้เสียงานการค้างถึงอย่างนี้ ก็เสียทีเลี้ยงไว้จนใหญ่มา ฯ

๏ พระอภัยให้ระทดกำสรดเศร้า สงสารเสาวคนธ์น้อยละห้อยหา
ทั้งพระน้องสองนางต่างโศกา เวทนานงเยาว์เสาวคนธ์
จึงทูลท้าวเจ้าพาราการะเวก จะอภิเศกศรีสวัสดิ์เห็นขัดสน
ซึ่งบุตรีหนีไปกับไพร่พล เพราะอายคนขอจงโปรดซึ่งโทษทัณฑ์
จะตามหาว่ากล่าวค่อยน้าวโน้ม ปลอบประโลมทรามวัยมาไอศวรรย์
ถึงเร็วช้ากว่าจะได้พร้อมใจกัน ไม่เดียดฉันท์โฉมเฉลายังเยาว์ความ
ไว้ธุระจะขอลาพาพระน้อง รีบยกกองทัพไปเที่ยวไต่ถาม
แม้โฉมตรูอยู่ไหนจะไปตาม ให้ได้ทรามสวาทมายังธานี
ขอพระองค์ทรงพระอนุญาต อย่ากริ้วกราดโกรธามารศรี
จะสืบวงศ์พงศ์กษัตริย์สวัสดิ์ ไม่ราคีเคืองระคางที่ค้างงาน ฯ

๏ กษัตริย์สุริโยทัยได้สดับ น้อมคำนับรับสุนทรด้วยอ่อนหวาน
ซึ่งทรงธรรม์กรุณาบัญชาการ กระหม่อมฉานมิได้ขัดพระอัชฌา
จะทำตามพระประสงค์จำนงสนอง ด้วยหวังสองทรงเดชเป็นเชษฐา
แม้ตามไปได้องค์ธิดามา จะวิวาห์เศกสองให้ครองกัน ฯ

๏ สุดสาครถอนสอื้นสู้ฝืนพักตร์ ทูลทรงศักดิ์ตามจริงทุกสิ่งสรรพ์
อันหนังสือคืออีลาลวัน กระหม่อมฉันมิได้ทราบที่หยาบคาย
เพราะเหตุนี้ศรีสวัสดิ์จึงขัดข้อง เป็นกรรมของลูกจึงซ้ำระส่ำระสาย

แม่นงเยาว์เล่าแจ้งให้แพร่งพราย　มันหยาบคายควรว่าจะฆ่าตี
นี่ทรามวัยไม่แถลงให้แจ้งเรื่อง　มาขัดเคืองคิดอางขนางหนี
ด้วยสาราน่าแค้นแสนทวี　เหตุทั้งนี้ก็เพราะถูกต้องถูกมนต์
พลอยพระน้องข้องขัดต้องพลัดพราก　จะลำบากทางทะเลระเหระหน
ขอกราบบังคมลาฝ่ายุคล　ไปตามจนจะได้พบประสพกัน
แล้วจะฆ่าตาตีเอาศีรษะ　มาให้พระน้องหญิงเห็นจริงฉัน
ยิ่งฉุนแค้นแสนเสียดายทั้งอายครัน　สะอื้นอั้นอ่อนซบสลบไป ฯ
◎ พระบิตุราชมาตุรงค์พงศ์กษัตริย์　เห็นอั้นอัดนิ่งแน่เข้าแก้ไข
ค่อยฟื้นกายฝ่ายพระสุริโยทัย　จึงเกลี้ยไกล่ตรัสว่าสุดสาคร
อย่าโกรธาฝรั่งทำหนังสือ　ไม่รู้หรือกลศึกเขาฝึกสอน
น้องสาวเจ้าเฉาโฉดถือโทษกรณ์　ปัญญาอ่อนกว่าอีตาดีวัน
อย่าเพ่อคิดติดตามคอยถามข่าว　ได้เรื่องราวมั่นหมายจึงผายผัน
อันฝรั่งดังกาอย่าฆ่าฟัน　เสียสัตย์ธรรม์ทศพิธผิดโบราณ ฯ
◎ สุดสาครร้อนอกวิตกนัก　ด้วยน้องรักร้างเขตนิเวศน์สถาน
จึงทูลความตามใจอาลัยลาญ　ลูกส่งสารแสนสุดด้วยนุชน้อง
แม้พบปะจะได้ให้ความสัตย์　ศรีสวัสดิ์จะสว่างที่หมางหมอง
ประการหนึ่งถึงมิอยู่เป็นคู่ครอง　เป็นพี่น้องอยู่ด้วยกันจนวันตาย
ได้พบเห็นเย็นเช้าเคยเฝ้าแหน　ลูกสุดแสนอาลัยจิตใจหาย
ขืนให้อยู่แล้วอุระจะทะลาย　พลางฟูมฟายชลนาร่ำพาที
โอ้น้องเอ๋ยเคยเห็นทุกเย็นเช้า　จะเปลี่ยวเปล่าวิญญามารศรี
ทั้งเป็นหญิงทิ้งขว้างเสียอย่างนี้　จะรู้ที่ผินหน้าไปหาใคร ฯ
◎ พระบิตุราชมาตุรงค์ต่างสงสาร　ทั้งวงศ์วารเวทนาน้ำตาไหล
วิบากกรรมจำจะปละละไป　จึงสั่งให้โหรทายทำนายนาง
โหรชำระพระชาตาจิตาท้าว　เห็นจวบคราวเคราะห์วิบัติจึงขัดขวาง

จึงทูลความตามติถีต้องตรียางค์ ว่าไปทางทิศพายัพจะลับนาน
แม้ตามไปในตำราว่าจะพบ แต่เกลื่อนกลบกลับกลายหลายสถาน
ต่อสิบสี่ปีเศษสังเกตกาล เยาวมาลย์จึงจะมาอยู่ธานี ฯ
◎ กรุงกษัตริย์ตรัสว่าถ้าเช่นนั้น แต่งกำปั่นไปเที่ยวหามารศรี
สุดสาครวอนว่าจะช้าที ลูกจะขี่แต่พระยาม้ามังกร
ไปตามนางกลางชลามหรณพ กว่าจะพบพุ่มพวงดวงสมร
เห็นท้าวนิ่งกริ่งใจมิให้จร ชุลีกรกราบก้มบังคมลา
น้อมประณตนึกพระคุณอุ่นเกศา ไปแต่งองค์ทรงไม้เท้าของดาวบส
แล้วรีบออกนอกวังไม่รั้งรา ขึ้นทรงม้าที่นั่งนิลมังกร
หมายพายัพขับใหญ่วิ่งไวว่อง ระเริงร้องเร็วรีบโถมถีบถอน
ถึงหาดทรายชายชลาลงสาคร อัสดรโดดน้ำด้วยกำลัง
ประเดี๋ยวเดียวเหลียวกลับลับประเทศ ทุกข์เทวษหวั่นทรวงเป็นห่วงหลัง
เห็นแต่ปลาสาชลกับวลวัง อุตส่าห์ตั้งตามสำเภาเสาวคนธ์ ฯ
◎ หน่อนรินทร์สินสมุทรก็สุดเศร้า แต่หมอบเฝ้าพึ่งระหัสเห็นขัดสน
หมายว่าน้องสองสมรเขาผ่อนปรน จะพลอยพ้นทุกข์ด้วยกับบ่วยการ
เขาซ้ำเป็นเช่นนี้แล้วที่ไหน เราจะได้ร่วมรักสมัครสมาน
จะคงคือถือสัตย์ปฏิญาณ เหลือรำคาญคิดถนอมยิ่งตรอมตรม
ดูอรุณฉุนเฉียวเสียวสวาท ใจจะขาดเสียด้วยรักที่หมักหมม
กำเริบโรคโศกสอื้นฝืนอารมณ์ จนเป็นลมจับนิ่งไม่ติงกาย ฯ
◎ สามกษัตริย์อัศจรรย์ให้หวั่นหวาด เห็นหน่อนาถนิ่งไปก็ใจหาย
ช่วยแก้ไขพอให้ทรงดำรงกาย แกล้งอุบายบ่นว่าเคยมาพบ
ผู้ที่นั่งทั้งปราสาทประหลาดนัก หมายว่ารักเสาวคนธ์จนสลบ
ทั้งหัสชัยในอุราให้ปรารภ กรรแสงซบโศกถึงพี่ยา
ทั้งอาลัยในลูกสาวเจ้าผลึก จวนสมนึกจะได้ชิดขนิษฐา

จะเหินห่างร้างรักไปนัครา ยิ่งโศกาตรอมจิตต์ดังพิษปื้น
ทั้งพงศ์เผ่าเศร้าหมองจนฆ้องย่ำ ต่างกลืนกล้ำกรรแสงสู้แข็งขืน
หน่อกษัตริย์หัสชัยมิใคร่ฟื้น สอึกสอื้นอืดอืดยังยืดยาว
เพราะรักหญิงจริงจังคนทั้งนั้น ว่าโศกศัลย์โศกถึงพี่สาว
ฝ่ายองค์พระอภัยทูลไทท้าว พรุ่งนี้เช้าฉันจะใช้ใบเภตรา
ขอพระองค์จงสำราญผ่านสมบัติ ไม่เคืองขัดคิดคงเป็นวงศา
สามกษัตริย์ตรัสไว้อาลัยลา แล้วลงมาที่ประทับหยุดยับยั้ง ฯ
◎ กษัตริย์สุริโยทัยตามไปส่ง พร้อมพระวงศ์อวยชัยดังใจหวัง
จนดึกดื่นคืนเขตนิเวศน์วัง ยังรอรั้งอยู่แต่พระหัสชัย
ค่อยสั่งสองน้องน้อยละห้อยละเหี่ย ต่างสั่งเสียเศร้าหมองไม่ผ่องใส
นางให้ลูกตุ๊กตากับผ้าสไบ พระหัสชัยให้แหวนทดแทนกัน ฯ
◎ ส่วนสุวรรณมาลีศรีสวัสดิ์ เห็นหน่อกษัตริย์สินสมุทรสุดโศกศัลย์
ต่อจะไม่ได้เขาเปล่าทั้งนั้น ม่าด้วยกันที่เดียวกรรมทำอย่างไร
เห็นท่าทางนางจะลวงแกล้งหน่วงเหนี่ยว ไม่รู้เกี้ยวก็ไม่ต้องดอกหรือไฉน
ช่างโง่งงสงสารรำคาญใจ จำจะไปสอนสิกขาเป็นอาจารย์
จึงลงลำกำปั่นสินสมุทร เห็นอยู่สุดท้ายเภตราน่าสงสาร
เข้าห้องแนบแอบโอรสแล้วพจมาน พ่อรำคาญขัดขวางเป็นอย่างไร
หรือทุกข์โศกโรคร้อนมานอนนิ่ง บอกจริงจริงเถิดนะแม่จะแก้ไข
ความรักเจ้าเท่าชีวิตเป็นจิตต์ใจ เห็นหม่นไหม้แม่นี้ไม่มีสบาย
ไม่อยู่ห้องน้องสาวหรือร้าวฉาน จงแจ้งการเถิดจะให้เหมือนใจหมาย
สินสมุทรซุดคำนับแล้วกลับอาย แต่ก้มกายแกะเล็บนิ่งเจ็บใจ
จะมิทูลมูลความแต่ตามซื่อ ก็สุดมือมิได้ชิดพิสมัย
แต่ยิ้มเยื้อนเอื้อนอึ้งตะลึงตะไล อยากใคร่ได้แยบยลของชนนี
จึงทูลพ้องน้องรักที่หนักหน่วง ว่าลามล่วงแล้วก็เห็นจะเป็นผี

อ้อนวอนเขาเท่าไรไม่ไยดี　　เหตุทั้งนี้วาสนาลูกอาภัพ
แต่กลางวันนั้นจะไปปราศัยบ้าง　　ก็เมินหมางมัวหมองปิดห้องหับ
แรกลงเรืออยู่แต่สองในห้องลับ　　ฉวยมีดพับมาจะขอเชือดคอเอง
ถ้าขืนทำจำตายไปภายหน้า　　ก็จะว่าลูกรักหักข่มเหง
จึงหนีนอนซ่อนตัวด้วยกลัวเกรง　　เห็นสุดเพลงที่จะปลอบให้ชอบที ฯ
◎ นางฟังคำรำพันกลั้นพระสรวล　　ทำเบือนบ้วนโอษฐ์เลยเสวยพระศรี
จะแนะให้ไม่ถนัดเป็นสตรี　　แกล้งพาทีซักทำเนียบมาเปรียบปราย
อันวิสัยใจจริงหญิงมนุษย์　　รักบุรุษสุดรักสมัครหมาย
ซึ่งมารยาพาทีเพราะมีอาย　　เขาไม่ตายจริงดอกบอกให้รู้
ด้วยรุ่นราวสาวแส้แล้วแต่แรก　　เปรียบเหมือนแขกคิดเดียดด้วยเกลียดหมู
ต่อเมื่อไรได้เป็นเหมือนเช่นชู้　　จึงกลับรู้รักชายถวายตัว
อรุณเขาเจ้ากระบวนสำนวนมาก　　ทั้งฝีปากการมาจะข่มผัว
ถ้าที่หลังฟังแม่ว่าเถิดอย่ากลัว　　เข้าถึงตัวแล้วไม่ตายสบายใจ
ถ้าแม้น้องของพ่อม้วยลงด้วยรัก　　แม่นี้จักไปช่วยรับที่ปรับไหม
แล้วเสสรวลจวนเวลาจะคลาไคล　　นางกลับไปสู่พลับพลาพระสามี
เห็นกษัตริย์หัสชัยยังไม่กลับ　　นั่งพูดกับพี่น้องทั้งสองศรี
รักลูกเขยเลยมานั่งพาที　　ชนนี้จะลาพ่อคลาไคล
พระลูกน้อยค่อยอยู่อย่ารู้โรค　　จงดับโศกเศร้าหมองให้ผ่องใส
รำลึกถึงจึงทูลลาบิดาไป　　หาแม่ได้เล่นกับน้องทั้งสองรา
แต่เดี๋ยวนี้พี่นางไปกลางสมุทร　　มิได้หยุดยั้งจะตามเที่ยวถามหา
พลางลูบหลังสั่งสอนกลั้นน้ำตา　　พอเวลาย่ำสามยามประโคม ฯ
◎ ได้ฤกษ์ดีศรีสุวรรณให้ลั่นฆ้อง　　เสียงแซ่ซ้องสังข์แตรพลแห่โหม
ตั้งโห่รับทัพศึกเสียงครึกโครม　　พระชวนโฉมชิดาสุมาลี
ออกลำทรงหงส์บินผ่ายสินสมุทร　　ออกเรือครุฑรีบล่องกลัวน้องหนี

ทั้งสองทัพรับโห่เสียงโยธี　บ้างพี่เพียงจะคว่ำจะทำลาย
พอออกจากปากน้ำเกณฑ์กำปั่น　ให้แยกกันไปทุกทิศเหมือนคิดหมาย
พระอนุชาลาเล่นแสนสบาย　ไปฝั่งฝ่ายรมจักรนัครา
พระอภัยให้แล่นตามแผนนอก　ต่างตัดออกลึกรายไปฝ่ายขวา
พระทรงส่องกล้องสว่างกลางคงคา　เหมือนต่อตาช่วงโชติสามโยชน์ยาว
แลเขม้นเห็นรอบทั้งขอบเขตต์　สำเภาเรือใช้ใบขาวขาว
พบลูกค้ามาทุกเมืองถามเรื่องราว　ไม่ได้ข่าวเลยมาในสาคร ฯ
◎ ฝ่ายพระหน่อวรนาถราชบุตร　สินสมุทรตั้งแต่พระแม่สอน
ค่อยคิดเห็นเล่นสนุกไม่ทุกข์ร้อน　ร้องละครเรื่องอิเหนาเข้ามะละกา
พระอุ้มองค์นงลักษณ์ใส่ตักไว้　ชี้ชวนให้ศรีสวัสดิ์ชมมัจฉา
หนุ่มน้อยน้อยคอยรับทับรำนา　ค่อยช้าช้าเฉื่อยเสียงสำเนียงนวล
แล้วลืมองค์หลงร้องว่าน้องเอ๋ย　อยากใคร่เชยชื่นอารมณ์เมื่อลมหวล
ได้นั่งตักสักที่จะชี้ชวน　ชมแต่ล้วนเหล่าปลาในวาริน
แล้วรู้สึกนึกอายแปลงปลายบท　เป็นพระรถชมสวนหวลถวิล
พลางดีดทับรับเพลงบรรเลงพิณ　จนพลบสิ้นสุริยงลงคงคา
ดาวสว่างกลางคืนทั้งคลื่นเงียบ　ดูเรือเรียบแล่นรายทั้งซ้ายขวา
พระแต่งองค์สรงชลสุคนธา　ลีลามาเข้าห้องพระน้องนาง
ขึ้นนั่งเตียงเคียงองค์นางนงลักษณ์　ยิ้มพยักคนสนิทไม่ติดขวาง
รับขวัญน้องลองลูบพระปฤษฎางค์　นางช่วนพลางผลักพลิกซ้ำหยิกตี
แล้วว่าเบื่อเมื่อสัญญาว่าเป็นแน่　สุดแล้วแต่นุชน้องทั้งสองศรี
เขายอมกันฉันจะได้รับไมตรี　นี่เขาหนีไปเสียแล้วเป็นแคล้วกัน
ยังกลับมาหาสู่ทำจู้จี้　ประเดี๋ยวนี้ก็ได้วุ่นจะหุนหัน
มาทำเทียมเลียมเล่นเหมือนเช่นนั้น　ผิดก็ฉันเชือดคอให้มรณา ฯ
◎ พระยิ้มเยาะเคราะห์กรรมก็จำต้อง　ไม่รู้หรือว่าพี่รักนั้นหนักหนา

ถึงพระน้องสองศรีหนีวิวาห์ ● เจ้าสัญญาว่าจะยอมให้พร้อมใจ
จริงไหมเล่าเจ้าว่าต่อหน้าพี่ พะยานมีแม่นแท้อย่าแก้ไข
จะคอยน้องสองราอยู่ว่าไร เมื่อพี่ได้แต่งงานประทานน้อง
มิเคียงคู่อยู่ตามความรับสั่ง เหมือนชิงชังจึงไม่ชมประสมสอง
จะเคืองขัดอัชยาผ่าตะออง จึงจำต้องตามรับสั่งไม่พึงกัน ฯ
◎ นางนิ่งนั่งฟังพระพี่ดีฝีปาก ดีขึ้นมากกว่าแต่ก่อนรู้ผ่อนผัน
หรือใครสอนวอนว่าสารพัน อัศจรรย์จำจะดวงดูท่วงที
ซึ่งโปรดให้ใช่จะสั่งให้สังวาส ให้รับราชกิจการผ่านกรุงศรี
จึงต้องตามความรับสั่งมาดังนี้ หมายพระพี่คงจะไม่ทำไมน้อง
ถ้าขืนคิดชิดเชื้อเหนือรับสั่ง ห้ามไม่ฟังแล้วก็จะทูลฉลอง
อย่าเดียมต่อคลอเคลียใช่เมียรอง ฉันเป็นน้องไม่ใช่อย่างนางยุพา ฯ
◎ สินสมุทรพูดคล่องว่าน้องแก้ว พี่ทิ้งแล้วลูกฝรั่งชังน้ำหน้า
จะเชยชมสมสองกับน้องยา อย่าขืนว่ารักฝรั่งเหมือนอย่างนี้
จะให้ประจักษ์ว่ารักสุด ตรงพระนุชคู่เสน่ห์มเหษี
มิรับสั่งทั้งชนกชนนี พระอัยยกอัยยกาส่งมาเรือ
ให้จูบกอดยอดหญิงจริงนะน้อง พี่ก็ต้องตามคำไม่ล้ำเหลือ
พลางอิงแอบแนบสนิททำชิดเชื้อ แม่ไม่เชื่อทูลถามเถิดทรามวัย
จงโอนอ่อนผ่อนตามความรับสั่ง พลางจูบหลังนงลักษณ์นางผลักไส
เออพระพี่นี้ข่มเหงไม่เกรงใจ มาจูบได้เดียมทำให้ช้ำมือ
หมายว่าพี่ที่พึ่งเหมือนหนึ่งพี่ ไม่ปราณีน้องแก้วแน่แล้วหรือ
จะสู้ตายวายชนม์ให้คนลือ ทำเอื้อมมือหยิบมีดจะกรีดคอ
สินสมุทรยุดแย่งแล้วแกล้งจูบ แต่ถูกจูบนิดก็เดือดจะเชือดศอ
ไว้ค่อยตายภายหลังจงรั้งรอ เดี๋ยวนี้ข้อความผิดยังติดพัน
ไม่อ่อนน้อมยอมตามความรับสั่ง พี่ก็ยังจะมิให้เจ้าไปสวรรค์

แม้จะใครได้ตายง่ายง่ายนั้น จงผ่อนผันพอได้ห่วงเป็นว่านเครือ
ให้สำเร็จเสร็จสรรพข้อรับสั่ง แล้วที่หลังจึงค่อยตายสบายเหลือ
แล้วพาดพิงอิงแอบอุ้มแนบเนื้อ นางว่าเบื่อเบือนหยิกทำพลิกแพลง
ทั้งข่วนผลักฉักเท่าไรก็ไม่เจ็บ จนเสียเล็บหักหมดกำสรดกรรแสง
พระสวมสอดกอดกระหวัดนางวัดแวง จนสิ้นแรงอ่อนพับนิ่งหลับตา
พระกอดเกยเชยปรางถึงอย่างยอด เสียงฟอดฟอดเพ้นซ้ายแล้วย้ายขวา
ถนอมแนบแอบอรุณอุ่นอุรา เหมือนสายฟ้าแลบรอบขอบทะเล
สลาตันดั้นพิลึกเสียงครึกครื้น โคลงเคลงคลื่นโดนดันกำปั่นเห
กลับท้ายหกผกโผนดังโยนเปล ปลิงทะเลลอยเกลือกทั้งเงือกงู
ช้างในน้ำดำดันไล่ชนเงือก ถงงาเกลือกเสยกลอกกระบอกหู
นาคราชผาดผยองพ่นฟองฟู เสียงซู่ซู่สายฝนปนน้ำเค็ม
สำเภาโยงโคลงเคลงเขย่งโขยค ทิ้งโลดเลี้ยวท้ายตามปลายเข็ม
ถูกคลื่นสาดดาดฟ้าคงคาเต็ม ต้องแตะเต็มแล่นกระติดด้วยมิดมัว
เมื่อเดิมที่พี่น้องร่วมห้องหับ แล้วก็กลับได้เสียเป็นเมียผัว
นางน้องสาวคราวอ่อนวอนฝากตัว ฉันได้ชั่วดีด้วยช่วยเอ็นดู
อย่าทิ้งขว้างร้างเสียมีเมียอื่น ทั้งอย่าคืนไปที่เคยเสวยหมู
สินสมุทรสุดอุ่นคิดคุณครู คราวนี้รู้ฤทธิ์ผู้หญิงไม่วิงวอน
แม้พบปะแล้วประเดี๋ยวเกี้ยวสำเร็จ กัดเม็ดมีอยู่เหมือนครูสอน
ถ้าพบปะอนุชาสุดสาคร จะบอกหล่อนเสียให้รู้เชิงชู้เชย
แล้วชมโฉมโลมลูบเผ้าจูบกอด พี่ไม่ทอดทิ้งแล้วน้องแก้วเอ๋ย
เนื้อละมุลอุ่นใจกระไรเลย ต่างชื่นเชยชิดเสียดเบียดกระแซะ
นาสิกสูดพูดหยอกว่าดอกไม้ ไม่ชื่นใจเหมือนหนึ่งเนื้อเจือกระแจะ
พระแนบเน้นเคล้นไคล้เผ้าไค้แคะ ปะเหลาะปะแหละโลมเล้าคลึงเคล้ากัน ฯ

๏ อันหว่างทางถ้ากล่าวจะยาวเรื่อง ไปถึงเมืองเสียเถิดท่านอ่านขยัน

อันองค์พระอภัยมณีศรีสุวรรณ　　เกณฑ์กำนั้นไปทุกทิศเที่ยวติดตาม ฯ

ตอนที่ ๔๙
นางเสาวคนธ์แปลงเป็นฤาษี

◎ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลมิ่ง　　เป็นยอดหญิงเจนศึกไม่นึกขาม
นางแปลงองค์ทรงลำอางเหมือนอย่างพราหมณ์　　กับคนตามพันร้อยแล่นลอยไป
ถึงน้ำเขียวเดี่ยวโดดโขยดคลื่น　　เสียงครื้นครื้นโตเท่าภูเขาใหญ่
ทุกเช้าเย็นเห็นแต่เมฆวิเวกใจ　　นางอยู่ในฉากฉายท้ายเภตรา
เผยพระแกลแลเหลียวให้เปลี่ยวจิตต์　　ดูทั่วทิศล้วนทะเลกับเวหา
หวลรำลึกตรึกตรองถึงน้องยา　　พระบิดามารดรจะร้อนทรวง
ต้องเสียงานการวิวาห์จะว้าวุ่น　　คงเคืองขุ่นไปทั้งในวังหลวง
อีกไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสิ้นทั้งปวง　　จะเหงาง่วงเงียบเชียบยะเยียบเย็น
โอ้ยามนี้มีแต่จะแลลับ　　มิได้กลับพานพบประสบเห็น
วิบากกรรมจำพรากกระดากกระเดิ้น　　จะบวชเป็นดาบสสู้อดออม
นางโศกาอาดูรพูลเทวษ　　ได้เดือนเศษโศกซูบจนรูปผอม
พวกพี่เลี้ยงเคียงบัลลังก์อยู่พรั่งพร้อม　　บดยาหอมให้เสวยเชยชะโลม
แล้วชวนดีปี่พาทย์ระนาดฆ้อง　　บ้างรับร้องรวยรินให้ชื่นโฉม
จนเข้าเขตต์พาราวาหุโลม　　ทางขึ้นโรมวิสัยเมืองใหญ่พราหมณ์
เห็นเกาะเพลิงเริงแรงแสงสว่าง　　ลุกอยู่กลางเกาะเองน่าเกรงขาม
ต้นศิงขรล่อนโล่งพลุ่งโพลงพลาม　　ยาวสักสามสิบเส้นล้วนเป็นไฟ
จึงดูแดนแผนที่มีหนังสือ　　ว่าเกาะชื่อชุมเพลิงเชิงไศล
มีเรื่องราวกล่าวแถลงให้แจ้งใจ　　ว่าเกาะใหญ่พระยานาคมีมากมาย
ขึ้นพ่นพิษฤทธิ์เริงดังเพลิงพลุ่ง　　เป็นควันพลุ่งฟ้าดินสิ้นทั้งหลาย

ถูกเทวาสำระพัดสิงห์สัตว์ตาย พระนารายน์รู้เรื่องเปลื้องอาดูร
มาบีดปล่องช่องชวากที่นาคผุด ถอนพิษภุชงค์ร้ายให้หายศูนย์
เหลือเปลวปล่งตรงปล่องเหมือนกองกูณฑ์ เป็นไฟฟุนสักเท่าเขาคิริน ฯ
๏ นางอ่านครู้โฉลกโลกเชษฐ์ ที่เขาเขตต์ขวางแควกระแสสินธุ์
ว่าไหลมาแต่สวรรค์ชั้นพระอินทร์ ผู้ใดกินแก้บาปอาบก็ดี
ตายจะได้ไปกำเนิดเกิดสวรรค์ ดำนานนั้นมาแต่หน้าพาราณสี
พวกถือไสยในจังหวัดบัถพี เอาทรากผีนั้นมาทิ้งทั้งหญิงชาย
ด้วยเชื่อฟังหนังสือตามถือไสย จะให้ไปเกิดสวรรค์เหมือนมั่นหมาย
นางอ่านครู้เรื่องว่าเมืองร้าย จะเข้าฝ่ายฝั่งชลาชินธานี
จึงแปลงองค์ทรงหนังเฉียงอังสา มุ่นชฎาจุณเจิมเฉลิมศรี
สมาทานถือศีลครองอินทรีย์ เป็นฤาษีทรงพรตดูงดงาม
เปลี่ยนชื่อพระอัคนีมีสง่า นำพวกข้าโดยเสด็จไม่เข็ดขาม
ทั้งหญิงชายแปลงกายเป็นชีพราหมณ์ ต่างเปลี่ยนนามบวชทั่วทุกตัวมี
ให้บอกกล่าวว่าเราชาวกบิลพัสดุ์ เที่ยวโปรดสัตว์ตามจริตกิจฤาษี
แล้วนางนึกตรึกตราถึงธานี แม้พระพี่รู้ความจะตามทัน
จึงทำตามความรู้ของครูเฒ่า เขียนสำเภาอักขราเป็นอาถรรพ์
บริกรรมซ้ำเสกปลุกเลขยันต์ เอาเรือนั้นลอยลงในคงคา
ใครตามเห็นเป็นสำเภาที่เราขี่ ให้พระพี่ลดเลี้ยวเที่ยวหลงหา
แล้วสั่งให้นายท้ายบ่ายเภตรา เข้าอ่าววาหุโลมแล่นดูแดนไตร
เห็นปากน้ำทำบ้อมคร่อมภูเขา จำเพาะเข้าออกเดินเนินไศล
แลพิลึกตึกกว้านสำราญใจ เข้าจอดใกล้เมืองด่านชานบุรี
สังเกตดูผู้คนบนตลิ่ง ทั้งชายหญิงโพกผมนุ่งห่มสี
ส่วนเครื่องขาวเจ้านายฝ่ายผู้ดี พวกเสนีทุกตำแหน่งแต่งทั้งนั้น
แต่ไพร่นายฝ่ายทหารชาญกำแหง ใส่เสื้อแสงสีดำล้วนล่ำสัน

ด้วยห้ามปรามตามแผนกให้แปลกกัน สีหมอกนั้นเป็นของคนพลเรือน
ถ้วนเสื้อกลีบจีบนุ่งคาดพุงทับ ไม่สลับสีไหนก็ให้เหมือน
เห็นเรือจอดทอดท่าลงมาเยือน ดูเดินเคลื่อนตามติดทั้งหญิงชาย
นายด่านใหญ่ให้ล่ามไปถามว่า เรือนี้มารบหรือมาซื้อขาย
ฝ่ายขอเฝ้าเหล่าข้าบรรดาชาย จึงอุบายบอกเหล่าชาวบุรี
อันพวกเราชาวบุรินกบิลพัสดุ์ รักษาสัตย์ศีลถือเป็นฤๅษี
เที่ยวประโยชน์โปรดสัตว์ในปัถพี ไม่คิดที่รบสู้กับผู้ใด
ซึ่งมานี้มีกิจคิดประสงค์ จะธุดงค์เที่ยวไปชมโรมวิสัย
แล้วถามล่ามตามประสงค์จำนงใน นี่เมืองใดใครเป็นเจ้าชาวพารา ฯ
◎ ฝ่ายล่ามบอกออกอรรถกระจัดแจ้ง อันเขตต์แขวงโรมวิสัยไกลหนักหนา
ไปแต่นี้มีเศษเขตต์อาณา ถึงเมืองวาหุโลมนี้สิ้นที่แดน
อันเมืองกลางทางไปทั้งใหญ่น้อย ก็นับร้อยพลโจษนับโกฏิแสน
นับถือผู้รู้ไตรเพททุกเขตต์แคว้น บูชาแทนเทวดาเป็นอาจารย์
ทั้งถือพระอาทิตย์อิศเรศ เป็นดวงเนตรในแผ่นดินทุกถิ่นฐาน
ทรงสัตย์ธรรม์กรุณาเวลากาล มาโปรดปรานส่องแสงให้แรงมี
ครั้นพระกลับหลับสบายทั้งชายหญิง พระคุณยิ่งได้พำนักเป็นศักดิ์ศรี
หนึ่งผู้รู้ไตรเพทวิเศษดี เรียนบาลีโลกสิ้นทั้งดินฟ้า
ใครเจ็บป่วยช่วยระงับให้ดับโรค ถึงเคราะห์โศกสิ่งไรก็ไปหา
ท่านดูแลแน่เหมือนเช่นเห็นแก่ตา ให้รู้ว่าเป็นตายร้ายหรือดี
ทั้งฤกษ์พาฟ้าฝนบนสวรรค์ มีสูรย์จันทร์แจ้งสิ้นถิ่นวิถี
เป็นที่พึ่งจึงว่าครูความรู้ดี ก็ฤๅษีเชี่ยวชาญประการใด
ซึ่งเที่ยวมาว่าประโยชน์จะโปรดสัตว์ ให้แก้วเก้าเนาวรัตน์หรือไฉน
หรือจะรับดับโศกดับโรคภัย ซึ่งจะให้เป็นประโยชน์เที่ยวโปรดปราน ฯ
◎ ฝ่ายฤๅษีพี่เลี้ยงออกเถียงล่าม ซึ่งคนความรู้ตำราเหมือนว่าขาน

ไม่ควรหลงสรรเสริญให้เกินการ เป็นเดรฉานวิชาเที่ยวหากิน
อันเราถือฤาษีนั้นดีสุด เป็นภูมิพุทธวิชารักษาศีล
อันแก้วแหวนแสนทรัพย์นับเหมือนดิน มีแล้วสิ้นเสียเปล่าไม่เข้าการ
อันกุศลผลผลาอานิสงส์ จะช่วยส่งเป็นสมบัติพัสดุสถาน
ใครถือธรรมจำศีลอภิญญาณ ถึงนิพพานพูลสวัสดิ์อยู่อัตรา
แม้จะใคร่ได้สดับรับโอวาท ทำธรรมาสน์พุทธเพศเทศนา
จะให้ศีลภิญโญในโลกา ที่ศีลสาระพัดได้ดังใจปอง ฯ
๏ ฝ่ายล่ามว่าถ้ากระนั้นขยันยิ่ง ใคร่ฟังสิ่งซึ่งว่าดีไม่มีสอง
แล้วกลับมาหน้าค่ายบอกนายกอง ทั้งพวกพ้องพูดจาปรึกษากัน
อันฤาษีอย่างไรเราไม่รู้ จะลองดูให้เห็นจริงทุกสิ่งสรรพ์
จึงจัดแจงแต่งธรรมาสน์อาสน์สุวรรณ แล้วชวนกันหามมาหน้าประตู
ทั้งเทียนธูปบุปผาสาระพัด มาตั้งจัดแจงไว้ทั้งไก่หมู
ที่พวกพ้องของใครบอกให้รู้ ไปฟังผู้วิเศษท่านเทศน์ธรรม์
ศีลฤาษีที่จะให้ผู้ใดรับ ดีกว่าทรัพย์สินยิ่งทุกสิ่งสรรพ์
บรรดาเหล่าชาวบ้านเมืองด่านนั้น ต่างสำคัญว่าเป็นของที่ต้องการ
บ้างแบกกระบุงถุงไถ้ไปใส่ศีล มาพร้อมสิ้นซ้ายขวาแน่นหน้าฉาน
แล้วล่ามตรงลงเภตราว่าอาจารย์ นิมนต์ท่านเทศน์ธรรม์เหมือนสัญญา ฯ
๏ ฝ่ายนงลักษณ์อัคนีฤาษีเอก อติเรกรู้ธรรมคำสิกขา
คิดประโยชน์โปรดทมิฬดังจินดา จึงครองผ้าผูกคาดรัดประคด
ชฎากลีบจีบเวียนกระเสียนพระศก พัดขนนกบังหน้าอย่างดาบส
พวกฤาษีพี่เลี้ยงเคียงประนต ขึ้นเดินทางกางพระกลดไปบดบัง
เณรพี่น้องสองกระเทยที่เคยใช้ ต่างถือไม้เท้าย่ามเดินตามหลัง
ถึงหน้าป้อมพร้อมกันที่บัลลังก์ มาวงขึ้นนั่งเหนือธรรมาสน์อาสน์โอฬาร์
พวกข้าเฝ้าเหล่าฤาษีพระพี่เลี้ยง อยู่ข้างเคียงเรียงรายทั้งซ้ายขวา

พระอัคนีมีพัดบ้องพักตรา　　สำรวมท่ารักษาพรตดาบสนั้น ฯ
๏ ฝ่ายพวกพั้งทั้งสิ้นทมิฬหมด　　ไม่ประนตนับถือพระฤๅษี
ต่างดูของมองเขม้นไม่เห็นมี　　บ้างพาทีไต่ถามตามสงกา
ศีลฤๅษีที่เอามาว่าจะให้　　อยู่ที่ไหนไม่เห็นเขม้นหา
ต่างเข้าไปใกล้ธรรมาสน์ดาษดา　　จะดูหน้าว่าฤๅษีมีสิ่งใด
ศิษย์ฤๅษีพี่เลี้ยงเคียงธรรมาสน์　　ต่างตวาดว่าห้ามปรามไม่ไหว
จึงบอกความตามภาษาว่าผู้ใด　　จะใคร่ได้ศีลมั่งก็นั่งลง
แล้วองค์พระอัคนีผู้มีพรต　　บอกกำหนดศีลห้าอานิสงส์
ผู้ใดพั้งทั้งหมดเมื่อปลดปลง　　บุญจะส่งไปสวรรค์ชั้นวิมาน
ไม่มีโรคโศกทุกข์กินสุกดิบ　　เสวยทิพย์โอชากระยาหาร
อุตส่าห์สร้างทางกุศลผลทาน　　ถึงนิพพานผาสุกไปทุกวัน
พอจบคำสำเร็จเป็นเสร็จสิ้น　　พวกทมิฬหัวเราะเยาะเย้ยหยัน
ว่าศีลมีขี้ปดหมดทั้งนั้น　　ลวงให้กันเอากระบุงถุงย่ามมา
เมื่อเทศน์ไปไม่เห็นเหมือนเช่นเทศน์　　ถือผิดเพศฤๅษีนี้มุสา
เที่ยวลวงล่อพอได้กินสินบูชา　　หรือหมายมาเมืองนี้จะตีชิง
บ้างว่าดูผู้สำแดงจะแปลงเพศ　　เสียงสังเกตรูปร่างเหมือนอย่างหญิง
เข้าเหยียบย่านบ้านไหนจัญไรจริง　　ขุดดินทิ้งเสียงในวลชลธาร
ไม่นับถือฤๅษีพวกชีป่า　　ไม่ขายค้าขอกินทุกถิ่นฐาน
เราขับไล่ไปเสียอย่าให้ช้าการ　　เสียกะบาลให้เสียเจียวประเดี๋ยวนี้ ฯ
๏ ฝ่ายดาบสอดจิตคิดบาป　　มันหยามหยาบก็ทำเมินลุกเดินหนี
ชาวด่านเตรียมเสียมพร้าตะกร้ามี　　คอยขุดที่รอยท้าวทุกก้าวไป
พวกศิษย์หาดาบสเหลืออดกลั้น　　มันกระชั้นชิดนักต่างผลักไส
แกล้งแยกย้ายรายเที่ยวลดเลี้ยวไป　　หมายจะให้ตามขุดจนสุดแรง ฯ
๏ ฝ่ายนายด่านพาลจะคุมโมโห　　ว่าคนโซเที่ยวเล่นจะเป็นแขนง

ให้บ่าวไพร่ไล่ลัดสกัดสะแกง ใครขัดแข็งฆ่าฟันให้บรรลัย
พวกทมิฬยินนายทั้งชายหญิง พากันวิ่งคึกคักไล่ผลักไส
ฝ่ายฤๅษีที่ไม่เคร่งเก่งสุดใจ ตีด้วยไม้เท้ามันรุมฟันแทง
พวกโยธาสานุศิษย์ไม่คิดบาป ชิงหอกดาบโดดฟันด้วยขันแข็ง
ทมิฬตายวายวางลงกลางแปลง ต่างพลัดแพลงวุ่นวิ่งเป็นสิงคลี
ขุนด่านไล่ไพร่พลทิ้งนบน้อม ลงพรักพร้อมนายไพร่ไล่ฤๅษี
ฝ่ายโฉมยงนงลักษณ์พระอัคนี เห็นเสียทีถอยมาริมสาชล ฯ
๏ ฝ่ายนายไพร่ในสำเภาเห็นชาวด่าน ไล่รอนราญรบรับกันสับสน
ฉวยศัสตราสำหรับตัวทั่วทุกคน วิ่งขึ้นบนบกมาช่วยราวี
ต่างแกว่งกลอกหอกดาบกำซาบศร เข้าราญรอนรับมือทั้งฤๅษี
ฝ่ายทหารด่านสมุทรก็สุดดี ประทะตีแทงฟันกระชั้นชิด
บ้างพุ่งซัดศัสตราพวกการะเวก ถ้วนตัวเอกหลบเลี่ยงพลาดเพลี่ยงผิด
กลับไล่เหล่าชาวด่านผลาญชีวิต ต่อไม่ติดแตกพลัดกระจัดกระจาย
พวกชีพราหมณ์ตามฆ่าโยธาหาญ เข้าในด่านได้สมอารมณ์หมาย
โห่สนั่นฟันทมิฬล้มดิ้นตาย แต่ตัวนายคงกะพันประจัญรบ
รุมแทงฟันมันไม่ไหวจึงใช้หญิง เอาศรยิงปากปุทะลุสลบ
จับนายได้ไพร่หมอบลงนอบนบ ไม่สู้รบรับแพ้ขอแต่ตัว
พวกฤๅษีชีพราหมณ์ฅุกฅามขู่ ใครรบสู้ขืนขัดจะตัดหัว
แม้ไม่สู้กูไม่ฆ่าดอกอย่ากลัว แล้วห้ามตัวนายด่านขึ้นศาลกลาง ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอัคนีกับพี่เลี้ยง เข้าอยู่เพียงตึกโถงที่โรงขวาง
พวกเหลือตายนายมุลหมื่นขุนนาง บ้างหลบบ้างเข้าหาเป็นข้าไท
พอจวนเย็นเห็นแต่คนแก่เฒ่า ถือไม้เท้าจดจ้องเดินร้องไห้
พวกชีพราหมณ์ถามว่าท่านมาไย ต่างกราบไหว้ว่าจะมาหาเจ้านาย

จะห้ามปรามตามอย่างแต่ปางก่อน ราษฎรจะได้พึ่งเหมือนหนึ่งหมาย
แม้มิโปรดโทษปากผิดมากมาย ก็ยอมตายแต่จะห้ามดูตามบุญ ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระอัคนีรู้ทีศึก ฉลาดลึกหน่วงเหนี่ยวไม่เฉียวฉุน
เห็นคนแก่แซ่มาก็การุญ จะเอาบุญบทจรไปต้อนรับ
เชิญผู้เฒ่าเก้าคนขึ้นบนศาล นั่งสำราญเรียงกันเป็นอันดับ
แล้วตรัสห้ามปรามว่าอย่าคำนับ จะพูดกับดีฉานประการใด ฯ
◎ ฝ่ายผู้เฒ่าเหล่าทมิฬได้ยินตรัส โฉมนัสนึกว่าดีจะมีไหน
แต่รูปร่างอย่างหญิงนึกกริ่งใจ พวกผู้ใหญ่ยิ่งรักพระอัคนี
ต่างทูลว่าข้าพเจ้าคนเฒ่าแก่ ยังก็แต่จะตายกลายเป็นผี
เห็นทหารท่านมาไล่ฆ่าตี ชาวบุรีใหญ่น้อยก็พลอยตาย
จึงอุตส่าห์มาห้ามตามขนบ ธรรมเนียมรบเมืองได้เหมือนใจหมาย
แม้ครองแคว้นแดนด้าวเป็นเจ้านาย คนทั้งหลายก็จะมาเป็นข้าไท
ถ้าจะเอาข้าวของเงินทองนาก ก็ได้มากเหมือนจินดาอัชฌาสัย
จะฆ่าตีชีวันให้บรรลัย นั้นเห็นไม่เป็นประโยชน์จงโปรดปราน
ซึ่งปรารถนามาห้ามปรามทั้งนี้ เพราะปราณีหนุ่มสาวเหล่าลูกหลาน
แม้จะเอาข้าวของที่ต้องการ กระหม่อมฉานจะไปป่าวชาวพารา ฯ
◎ พระอัคนีดีใจปราศัยสนอง อันเงินทองถือขาดไม่ปรารถนา
เมื่อเดิมทีมีธรรมาสน์ไปราธนา จึงขึ้นมาเทศน์ธรรม์ให้มันฟัง
ไม่นับถือฤๅษีแล้วมิหนำ ขับไล่ซ้ำว่าคนโซทำโอหัง
ให้ขุดรอยน้อยหรือทำแต่ลำพัง ลูกศิษย์ทั้งปวงแค้นจึงแทนทด
ให้เห็นมือฤๅษีที่มีศีล พวกทมิฬมาดหมายกลับตายหมด
อันถิ่นฐานบ้านเมืองและเครื่องยศ เราสร้างพรตมิได้ปองเอาของใคร
ท่านมาห้ามปรามนี้ก็ดีนัก จงประจักษ์จริงแจ้งแถลงไข
ช่วยบอกเล่าให้เขารู้ว่าผู้ใด ไม่สู้ไม่ฆ่าพ้นทำอันตราย

จงกลับมาหากินตามถิ่นฐาน   ให้สำราญไร่นาที่ค้าขาย
เราจะยั้งรั้งรออยู่พอสบาย   ให้เหือดหายเมื่อยล้าจะลาไป
ประการหนึ่งซึ่งเราถือเป็นฤๅษี   ใครเห็นดีโดยจริงจงทิ้งไสย
มาถือพุทธสุดดีไม่มีภัย   อาวุธไม่ต้องตนเป็นมลทิน
ใครรักมีฝีมือเหมือนฤๅษี   มาที่นี่เราจะได้ช่วยให้ศิล
นางแกล้งสั่งหวังจะให้ใจทมิฬ   นิยมยินยอมสมัครมาภักดิ์ ฯ
◎ ฝ่ายผู้เฒ่าเก้าคนทุพลภาพ   ต่างก้มกราบนับถือพระฤๅษี
แล้วลามาว่ากล่าวชาวบุรี   ให้ภักดีดาบสถือพรตธรรม์ ฯ
◎ พอเวลาราตรียังมีเด็ก   ลูกเล็กเล็กชายหญิงวิ่งถลัน
มาศาลกลางทางว่าพ่อข้านั้น   ใครแทงฟันสักเท่าไรก็ไม่ตาย
พวกฤๅษีมีฤทธิ์คิดไฉน   จึงฆ่าได้ให้ตระกูลเราศูนย์หาย
เราพี่น้องสองบุตรนี้สุดอาย   จะตามตายแต่ขอพบศพบิดา ฯ
◎ พระอัคนีมีจิตคิดสงสาร   ด้วยกุมารพูดความตามประสา
ดูพี่น้องผ่องพักตร์ลักขณา   เห็นแปลกตากว่าทมิฬสิ้นทั้งนั้น
จึงเรียกหามาใกล้ซักไซ้ถาม   ได้ข้อความตามจริงทุกสิ่งสรรพ์
บุตรหญิงชายนายด่านชาญฉกรรจ์   พี่สาวนั้นได้สิบเอ็ดน้องเจ็ดปี
ให้นึกเห็นเช่นกับองค์ของนงลักษณ์   เคยเคียงพักตร์กับพระน้องทั้งสองศรี
คิดจะใคร่ได้เป็นลูกผูกไมตรี   จึงพาที่ทำเป็นว่าน่าเสียดาย
มาตามศพพบพ่อจะขอม้วย   เราจะช่วยชุบชีวิตเหมือนคิดหมาย
ให้พ่อฟื้นคืนรอดไม่วอดวาย   จะถือฝ่ายพุทธหรืออย่าดื้อดึง ฯ
◎ สองเด็กว่าถ้าแม้เป็นให้เห็นแน่   ท่านดีแท้ใครจะเปรียบประเทียบถึง
ถึงเลือดเนื้อเมื่อจะเอาข้าเจ้าจึง   จะเถือทิ้งแทนคุณกรุณา
จะนับถือฤๅษีผู้วิเศษ   จะฟังเทศน์ถือพุทธไม่มุสา
ถ้าชุบขึ้นคืนชีวิตให้บิดา   จะเป็นข้าพระฤๅษีทั้งพี่น้อง ฯ

◎ พระอัคนีดีใจจะได้ลูก
เปรียบเหมือนผูกพ่อไว้มิให้หมอง
เป็นแยบยลกลศึกนางตรึกตรอง
นายด่านต้องศรซบสลบไป
จะเสกทำน้ำมนต์ให้คนเห็น
ว่าชุบเป็นมั่นคงไม่สงสัย
จะลือชาปรากฏยศไกร
จึงสั่งให้สานุศิษย์ตั้งพิธี
ชุมนุมนั่งบังศพจะกลบเหตุ
ให้ดับเนตรพี่น้องทั้งสองศรี
แล้วโฉมยงนงลักษณ์พระอัคนี
เสกวารีพรมพร่ำนั้นร่ำไป
ฤาษีหมอขอเผ้าแฝงเข้านวด
ที่เจ็บปวดบาดแผลบีบแก้ไข
พิมเสนรอพอชื่นมื่นฤทัย
นายด่านได้สมประดีค่อยมีแรง
เห็นลูกยามานั่งอยู่ทั้งสอง
ในพวกพ้องข้าศึกให้นึกแหนง
เรียกมาใกล้ได้ถามดูตามแคลง
ครั้นรู้แจ้งใจจิตต์ให้คิดคุณ
หมอบคำนับกลับถือพระฤาษี
น้ำใจดีจริงเจียวไม่เฉียวฉุน
ชุบให้มีชีวาเพราะการุญ
ขอบพระคุณควรเชื่อเห็นเหลือดี
จะทิ้งชาติศาสนาข้างวาหุ
ขอสาธุถือศีลพระชินศรี
อันพี่น้องสองราบุตรข้านี้
แม่ไม่มีอุปถัมภ์เหมือนกำพร้า
ถวายไว้ในพระองค์จงช่วยบวช
ให้รู้สวดศักราชพระศาสนา
ทั้งข้านั้นมิได้ขัดอัธยา
พระสิทธาสั่งสอนจะผ่อนตาม ฯ
◎ พระอัคนีปรีชาว่าสาธุ
เห็นจะลุละบาปที่หยาบหยาม
จึงปราศัยให้พรสั่งสอนความ
แล้วได้ถามถึงประเทศขอบเขตคัน ฯ
◎ นายด่านเล่าว่าเจ้าวาหุโลมราช
กษัตริย์ชาติเชื้อยักษ์มักกะสัน
เลี้ยงนกไก่ไว้กินสิ้นทั้งนั้น
สาระพันสัตว์ที่มีปีกบิน
อันกุ้งปลาสาครเรียกหนอนน้ำ
ไม่กรายกล้ำเกลียดคิดพินิจสถิล
ทั้งสัตว์อื่นหมื่นแสนในแดนดิน
ก็ไม่กินกินแต่ไข่เป็ดไก่นก
เอาขนไว้ใส่ประดับสำหรับแต่ง
หมวกเสื้อแสงสวมตนขนวิหค
เครื่องทรงท้าวเจ้าเมืองมีเครื่องยก
เหมือนรูปนกสวมองค์ออกสงคราม

บินไปได้ไกลเป็นร้อยเส้นเศษ ปราบประเทศร้อยเอ็ดย่อมเข็ดขาม
ชนบทจดเขตต์ประเทศพราหมณ์ นิคมคามรายรอบเป็นขอบคัน
ข้าอยู่ด่านชานสมุทรเป็นสุดถิ่น คุมทมิฬหมื่นเศษเฝ้าเขตต์ขัณฑ์
ขึ้นไปนี้มีเมืองเนื่องเนื่องกัน ยี่สิบวันถึงพาราวาหุโลม
เจ้าบุรีมีบุตรสุดวิเศษ รู้พระเวทวิทยาชื่อวาโหม
บิดาใช้ให้ไปยอมอ่อนน้อมโน้ม ถึงเมืองโรมวิสัยได้วิชา
เข้าสิบสี่ปีถ้วนอ้วนเป็นพ้อม จะเป็นจอมสุริย์วงศ์สืบพงศา
ซึ่งธุระพระฤๅษีจะลีลา ไปพาราโรมวิสัยทางไกลครัน
จะบอกกล่าวราวเรื่องไปเมืองหลวง ตามกระทรวงทูลเหตุเจ้าเขตต์ขัณฑ์
ขอเบิกด่านท่านให้เสร็จทั้งเจ็ดชั้น ได้ผายผันไปตามความสบาย ฯ
◎ พระอัคนีชี้ชอบว่าขอบจิตต์ ท่านช่วยคิดให้เราสมอารมณ์หมาย
ได้เบิกทางอย่างว่าจะลานาย พลางภิปรายปราศัยเป็นไมตรี
ดึกหนักหนาพาบุตรไปหยุดยั้ง แล้วตรัสสั่งพี่น้องทั้งสองศรี
เมื่อคิดถึงจึงลาจรลี ลงไปที่เภตราพูดจากัน ฯ
◎ นายด่านว่าข้านิมนต์อยู่บนศาล ให้สำราญรับครองเครื่องของฉัน
จะว่ากล่าวเหล่าทมิฬสิ้นทั้งนั้น มาฟังธรรมเทศนาตามบาลี
แล้วจัดแจงแต่งศาลเพดานลาด ปูเสื่อสาดอาสนะพระฤๅษี
จุดโคมเวียนเทียนประทีปให้ดิบดี ลาไปที่หลับนอนผ่อนสบาย
ครั้นรุ่งเช้าบ่าวร้องทำของเลี้ยง มาพร้อมเพรียงชาวบ้านคาวหวานถวาย
ชมฤๅษีดีจริงทั้งหญิงชาย ด้วยคนตายชุบเป็นเห็นแก่ตา
ต่างถือธรรมจำศีลทั้งกินบวช อุตส่าห์สวดศักราชศาสนา
บุตรหญิงชายนายด่านพานศรัทธา ถือศีลห้าอยู่กับพระอัคนี ฯ
◎ ฝ่ายทหารด่านแตกเมื่อแรกรบ ที่หลีกหลบเหล่าชายพลัดพรายหนี
เที่ยวบอกเล่าเจ้าเมืองเอกโทตรี ว่าโจรตีด่านได้นายใหญ่ตาย

ต่างบอกข่าวราวเรื่องไปเมืองหลวง ด่านทั้งปวงเกณฑ์ตรวจทุกหมวดหมาย
จะยกไปหลายทัพจับโจรร้าย พอพวกนายด่านถือหนังสือมา
ผิดสำเนียกเรียกเอาสำเนาอ่าน ขอเบิกด่านว่าฤาษีดีหนักหนา
เนื้อความกลับทัพยั้งหยุดรั้งรา รีบส่งม้าใช้ถือหนังสือไป
ถึงพาราวาหุโลมขึ้นกรมท่า หาเสนาตามตำแหน่งแถลงไข
พวกขุนนางต่างซักประจักษ์ใจ พาเข้าไปเตรียมเฝ้าเจ้าบุรี ฯ
◎ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าวาหุโลมราช กษัตริย์ชาติเชื้อยักษ์กินปักษี
พระชันษาห้าสิบพอดิบพอดี ทั้งพ่วงพีผิวดำดังน้ำรัก
พระเนตรแดงแสงปลั่งเหมือนดั่งชาด บรมนาถหนวดรกดงปรกตัก
มีเขี้ยวงอกบอกพอเห็นว่าเป็นยักษ์ ยี่สิบนักขาดำดังน้ำนิล
เกศานั้นพันกลุ่มเป็นปุ่มเปาะ เหมือนผมเงาะเหลืองหงอกดังดอกกระถิน
ผ่านประเทศเขตต์เขาชาวบุรินทร์ อยู่ตึกหินทำผนังและหลังคา
ในเวียงวังตั้งตึกพิลึกสลับ ล้วนปรุงปรับแน่นแฟ้นด้วยแผ่นผา
ปราสาทศรีที่สถิตอิศรา ล้วนศิลาเลื่อมลายพรายพโยม
อยู่ด้วยพระมเหษีมีโอรส เฉลิมยศฝ่ายหน้าชื่อวาโหม
กษัตริย์สองครองพาราวาหุโลม เป็นสุขโสมนัสสาทั้งธานี
ครั้นรุ่งเช้าเจ้าเมืองทรงเครื่องต้น ใส่เสื้อขนนกประดับสลับสี
ใส่หมวกหงอนวิหคนกอินทรีย์ แล้วเหน็บตรีคทาธรถือศรทรง
ครั้นสรรพเสร็จเสด็จออกมานอกห้อง สอดฉลองบาทอย่างงอนหางหงส์
นางเชิญเครื่องเยื้องย่องจ้องประจง ตามพระองค์ออกอำมาตย์นั่งอาสน์ทอง ฯ
◎ โอรสาข้าเฝ้ากัมเกล้ากราบ ศิโรราบครบพร้อมรับสั่งสนอง
เสนาทูลมูลความตามทำนอง หนังสือสองฉบับบอกกลอกกลับกลาย
แล้วอ่านความตามเรื่องเจ้าเมืองด่าน ส่งทหารมาให้ถามความทั้งหลาย
ว่าฤาษีตีด่านสังหารนาย ให้ล้มตายตัวจึงหนีรอดชีวา

หัวเมืองรายฝ่ายใต้จะไปจับ เกณฑ์กองทัพเมืองละหมื่นถ้วนปืนผา
ประเดี๋ยวนี้มีผู้ถือหนังสือมา เนื้อความว่านายด่านชาญชัดชี้
บอกธุระพระนักธรรม์สักพันเศษ ทั่วประเทศนับถือเรียกฤาษี
ทรงเวทมนต์คนตายวายชีวี ช่วยชุบชีวิตรอดไม่วอดวาย
จะไปโรมวิสัยให้หม่อมฉาน ขอเบิกด่านเดินไปดังใจหมาย
แม้ฤาษีมีพรตประทุษฐร้าย ขอถวายชีวิตข้าฝ่าธุลี ฯ
◎ พระทราบเรื่องเคืองขัดตรัสประภาษ มันสามารถมีหนังสือรับฤาษี
สรรเสริญเกินสังเกตอันเหตุนี้ เห็นท่วงทีถ่ายเททำเล่ห์กล
ที่รบราฆ่าฟันมันไม่บอก ทำย้อนยอกแยบคายเป็นสายสน
มันเชื่อถือฤาษีว่ามีมนต์ จะปลอมปล้นเมืองเราเป็นเจ้านาย
จึงตรัสขู่ผู้ถือหนังสือถาม ได้ข้อความว่าทมิฬสิ้นทั้งหลาย
ถือฤาษีผีสิงทั้งหญิงชาย จึงสั่งฝ่ายกรมท่าเสนาใน
จงบอกเรื่องเมืองตะวันด่านชั้นสาม ไปปราบปรามด่านมหาชลาไหล
อ้ายนายด่านมารยาสองหน้าไป ฆ่าเสียให้สิ้นโคตรตามโทษทัณฑ์
ทั้งฤาษีชีไพรอย่าให้เหลือ จะเป็นเชื้อช่วยกันฆ่าให้อาสัญ
ครั้นสั่งเสร็จเสด็จจากอาสน์สุวรรณ เข้าสู่บรรทมแท่นแสนสบาย ฯ
◎ ฝ่ายเสนามานั่งสั่งเสมียน ให้เร่งเขียนข้อรับสั่งสิ้นทั้งหลาย
ฝ่ายม้าใช้ได้ตรากราบลานาย ขึ้นม้ารายไปทุกเมืองแจ้งเรื่องความ ฯ
◎ ฝ่ายเสนาราหูคนผู้เฒ่า ซึ่งเป็นเจ้าเมืองตะวันด่านชั้นสาม
รู้เวทมนต์ทนคงเคยสงคราม ครั้นทราบความตามรับสั่งไม่รั้งรา
เกณฑ์ทหารบาญชีสิบสี่หมื่น ถือหอกปืนปีกซ้ายทั้งฝ่ายขวา
บ้างถือทวนถ้วนแต่ดีขี่อูฐลา แต่ตัวราหูขี่สัตว์กิเลน
สูงกว่าม้าลางามสักสามศอก แม้ขับออกควบวิ่งเหมือนจิ้งเหลน
หน้าเหมือนคนกลศึกได้ฝึกเจน แล้วกะเกณฑ์เกวียนลำเลียงสะเบียงพล

ครั้นเสร็จสรรพทัพบกยกทหาร จากเมืองด่านออกเดินตามเนินถนน
ค่ำที่ไหนให้ชาวบ้านย่านตำบล เลี้ยงไพร่พลพวกทหารทุกย่านมา ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอัคนีอยู่ที่ด่าน พวกชาวบ้านปรนนิบัติหัดภาษา
จนพูดเป็นเช่นทมิฬเหมือนจินดา คอยรอท่าผู้ถือหนังสือไป
ขอเบิกด่านท่านจะให้หรือไม่หนอ จะได้ต่อขึ้นไปชมโรมวิสัย
ทุกเช้าค่ำรำพึงคนึงใน ตั้งพระทัยแต่จะหนีพระพี่ยา
บุตรนายกองสองคนอยู่ปรนนิบัติ คอยนวดพัดวีถวายทั้งซ้ายขวา
นางให้นามตามสนิทชื่อธิดา น้องชื่อว่าโอรสยศไกร
พวกศิษย์หาพากันเที่ยวเกี้ยวผู้หญิง ต่างพาดพิงผูกมิตรพิสมัย
บ้างลวงหลอกบอกสึกขาประสาใจ ที่บวชใหม่กินแต่งาถั่วสาคู
พวกบวชเก่าเข้ากระดูกรู้ผูกศีล ตามจะกินเบ็ดไก่นกไข่หมู
พวกชาวด่านพานซื่อเชื่อถือครู ขอเรียนรู้รักฤๅษีผู้ปรีชา
แต่ยับยั้งฟังข่าวเจ้าประเทศ สองเดือนเศษจนสนิทกับศิษย์หา
พอเบี่ยงบ่ายนายด่านลนลานมา บอกว่าม้าใช้ถือหนังสือไป
ขอเบิกด่านท่านว่าเป็นกบฏ แกล้งเลี้ยวลดลวงพระองค์คิดสงสัย
ให้ทัพบกยกมาคนม้าใช้ ถอบหนีได้มาแถลงแจ้งคดี
ว่าราหูผู้เฒ่าจะเอาโทษ ให้สิ้นโคตรคนที่ถือพระฤๅษี
เป็นเคราะห์กรรมจำตายวายชีวี พระมุนีจะคิดอ่านประการใด ฯ
๏ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์รู้กลศึก ฉลาดลึกแหลมปัญญาอัชฌาสัย
จึงเสแสร้งแกล้งตอบว่าขอบใจ ที่รักใคร่เจ้านายสู้วายปราณ
แต่ตัวดีมิได้ผิดเขาคิดโกรธ จะฆ่าโคตรพลอยถูกทั้งลูกหลาน
ไม่ใคร่ถามความสัตย์ปฏิญาณ ผิดโบราณเรื่องราวท้าวพระยา
อนึ่งเล่าเราก็ถือเป็นฤๅษี ไม่ฆ่าตีชีวิตริษยา
จะต่อสู้ดูมีมือให้ลือชา คิดรักษาครอบครัวอย่ากลัวมัน

ทำไมกับทัพทมิฬเหมือนรี้นล่อง มาเข้ากองไฟฟ้าจะอาสัญ
นายด่านนั่งฟังยุพลอยดุดัน จริงกระนั้นคุณว่าไม่น่าตาย
ไม่ได้ถามความจริงมากริ้งโกรธ จะลงโทษถึงกบฏผิดกฎหมาย
น่าน้อยใจไม่เอาเป็นเจ้านาย ขอสู้ตายอยู่กับเท้าของเจ้าคุณ
ทหารเราชาวบุรีก็มีอยู่ จะรบสู้กันจนสิ้นดินกระสุน
ด้วยสัตย์ซื่อถือพระเดชะบุญ ข้าคิดอุ่นใจตัวไม่กลัวมัน
แล้วกราบลามาเที่ยวตรวจหมวดทหาร ป้อมปราการกำกับกันขับขัน
ชุดไฟพื้นปืนผาสาระพัน ตระเตรียมกันพร้อมพรั่งระวังภัย ฯ
◎ ฝ่ายราหูแม่ทัพกับทหาร มาถึงด่านแดนมหาชลาไหล
ให้ตั้งค่ายรายเรียงเคียงกันไป ปักธงชัยเมืองตะวันเป็นสัญญา
แล้วตัวขี่กิเลนไม่เกณฑ์แห่ ให้ตามแต่สี่นายเคียงซ้ายขวา
จากกองทัพขับกิเลนเผ่นโผนมา ถึงตรงหน้าป้อมปืนหยุดยืนดู
ให้พวกพ้องร้องเรียกนายด่านใหญ่ เยี่ยมออกไปพูดจากับราหู
จึงแจ้งความตามรับสั่งตั้งกระทู้ ตัวเป็นผู้รั้งเมืองย่อมเลื่องลือ
ท่านชุบเลี้ยงเพียงนี้มีเครื่องยศ เป็นกบฏเจ้านายไม่อายหรือ
เหมือนแมลงเม่าเข้าในกองไฟฮือ เราผู้ถือรับสั่งมาครั้งนี้
จะไกล่เกลี่ยเสียให้นายค่อยหายผิด อย่าควรคิดนับถือพวกฤๅษี
เร่งเปิดรับทัพเราเข้าบุรี จะพ้นที่โทษทัณฑ์ไม่บรรลัย ฯ
◎ ฝ่ายนายด่านหาญศึกไม่นึกพรั่น จึงผ่อนผันพูดจาอัชฌาสัย
เรานับถือฤๅษีเพียงนี้ไซร้ ผิดอย่างไรหนักหนาจะฆ่าฟัน
ท่านผู้รู้ผู้วิเศษเที่ยวเทศน์โปรด เป็นประโยชน์ที่จะได้ไปสวรรค์
ไม่ถามไต่ไล่เลียงให้เที่ยงธรรม์ ต้องจำกันตัวไว้มิให้ตาย
ถ้าท่านจะอนุกูลช่วยทูลเรื่อง ที่ขัดเคืองแค้นเคือดให้เหือดหาย
เราจะได้ไปเฝ้าถึงเจ้านาย อย่าทำร้ายกันเลยกลับกองทัพไป ฯ

◎ ฝ่ายเสนาราหูคนผู้เฒ่า จึงว่าเจ้านี้คิดผิดวิสัย
ตัวเป็นข้าถ้าไม่สู้กับภูวนัย ควรขึ้นไปทูลความแต่ตามตรง
จะนิ่งอยู่ดูเหมือนเช่นเป็นกบฏ จะตายหมดเหมือนอย่างนี้ไม่เหลือหลง
ฟังเราว่าถ้าจะเข้าเฝ้าพระองค์ จะช่วยส่งไปให้สมอารมณ์ปอง ฯ
◎ ฝ่ายนายด่านพานจะซื่อด้วยถือสัตย์ กลัวเคืองขัดคิดชอบคอบสนอง
ท่านร่ำว่าปราณีเหมือนพี่น้อง ขอตรึกตรองสักเวลาปรึกษากัน
แล้วไปหาดาบสประนตนั่ง เล่าให้ฟังตามจริงทุกสิ่งสรรพ์
ท่านราหูผู้เฒ่าเจ้าเมืองตะวัน เป็นมิตรกันมาแต่ก่อนช่วยผ่อนปรน
ข้าจะใคร่ไปเฝ้าเจ้าเมืองหลวง เห็นได้ท่วงทีถวายฝ่ายกุศล
ถึงฆ่าตีชีวิตให้ปลิดชนม์ ก็ตายคนเดียวได้เป็นไรมี
อันลูกหลานว่านเครือในเชื้อสาย ขอถวายไว้ธุระพระฤๅษี
ช่วยรักษาอย่าให้ตายวายชีวี วันพรุ่งนี้ข้าจะลาพระคลาไคล ฯ
◎ พระอัคนีปรีชาเห็นอาเภท สมสังเกตยินดีจะมีไหน
พลางจับยามความก็เห็นไม่เป็นไร จึงเกลี้ยไกล่แกล้งว่าเจ้ากล้าดี
เป็นคนซื่อถือสัตย์จะขัดไว้ ก็มิใช่เป็นจริตกิจฤๅษี
จะไปเฝ้าเราไม่ห้ามดอกตามที แต่ให้มีแยบคายคิดรายคน
เข้าปลอมอยู่บุรีตะยี่สิบ ค่อยซุบซิบสังเกตดูเหตุผล
แล้วบอกให้นายด่านรู้การกล ถึงอับจนก็จะได้แก้ไขกัน
ลูกศิษย์เราเล่าจะให้ปลอมไปด้วย จะได้ช่วยสั่งสอนคิดผ่อนผัน
ท่านไปเฝ้าหากมิโปรดต้องโทษทัณฑ์ จงคิดกันกับคนใช้ที่ไปตาม
นายด่านว่าสาธุสะคุณพระช่วย จะรอดด้วยกลเม็ดไม่เข็ดขาม
แล้วเรียกบ่าวเหล่าสนิทมาคิดความ ให้ปลอมตามขึ้นไปอยู่ทุกบุรี ฯ
◎ จัดสำเร็จเสร็จสรรพกลับไปสั่ง ให้คนทั้งปวงถือพระฤๅษี
ฝ่ายโฉมยงนงลักษณ์พระอัคนี เรียนบาลีให้กระเทยที่เคยใช้

ปลอมไปด้วยฉวยฉุกมีทุกข์ร้อน เอาอักษรดูแลคิดแก้ไข
ทหารดีที่สำหรับกำกับไป นางสอนให้รู้ทั่วทุกตัวคน
ต่างจัดแจงแปลงกายตามนายด่าน พวกทหารร้อยเศษรู้เหตุผล
พอรุ่งสายนายใหญ่นำไพร่พล ต่างแบกขนของออกนอกประตู
ตรงไปค่ายนายทัพผู้รับสั่ง คำนับนั่งพูดจากับราหู
ข้าคนซื่อถือมั่นกตัญญู ไม่รบสู้จะไปเฝ้าเจ้าชีวิต
ทูลให้ทราบบาปบุญที่คุณโทษ ท่านช่วยโปรดผ่อนปรนให้พ้นผิด
แม้ปลดปลอดรอดตายไม่วายคิด พระคุณติดก็จะต้องสนองคุณ ฯ
๏ ฝ่ายราหูผู้เฒ่าคนเจ้าเล่ห์ สมคะเนหน่วงเหนี่ยวไม่เฉียวฉุน
จะยกไว้ไม่ฆ่าด้วยการุญ ช่วยทำคุณขังกรงบอกส่งไป
เป็นกบฏถดถะก็จะผิด อย่าน้อยจิตต์เจ้าเลยกรรมจะทำไฉน
จะกริ้วโกรธโปรดปรานประการใด เราจะได้รอทัพอยู่ครับพึ่ง
แล้วสั่งให้ไพร่จำตัวนายด่าน ห้าประการมั่นคงใส่กรงขัง
ทหารตามสามร้อยคอยระวัง ทั้งบอกหนังสือสำหรับกำกับไป
พวกทหารด่านสมุทรเดินสุดท้าย ทำตามนายหาบหามตามวิสัย
เขาส่งตัวหัวเมืองเนื่องเนื่องไป พวกบ่าวไพร่ปลอมเข้าอยู่ทุกบุรี
ยี่สิบวันบรรลุถึงเมืองหลวง ส่งกระทรวงกรมท่าเจ้าภาษี
กราบทูลท้าวเจ้าจังหวัดบัดนี้ เหมือนคำที่นายด่านให้การมา
ซึ่งนับถือฤๅษีผู้วิเศษ ทรงไตรเพทเวทมนต์คดคาถา
ทรากอศุภชุบเป็นเห็นแก่ตา จึงอุตส่าห์นอบน้อมเกลี้ยกล่อมไว้
เป็นอาจารย์บ้านเมืองเรืองพระยศ จะกบฏมุลิกานั้นหาไม่
กราบทูลความตามจริงทุกสิ่งไป หวังจะให้เป็นประโยชน์ได้โปรดปราน ฯ
๏ จอมกษัตริย์ตรัสว่าข้านอกเจ้า ชาติโฉดเฉาชาวทะเลเดรฉาน
ช่างเชื่อถือฤๅษีพวกชีพาล มาให้การสรรเสริญจนเกินดี

ใช้อุบายหมายว่ากูไม่รู้เท่า　　จะให้เข้ารีตถือพวกฤาษี
อันวิสัยในจังหวัดปัถพี　　จะชุบชีวีเป็นไม่เห็นใคร
อันฤาษีมีแต่พระสยมภู　　ตระกูลพรหมวาโหมโรมวิสัย
รู้ชุบคนสิ้นชีวิตถอดจิตใจ　　อายุได้อยู่ยืนนับหมื่นพัน
นี่แกล้งบอกหลอกเจ้าข้าวนอกหม้อ　　กูไม่ขอคบฆ่าให้อาสัญ
ตระเวนไปให้รอบขอบเขตคัน　　อย่าให้มันดูเยี่ยงทั้งเวียงชัย
ให้ราหูผู้เป็นนายฝ่ายทหาร　　จับชาวด่านแดนมหาชลาไหล
ที่นับถือฤาษีมีเท่าไร　　ฆ่าเสียให้สิ้นเสร็จสำเร็จการ ฯ
๏ มนตรีรับอภิวาทมาบาดหมาย　　ตำแหน่งนายเพชฌฆาตอันอาจหาญ
ถือดาบแดงแซงสลอนนครบาล　　เอานายด่านปากน้ำมาจำจอง
ติดคาคอข้อมือใส่ขื่อเล็ก　　สายโซ่เหล็กล่ามรั้งไว้ทั้งสอง
พวกตรวจตรัดพัสดีเดินตีฆ้อง　　สอนให้ร้องโทษทัณฑ์ที่พันพัว
ใครอย่าดูเยี่ยงข้าคนกบฏ　　คิดเลี้ยวลดลวงกษัตริย์ให้ตัดหัว
นายด่านหมายตายแท้สุดแก้ตัว　　ถึงนึกกลัวก็ต้องเฉยไม่เงยงาย ฯ
๏ ฝ่ายมาลามาลัยไพร่ชาวด่าน　　เห็นเกินการแก้ไขก็ใจหาย
ฉีกหนังสือฤาษีออกคลี่คลาย　　ได้แยบคายเข้าไปอยู่แซกผู้คุม
บอกอุบายนายด่านเป็นการลับ　　นายด่านกลับกล้าใจเหมือนไฟสุม
เห็นชายหญิงวิ่งพรูมาดูชุม　　พอผู้คุมตีฆ้องแกล้งร้องอึง
เดิมให้หามาเฝ้ากลับเอาโทษ　　ไม่มีโจทก์จับจะฆ่าใส่คาขึง
รู้กระนี้มิมาเป็นข้ามึง　　จะคอยดึงชิงเอาทั้งด้าวแดน
แม้รบสู้กูจะต่อให้พ่อลูก　　จับไปผูกพันธนาตัดขาแขน
ถึงกูตายฝ่ายลูกจะผูกแค้น　　มาทดแทนทารกรรมให้หนำใจ
จงบอกกล่าวเจ้ามึงให้พึงรู้　　แม้กูสู้หรือน้ำหน้าจะฆ่าได้
แม้ฤาษีดีบ้านด่านวันใด　　เจ้าเมืองใหญ่ญาติวงศ์เป็นผงคลี

ว่าจริงจริงหญิงชายอยู่ภายหลัง จงเชื่อฟังนับถือพระฤๅษี
แล้วร้องว่าฆ่าเสียเจียวประเดี๋ยวนี้ พวกกูมีจะได้มาคอยฆ่ามึง
พวกผู้คุมรุมตีมิให้ว่า แกล้งเหวี่ยงคาตบปากแล้วลากขึง
แต่ชายหญิงวิ่งอื้อเสียงอื้ออึง จนทราบถึงองค์ท้าวเจ้านคร ฯ
๏ เจ้าพาราวาหุโลมเหงื่อโซมหน้า มันหยาบช้าแค้นจิตดังพิษศร
แม้ฆ่าตายฝ่ายอำมาตย์ราษฎร จะชอกช้อนว่ามันมาแล้วฆ่าฟัน
จะปล่อยไปให้มันสู้ดูสักพัก ให้เห็นศักดาเดชทุกเขตขัณฑ์
จึงจับมาฆ่าเสียลูกเมียมัน ให้พร้อมกันกับฤๅษีพวกชีไพร
ดำริพลางทางหาเข้ามาชู่ มึงจะสู้ผีมือกูหรือไฉน
ยังไม่ฆ่าถ้ากูจะปล่อยไป กลัวจะไม่ต่อตีจะหนีกู ฯ
๏ นายด่านเห็นเป็นต่อหัวร่อร่า ให้เหมือนว่าแต่สักหนจะบดหมู
อย่าพักเย้ยเลยถ้าปล่อยจะคอยดู แม้ไม่สู้ภูวนัยมิใช่ชาย
กลัวแต่พระจะไม่แน่พูดแต่ปาก หรือจะอยากให้เรารบให้ฉิบหาย
สิบห้าวันนั้นจะมาฆ่าให้ตาย แกล้งท้าทายจะให้ถอดรอดชีวี ฯ
๏ ท้าวเคืองขัดตรัสว่าแม้ฆ่าเสีย พวกลูกเมียมันจะอพยพหนี
จะปล่อยไปให้มันสู้จะดูดี แล้วให้มีซองหนังสือให้ถือไป
ว่าโปรดให้นายด่านคิดการกบฏ ไม่ห้ามหมดเมืองแขวงตำแหน่งไหน
จะเข้าด้วยนายด่านประการใด ให้ตามไปเป็นกบฏหมดทั้งนั้น
แล้วเอาตรามาประทับคำรับสั่ง อย่ากักขังเข่นฆ่าให้อาสัญ
แล้วปลดเปลื้องเครื่องพิฆาฏราชทัณฑ์ ของสำคัญส่งให้รับไคลคลา ฯ
๏ นายด่านรับจับซองเดินตรงออก แกล้งโบกบอกหญิงชายทั้งซ้ายขวา
เราจะไปให้ผู้รู้วิชา มาเข่นฆ่าโคตรท้าวเจ้าบุรี
ใครเจ็บแค้นแม้นจะเข้ากับเราด้วย จงช่วยรบพุ่งในกรุงศรี
จะสิ้นศูนย์บุญท้าวแล้วคราวนี้ ใครต่อตีตายเปล่าไม่เข้าการ

แล้วโบกธงตรงออกนอกเมืองหลวง คนทั้งปวงรู้สิ้นทุกถิ่นฐาน
ฝ่ายมาลามาลัยใจสำราญ คุมทหารปลอมอยู่ในบุรี ฯ

ตอนที่ ๕๐
นางเสาวคนธ์ได้เมืองวาหุโลม

◎ จะกลับกล่าวชาวบ้านด่านสมุทร เป็นที่สุดนับถือพระฤๅษี
นางโฉมยงนงลักษณ์อัคคี ขึ้นอยู่ที่บ้อมบั้นทุกคืนวัน
ทั้งพี่เลี้ยงเคียงอาสน์ต่างคาดว่า นายด่านกล้าขึ้นไปถึงไอศวรรย์
เห็นที่ท้าวเจ้าพาราจะฆ่าฟัน เมื่อวันนั้นนึกจะห้ามก็ขามใจ
แม่ก็รู้อยู่ทำไมจึงไม่ห้าม หรือต้องตามกลศึกนึกไฉน
นางยิ้มพลางทางว่าเห็นไม่เป็นไร ปล่อยขึ้นไปได้ที่ดีข้างเรา
ถึงเจ้าเมืองเคืองขัดจะตัดหัว ตายแต่ตัวนายกองกรรมของเขา
ฝ่ายพวกพ้องต้องโทษทั้งโคตรเค้า จะช่วยเรารบรุดจนสุดมือ
ได้รายทางวางคนทำกลศึก ฉันตรองตรึกเห็นกระนี้ไม่ดีหรือ
แม้รบเราเผาเมืองให้เลื่องลือ ทั้งฝีมือความคิดวิทยา
อันนายด่านฉันให้ไปมิได้ห้าม ด้วยจับยามเห็นว่ายังไม่สังขาร์
ให้หนังสือถือไปมาลัยมาลา ใช้ปัญญาดูสักครั้งจะอย่างไร
พี่เลี้ยงฟังบังคมชมฉลาด แม่คิดคาดเหลือดีจะมีไหน
ต่างจับยามตามตำราประสาใจ เห็นจะได้คืนกลับไม่อับจน
ต่างเตรียมศึกฝึกเหล่าพวกชาวบ้าน ให้รอนราญรุกรบถึงหลบฝน
ฝ่ายโฉมยงนงเยาว์เสาวคนธ์ ขึ้นอยู่บนบ้อมชั้นเชิงบรรพต ฯ
◎ จะกล่าวฝ่ายนายด่านถึงบ้านไหน เกลี้ยกล่อมได้เพื่อนสนิทคิดกบฏ
เป็นหลายร้อยพลอยสมัครด้วยรักยศ ล้วนคนคดเขาไม่เอาเจ้าบาญชี

ไปตามทางกลางถนนคนทั้งหลาย ไม่ใกล้กรายเกลียดกลัวเอาตัวหนี
พวกนายด่านพานทะนงด้วยจงมี ทำท่วงทีเป็นสุภาตุลาการ
ถึงบ้านไหนให้คำนับจงรับสั่ง เรียกเอาทั้งเหล้าข้าวของคาวหวาน
ข่มเหงเล่นเป็นโสตด้วยโปรดปราน จะไปด่านคิดสู้กับภูมินทร์
ชาวบ้านเมืองเคืองแค้นแสนสาหัส โกรธกษัตริย์กระซิบว่านินทาสิ้น
ทำจงให้อ้ายกบฏคดแผ่นดิน มาจู่กินเล่นสนุกปรับทุกข์กัน
นายด่านได้ไพร่พลมาอลหม่าน เข้าถึงด่านดังหนึ่งมาถึงสวรรค์
พวกลูกเต้าบ่าวไพร่ดีใจครัน มาพร้อมกันอยู่ที่พระอัคนี
นายด่านกราบราบเรียบพับเพียบพลอด ครั้งนี้รอดเพราะหนังสือพระฤๅษี
แล้วเล่าความตามท้าวเจ้าบุรี ให้ฆ่าตีตอบโต้ไม่ให้ฮึก
กำลังโกรธโปรดปรานประทานยศ ให้เป็นกบฏคิดอ่านทำการศึก
ตีตราจงส่งให้เหมือนใจนึก เหลือรำลึกถึงคุณพระมุนี
ช่างฉลาดคาดแน่เหมือนแลเห็น หรือพระเป็นเทวดาในราศี
โปรดประหารผลาญท้าวเจ้าบุรี ขึ้นนั่งที่แทนกษัตริย์ขัตติยา ฯ
๏ พระดาบสอดยิ้มพริ้มพระโอษฐ์ ภิปรายโปรดว่าเราขาดปรารถนา
ไม่นิยมสมบัติกษัตรา หมายโสดาแดนสวรรค์ชั้นวิมาน
แต่เมื่อเป็นเช่นนี้จะมิช่วย สงสารด้วยศิษย์หาโยธาหาญ
ถ้าเขารบเราก่อนจึงรอนราญ อันเมืองด่านแดนเดินเนินบรรพต
จงหัดให้ไพร่พลรู้กลรบ ที่หลีกหลบไล่ล้อมพร้อมกันหมด
เดินกระบวนส่วนเดียวไม่เลี้ยวลด ชื่อว่าทศโยธาแสนยากร
เป็นสิบกองต้องหัดให้ผลัดเปลี่ยน กระหวัดเวียนวกหลังเหมือนสั่งสอน
สำคัญกลองฆ้องขานเข้าราญรอน ให้พลผ่อนผลัดรบบรรจบกัน ฯ
๏ นายด่านฟังดังได้ชัยชนะ สาธุสะคึกเสือเหลือขยัน
ไม่กลัวใครได้ครูจะสู้กัน ได้ห้าหุ้นกินดิบในพริบตา

แล้วสั่งให้ไปจัดหัดทหาร ให้ชำนาญหนีไล่เลี้ยวซ้ายขวา
ได้หลายหมื่นล้วนทมิฬสิ้นโยธา ทั้งพลการะเวกนั้นด้วยพันร้อย
แบ่งพวกหญิงชาญขนอยู่กำกับ ทั้งสิบทัพคุมไพร่คอยใช้สอย
เห็นแทงฟันมันไม่ม้วยจึงช่วยพลอย ยิงให้ลอยข้ามทัพพออัปรีย์
เป็นสิบหมู่รู้กันสำคัญฆ้อง ให้ตีกลองว่องไวทีไล่หนี
สงบให้เขามารบราวี จึงตามตีติดพันเหมือนสัญญา ฯ
๏ ฝ่ายราหูผู้รับสั่งที่ตั้งทัพ มิได้กลับด้วยยังไม่ได้ให้หา
พอรู้ข่าวท้าวปล่อยคนโทษมา ทั้งมีตราสั่งกำชับให้จับเป็น
เห็นวิปริตผิดอย่างแต่ปางก่อน ราษฎรจะได้ทุกข์เกิดยุคเข็ญ
มิควรทำลำบากให้ยากเย็น แต่จำเป็นก็จะต้องฉลองคุณ
จึงสั่งฝ่ายนายรองทั้งกองทัพ ให้กำกับกันแต่พันพวกหมื่นขุน
จะปีนเข้าเผาเมืองให้ชุลมุน ทั้งทัพหนุนหน้าหลังประดังกัน
นายกองรับกลับออกมาบอกไพร่ เตรียมเชื้อไฟดินดำกำมะถัน
ทั้งสายโซ่โยถกาผ้าน้ำมัน บ้างทำบันไดปีนดีนกำแพง
ส่วนราหูผู้ชำนาญในการรบ แต่งตัวครบเครื่องยุทธ์อาวุธแผลง
ถือโลหะจักรเหมือนตรีแทง คันทองแดงสีศอกเม็ดดอกบัว
กิเลนขี่มีเกราะโลหะหุ้ม หมวกโหม่งครุ่มครอบสวมใส่กรวมหัว
มันยักคิ้วหลิ่วตาดูน่ากลัว ตัวเหมือนตัวพยัคฆาหน้าเหมือนคน
แล้วตีฆ้องกลองศึกพิลึกลั่น ของสำคัญโบกคว้างมากลางหน
ต่างโห่ร้องซ้องเสียงสำเนียงพล ขับกันก่นเกลื่อนมาป้อมปราการ
แล้วหยุดทัพยับยั้งสั่งให้บ่าว ร้องว่าชาวทะเลเดรฉาน
เป็นกบฏคดโกงพระโองการ จะรอนราญเร่งออกมาอย่าช้าที
แม้นนิ่งอยู่กูจะเข้าไปเอาโทษ ให้สิ้นโคตรคนถือพระฤๅษี
ใครนับถือซื่อต่อเจ้าธรณี มาภักดีจะโปรดที่โทษกรณ์ ฯ

๏ ฝ่ายพวกพลบนเชิงเทินเนินหอรบ ไม่หลีกหลบต้านศึกเหมือนฝึกสอน
เหวยราหูผู้เฒ่าเจ้านคร เมื่อคราวก่อนก็อุบายปดนายกู
ให้ออกไปใต้กรุงส่งเมืองหลวง ทำต่อตวงเดี๋ยวลดไม่อดสู
ยังมีหน้ามาอีกเล่าเฒ่าหัวงู แล้วนายกูจะไปจับมาสับฟัน ฯ
๏ ราหูฟังคั่งแค้นขบทหาร เข้าหักด่านเข่นฆ่าให้อาสัญ
พลางตีฆ้องกลองรบสมทบกัน โห่สนั่นครั่นครื้นยิงปืนไฟ
บ้างโยนโซ่โยกถาขาเกี่ยวติด ได้ประชิดแทงฟันเสียงหวั่นไหว
ชาวด่านเอาเสาทิ้งกลิ้งลงไป ถูกนายไพร่เจ็บป่วยบ้างม้วยมรณ์
ที่เหลือตายนายขับขึ้นรับรบ จุดเพลิงคบขว้างทิ้งบ้างยิงศร
ชาวด่านแทงแพลงพลาดสาดน้ำร้อน ต่างแซกซ่อนรอนรันประจัญบาน ฯ
๏ ฝ่ายนงลักษณ์อัคนีที่อยู่ป้อม เห็นทัพล้อมพร้อมพรักเข้าหักหาญ
ได้ท่วงทีตีฆ้องก้องกังวาล ทหารขานโห่รับทั้งทัพชัย
เปิดประตูกรูตรงออกยงยุทธ์ อุตลุดได้ฟันเสียงหวั่นไหว
ทั้งสิบทัพนับหมื่นยิงปืนไฟ ถูกนายไพร่ตายดื้นไม่สมประดี
พวกราหูสู้รบบ้างหลบเลี่ยง ไม่พร้อมเพรียงพลัดพรายกระจายหนี
พวกชาวด่านราญรุกเข้าคลุกคลี ผลาญโยธีกองทัพลงนับพัน
แต่เสนาราหูยังสู้รบ เลยวตลบหลีกลัดสกัดกั้น
ขับกิเลนเผ่นโผนโจนประจัญ ได้แทงฟันหันคว้างอยู่กลางพล
พวกด่านห้อมล้อมรุมกลุ้มสกัด ต่างพุ่งซัดศัสตราดังห่าฝน
ถูกราหูสู้ดำรงด้วยคงทน ถึงอับจนคนเดียวสิ้นเรี่ยวแรง ฯ
๏ ฝ่ายนายด่านชาญสมุทรชื่อสูรบ เลี้ยวตลบได้ทหารชาญกำแหง
เห็นราหูจู่โจมโถมเข้าแทง ราหูแรงน้อยรบหลบไม่ทัน
ถูกหอกหกตกกิเลนออกเผ่นโผน นายด่านโจนจับมัดรัดกระสัน

ทหารแตกแยกย้ายพลัดพรายกัน นายด่านพันไพร่นายล้มตายยับ
พวกโยธาราหุไม่สู้รบ ลงนอบนบนั่งไหว้ยอมให้จับ
พระอภัยคิกลองเรียกกองทัพ ต่างคืนกลับเกลื่อนมาหน้าปราการ ฯ
๏ นายด่านพาราหุคนผู้เฒ่า มาหมอบเฝ้าที่ตรงบ้อมพร้อมทหาร
นางเห็นหน้าราหุคนบูราณ คิดสงสารคนแก่ให้แก้มัด
เห็นเหน็ดเหนื่อยเมื่อยเหนื่บยังเจ็บปวด ให้หมอนวดหลายคนปรนนิบัติ
ทั้งเอมโอชโภชนาสาระพัด มาตั้งจัดแจงให้เป็นไมตรี
แล้วตรัสว่าราหุเป็นผู้เฒ่า อันตัวเรานี้ถือเป็นฤาษี
คิดประโยชน์โปรดสัตว์ในปัถพี ไม่ฆ่าตีหญิงชายให้วายชนม์
เราหมายมาว่าจะชมโรมวิสัย ด้วยจงใจเจตนาสถาผล
เจ้าเมืองใหญ่ใช้ท่านมาไล่ฆ่าคน จึงจำจนจำสู้ให้รู้ฤทธิ์
เราจับได้ให้ส่งสารท่านราหุ อย่าไปอยู่แปดปนกับคนผิด
จะยกโทษโปรดให้ไว้ชีวิต จะสัตย์ซื่อหรือจะคิดเบือนบิดไป ฯ
๏ ราหุฟังสั่งสอนสุนทรปลอบ พลอยเห็นชอบเชิงความตามวิสัย
สารภาพกราบฤาษีด้วยดีใจ พระคุณใครไม่เหมือนคุณพระมุนี
มารบรับจับได้ไว้ชีวิต จะขอคิดนับถือพระฤาษี
อยู่เป็นข้ากว่าจะตายวายชีวี พระมุนีอย่างแหนงแคลงพระทัย
อันองค์ท้าวเจ้าวาหุโลมราช จะสิ้นวาสนาคิดผิดวิสัย
ให้ขานี้มีศึกไม่ตรึกไตร จะพาไพร่พลตายวายชีวัน ฯ
๏ พระอภัยปรึกษาว่าราหุ ท่านย่อมรู้ความจริงทุกสิ่งสรรพ์
อันชิงชัยได้ชะนะจะละกัน ชื่อว่าจับไม่มั่นคนไม่ตาย
ท่านไปด้วยช่วยกำกับเป็นทัพหน้า ปราบบรรดาเมืองทมิฬสิ้นทั้งหลาย
พวกกองทัพจับได้ทั้งไพร่นาย ยังมากมายมอบให้ท่านใช้การ ฯ
๏ ราหุฟังบังคมประนมสนอง จะเป็นกองทัพหน้าไปว่าขาน

แม้นเมืองไหนไม่อ่อนจะรอนราญ　　สังหารผลาญชีวันให้บรรลัย
แล้วทูลลาพาบ่าวมาเข้าค่าย　　ทั้งไพร่นายยินดีจะมีไหน
ทุกหมู่หมวดตรวจพลสกลไกร　　ยังอยู่ได้ห้าหมื่นพื้นฉกรรจ์
ทั้งเกวียนม้าลาที่เคยขี่ขับ　　เตรียมสำหรับรับนายจะผายผัน
พอฤกษ์ดีตีฆ้องกลองสำคัญ　　โห่สนั่นลั่นเลื่อนยกเคลื่อนคลา ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอัคนีกับพี่เลี้ยง　　จัดพร้อมเพรียงไพร่นายทั้งซ้ายขวา
คอยอยู่หลังนั่งคะเนดูเวลา　　ให้ทัพหน้าไปก่อนได้ค่อนวัน
พอแดดร่มลมตกยกทหาร　　ออกจากด่านเดินพหลพลขันธ์
ต่างขานฆ้องกองทัพรับให้กัน　　นายด่านนั้นนำหน้าพลากร
นางโฉมยงทรงสิงห์กั้นกลิ้งกลด　　เผ่นพยศเยื้องไหล่เยี่ยงไกรสร
ประโคมฆ้องกลองแห่ทั้งแตรงอน　　อ้อมสิงขรขึ้นทางไปหว่างเนิน
พวกขอเฝ้าเหล่าสี่พระพี่เลี้ยง　　ประคองเคียงข้างนางไม่ห่างเหิร
ต้นยางยูงสูงสล้างริมทางเดิน　　ต่างมุ่งเมิลเดินชมพนมไพร
พฤกษาออกดอกดวงเป็นพวงห้อย　　ระย้าย้อยช้อยชดสดใสว
พวกผู้หญิงชิงช่วงพวงดอกไม้　　ต่างเด็ดได้ไปถวายพระอัคนี
ริมเชิงเขาสาวหยุดพุทธชาติ　　เดียรดาษดอกประดับสลับสี
รสสุคนธ์มณฑาสารภี　　มลุลีลั่นทมน่าชมเชย
สองข้างทางนางแย้มแกมกุหลาบ　　แก้วอังกาบพุดพยอมหอมระเหย
นางชมชื่นรื่นร่มลมรำเพย　　คิดถึงเคยคราวครั้งไปลังกา
เคยพร้อมพรั่งทั้งสองพระน้องพี่　　ได้ชวนชี้ชมไม้ไพรพฤกษา
มาห่างแหแต่นี้พระพี่ยา　　ไม่เห็นหน้าน้องแล้วจะแคล้วกัน
ยิ่งตรึกตราอาลัยจะใคร่กลับ　　แต่ลาทัพอับอายจำผายผัน
พระพักตร์เศร้าเปล่าใจในไพรวัน　　สู้อัดอั้นกลั้นสอื้นฝืนฤทัย
รีบเดินทางกลางวันได้พันเส้น　　ครั้นจวนเย็นทำหลับพลาหยุดอาศัย

ครั้นเช้าตามทัพหน้าเคลื่อนคลาไคล ตลอดไปตามทางหว่างคีรี ฯ

◎ ฝ่ายราหูผู้เฒ่าเข้าแดนด่าน ห้ามชาวบ้านน้อยใหญ่มิให้หนี
เที่ยวบอกเล่าเจ้าเมืองเอกโทตรี ว่ามุนีมีบุญกรุณา
เมื่อเด็กน้อยพลอยเห็นเช่นราหู ไม่รบสู้สามิภักดิ์ด้วยหนักหนา
คอยรับทัพคับคั่งตั้งบูชา ถ่วงด่านมาห้าชั้นไม่อันตราย ฯ

◎ จะกล่าวเรื่องเมืองด่านทหารเอก ชื่อศรีเมฆคุมทมิฬสิ้นทั้งหลาย
ครั้นรู้ว่าราหูคบผู้ร้าย ชวนหญิงชายภักดีด้วยชีไพร
จะยกมาชวนเราให้เข้าด้วย จำต้องช่วยเจ้าปราบราบให้ได้
จึงรีบรัดจัดพลสกลไกร ทั้งนายไพร่พร้อมหน้าถืออาวุธ
แล้วยกออกนอกด่านด้วยหาญฮึก จะปราบศึกเสี้ยนแผ่นดินให้สิ้นสุด
ทั้งสี่หมื่นพันทหารชำนาญยุทธ์ ไม่ยั้งหยุดยกเดินขึ้นเนินทราย
พอพบกับทัพหน้าพวกราหู ต่างรอดูท่วงทีไม่หนีหาย
บ้างแกว่งกลอกหอกดาบปลาบประกาย นายต่อนายออกหน้าร้องพาที
ศรีเมฆว่าราหูเป็นผู้เฒ่า ไยไปเข้านับถือพระฤๅษี
เสียแรงท้าวเจ้าจังหวัดบัดนี้ ประทานที่บ้านเมืองและเครื่องยศ
ให้ยกทัพนับแสนไปแดนด่าน สังหารผลาญผู้ผิดคิดคบฏ
เหตุไฉนใจจิตจึงคิดคด ทรยศยกมาจะราวี ฯ

◎ ฝ่ายราหูผู้เฒ่าจึงเล่าเรื่อง เดิมคิดเคืองคนนับถือพระฤๅษี
เรายกไปให้ทหารเข้าต้านตี จนเสียทีชีวันจะบรรลัย
พระฤๅษีมีคุณการุญโปรด ไม่ถือโทษเมตตาอัชฌาสัย
ให้กลับมาว่ากล่าวทูลท้าวไท มิให้ไพร่พลเมืองเคืองรำคาญ
ด้วยฤๅษีมีประโยชน์จะโปรดสัตว์ ไม่นิยมสมบัติพัสดุ์สถาน
เรานำหน้ามาแถลงให้แจ้งการณ์ จะรุกรานท่านผู้ใดก็ไม่มี
ท่านเลิกทัพรับไพร่ไม่เสียเกิด อย่าให้เกิดรบพุ่งเอากรุงศรี

ช่วยทูลท้าวเจ้าจังหวัดนั้กพี่ ให้ภักดีดาบสทรงพรตธรรม์
จะก่อศึกฮึกหาญเป็นการชั่ว จะร้อนทั่วทุกประเทศทั้งเขตขัณฑ์
ท่านกับเราเล่าก็มีไมตรีกัน จงผ่อนผันพอให้ควรอย่าลวนลาม ฯ
๏ ศรีเมฆว่าราหูคนผู้ร้าย คิดอุบายเบียดเบียนเป็นเสี้ยนหนาม
เป็นข้าครอกนอกเจ้าข้าวนอกชาม ช่วยติดตามรบราญด่านเข้ามา
ตัวเองนี้เราเห็นเป็นคนคด ทรยศต่อแผ่นดินสิ้นขายหน้า
ไม่คิดคุณทูลกระหม่อมชุบย้อมมา ซ้ำอาสานำทัพฎมาปดเรา
เร่งถอยทัพกลับไปเสียให้พ้น ไม่คบคนหื่อรือโหดพวกโฉดเขลา
มิฟังว่าราหูอย่าดูเบา จะตัดเอาศีรษะเสียบประจาน ฯ
๏ ราหูว่าฉาฉีอ้ายศรีเมฆ กลับโหยกเหยกก่อศึกพูดฮึกหาญ
จะทำให้ไพร่เมืองเคืองรำคาญ กูจะผลาญเสียให้ตายวายชีวี
ขับกิเลนเผ่นโผนกระโจนจับ ศรีเมฆขับแรดรบไม่หลบหนี
ต่างรับรองป้องกันประจัญตี ประทะที่พื้นแทงต่อแย้งยุทธ์
เหล่าทหารต่อทหารรุกราญรบ ไม่หลีกหลบกลอกกลับสัประยุทธ์
ต่างพุ่งซัดศัสตราแกว่งอาวุธ อุตลุดตลุมบอนไล่ฟอนฟัน
ทั้งสองฝ่ายนายไพร่ต่างไวว่อง ต่างรับรองเรี่ยวแรงล้วนแข็งขัน
พอนายด่านชานชลายกมาทัน โห่สนั่นหนุนกลุ้มเข้ารุมรบ
บ้างโอบอ้อมล้อมหลังไล่สังหาร พวกพลด่านตายยับซ้อนซับศพ
ทั้งสองทัพขับโยธีตีสมทบ ศรีเมฆหลบหลีกถ่าเข้าบำรัง
ราหูไล่นายด่านเข้าด้านหน้า พวกโยธาหุ้มห้อมล้อมหน้าหลัง
ศรีเมฆรับสัประยุทธ์สุดกำลัง ตกจากหลังแรดล้มไม่สมประดี
ทหารรุมกลุ้มกลัดจับมัดมั่น ได้ฆ่าฟันไพร่นายพลัดพรายหนี
พอทัพหลังทั้งองค์พระอัคนี มาถึงที่รบทัพตั้งพลับพลา ฯ
๏ ฝ่ายสองทัพจับได้ไพร่ชาวด่าน มาประมาณสามหมื่นล้วนปื้นผา

ราหูให้ไพร่มัดศรีเมฆมา　　หมอบตรงหน้าเฝ้าพระอัคนี
แล้วทูลความตามพบได้รบสู้　　นี่ตัวผู้รั้งด่านชานกรุงศรี
นางทรงฟังสั่งว่าอย่าฆ่าตี　　ให้แก้ศรีเมฆออกแล้วบอกความ
เราถือศีลจินตนารักษากิจ　　มิได้คิดการบาปที่หยาบหยาม
เจ้าของท่านไม่ควรทำลวนลาม　　นายด่านห้ามก็ไม่ฟังอหังกา
ไม่ทำบุญฉุนเฉียวทั้งเกรียวโกรธ　　จะฆ่าโคตรญาติวงศ์เผ่าพงศา
จึงจำช่วยด้วยสมเพชเวทนา　　หมายจะมาว่ากล่าวกับท้าวไท
ให้ถือธรรมจำศีลสิ้นมานะ　　แล้วเราจะขึ้นไปชมโรมวิสัย
ท่านซื่อตรงจงบำรุงเจ้ากรุงไกร　　ให้อยู่ในศีลสัตย์สวัสดิ์ ฯ
๏ ศรีเมฆนั่งฟังตรัสสมธุรส　　น้อมประณตนับถือพระฤาษี
ท่านคิดชอบขอบคุณพระมุนี　　ขอเป็นที่พึ่งให้พ้นภัยพาล
จะไปด้วยช่วยส่งถึงเมืองหลวง　　คนทั้งปวงประชาจะว่าขาน
ให้เปิดด่านชั้นเจ็ดสำเร็จการ　　ได้พบพานพูดกับท้าวเจ้าแผ่นดิน
ให้ท้าวหายร้ายดุด้วยสุภาพ　　ไม่ทำบาปหยาบช้ารักษาศีล
ได้เย็นใจไพร่ฟ้าเป็นอาจิณ　　จะเพิ่มภิญโญยศปรากฏไป
ขอพระองค์จงพาโยธาหาญ　　เข้าในด่านอย่าแคลงแหนงไฉน
แล้วนำหน้าพาพลสกลไกร　　เข้าอยู่ในด่านสิ้นดังจินดา
แล้วเร่งให้ใช้บ่าวไปป่าวร้อง　　ชาวบ้านช่องหญิงชายทั้งซ้ายขวา
แต่งสำรับกับข้าวทั้งเหล้ายา　　เลี้ยงบรรดาพลพรรคพระอัคนี
แล้วบอกเล่าเหล่าทมิฬสิ้นทั้งนั้น　　ให้พร้อมกันนับถือพระฤาษี
ครั้นรุ่งเช้าเข้ามาว่าข้านี้　　ขอเป็นที่ทัพหน้าล่วงคลาไคล
ไปบอกเล่าเจ้านครเขื่อนเพลิงนั้น　　ให้ด่านชั้นเจ็ดแจ้งแถลงไข
เปิดทางทัพรับพระองค์ให้ตรงไป　　เห็นจะได้ด้วยเป็นมิตรสนิทกัน ฯ
๏ พระอัคนีดีใจมิได้ห้าม　　สุดแต่ความคิดนายเร่งผายผัน

ศรีเมฆลาพาทหารชาวด่านนั้น หมื่นห้าพันเข้าประจำนำติดตา
ศรีเมฆนั่งหลังแรดผาดแผดร้อง พาพวกพ้องพลเดินบนเนินผา
แล้วองค์พระอัคนีผู้ปรีชา ตรัสสั่งราหูให้ยกไปตาม
ตะวันบ่ายนายทหารด่านปากน้ำ ยกทัพนำหน้าเสด็จไม่เข็ดขาม
ทั้งทัพหลังทัพหลวงล่วงสามยาม จึงยกตามสามทัพกำกับไป ฯ

◎ จะกล่าวความนามพระกาลชาญสมร เจ้านครเขื่อนเพลิงเชิงไศล
คุมทหารด่านสำคัญอยู่ชั้นใน ให้ม้าใช้สืบเรื่องหัวเมืองราย
รู้ข่าวว่าราหูกับศรีเมฆ คิดโหยกเหยกคบกบฏจึ่งจดหมาย
เป็นความเมื่องเรื่องราวทูลเจ้านาย แล้วแจกจ่ายเสื้อหมวกให้พวกพล
ทั้งปืนผาอาวุธเครื่องยุทธ์ครบ จะคอยรบทัพศึกเตรียมฝึกฝน
ตระเวนระวังนั่งทางทุกตำบล แล้วขับพลขึ้นประจำบ้อมกำแพง
ให้ลงขวากลากปืนเข้าจุกช่อง ทุกหมวดกองเกณฑ์กันล้วนขันแข็ง
หอรบรายค่ายบ้อมให้ซ่อมแซม รีบจัดแจงอาวุธยุทธนา ฯ

◎ ฝ่ายศรีเมฆเดินทีไปก่อน ถึงนครเขื่อนเพลิงริมเชิงผา
เห็นพวกพลล้นหลามตามเดิมมา เดินตรวจตราเตรียมการจะราญรอน
จึงรอรั้งตั้งค่ายอยู่ชายทุ่ง พอย่ำรุ่งเรียกเสมียนเขียนอักษร
ให้บ่าวไปในเมืองแจ้งเรื่องร้อน เจ้านครรับอ่านดูสารพลัน ฯ

◎ หนังสือนี้ศรีเมฆเจ้าเมืองด่าน ขอแจ้งการณ์เวียงชัยไอศวรรย์
อย่าโมโหโกรธาอย่าฆ่าฟัน จงอดกลั้นตรองความให้งามดี
เร่งถือธรรมจำศีลสิ้นโทโส ได้ภิญโญยศบำรุงชาวกรุงศรี
เดิมราหูผู้เฒ่ากับเรานี้ ออกด้านตีแตกทัพได้อับอาย
เธอจับได้ไม่สังหารผลาญชีวิต จึงเห็นฤทธิ์ว่าฤาษีดีใจหาย
ใครรบสู้ผู้นั้นจะอันตราย คนทั้งหลายเลื่อมใสพร้อมใจกัน
จงรู้เถิดเปิดด่านให้ท่านด้วย จะได้ช่วยโปรดให้ไปสวรรค์

เราบอกความตามจริงทุกสิ่งอัน　　แม้น้องกันก็ฤาษีจะมีภัย ฯ
๏ พระกาลฟังคั่งแค้นแสนพิโรธ　　สู้อดโกรธรักษาอัชฌาสัย
จึงเสแสร้งแกล้งตอบว่าขอบใจ　　ที่ชวนชักรักใคร่จะให้ดี
ทั้งบอกกล่าวราวเรื่องให้รู้เหตุ　　ผู้วิเศษจะบำรุงซึ่งกรุงศรี
แม้จริงจังดังว่าอย่าช้าที　　บอกให้ศรีเมฆมาพูดจากัน ฯ
๏ ฝ่ายผู้ถือหนังสือลับกลับมาค่าย　　บอกความนายตามจริงทุกสิ่งสรรพ์
ศรีเมฆฟังนั่งรำพึงอยู่ครึ่งวัน　　คิดพรั่นพรั่นเพื่อนเราจะเผาเรือน
แม้มิไปไม่ดีเหมือนขี้ขลาด　　ไม่องอาจอายใจใครจะเหมือน
พอพระกาลให้ม้าใช้ออกไปเตือน　　ไม่บิดเบือนบอกว่าเราจะเข้าไป
เรียกบ่าวตามสามคนเข้าเมืองด่าน　　ฝ่ายพระกาลยินดีจะมีไหน
จับเสนีศรีเมฆลงเหล็กไว้　　แล้วคุกคามถามไต่จงให้การ
ตัวเป็นข้าฝ่าพระบาทบดินทร์สูร　　ได้เพิ่มพูลยศศักดิ์อัครฐาน
เคยถือน้ำทำสัตย์ปฏิญาณ　　กินเมืองด่านแดนประเทศเขตต์นคร
เหตุไฉนใจคอจึงทรยศ　　เป็นกบฏบพิตรอดิศร
มาชวนเราเข้าด้วยให้ม้วยมรณ์　　ทำยอกย้อนอย่างนั้นด้วยอันใด
เคยเป็นมิตรคิดว่าดีดูศรีเมฆ　　มาโหยกเหยกอย่างนี้ผิดวิสัย
จะต้องเอาเข้ากรุงบอกส่งไป　　จะว่าไรเร่งว่าอย่าช้าที ฯ
๏ ศรีเมฆฟังคั่งแค้นแหงนหัวร่อ　　กูไม่ง้อขอชีวิตไม่คิดหนี
นึกว่าเพื่อนเหมือนเขาว่าเพราะปราณี　　มึงกลับดีเอาเรือไม่เชื่อฟัง
ถึงกูตายภายหน้ากรรมมาถึง　　พวกของมึงจงจะตายเมื่อภายหลัง
กูซื่อตรงหลงประมาทจึงพลาดพลั้ง　　มึงระวังหัวเถิดวะอ้ายพระกาล ฯ
๏ เจ้าเมืองฟังสั่งให้ใส่กรงไว้　　แต่บ่าวไพร่ปล่อยออกไปบอกทหาร
ว่านายผิดคิดร้ายจะวายปราณ　　พวกชาวด่านเป็นแต่ไพร่มิได้คิด
พากันมาหาเราไม่เอาโทษ　　จะช่วยโปรดผ่อนปรนให้พ้นผิด

ให้จงรักภักดีเจ้าชีวิต อย่าควรคิดขัดขวางเหมือนอย่างนาย ฯ
◎ ฝ่ายโยธีศรีเมฆสักหมื่นเศษ ครั้นรู้เหตุย่อท้อใจคอหาย
แต่นายกองร้องห้ามตามอุบาย เขาลวงนายเราเข้าไปจับใส่กรง
เราเข้าหาน่าที่จะมีผิด มันคงคิดจับกุมอย่าลุ่มหลง
รักษาค่ายไว้ด้วยกันให้มั่นคง เมื่อมันส่งเมืองหลวงจึงช่วงชิง
ช่วยแก้แค้นแทนนายเหมือนหมายมาด เราล้วนชาติชายใช่น้ำใจหญิง
ทั้งพวกไพร่ใหญ่น้อยพลอยเห็นจริง หวังจะชิงนายด่านคอยราญรอน ฯ
◎ ฝ่ายราหูผู้กำกับหนุนทัพหน้า ยกโยธามาตามทางหว่างศิงขร
พอแดดลบพลบสิ้นแสงทินกร ใกล้นครเชื่อนเพลิงเชิงคีรี
จึงหยุดทัพยับยั้งอยู่หลังเขา คอยจับชาวเมืองข้างทางวิถี
ให้ม้าใช้ไปที่ค่ายพึ่งร้ายดี พอพวกศรีเมฆมาบอกว่านาย
เขาจับได้ใส่กรงเหล็กขังไว้ จะส่งไปให้เสมียนเขียนจดหมาย
ราหูฟังสั่งความตามอุบาย ไปอยู่ค่ายคอยดูชาวบุรี
แม้พระกาลเกณฑ์ทหารออกห้อมล้อม อุตส่าห์พร้อมใจรบอย่าหลบหนี
แล้วพวกพ้องกองเราจะเข้าตี ชิงบุรีเห็นจะเสร็จสำเร็จการ
ปลัดทัพรับลากลับมาค่าย บอกอุบายถ้วนทั่วตัวทหาร
ต่างดีใจไม่นอนจะรอนราญ แม้ชาวด่านมาจับจะรับรบ ฯ
◎ ฝ่ายพระกาลหาญศึกนั่งปรึกษา กับบรรดาขุนนางผู้รู้ขนบ
พวกโยธีศรีเมฆไม่นอบนบ เห็นจะรบรอราอยู่ท่าทัพ
ถ้าพวกพ้องของมันนั้นมามาก จะทำยากจริงเจียวต้องเคี่ยวขับ
อยู่แต่ไพร่ไม่ยอมน้อมคำนับ ไปล้อมจับตัวมันเสียวันนี้
พวกนายรองกองทะลวงหลวงปลัด จงรีบรัดเรียกกันขมันขมี
พอคุมคนพรักพร้อมออกล้อมตี เป็นพลสี่กองรบสมทบกัน ฯ
◎ ฝ่ายนายรองกองทะลวงหลวงปลัด รับคำจัดพวกพหลพลขันธ์

ถืออาวุธจุดคบมีครบครัน แล้วชวนกันยกออกนอกกำแพง
เข้าโอบอ้อมล้อมรอบริมขอบค่าย จุดคบรายเรียงสว่างกระจ่างแสง
บ้างถอนขวากถากเหนี่ยวด้วยเรี่ยวแรง ชาวด่านแย้งยิงปืนเสียงครื้นครึก
ทั้งสี่ทัพขับระดมเข้าสมทบ เร่งให้รบศึกกลองเสียงก้องกึก
โห่สนั่นลั่นเลื่อนสะเทือนสะทึก กำลังดึกครึกครื้นด้วยปืนรบ ฯ
◎ ฝ่ายราหูรู้ว่าคนออกปล้นค่าย ขับไพร่นายหนุนกันแล้วบรรจบ
เข้าล้อมหลังชาวบุรีตีกระทบ พื้นจนศพซ้อนซับลงทับกัน
พวกนายรองกองทะลวงหลวงปลัด แตกกระจัดกระจายเวียนวิ่งเหียนหัน
พวกโยธีศรีเมฆหมื่นสี่พัน ออกไล่ฟันไพร่นายวอดวายวาง
พลบุรีสี่หมื่นตายดื่นดาด กลิ้งเกลื่อนกลาดกลางทุ่งจนรุ่งสาง
บ้างหลบลี้หนีจนวนอยู่กลาง บ้างเจ็บบ้างตายล้มไม่สมประดี ฯ
◎ ฝ่ายพระกาลหาญเหี้ยมยิ้มเยี่ยมป้อม เห็นศึกล้อมเหล่าทหารถนดานหนี
เร่งยกทัพขับออกนอกบุรี ตัวขึ้นขี่โดโคไล่โยธา
รุมระดมสมทบรบราหู เป็นหมวดหมู่มากมายทั้งซ้ายขวา
พอแคคล้ายนายด่านชานชลา ยกโยธามาสำทับช่วยรับรบ
ทัพราหูอยู่กลางข้างนายด่าน ล้อมพระกาลไว้อึกไม่หลีกหลบ
เป็นห้าทัพขับโยธีตีกระทบ ต่างรุกรบรับกันประจัญบาน
พอทัพพระอัคนีกับพี่เลี้ยง ได้ยินเสียงแซ่เซ็งเร่งทหาร
แซงสกัดลัดทางข้างพระกาล ผลาญชาวด่านตายกลาดดาษดา ฯ
◎ ฝ่ายพวกพ้องของฤาษีทั้งยี่สิบ คอยซุบซิบซิบอยู่ในด่านนานหนักหนา
ขึ้นปลอมดูผู้คนบนเสมา เห็นโยธาทัพพระอัคนี
จึงช่วยกันฟันคนอลหม่าน เปิดทวารออกไปรับทัพฤาษี
พวกพลล้อมพร้อมพรูเข้าบุรี ไล่ฆ่าตีรี้พลบนกำแพง
พวกอยู่ป้อมล้อมวงโดดลงวิ่ง ตกใจจริงทิ้งอาวุธลงมุดแฝง

ฝ่ายพระกาลราญรอนจนอ่อนแรง เห็นทัพแซงเกรียวกรูเข้าบุรี
จะถอยกลับทัพฤๅษีสกัดไว้ ทั้งพวกไพร่พลตายพลัดพรายหนี
เห็นศึกเสือเหลือจะสู้พวกมุนี จริงของศรีเมฆบอกไม่หลอกลวง
จึงขับไลโตวิ่งทั้งทหาร ไม่เข้าด่านแยกเยื้องไปเมืองหลวง
ที่เหลือตายนายรองกองทะลวง ต่างเสียท่วงทีทัพอัปรา
ทั้งอาวุธชุดหมอบนบนอบน้อม ต่างร้องยอมสามิภักดิ์ด้วยหนักหนา
พระอัคนีมีจิตคิดเมตตา เรียกโยธาถอยกลับทั้งทัพชัย
ต่างล้าเลื่อยเหนื่อยหนักเข้าพักผ่อน อยู่นครเชื่อนเพลิงเชิงไศล
เหล่าฤๅษีรี้พลสกลไกร สำราญใจสรวลเสเสียงเฮฮา ฯ

◎ ฝ่ายองค์พระอัคนีถอดศรีเมฆ ตั้งเป็นเอกอำมาตย์อาจอาสา
แล้วเลี้ยงดูหมู่พหลพลโยธา อยู่พาราเชื่อนเพลิงเริงสำราญ ฯ

◎ จะกลับกล่าวท้าววาหุโลมราช สถิตอาสน์ออกเสนาแน่นหน้าฉาน
พอรู้ข่าวราวเรื่องเมืองพระกาล ว่าเสียด่านทั้งหกก็ตกใจ
จึงตรัสว่าข้าศึกมันฮึกหาญ เพราะพวกด่านแดนมหาชลาไหล
ลวงเกลี้ยกล่อมพร้อมเพรียงชาวเวียงชัย กูจะไปรบเองไม่เกรงกลัว
น้อยหรือหวาชล่าใจอ้ายศรีเมฆ มันโหยกเหยกสำหัสจะตัดหัว
ทั้งฤๅษีที่โกหกพูดยกตัว กูไม่กลัวดอกจะจับมาสับฟัน
อ้ายพวกด่านบ้านนอกมันหลอกเจ้า ทั้งโคตรเค้าเข่นฆ่าให้อาสัญ
พระเคืองขัดตรัสด่าสาระพัน ยังมิทันขาดคำเชอสำลัก
พอพระกาลด่านในหนีไปถึง เสียงกรีดอึงอึกกระทึกใจตึกตัก
จะผ่อนตัวกลัวว่าจะช้านัก อุตส่าห์หักใจคอไม่รอรั้ง
คลานเข้ามาหน้าฉานก้มกรานกราบ สารภาพทูลตามเนื้อความหลัง
ได้รบทัพสัปรยุทธ์สุดกำลัง สงครามครั้งนี้ล้นพ้นประมาณ
ด้วยมากมายหลายทัพคุนับแสน มาเนื่องแน่นหนุนหนักเข้าหักหาญ

ทั้งราหูจู่โจมมาโรมราญ จึงเสียด่านเมืองหลวงเสียท่วงที
พระเดือดด่าราหูศรีเมฆด้วย น้อยหรือช่วยกันรบคบฤๅษี
คงเห็นกันมันกับกูได้ดูดี เหวยมนตรีเร่งรัดไปจัดทัพ
ทั้งหน้าหลังตั้งกองสักสองแสน ให้ทันแค้นกูจะไปล้อมไล่จับ
อำมาตย์หมอบนอบนบเคารพรับ ไปจัดทัพทวยหาญชำนาญรบ
เป็นเกียกกายซ้ายขวากองหน้าหลัง ถือดาบตั้งโล่ห์เขนล้วนเจนจบ
ทั้งปีกป้องกองตระเวนเกณฑ์สมทบ ถือเครื่องรบครบทั่วทุกตัวคน
บ้างขี่ม้าล่าสุมภาเพะ ขี่กวางแกะเลียงผาโกลาหล
ตั้งกระบวนถ้วนหน้าตรวจตราพล ผูกเสื่อต้นลายเหลืองเรืองระยับ
มีเบาะอานผ่านอกผ้าปกข้าง แก้วกระจ่างแจ่มเม็ดเพ็ชร์ประดับ
มาเรียงเรียบเทียบเกยเคยประทับ ต่างเตรียมรับสรรพเสร็จสำเร็จการ ฯ
◎ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าวาหุโลมราช ยุรยาตรอ่าองค์สรงสนาน
ประดับเครื่องเรืองจำรัสชัชวาลย์ เกราะประสานสร้อยกระสันกันอาวุธ
แล้วเหน็บศรีมีฝักสะพักศร คทาธรถือสำหรับสัประยุทธ์
กฤชทองแดงแฝงองค์เครื่องยงยุทธ์ มายั้งหยุดยืนดูหมู่โยธา
เห็นพร้อมพรั่งคั่งคับขับทหาร ให้พระกาลถ้ากับกองทัพหน้า
พระทรงนั่งหลังพยัคฆ์อันศักดา ให้เคลื่อนคลาพลออกนอกบุรี
ทหารโห่โกลาทั้งหน้าหลัง ดูคับคั่งเกลื่อนกลางทางวิถี
อึกกระทึกกึกก้องฆ้องกลองตี ทั้งผงคลีคลุ้มพื้นภาคล ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระอัคนีอยู่ที่ด่าน ปรนทหารเหิมฮึกแล้วฝึกฝน
ทั้งไล่หนีทีโถมโจมประจญ ให้รู้กลการณรงค์ในสงคราม
เรียกราหูผู้เฒ่าเข้ามาสั่ง ศรีเมฆทั้งนายด่านชาญสนาม
บอกนายรองกองร้อยให้รู้ความ เป็นคนสามสิบกองคอยป้องกัน
จงล่วงหน้าพากันไปแม้ใครรบ เลี้ยวตลบล้อมทัพให้ขับขัน

คอยวงเวียนเปลี่ยนผลัดสกัดพื้น   ซื่อกดกันโขลงช้างจับกลางแปลง
พวกนายทัพรับว่าสาธุสะ   คงชะนะข้าศึกไม่นึกแหนง
แล้วทูลลาพากันออกนอกกำแพง   ต่างจัดแจงพร้อมพลสกลไกร
พวกปากน้ำนำหน้าโยธาหาญ   โห่สะท้านสะเทือนลั่นเสียงหวั่นไหว
แล้วเสนีตรีเมฆยกหนุนไป   กำหนดไกลร้อยเส้นพอเห็นกัน
แล้วราหูผู้กำกับกองทัพหลัง   พร้อมสะพรั่งไพร่นายยกผายผัน
แล้วทัพพระอัคนีนารีนั้น   คุมฉกรรจ์สี่หมื่นเสียงครื้นครึก
รีบยกตามสามทัพคนคับคั่ง   ประโคมสังข์แตรกลองเสียงก้องกึก
โห่สนั่นครั่นครื้มกระหึ่มฮึก   สะเทือนสะทึกทั่วป่าพนาดร ฯ
◎ ฝ่ายกองหน้าวาหุโลมรีบกองทัพ   พอพบกับนายด่านชาญสมร
พระกาลขับทัพทหารเข้าราญรอน   นายด่านต้อนพลขันธ์ประจัญรับ
พวกฤๅษีที่รบรู้หลบเลี่ยง   เห็นพลาดเพลี่ยงผลุนฟาดเสียงฉาดฉับ
พวกวาหุโลมล้มตายไพร่นายยับ   พระกาลขับโลโตต้อนโยธี
ถือทวนแกว่งแทงทหารชาวด่านโดด   เลี่ยงหลีกโลดหลบผิดศิษย์ฤๅษี
ยิ่งเดือดใจไล่รุกเข้าคลุกคลี   นายด่านชื่อสูรจับเข้ารับรบ
ถือหอกแกว่งแทงพระกาลถูกซ่านซุด   ทิ้งทวนหลุดสุดกำลังกลับหลังหลบ
เหล่าทหารด่านกลุ้มเข้ารุมรบ   ตีกระทบพระกาลไม่ทานทน
ทั้งไพร่นายตายยับลงนับหมื่น   เหลือตายตื่นแตกทัพวิ่งสับสน
เจ้าวาหุโลมโถมไล่พวกไพร่พล   ขับเสือต้นเผ่นโผนโจนทะยาน
เสียงโฮกบึ้บถีบถลาเหลือกตาเขียว   ยืนแยกเขี้ยวขวางหน้าโยธาหาญ
พวกโยธีรี้พลหลีกลนลาน   เห็นนายด่านปากน้ำด่าสำทับ
กูเลี้ยงมึงถึงขนาดอ้ายชาติข้า   ทำมารยาย้อนยอกคิดกลอกกลับ
ให้ฤๅษีที่มึงคบช่วยรบรับ   มาสู้กับกูเดี๋ยวนี้ดูฝีมือ ฯ
◎ นายด่านคอบยอบตัวทำหัวเราะ   เป็นเหตุเพราะภูวนัยหาไม่หรือ

ให้รบพุ่งพุ้งเพื่องจนเลืองลือ ครั้นสุดชื่อสิจะล้างให้วางวาย
จึงอุตส่าห์มาตามความรับสั่ง ถองกำลังภูวนาถเหมือนมาดหมาย
มิคิดบุญคุณท้าวว่าเจ้านาย พระจะวายชีวาเวลานี้
จะตอบแรนแทนคุณทูลกระหม่อม จงนบน้อมนับถือพระฤาษี
ทรงศีลธรรม์กรุณาทั่วธานี จะได้มีเกียรติยศปรากฏไป
อันถิ่นฐานบ้านเมืองและเครื่องยศ พระดาบสไม่จำนงอย่าสงสัย
จะสั่งสอนผ่อนปรนให้พ้นภัย ตั้งพระทัยทำบุญกับมุนี ฯ
◎ พระโกรธกริ้วนิ่วหน้าด่านายด่าน อ้ายเดรฉานชาติโกหกยกฤาษี
มึงจองหองลองกับกูดูเดียวนี้ แม้นมึงดีให้เป็นเจ้าชาวพารา
แล้วขับเสือเงือดระบองร้องตวาด เข้าตีพลาดพลั้วกายทั้งซ้ายขวา
นายด่านหันกันกระบองปัดป้องมา แกล้งล่อล่าลวงให้เธอไล่ตาม
พอเธอห่างพรั่งพร้อมเข้าล้อมหุ้ม เป็นตีกรุมรอบข้างกลางสนาม
ต้องด้วยกลรณรงค์ในสงคราม แยกเป็นสามสิบกองคอยป้องกัน
สกัดตีรี้พลอลหม่าน สังหารผลาญโยธาให้อาสัญ
นายด่านกลับทัพประจบรบประจัญ ตัวนายนั้นล้อมท้าวเจ้าบุรี
พระเห็นหน้าราหูว่าอุเหม่ อ้ายโว้เว้กลับไปถือพวกฤาษี
ราหูว่าข้าพเจ้าเข้าด้วยนี้ เพราะเสียทีเธอไม่ล้างให้วางวาย
จึงทราบว่าดาบสละยศศักดิ์ มิใคร่รักเงินทองของทั้งหลาย
จะไปชมโรมวิสัยให้สบาย จึงมุ่งหมายจะมาเฝ้าทูลท้าวไท
ที่นับถือฤาษีผู้มีพรต ไม่คิดคดต่อพระองค์อย่าสงสัย
ขืนรบสู้บุรีจะมีภัย ทั้งนายไพร่ใหญ่น้อยจะพลอยตาย ฯ
◎ พระเดือดด่าราหูอ้ายงูเฒ่า กลับหลอกเจ้าจองหองนี่ใจหาย
อันคนดีที่เขารักเจ้านาย ถึงวอดวายไว้ชื่อให้ลือชา
มึงนี้หมายขายเจ้าเอาประโยชน์ หือหรือโหดฮึกฮักขึ้นหนักหนา

มาต่อดวงล่วงพระราชอาชญา จะเข่นฆ่าเสียให้ตายวายชีวี
พลางขับเสือเงื้อง่าคทาโถม เข้ารุกโรมราหูก็สู้หนี
แกล้งรบรับขับทหารเข้าต้านตี พอพบศรีเมฆมาขวางหน้าไว้
แกล้งร้องว่าฝ่าพระบาทประมาทนัก เมื่อคนรักหรือพระองค์มาสงสัย
พระฤๅษีนี้ประเสริฐเลิศไกร ตั้งพระทัยทำบุญกรุณา
ไม่ชื่นชมสมบัติพัสดุ์สถาน จะโปรดปรานไปสวรรค์ให้หรรษา
ขอพระองค์จงเป็นมิตรกับสิทธา จะได้ผาสุกสวัสดิ์กำจัดภัย
เดี๋ยวนี้เล่าเขาก็ล้อมไว้พร้อมพรั่ง เหมือนเสือขังกรงลั่นดิ้นไม่ไหว
มิโอนอ่อนผ่อนปรนให้พ้นภัย จะเสียไพร่เสียองค์พระทรงยศ ฯ
๏ พระชี้หน้าว่าอุเหม่อ้ายศรีเมฆ พลอยโหยกเหยกเอกระอ้ายกบฏ
กลับมาขู่ให้ยอมน้อมประนต มึงเหลือคดควรทำลายให้วายปราณ
พลางโถมตีศรีเมฆก็ไม่ต้อง คอยบิดป้องบิดทางขวางทหาร
เจ้าพาราวาหุโลมได้โรมราญ จะออกด้านไหนก็ไปมิใคร่พ้น
ดูไยขามาด้วยก็ม้วยมอด ที่ยังรอดรวนเรระเหระหน
ศึกสมทบรบรับถึงอับจน เที่ยวหันเหียนเวียนวนอยู่หว่างกลาง
จนค่ำพลบคบล้อมอยู่พร้อมพรั่ง ข้างหน้าหลังไล่สกัดให้ขัดขวาง
ออกด้านไหนไพร่นายยิ่งวายวาง ด้วยเพลิงแดงแสงสว่างดังกลางวัน
พระอัคนีมีจิตคิดสงสาร ให้ทหารเรียกพหลพลขันธ์
ใครออกมาหาเราเข้าด้วยกัน ไม่ทำอันตรายสบายดี ฯ
๏ ฝ่ายพวกไพร่ได้สดับไม่รับรบ ออกนอบนบนับถือพระฤๅษี
ต่างเรียกเพื่อนเกลื่อนมาในราตรี ที่ต่อตีตัวนายก็วายปราณ ฯ
๏ เจ้าพาราวาหุโลมเหงื่อโซมเสื้อ เที่ยวขับเสืออยู่แต่องค์น่าสงสาร
จนรุ่งเช้าท้าวไปประกับพระกาล หาทหารนายไพร่ก็ไม่มี
แต่พวกล้อมพร้อมพรั่งดูคั่งคับ เห็นกองทัพแลพบแต่ศพผี

ถามพระกาลท่านกับเราอยู่เท่านี้ จะต่อตีต้านทานประการใด ฯ
◎ พระกาลฟังบังคมบรมนาถ ขอรองบาทบริรักษ์จนตักษัย
เชิญพระองค์ทรงศักดิ์รบหักไป ถึงกรุงไกรเตรียมทัพกลับมารบ
จะรับเคี่ยวเดี๋ยวนี้แม้นมิถอย เหมือนน้ำน้อยดับไฟไม่สงบ
ด้วยข้าศึกฝึกฝนพลสมทบ จึงรุมรบครั้งนี้ได้มีชัย ฯ
◎ พระฟังคำรำพึงแล้วจึงตอบ ท่านว่าชอบชี้ทางสว่างไสว
แต่หยุดพักสักหน่อยจึงค่อยไป เดี๋ยวนี้ให้หิวโหยโรยกำลัง
ทอดพระองค์ลงจากหลังพยัคฆ์ เข้าหยุดพักพุ่มไม้เหมือนใจหวัง
พระกาลนั้นกตัญญูคูระวัง อุตส่าห์นั่งนวดพัตกษัตรา ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระอัคนีตีทัพ ขึ้นหยุดยับยั้งอยู่บนภูผา
ครั้นอุทัยไตรตรัสทัศนา เห็นโยธาทัพล้อมอยู่พร้อมกัน
แต่พลท้าวเจ้าวาหุโลมราช ตายเกลื่อนกลาดกลางป่าพนาสัณฑ์
พอเสนีตรีเมฆราหูนั้น มาพร้อมกันกับนายด่านชานชลา
ทูลว่าท้าวเจ้าบูรินสิ้นทหาร กับพระกาลเข้าอาศัยใต้พฤกษา
แม้นเห็นพระจะไม่โหผินโผมา คอยรักษาพระองค์ให้จงดี ฯ
◎ พระยิ้มเยื้อนเอื้อนอรรถตรัสประภาษ เราคิดคาดใจท้าวเจ้ากรุงศรี
จะใส่บิตหลีกพหลพลโยธี ไปบูรีคิดการมาราญรอน
ให้ปีกป้องกองตระเวนพวกเกณฑ์หัด ไปสกัดตามทางหว่างศิงขร
เมื่อเหนื่อยหนักจักลงในดงดอน จึงไล่ต้อนตีตะพัดจับมัดมา
กองตระเวนเจนทางต่างรับสั่ง ยกไปตั้งซุ่มอยู่ริมภูผา
พระอัคนีตีฆ้องกลองสัญญา ให้โยธารบพุ่งเจ้ากรุงไกร
ฝ่ายทัพล้อมพร้อมพรั่งก็ตั้งโห่ สำเนียงโกลาลั่นสนั่นไหว
บ้างก็พุ่งศัสตรายิงมาไป ไล่เข้าใกล้สกลวัสง่าจะฆ่าฟัน ฯ
◎ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าวาหุโลมราช กษัตริย์ชาติเชื้อยักษ์มักกะสัน

จะหักทัพกับพระกาลชาญฉกรรจ์ ใส่ปีกชันควงทองทั้งสองกร
แล้วจัดแจงแต่งองค์ขึ้นทรงพยัคฆ์ สอดสพักสพายแล่งพระแสงศร
ท้าวนำหน้าพาพระกาลออกราญรอน คทาธรถือเงื้อขับเสือทะยาน
โจยกปี่บกลับกระโชกแล้วโฮกขบ สองมือตบตีนพัดประหัดประหาร
พระได้ทีรี้พลหลบลนลาน ทั้งพระกาลกุมทวนคอยสวนแทง
พวกทัพล้อมห้อมหุ้มเข้ากลุ้มกลัด รบสกัดกั้นหน้าล้วนกล้าแข็ง
ต่างตีรันฟันฟาดพลิกพลาดแพลง ทั้งกองแซงเข้าสมทบช่วยรบรับ
เจ้าพาราวาหุโลมเข้าโหมหัก จนหอบฮักเหงื่อโซมแทบลมจับ
ทั้งซ้ายขวาหน้าหลังดูคั่งคับ ต้องหันรับรบขวางอยู่กลางพล
จนอาวุธหลุดพระหัตถ์แล้วลัดหลีก กระพือปีกบินเรื่อนเวหน
ถีบถลาถาโถมพโยมบน พวกไพร่พลพากันตามออกหลามไป ฯ
◉ ฝ่ายพระกาลราญรอนจนอ่อนจิตต์ เป็นสุดฤทธิ์รบต้านทานไม่ไหว
ถลาล้มลมจับวับหัวใจ ตรีเมฆให้ไพร่รัดผูกมัดมา ฯ
◉ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าบุรินร์บินหนี ไปถึงที่ทางเดินบนเนินผา
ให้เหนื่อยอ่อนร่อนลงริมหิมวา สิ้นศัสตราอาวุธสุดกำลัง
พวกทัพซุ่มรุมกันแทงฟันฟาด พอล้มพลาดจับได้มัดไพล่หลัง
ต่างโห่ร้องก้องเสียงสำเนียงดัง พาไปยังที่อยู่พระมุนี
พอพร้อมพรั่งพระกาลทหารเอก ที่ตรีเมฆมัดเข้ามาหน้าฤาษี
พระนักสิทธิ์พิศดูท้าวเจ้าบุรี เห็นท่วงทีถือตัวไม่กลัวตาย
แต่โฉมยงส่งสารโองการตรัส ให้แก้มัดมิให้ช้ำระส่ำระสาย
เชิญนั่งแท่นแผ่นผาศิลาลาย พลางภิปรายปราศัยเป็นไมตรี
นี่แน่ะท้าวเจ้าเมืองเรืองพระยศ เราสร้างพรตเพราะว่าถือเป็นฤาษี
ไม่นิยมสมบัติในปัถพี มาทั้งนี้นึกจะใคร่ให้ได้บุญ

เป็นเหตุเพราะเคราะห์กรรมต้องทำศึก พระไม่นึกหน่วงเหนี่ยวจึงเฉียวฉุน
เราจับได้ไม่ฆ่าเพราะการุญ จะทำคุณคืนให้ทั้งไพร่พล
จะปล่อยให้ไปสำราญผ่านสมบัติ รักษาสัตย์สืบสร้างทางกุศล
ถือศีลธรรม์กรุณาประชาชน จะได้พ้นภัยพาลสำราญใจ ฯ
๏ ท้าวทมิฬยินคำที่รำโปรด ค่อยหายโกรธตรึกตราอัชฌาสัย
จึงเอื้อนอรรถตรัสตอบว่าขอบใจ แต่เราไม่ขอตัวไม่กลัวตาย
ด้วยเสียทัพกับท่านรำคาญจิตต์ อยู่ไปคิดอดสูไม่รู้หาย
จงฆ่าตีชีวิตให้วอดวาย จะสู้ตายเสียให้ลับอัประมาณ ฯ
๏ พระอัคนีมีจิตต์คิดสังเวช จึงตรัสเทศนาว่าวิถาร
ธรรมดาสามัญในสันดาน คำโบราณว่าไว้แต่ไรมา
อันต่อตีมีแต่แพ้ชะนะ มิใช่จะเสียชาติวาสนา
เราจับได้ไม่สังหารผลาญชีวา ท่านจะมาชิงตายเสียดายนัก
จงกลับไปให้สำราญผ่านสมบัติ สืบกษัตริย์สุริย์วงศ์ซึ่งทรงศักดิ์
โอรสพระมเหษีเป็นที่รัก ไม่หน่วงหนักนึกเสียดายจะวายปราณ ฯ
๏ ท้าวทมิฬยินคำที่รำปลอบ จึงโต้ตอบตามวิสัยน้ำใจหาญ
เราก็รู้อยู่บ้างทางโบราณ เป็นชายชาญชอบแต่ตามจามรี
สงวนศักดิ์รักยศสู้ปลดปลิด รักชีวิตเหมือนไม่รักยศศักดิ์ศรี
ซึ่งรำปลอบขอบคุณพระมุนี เราจะมีหนังสือให้ถือไป
ให้ลูกยาวาโหมน้อมโน้มจิตต์ มิให้คิดเคลือบแคลงแหนงไฉน
พลางฉะเชือดเลือดพระหัตถ์ออกบัดใจ เขียนสะใบบอกบุตรด้วยสุดอาย
ให้พระกาลท่านจงถือหนังสือนี้ ไปบุรีแจ้งการท่านทั้งหลาย
แล้วเอามีดกรีดศอเชือดคอตาย ระทวยกายอยู่บนแท่นแผ่นศิลา ฯ
๏ พระอัคนีมีจิตต์คิดสงสาร เกณฑ์ทหารไพร่นายทั้งซ้ายขวา
ทำมณฑปศพท้าวเจ้าพารา ด้วยดอกดวงพวงผกาสุมาลี

ผูกเพดานม่านบังที่นั่งสวด ให้สำรวจตามจริตศิษย์ฤๅษี
แล้วโฉมยงองค์พระอัคนี ขึ้นสู่ที่พลับพลาหน้าบรรพต
ให้พระกาลด่านในไพร่ทั้งหลาย ที่เหลือตายหลายหมื่นคืนไปหมด
ต่างรับสั่งพรั่งพร้อมน้อมประณต จากบรรพตหมายมุ่งไปกรุงไกร ฯ
◎ สองวันครึ่งถึงเมืองนำเรื่องข่าว เฝ้าหน่อท้าวทูลแจ้งแถลงไข
วาโหมอ่านสารศรีที่สะไบ ว่าพ่อไปปรบรับอัปรา
พระฤๅษีมิได้ทำให้จำม้วย สู้ตายด้วยขายพักตร์นั้นหนักหนา
หวังจะใคร่ไว้ชื่อให้ลือชา พระลูกยาจงสำราญผ่านบุรี
อย่ารบพุ่งมุ่งร้ายเมื่อภายหลัง จงเชื่อฟังนับถือพระฤๅษี
อุปถัมภ์ทำบุญกับมุนี เอาเป็นที่พึ่งพาข้างหน้าไป
พอจบคำร่ำว่าเจ้าวาโหม น้ำตาโซมซึมตกซกซกไหล
เห็นโลหิตบิดายิ่งอาลัย ยกขึ้นใส่กลางเกล้าเผ้าโศกา ฯ
◎ โอ้พระองค์ทรงเดชเกศกษัตริย์ มารับรัดตัดชาติวาสนา
เสียแรงลูกผูกยนต์รู้มนตรา กำบังตาล่องหนทั้งทนคง
ครั้นศึกมาก็มิให้ลูกไปด้วย ไม่ได้ช่วยสงครามตามประสงค์
จนเสียที่ชีวิตพระบิตุรงค์ มาปลดปลงเปล่าใจกระไรเลย
โอ้ผ่านเกล้าเจ้าประคุณทูลกระหม่อม เลี้ยงถนอมลูกมานิจจาเอ๋ย
เคยจูบเกล้าเผ้าผมเคยชมเชย มาละเลยลูกไว้ให้ได้อาย
โอ้ม้วยดินสิ้นฟ้ามหรณพ มิได้พบภูวนาถเหมือนมาดหมาย
สะอื้นอ้อนอ่อนลงไม่ทรงกาย เจียนจะวายชีวาด้วยอาลัย ฯ
◎ ทั้งเสนาข้าเฝ้าเหล่าทหาร ต่างส่งสารโศกาน้ำตาไหล
บ้างนบนอบปลอบโอรสยศไกร ควรรีบไปให้พบศพพระองค์
ได้เชิญมายังบุรีรัตน์ อย่างกษัตริย์สูงชาติราชหงส์
พระฟังคำจำฝืนยืนดำรง ถือผ้าทรงเยื้องย่างเข้าปรางค์ใน

ทูลยุบลชนนี้ไม่มีชื่น สะอึกสะอื้นกรรแสงแถลงไข
นางทรงฟังดังชีวันจะบรรลัย ดูสะใบอ่านจบสลบลง ฯ

๏ ฝ่ายแสนสาวท้าวนางต่างเข้านวด บ้างรินขวดน้ำดอกไม้ลูบไล้สรง
เกษรสดรสชื่นค่อยฟื้นองค์ กรรแสงทรงโศกาถึงสามี
โอ้สงสารผ่านเกล้าเจ้าประคุณ เคยมีบุญเลี้ยงบำรุงซึ่งกรุงศรี
มาประมาทพลาดพลั้งลงครั้งนี้ ถึงชีวีวายวางลงกลางไพร
พระสุดแสนแค้นเคืองเชือดพระศอ ไม่รั้งรอเลยหนอกรรมจะทำไฉน
เป็นสามีที่พึ่งถึงกระไร ให้เห็นใจเจ้าประคุณกรุณา
โอ้ทีนี้มีแต่จะแลลับ เหมือนเดือนดับมืดมิดทุกทิศา
ทั้งลูกน้อยพลอยซ้ำเป็นกำพร้า โอ้อุราเหมือนจะต้องพุพองพัง
เคยพึ่งบุญพูลสวัสดิ์เหมือนฉัตรแก้ว พระทิ้งเมียเสียแล้วไม่กลับหลัง
ละลูกรักอัคเรศนิเวศน์วัง ไม่เหลียวหน้ามาสั่งเมียมั่งเลย
เคยกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงบุตรสุดถนอม มาสิ้นบุญทูลกระหม่อมของเมียเอ่ย
จนสิ้นชาติคลาดเคลื่อนไม่เหมือนเคย เมื่อไรเลยเมียจะวายฟายน้ำตา
นางครวญคร่ำร่ำสะอึกสะอื้นไห้ ชลนัยน์พรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
บรรดาเหล่าสาวสรรค์กัลยา พลอยโศกาก้องเสียงทั้งเวียงวัง ฯ

๏ ครั้นสร่างโศกนางกษัตริย์ให้จัดรถ พร้อมเครื่องยศแหนแห่ทั้งแตรสังข์
ใส่โกษฐ์รัตน์ชัชวาลย์มีม่านบัง ทหารตั้งตำรวจเป็นทิวไป
นางพระยาวาโหมขึ้นทรงรถ โศกกำสรดเศร้าหมองไม่ผ่องใส
พร้อมพระวงศ์พงศาเสนาใน จากกรุงไกรตรงมาพนาดร
สองวันครึ่งถึงทัพหยุดยับยั้ง พร้อมสะพรั่งชายหญิงริมสิงขร
นางพระยาพาโอรสบทจร กับนิกรกัลยาฝูงนารี
ไปประทับพลับพลาหน้ามณฑป ต่างนอบนบนับถือพระฤๅษี
ฝ่ายโฉมยงนงลักษณ์พระอัคนี เห็นเทวีวาโหมก็โสมนัส

จึงยิ้มเยื้อนเอื้อนอรรถตรัสประภาษ ด้วยนางนาถญาติวงศ์พงศ์กษัตริย์
อันตัวเราชาวบุรินกบิลพัสดุ์ ตะสมบัติบวชประโยชน์โพธิญาณ
ได้บอกกล่าวท้าวไทเธอไม่หยุด จนสิ้นสุดเสียองค์น่าสงสาร
ได้สวดทั้งบังสกุลทำบุญทาน ช่วยทำการปลูกมณฑปสวมศพไว้
วันนี้วงศ์พงศาพวกข้าเฝ้า มาถึงเราขินดีจะมีไหน
เชิญขึ้นบนมณฑปชักศพไป ทำบุญให้ได้สวรรค์ชั้นวิมาน ฯ

๏ นางกษัตริย์ตรัสว่าสาธุสะ นิมนต์พระไปประเทศนิเวศน์สถาน
ด้วยหน่อท้าวเยาว์อยู่ไม่รู้การ ถวายท่านพระสิทธาจงการุญ
ช่วยสั่งสอนอ่อนบ้างเหมือนอย่างบุตร ด้วยสิ้นสุดญาติเชื้อช่วยเกื้อหนุน
พลางจูงกรสอนให้ไปไหว้คุณ นางการุญเรียกมาใกล้ด้วยไมตรี
แล้วตรัสว่าน่ารักลักขณะ ควรที่จะบำรุงชาวกรุงศรี
พลางถามวันชันษาด้วยปรานี ได้สิบสี่ปีรุ่นสมบูรณ์ครัน
จึงอวยพรสอนคำพระกรรมฐาน ให้วงศ์วารวายวิโยคที่โศกศัลย์
แล้วพาเหล่าชาววังสิ้นทั้งนั้น กับเผ่าพันธุ์พงศาเสนาใน
ขึ้นชั้นบนมณฑปดูศพท้าว เสียงแส่นส่าวแซ่ซ้องนั่งร้องไห้
มเหษีดีอุราโศกาลัย ทั้งหน่อไทกราบพระศพซบโศกา
สงสารนางข้างในใจจะขาด ยกพระบาทบดินทร์สูรทูลเกศา
โอ้ผ่านเกล้าเจ้าประคุณกรุณา ครั้งนี้มาปลดปลงอยู่ดงดาน
เคยพร้อมเหล่าสาวสุรางค์ในปรางค์มาศ มาจากอาสน์เอองค์น่าสงสาร
บรรทมที่พระยี่ภู่เคยอยู่งาน มานิพพานเพิงผาพนาดร
ไอรสว่าพระคุณการุญเลี้ยง ให้ชื่อเสียงสาระพัดจะตรัสสอน
มาสิ้นบุญทูลกระหม่อมจอมนคร จะผันผ่อนผินหน้าไปหาใคร
พระวงศาว่าทั้นสิ้นทั้งพึ่ง พระเหมือนหนึ่งโพธิ์ทองอันผ่องใส
จะศูนย์ลับนับปีแต่นี้ไป ไม่มีใครครอบครองช่วยป้องกัน

นางห้ามแหนเสนสุรางค์ว่าปางก่อน　เคยดับร้อนร่มเกล้าฝูงสาวสรรค์
พระเลี้ยงดูชูชื่นทุกคืนวัน　จะเลยลับกัปกัลป์พุทธันดร
พวกเสนาว่าพระองค์ดำรงราชย์　เคยพึ่งบาทบพิตรอดิศร
เป็นสัตย์ธรรม์กรุณาประชากร　จะกลับร้อนเริงรุมดังสุมไฟ
ต่างครวญคร่ำร่ำลึกสอึกสอื้น　ดังเสียงคลื่นในมหาชลาไหล
บ้างเป็นลมล้มกลิ้งนิ่งแน่ไป　ต่างแก้ไขค่อยสว่างสร่างวิญญา ฯ

๏ นางกษัตริย์ตรัสให้เชิญพระศพ　จากมณฑปใส่โกษฐ์ขึ้นรถา
มีจามรชอนตะวันเป็นหลั่นมา　มยุราฉัตรพัชนีวี
โยงผ้าขาวดาบสขึ้นรถชัก　พิงพนักอ่านหนังสือพระฤาษี
ออกจากเนินเดินทางหว่างคีรี　พระอัคนีนำหน้าเคลื่อนคลาไคล
พวกเกณฑ์แห่แตรสังข์ประดังเสียง　ก้องสำเนียงกลองชนะปี่ไฉน
พระญาติวงศ์พงศาเสนาใน　ต่างร่ำไรเรียงตามกันหลามมา
พระลูกรักอัคเรศอยู่รถหลัง　พร้อมสพรั่งไพร่นายทั้งซ้ายขวา
ครั้นพลบค่ำทำประทับที่พลับพลา　ตลอดมานัคเรศนิเวศน์วัง
แล้วขุดหินศิลาปลูกปราสาท　ประชุมญาติยกศพไปกลบฝัง
คอยนะบี่มีบุญกรุณัง　จะมาสั่งบุญบาปจึงทราบความ ฯ

๏ แล้วเชิญพระอัคนีศรีสวัสดิ์　อยู่ปรางค์รัตน์ราบเตียนที่เสี้ยนหนาม
ทั้งขอเฝ้าเหล่าลูกศิษย์ที่ติดตาม　พลอยได้ความสุขทั่วทุกตัวคน
อยู่พาราวาหุโลมโยมสาวสาว　ทั้งเย็นเช้าปรนนิบัติไม่ขัดสน
แต่องค์พระอัคนีมีกังวล　กลัวไม่พ้นเชษฐาสุดสาคร
ครั้นยามดึกปรึกษาสี่พี่เลี้ยง　ที่อยู่เคียงแท่นสุวรรณบรรจฐรณ์
จะทำศึกตรึกการเที่ยวราญรอน　น้องนี้อ่อนอกใจมิใคร่วาย
อันแว่นแคว้นแดนทมิฬถิ่นประเทศ　มีขอบเขตข้างเหนือนั้นเหลือหลาย
ล้วนถือไสยใจบาปทั้งหยาบคาย　ไม่กลัวตายร้ายกาจชาติทมิฬ

จะไปชมโรมวิสัยยังไกลอยู่ ไม่มีผู้ศรัทธารักษาศิล
จะสมทบรบสู้ทุกบุริน กว่าจะสิ้นศึกเสือนั้นเมื่อไร
แต่เพียงนี้ปีหนึ่งจึงสำเร็จ น้องคิดเข็ดคนบาปปราบไม่ไหว
ต้องทำศึกตรึกตราระอาใจ จะผันแปรแก้ไขอย่างไรดี ฯ
◎ พี่เลี้ยงตอบปลอบประโลมโฉมเฉลา พี่แสนเศร้าด้วยพระน้องมัวหมองศรี
ไม่ทันถึงครึ่งทางต่อย่างนี้ เป็นทุกข์ที่มรรคาข้างหน้าไป
แม้นพบเหล่าชาวทมิฬถิ่นประเทศ ที่ทนคงทรงพระเวทข้างเพศไสย
ฉวยเสียทีรี้พลสกลไกร จะบรรลัยแหลกลงเป็นผงคลี
แม้นมีผู้รู้เห็นว่าเป็นหญิง มีแต่สิ่งสาระพัดจะบัดสี
ด้วยชิงชัยไม่สันทัดเป็นสตรี จะเสียทีเสียดายไม่วายคิด
โบราณว่าสี่เท้ายังก้าวพลาด เป็นนักปราชญ์แล้วก็ยังรู้พลั้งผิด
อันทำศึกเหมือนสู้กับงูพิษ จงทรงคิดใคร่ครวญให้ควรการ
กลับไปลำลำเภาเถิดเจ้าพี่ เที่ยวชมที่ธานินทุกถิ่นฐาน
ได้ใช้ใบไปตามความสำราญ จะพ้นพาลไพรีไม่บีฑา ฯ
◎ นางฟังสี่พี่เลี้ยงประโลมปลอบ จึงตรัสตอบว่าจิตต์ขนิษฐา
จะกลับไปในทะเลลงเภตรา น้องคิดอายขายหน้ายิ่งกว่ารบ
ถึงศึกเสือเหลือร้ายข้างภายนอก ก็ง่ายดอกด้วยว่ามีที่หนีหลบ
เกรงแต่ที่พี่ยาตามมาพบ จะต้องรบรักเหลือด้วยเบื่อใจ ฯ
◎ พี่เลี้ยงว่าน่าสมเพชพระเชษฐา จะตรึกตราโกรธขึ้งไปถึงไหน
แต่ตามตัดกัดกันดียังมีใย หรือตัดใจขาดเด็ดไม่เมตตา
แสนสงสารบ้านฉะนี้พระพี่เจ้า จะโศกเศร้าสืบความเที่ยวตามหา
จะชูบผอมตรอมตรองถึงน้องยา เวทนาน่าสงสารรำคาญใจ ฯ
◎ นางฟังคำรำลึกนึกสังเวช น้ำพระเนตรคลอคลอชลอไหล
ไม่บัญชาว่าขานประการใด สะอื้นอ้อนถอนฤทัยอาลัยลาญ

คิดถึงครั้งสงกากีน่าแค้น คิดถึงแสนซื่อตรงก็สงสาร
จะไปชมโรมวิสัยเกรงภัยพาล เหลือรำคาญคิดจะกลับก็อับอาย
แต่อักอ่วนป่วนใจมิได้ตรัส ให้อันอัดอาดูรไม่ศูนย์หาย
ทุกค่ำเช้าเศร้าพระทัยไม่สบาย ระทวยกายกำสรดสู้อดออม
จนถึมองค์ทรงเสวยเลยเป็นโรค ทุกข์กับโศกซ้ำให้รูปนั้นซูบผอม
พวกข้าไทไม่เป็นสุขพลอยทุกข์ตรอม มาแวดล้อมพร้อมพรั่งพังอาการ
นางพระยาวาโหมพลอยโทมนัส ปรนนิบัติบนปราสาทราชฐาน
พวกมดหมอก็ให้มาพยาบาล กำหนดนานหลายเดือนไม่เคลื่อนคลา ฯ

ตอนที่ ๕๑

สุดสาครตามนางเสาวคนธ์

๏ จะกล่าวหน่อบพิตรอดิศร สุดสาครตามติดขนิษฐา
จนล่วงเข้าอ่าวสินธุ์ถิ่นนาคา เห็นภูผารุ้งเรืองเชิงคีริน
ดูโพลงพลุ่งรุ่งโรจน์โชติสว่าง อยู่ท่ามกลางเกลียวมหาชลาสินธุ์
จะแลซ้ายฝ่ายขวาล้วนนาคิน ขึ้นได้กินกุ้งปลาในสาชล
รู้ท่านองปล่องนาคจึงบากข้าม ตัดไปตามคลื่นทะเลระเหระหน
พอเห็นลำสำเภาที่เสาวคนธ์ ทำด้วยมนต์หมายว่าเภตราทรง
ขับมังกรถอนถีบเร็วรีบไล่ เห็นไรไรไม่รู้ถึงคลึงหลง
เลี้ยวละเมาะเกาะเกียนวกเวียนวง จนสุริยงเย็นรอนอ่อนกำลัง
เห็นลิบลิบกับกลาข้างหน้าลับ ครั้นเหลียวกลับแลเขม้นเห็นข้างหลัง
เอะผิดที่ผีหลอกดอกกระมัง ให้หลงตั้งติดตามถึงสามวัน
จึ่งลงเลขเสกเป่าไม้เท้าทิพย์ ซ้อมนต์นิพพารนาแก้อาถรรพ์
ชี้สำเภาเป่าไปเป็นไฟกัลป์ สำเภานั้นหายวับไปกับตา ฯ

๏ พอแลเห็นเป็นชวากที่ปากอ่าว　มีเกาะยาวใหญ่ขวางอยู่ข้างหน้า
ควันโขมงสงสัยในวิญญา　จึงขับม้าขึ้นละเมาะเกาะค้างคาว
เห็นโรงใหญ่ไปดูพบผู้เฒ่า　นั่งชันเข่าเหลาตอกผมหงอกขาว
เป็นชายอยู่ผู้เดียวหญิงเกรียวกราว　ล้วนสาวสาวน้อยน้อยสักร้อยคน
บ้างนั่งเรียงเคียงรอบริมขอบแคร่　พระแลแลหลากจิตต์คิดฉงน
ฝ่ายตาเฒ่าเจ้าผัวตามัวมนท์　มองเห็นคนขับเมียไปเสียไกล
แลดูม้าน่ากลัวก้มหัวกราบ　จะใคร่ทราบซักถามตามสงสัย
จะมาหาข้าหรือจะธุระอะไร　จงโปรดให้แจ้งจิตต์ในกิจจา ฯ
๏ หน่อกษัตริย์ตรัสถามตามสุภาพ　อย่ากรานกราบเลยธุระจะมาหา
แล้วลงนั่งยังชะง่อนก้อนศิลา　ร้องเรียกมาซักถามตามพระทัย
แน่ะท่านครูผู้เฒ่าจงเล่าเรื่อง　อยู่บ้านเมืองแห่งหนตำบลไหน
เกิดวิบัติขัดขวางเป็นอย่างไร　มาอยู่ในเกาะแก่งตำแหน่งนี้ ฯ
๏ ฝ่ายผู้เฒ่าเล่าความไปตามซื่อ　ข้าเจ้าหรือชาวพาราสาวัตถี
เมื่อหนุ่มนั้นภรรยาข้าไม่มี　เกี้ยวสตรีโกรธาเผ้าด่าทอ
จนขอสู่ผู้ใหญ่ยกให้พร้อม　ยังไม่ยอมเป็นเมียต้องเสียหอ
อายมนุษย์สุดกำลังไม่รั้งรอ　จะผูกคอเสียให้ตายวายชีวา
ขึ้นไปบนต้นกระแมงลายแทงผุด　จึงทราบสุดซึ่งเล่ห์เสน่หา
กลับไปเที่ยวเกี้ยวสาวชาวพารา　พอปะตาต้องจิตต์สนิทใน
ประการหนึ่งคลึงเคล้าเย้ายั่วหญิง　ให้หลงลิงโลดจิตต์พิสมัย
ถึงแม่พ่อก็ให้ลืมด้วยปลื้มใจ　เหตุด้วยได้แยบคายในลายแทง
ถึงแก่เฒ่าสาวรักอักนิษฐ์　พอใจชิดชวนแนบนั่งแอบแฝง
รู้ถึงท้าวเจ้าเมืองคิดเคืองแคลง　จึงกลับแกล้งแสร้งว่าเป็นกาลี
ด้วยแก่เฒ่าเคล้าเคลียมีเมียสาว　มาปล่อยอ่าวพาราสาวัตถี
จึงสิงสู่อยู่เกาะละเมาะนี้　พวกนารีทั้งนั้นเป็นภรรยา

ขอถามพระจะไปไหนอยากใคร่ทราบ แสนสุภาพน่ารักนั้นหนักหนา
พระตรองตรึกนึกจะใคร่ได้วิชา ให้น้องยายอมบ้างเหมือนอย่างใจ
จึงเล่าความตามเรื่องที่เคืองข้อง มาตามน้องมิได้แจ้งตำแหน่งไหน
ท่านตาครูรู้เล่ห์เสน่ห์ใน ช่วยสอนให้แยบคายตามลายแทง
ถ้าสมหวังดังคำที่ร่ำกล่าว ให้ได้สาวประดิพัทธ์ไม่ขัดแข็ง
จะแทนบุญคุณบ้างอย่าคลางแคลง ช่วยจัดแจงเภตราออกมารับ ฯ
๏ ฝ่ายตาครูรู้ว่าเป็นกษัตริย์ ไม่ขืนขัดไขความตามสำหรับ
เชิงสัมผัสสัตรีที่ลี้ลับ สังเกตจับจิกเล็บที่เทพจร
จะปลาบปลื้มลืมหลงปลงสวาท อย่าให้คลาดเคลื่อนจำเหมือนคำสอน
รู้จับแน่แก่สาวย่อมหาวนอน สุดสาครขอประสิทธิ์สมคิดไว้
แล้วถามว่าตาครูอยู่ที่นี่ เห็นเภตรามาทางนี้บ้างหรือไฉน
เฒ่าชราว่าเขมันเห็นไรไร เขาแล่นไปแต่เดือนสี่เมียมีกลาย
ออกน้ำเขียวฝ่าคลื่นขึ้นข้างเหนือ ใหญ่กว่าเรือไปมาเที่ยวค้าขาย
สังเกตแดนแผนที่บุรีราย จะเข้าฝ่ายฝั่งพาราวาหุโลม
แล้วจับยามตามไปจะได้ปะ สงสารพระผอมซูบเสียรูปโฉม
ช่างเดินทางกลางคลื่นครึกครื้นโครม ต้องทุกข์โทมนัสน่าปรานี ฯ
๏ พระฟังคำร่ำเล่าสำเภาใหญ่ จะตามไปเพื่อจะพบประสพศรี
จึงบัญชาว่าท่านครูจงอยู่ดี ธุระมีจะขอลาท่านคลาไคล
แล้วขึ้นนั่งหลังมังกรรีบถอนโถม โจนกระโจมลงมหาชลาไหล
ออกน้ำลึกครึกครื้นตามคลื่นไป กำหนดในทิศทางข้างอุดร ฯ
๏ สิบห้าวันครั้นเย็นแลเห็นด่าน มีปราการก่อป้อมคร่อมศิงขร
สำเภาจอดทอดท่าริมสาคร เห็นแน่นอนนางจะมาเภตรานี้
เมื่อแรกทำจำได้ทั้งใบเสา ผิดสำเภาชาวเมืองมีเครื่องสี
ขับม้าทรงตรงมาพอราตรี ก็ถึงที่ฝั่งทะเลขึ้นเภตรา

เห็นคนอยู่รู้จักจึ่งซักถาม   ถึงเรื่องความตามคิดขนิษฐา
เขาทูลความตามเรื่องจากเมืองมา   จนชิงชัยได้พาราวาหุโลม ฯ
◎ พระฟังคำร่ำแถลงแจ้งประจักษ์   เหมือนพบพักตร์เสาวคนธ์วิมลโฉม
เป็นฤาษีพี่จะได้ไปเป็นโยม   ปลอบประโลมลองวิชาของตาครู
แม้นสมนึกสึกชีเหมือนอิเหนา   ไม่ปลอดเปล่าเปลืองปลดทิ้งอดสู
จะบวชตามทรามวัยคอยไปดู   มิให้ผู้อื่นแจ้งจะแพร่งพราย
จึ่งแปลงองค์ทรงนุ่งหนังเสือเหลือง   ประดับเครื่องครองเลิศล้วนเฉิดฉาย
พอรุ่งแจ้งแสงตะวันพรรณราย   จึ่งสั่งนายพวกที่เฝ้าลำเภาทรง
ให้จ้างเขาชาวด่านบ้านปากน้ำ   ได้คนนำทางตามความประสงค์
ถือไม้เท้าดาบสัจรดประจง   ไปขึ้นทรงนั่งหลังม้ามังกร
กับผู้นำตำบลหนทางนั้น   ต่างผายผันพาเดินเนินสิงขร
เข้าแดนด่านบ้านป่าพนาดร   ประทับร้อนแรมทางมากลางไพร ฯ
◎ จะกล่าวพระอัคคีนารีราช   แต่อาพาธพักตร์หมองไม่ผ่องใส
ให้โหยหิวหวิววับลมจับใจ   สะอึกไอให้สะอื้นทุกคืนวัน
เสวยยาสาระพัดจัดถวาย   ไม่เหือดหายคลายโรคที่โศกศัลย์
พี่เลี้ยงน้อมพร้อมหน้าปรึกษากัน   ด้วยพระชันษายี่สิบห้าปี
เป็นคราวเคราะห์เพราะว่าพระราหู   มาสมสู่สุริยาในราศี
อังคารถึงซึ่งพฤหัสบดี   ตกต้องที่ช้างฉัททันต์อันตราย
จงสึกหาลาพรตให้ปลดเปลื้อง   ได้แต่งเครื่องพลีกรรมทำถวาย
จะเชือดแพะแกะสะเดาะพระเคราะห์ร้าย   ให้เคลื่อนคลายหายโศกสิ้นโรคภัย ฯ
◎ นางเชื่อคำตำราจึ่งลาพรต   ทรงเครื่องยศอย่างพราหมณ์ตามวิสัย
ตั้งบวงสรวงดวงชาตาสุราลัย   ให้เชือดแพะแกะไก่ไหว้เทวัน
ค่อยฟื้นองค์สรงเสวยนมเนยหอม   หายไข้ผอมผิวฉวีเป็นสีสัน
พี่เลี้ยงเหล่าสาวสุรางค์นางกำนัล   คอยป้องกันห้ามมิให้ใครเข้ามา ฯ

๏ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลสมร คิดจะจรจากนิเวศน์หนีเชษฐา
คืนวันนั้นครั้นสามยามเวลา เคลิ้มนิทราม่อยลงทรงสุบิน
ว่าองค์พระอนันตนาคราช เผ่นผงาดมาทางลำแม่น้ำสินธุ์
เข้ารัดนางกลางคืนจะกลืนกิน ร้องจนสิ้นเสียงสะดุ้งพอรุ่งราง
รู้ตำราว่างูคือบุรุษ ยิ่งแสนสุดตรึกตรองคิดหมองหมาง
ตรัสเรียกสี่พี่เลี้ยงมาเคียงนาง ไม่อำพรางทางเล่าให้เข้าใจ
ประหลาดสุดภุชงค์ตรงมารัด จะเป็นศัตรูตรึกนึกไฉน
จะว่าพี่ที่เป็นคู่ก็อยู่ไกล แต่ใจไม่ยินดีจึงหนีตัว
ถึงพบพานฉันจะคัดจะขัดข้อง ขอเป็นน้องเป็นพี่ไม่มีผัว
แต่กริ่งใจในฝันเห็นพันพัว นาคนั้นกลัวจะได้แก่ไพรี ฯ
๏ พี่เลี้ยงช่วยอวยพรสมรมิ่ง จะใหญ่ยิ่งยศถามารศรี
อันศึกเสือเหนือใต้เห็นไม่มี เพราะพระพี่ผูกพระทัยอยู่ในน้อง
จึงฝันเห็นเป็นคู่ที่สู่ชื่น ใช่ผู้อื่นจะระคนอย่าหม่นหมอง
นางขวยเขินเมินนิ่งตรึกตรอง อยู่ในห้องให้รัญจวนปั่นป่วนใจ ฯ
๏ จะกล่าวสุดสาครหยุดหย่อนบ้าง ผู้นำทางรำเดินเนินไศล
ยี่สิบวันครั้นรุ่งถึงกรุงไกร จึงปล่อยให้ม้ามังกรผ่อนกำลัง
สั่งผู้นำตำบลสองคนนั้น ให้พากันกลับไปเหมือนใจหวัง
แต่พระองค์ตรงมาถึงหน้าวัง เข้าหยุดยั้งนั่งหน้าศาลาลัย
พอขอเฝ้าเยาวมาลย์มาพานพบ เข้านอบนบยินดีจะมีไหน
พระรู้จักทักถามถึงทรามวัย เขาทูลให้แจ้งจิตไม่ปิดบัง
อันฤๅษีที่เป็นหมอพวกขอเฝ้า เคยเดินเข้าออกได้เหมือนใจหวัง
เชิญพระองค์ตรงไปเข้าในวัง อย่าให้ทั้งปวงแจ้งจะแพร่งพราย ฯ
๏ พระชื่นชอบตอบคำให้นำหน้า ขอเฝ้าพามาปราสาทเหมือนมาดหมาย
เห็นฤๅษีพี่เลี้ยงอยู่เรียงราย แกล้งเมียงม่ายมิให้รู้ว่าผู้ใด

ครั้นเห็นเผลเดินด้อมแอบอ้อมเล่า   ค่อยแฝงเงาม่านทองที่ส่องไข

เห็นน้องนอนซ่อนหน้านิ่งอาลัย   เข้านั่งใกล้แกล้งประคองลองตำรา

นางทราบเสียวเหลียวดูรู้ว่าพี่   ไม่หน่ายหนีนิ่งสมเพชพระเชษฐา

พระแอบอุ้มจุมพิตวนิดา   พี่อุตส่าห์ติดตามด้วยความรัก

พลางรับขวัญมั่นหมายว่าตายราบ   นางก้มกราบซบทับลงกับตัก

พระจูบโฉมโฉมเฉลาเยาวลักษณ์   นางแกล้งผลักพลางว่าไม่ปราณี

พอมาถึงคลึงเคล้าเฝ้าเย้ายั่ว   ไม่เกรงกลัวบาปหรือพระฤาษี

พระปลอบนางข้างนอกดอกเป็นชี   แต่ใจพี่เป็นคฤหัสถ์อยู่อัตรา

พลางปลดเปลื้องเครื่องครองออกกองไว้   เครื่องทรงในนั้นเป็นพราหมณ์งามหนักหนา

กอดประทับรับขวัญจำนรรจา   อย่าหน่วงช้าทารกรรมให้ช้ำใจ

อันตัวพี่นี้เหมือนแมงภู่ผึ้ง   มาพบซึ่งเสาวรสอันสดใส

สุดจะห้ามความรักหักฤทัย   พลางจูบไล้โลมน้องประคองเชย

ถนอมแนบแอบชิดจุมพิตพักตร์   ภิรมย์รักร่วมเรียงเคียงเขนย

นางเบือนหนีนี่อะไรฉันไม่เคย   พระก่ายเกยกอดประทับไว้กับทรวง

พอสพเชิงเริงรื่นชูชื่นแช่ม   ต่างยิ้มแย้มหย่อนตามไม่ห้ามหวง

มณฑาทิพย์กลีบหุ้มเป็นพุ่มพวง   ขยายดวงเด่นกระจ่างเมื่อกลางวัน

เกษมสุขทุกสถานพิมานทิพย์   เห็นลิบลิบลอยสล้างกลางสวรรค์

พวกรำเต้นเล่นงานค้างการนั้น   กลับประชันโรงรำตามลำพัง

เหมือนราตรีมีโขนละครหุ่น   กลางวันวุ่นวิ่งเต้นกลับเล่นหนัง

ตะโพนฆ้องกลองดีไม่มีดัง   เหมือนสองสังวาสสวาทไม่คลาดคลา

พระคลึงเคล้าเย้ายวนให้ป่วนปลื้ม   นางหลับลืมหลงเล่ห์เสน่หา

พระเอนแอบแนบชิดวนิดา   อุ่นอุราพลอยหลับระงับไป ฯ

๏ ฝ่ายนารีพี่เลี้ยงแว่วเสียงตรัส   กลับสงัดเงียบระงับหรือหลับใหล

ค่อยแหวกม่านคลานแลอยู่แต่ไกล   เห็นเนาในแท่นทองทั้งสององค์

นึกเอะใจใครหนอนอนคลอเคล้า พลางเคียงเข้าพินิจพิศวง
สังเกตจำสำคัญได้มั่นคง รู้ว่าองค์เชษฐาสุดสาคร
มาเมื่อไรได้เสร็จสำเร็จคิด ถนอมสนิทแนบทรวงดวงสมร
เดิมพระน้องข้องขัดถึงตัดรอน กลับโอนอ่อนอัศจรรย์ไม่ทันรู้
น่าหัวเราะเพราะหนึ่งภิเศก มาถอยเมฆเหมือนเขาว่าน่าอดสู
นางถอยกลับลับม่านซึ่งคร้านดู ทำไม่รู้เสียเถิดหนอหัวร่อกัน
บ้างค่อยว่าตาขยิบซุบซิบพูด เทวทูตท่านเตือนจึงเพื่อนฝัน
นึกว่าใครไหนจะคิดมาติดพัน มิรู้ว่าพระอนันตนาคา
บ้างพลอยว่าสาแก่จิตต์ที่บิดพลิ้ว เดี๋ยวนี้หิวเห็นจะรักเธอหนักหนา
จะคอยดูอยู่เมื่อตื่นฟื้นกายา จะพูดจาว่ากระไรจะใคร่ฟัง
บ้างค่อยว่าน่าสงสัยหรือไม่รู้ เธอจะจู่มาเมื่อหลับลอบลับหลัง
บ้างข้อนว่าถ้ากระนั้นก็น่าชัง ดูเหมือนดังดินอิฐใช่จิตต์ใจ
จนผู้ชายก่ายกอดสอดสัมผัส ยังไม่พัดไม่ครือหรือไฉน
ต่างหัวร่อต่อกระซิกจิกจิกไป ด้วยยินดีที่จะได้ไปพารา ฯ

๏ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลโฉม ปลื้มประโลมหลับเนตรแนบเชษฐา
ครั้นเต็มตื่นฟื้นกายอายวิญญา กลับซบหน้านึกแน่นแค้นใจตัว
แต่เดิมทีหนีหายไม่หมายคบ เธอมาพบหรือเผอิญกลับเพลินผัว
ผิดวิสัยใจเรามาเมามัว เหมือนหญิงชั่วชายเกี้ยวประเดี๋ยวใจ
วิบากกรรมจำจนให้อ้นอั้น สุดจะผันสุดจะแปรสุดแก้ไข
สุดจะอายขายหน้าพวกข้าไท น่าน้อยใจใจเอ๋ยไม่เคยคิด
จะใคร่ล้วงดวงใจออกให้เห็น ว่ามันเป็นอย่างไรหนอในจิตต์
จึงริรักมักง่ายให้ชายชิด ช่างไม่คิดเกรงกลัวมืดมัวเมา
เมื่อหลบลี้วิวาห์เมืองการะเวก มาภิเศกเสียตัวกับผัวเขา
ชะน่าแค้นแม้นมิใช่จิตต์ใจเรา จะใคร่เอาเกลือทาให้สาใจ

ลงจากแท่นแก้วที่พระพี่เลี้ยง เรียกมาเคียงข้อนว่าไม่ปราศัย
นั่งอยู่นี่พี่ยามาเมื่อไร ไม่บอกให้แจ้งจิตต์แกล้งปิดบัง
เป็นลมจับหลับอยู่ไม่รู้แจ้ง นี่เหนือแกล้งจะให้อายเมื่อภายหลัง
ให้นอนเคียงเรียงกันบนบัลลังก์ เห็นงามทั้งห้าไร่จะได้ดู
คิดว่าพี่เลี้ยงก็เพียงพี่ ที่นี้ก็แตกหมดน่าอดสู
แกล้งรู้เห็นเป็นใจทำไม่รู้ ให้จู่ลู่ลามลวนไม่ควรเป็น ฯ
◎ พี่เลี้ยงฟังนั่งตลึงแล้วจึงว่า นี่เธอมาแต่เมื่อไรก็ไม่เห็น
ดูอยู่อยู่จู่จรมาซ่อนเร้น ควรจะเป็นโทษทั่วทุกตัวคน
บ้างบ่นว่ามาตรงตรงก็คงปะ ชะรอยพระลอดช่องเช่นล่องหน
บ้างบ่นว่าข้าเห็นที่จะมีมนต์ จึงบังตนเข้ามาได้ในไสยา ฯ
◎ ฝ่ายพระหน่อวรนาถไสยาสน์ตื่น ยังหอมรื่นรสกุหลาบอาบนาสา
สำอางองค์ทรงศักดิ์สรงพักตรา พอเห็นหน้าพี่เลี้ยงหมอบเมียงมอง
จึงแกล้งตรัสตัดพ้อเออออหม่อม ฉลาดพร้อมพูดเพราะเสนาะสนอง
เจ้าเป็นที่พี่เลี้ยงเคียงประคอง พาพระน้องหนีมาจากธานี
ช่างแนะนำทำศึกที่ฝึกสอน เที่ยวราญรอนรบพุ่งทุกกรุงศรี
ไม่ห้ามปรามตามลำพังทำดังนี้ เจ้าเห็นดีแล้วสิหนอไม่รอรา
พระบิตุราชมาตุรงค์ทรงกำสรด ทุกข์ระทดทั้งพระวงศ์เผ่าพงศา
ด้วยเริดร้างค้างงานการวิวาห์ เพราะตัวพาพระบุตรีหนีนคร
เจ้าเป็นที่พี่เลี้ยงรู้เยี่ยงอย่าง จึงได้วางพระทัยให้สั่งสอน
ถึงพระน้องข้องขัดให้ตัดรอน ควรผันผ่อนเพ็ดทูลมูลิกา
นี่กลับเห็นเป็นดีพาหนีหาย โทษถึงตายหรือไม่เล่าหม่อมเจ้าขา
ซึ่งทั้งปวงล่วงพระราชอาชญา ให้เรามาตัดศีรษะเสียบประจาน
จะรับองค์นงนุชสุดสวาท กลับไปราชนิเวศน์เขตต์สถาน
เร่งรู้ความตามโทษที่โปรดปราน จงให้การแก้ผิดที่ติดพัน ฯ

◎ พี่เลี้ยงนางต่างว่าข้าพเจ้า   มีโทษเท่าดินฟ้าควรอาสัญ
ถ้าดงพระอาญาให้ฆ่าฟัน   สุดจะผันผ่อนตนให้พ้นตาย
ได้ทูลห้ามสามครั้งไม่ฟังห้าม   ต้องติดตามทรามสวาทเหมือนมาดหมาย
สืบสนองรองบาทไม่คลาดคลาย   แม้นเจ้านายไปถึงไหนก็ไม่ทิ้ง
ด้วยเป็นข้าสามิภักดิ์ถึงจักม้วย   สู้ตายด้วยพระธิดาประสาหญิง
ไม่แกล้งว่าสาระพัดเป็นสัตย์จริง   สุดจะทิ้งเจ้าพระคุณกรุณา ฯ
◎ พระฟังคำทำเป็นเคืองชำเลืองค้อน   ที่โทษกรณ์ก็รู้จักว่าหนักหนา
จะหยุดยั้งรั้งพระราชอาชญา   ให้คิดหาความชอบปลอบพระน้อง
ให้เจ้านายหายดื้อได้หรือไม่   ไปกรุงไกรแล้วก็จะทูลฉลอง
ให้พ้นโทษโปรดปรานกินพานทอง   จงตริตรองเกรงพระราชอาชญา ฯ
◎ ทั้งสี่นางต่างรู้ว่าขู่หยอก   จึงว่านอกจากสมเด็จพระเชษฐา
สุดจะฝืนขืนขัดพระอัชฌา   เสด็จมาแล้วก็เห็นจะเป็นการ ฯ
◎ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์รู้กลพี่   ทำห้ามสี่กัลยาอย่าว่าขาน
ช่วยกันหาฝรั่งมาตั้งพาน   ติดบลท่านผู้รับสั่งจึงบังควร
พระชื่นชอบตอบว่าลูกฝรั่ง   พี่นี้ชังกลิ่นฉุนให้หุนหวล
ถ้าแม้นบนผลมะปรางสำอางนวล   จะสงวนเชยชื่นทุกคืนวัน
จะละวางบ้างอยู่ไม่รู้เริ่ญ   มิให้เป็นโทษกรณ์ช่วยผ่อนผัน
มิตามคำสำรองของกำนัล   ได้เกาะกันวันนี้ไม่รีรอ ฯ
◎ นางว่าชะพระพี่ผู้รับสั่ง   ได้ขึ้นซังครั้งนี้แล้วสิหนอ
อย่าเพิกนึกฮึกฮักมิยักง้อ   ไม่รักขอโทษตัวไม่กลัวตาย
มิรับสั่งอย่างไรแล้วไม่ขัด   เชิญช่วยตัดเอาศีรษะไปถวาย
พระตอบว่าสรรพางค์รูปร่างกาย   มิศูนย์หายเสียหรือเจ้าเยาวมาลย์
จริงนะน้องจะต้องตามความรับสั่ง   พาไปทั้งรูปทรงส่งสัณฐาน
พลางอิงแอบแนบองค์อุ้มนงคราญ   ขึ้นแท่นรัตน์ชัชวาลย์รูดม่านบัง

พี่เลี้ยงออกนอกห้องสองกษัตริย์ โสมนัสนงนุชนั่งจุดหลัง
อยู่ปรางค์ทองห้องสุวรรณร่วมบัลลังก์ ตามลำพังพิศวาสไม่คลาดคลา
นางโฉมยงหลงละเลิงด้วยเชิงชื่น พระหลงรื่นรสสุคนธ์ปนบุบผา
นางลืมวงศ์พงศ์พันธุ์ศวรรยา พระลืมลาลืมวันกำหนัดใน
ทั้งขึ้นแรมร่วมจิตต์พิสมัย
ต่างบรรเทิงเริงรื่นชุ่มชื่นแช่ม กำหนดได้หลายเดือนไม่เคลื่อนคลาย ฯ
ไม่เริดร้างห่างเหินเพลิดเพลินใจ

◎ อยู่วันหนึ่งจึงองค์นางนงลักษณ์ คิดอายพักตร์พวกทมิฬสิ้นทั้งหลาย
แม้นมีผู้รู้แจ้งจะแพร่งพราย ทั้งระคายคิดถึงองค์จะทรงครรภ์
จึงแจ้งเหตุเชษฐาเมื่อมารบ ได้สมทบพวกพหลพลขันธ์
จะจัดแจงแต่งตั้งให้รางวัล เหมือนผูกพันมั่นไว้ด้วยไมตรี
มีธุระก็จะได้ใช้ทหาร ช่วยรอนราญรบพุ่งกันกรุงศรี
แต่ตัวน้องนี้จะต้องเป็นมุนี ออกนั่งที่แท่นสุวรรณพรรณราย
เสร็จธุระจะได้ไปเสียให้ลับ จึงสึกกลับแปลงนามให้ความหาย
อยู่ที่นี่มีผู้รู้ระคาย จะได้อายอัประมานรำคาญใจ ฯ

◎ พระยิ้มพลางทางว่าจะลาบวช ฉันมิชวดอยู่หรือกรรมจะทำไฉน
นางว่าเบื่อเหลือแล้วคะภูวนัย ฉันมิใช่ชาติฝรั่งลังกา
พระสวมสอดกอดประคองว่าน้องรัก บวชแต่สักสองวันเท่านั้นหนา
พลางแย้มสรวลชวนชิดวนิดา จนหลับไหลไสยาในราตรี ฯ

◎ ครั้นรุ่งแสงสุริยงนางทรงพรต น้อมประณตศีลถือเป็นฤาษี
ข้าหลวงล้อมพร้อมตามพระมุนี ออกนั่งที่แท่นรัตน์ชัชวาลย์
พร้อมเสนาข้าเฝ้าเหล่าอำมาตย์ อภิวาทดาษดาแน่นหน้าฉาน
พระอัคนีศรีสวัสดิ์ตำรัสการ ตามโบราณมอบสมบัติสวัสดิ์
ให้โอรสยศยงองค์วาโหม ครองพาราวาหุโลมเฉลิมศรี

นางจิตาชันษาสิบห้าปี ให้เป็นที่อัคเรศเกศกำนัล
อันนายด่านชานชลาซึ่งสามารถ เป็นอุปราชราชวังนรังสรรค์
ฝ่ายราหูผู้เป็นเจ้าเมืองตะวัน ศรีเมฆนั้นเป็นมหาเสนาบดี
ฝ่ายพระกาฬด่านในให้ไปอยู่ คงเป็นผู้รั้งด่านชานกรุงศรี
ที่นอกนั้นบรรดาช่วยราวี ให้แทนศรีเมฆราหูเป็นผู้รั้ง
ทั้งบุตรชายนายด่านประทานยศ เช่นโอรสรักเหมือนลูกช่วยปลูกฝัง
อายุได้สิบปีมีกำลัง เป็นผู้รั้งเมืองด่านชานชลา
ทั้งเงินทองของประทานทหารรบ ได้ถ้วนครบไพร่นายทั้งซ้ายขวา
ต่างเริงรื่นชื่นชมบังคมลา ไปรักษาแดนด่านสำราญใจ ฯ
๏ พระอัคนีปรึกษาสั่งวาโหม จงอยู่โสมนัสาอัชฌาสัย
อุปถัมภ์บำรุงชาวกรุงไกร ตั้งอยู่ในยุติธรรมอย่าลำเอียง
ปรึกษาความตามบทในกฎหมาย อย่ากลับกลายว่ากล่าวให้ก้าวเฉียง
ผู้ใดดีมีวิชาเอามาเลี้ยง จึงต้องเยี่ยงอย่างกษัตริย์ขัตติยา
คิดกำจัดศัตรูโจรผู้ร้าย ให้หญิงชายชื่นจิตทุกทิศา
มีโทษกรณ์ผ่อนผันกรุณา ให้เย็นใจไพร่ฟ้าประชาชน
หนึ่งม้ารถคชสารทหารรบ ให้รู้จบเจนศึกเฝ้าฝึกฝน
แม้นมีผู้ยุยงอย่าหลงกล อย่าคบคนส่อพลอทรลักษณ์
ใครข้องขัดทัดทานอย่าหาญฮึก ค่อยตรองตรึกชอบผิดคิดหน่วงหนัก
แม้นมีผู้รู้มาสามิภักดิ์ ให้ยศศักดิ์สมควรอย่าชวนชัง
จงฟังคำร่ำว่ารักษาศีล จะเพิ่มภิญโญไปเหมือนใจหวัง
รูปขอลาวาโหมโยมชาววัง กลับไปยังฝั่งทะเลลงเภตรา
เที่ยวหลีกบ่วงห่วงสัตว์ตัดสงสาร ไปวิมานเมืองสวรรค์ให้หรรษา
วาโหมฟังหลั่งหล่อคลอน้ำตา ด้วยความอาลัยในพระอัคนี ฯ
๏ จึงทูลว่าข้าคิดเหมือนบิตุเรศ เคยฟังเทศน์ถือศีลพระชินศรี

พระจะไปไกลวังเสียครั้งนี้ ไม่มีที่อุปถัมภ์ก็จำจน
ด้วยฝ่ายพระประโยชน์เที่ยวโปรดสัตว์ สุดจะขัดทัดทานการกุศล
แม้นสบายภายหลังสิ้นกังวล ขอนิมนต์กลับมายังธานี ฯ
◎ พระรับคำอำลากลับมาห้อง พร้อมพวกพ้องพหลพลฤๅษี
พอโพล้เพล้เวลาจะราตรี ชวนพระพี่รีบออกนอกนคร
พระทรงเดชเชษฐาทรงม้ามิ่ง นางทรงสิงห์ตามเดินเนินสิงขร
น้ำค้างย้อยพรอยพรำแต่อัมพร เข้าดงดอนแดนป่าพนาลัย
พวกขอเฝ้าสาวศรีเหล่าพี่เลี้ยง ส่องโคมเคียงข้างทางสว่างไสว
ประทับค้างตามทางมากลางไพร ถึงบ้านไหนรับเลี้ยงพร้อมเพรียงกัน
ด้วยนับถือฤๅษีเป็นที่ยิ่ง ทั้งชายหญิงอยากจะใคร่ไปสวรรค์
แต่แรมทางกลางย่านสำราญครัน ถึงเขตต์คันด่านสมุทรที่หยุดยั้ง
เจ้าเมืองทำตำหนักไว้พรักพร้อม ทั้งกระท่อมน้อยน้อยสักร้อยหลัง
ให้ศิษย์หาหลับนอนผ่อนกำลัง อยู่ริมฝั่งหาดทรายสบายใจ ฯ
◎ พระอัคนีมิได้ลาสิกขาบท ดูทรงยศพี่ยาจะว่าไฉน
อยู่ตำหนักชักประคำนั้นร่ำไป เรียกมาลามาลัยไว้ใช้การ
พวกขอเฝ้าสาวสรรค์พากันสึก ต่างสมนึกแสนสุขสนุกสนาน
แต่องค์สุดสาครร้อนรำคาญ ด้วยเยาวมาลย์มารยาไม่ลาพรต
อยู่กุฎีที่พระน้องมีห้องกั้น ทุกคืนวันวอนว่าพระดาบส
นางผ่อนผัดขัดข้องก็ต้องงด สู้อ่อมอดอกใจดังไฟลาม
คิดจะทำตามตำหรับให้กลับสึก แล้วตรองตรึกเกรงบาปไม่หยาบหยาม
แต่พากเพียรเวียนวอนไม่อ่อนตาม จนถึงสามเดือนแล้วไม่แผ้วพาน
เวลานั้นหันหุนให้ฉุนแค้น ขึ้นนั่งแท่นเทียมสิทธาแล้วว่าขาน
นี่แน่ะคะพระบรมสมภาร บวชมานานยิ่งนิ่งก็ยิ่งลวง
จะบวชไปให้เป็นขรัวใช่ตัวเปล่า เป็นเมียเขาเจ้าของยังครองหวง

เหมือนเป็นหนี้มิใช่น้อยเขาคอยทวง จะลุล่วงไปได้หรือขืนดื้อดึง
เร่งสึกหาลาศีลเสียเถิดคะ ไม่ลดละแล้วจริงจริงอย่านิ่งขึง
มิฟังคำทำดื้อได้อื้ออึง ไปฟ้องถึงไหนก็ไปเถิดไม่กลัว
พระบิตุราชมาตุรงค์ก็ปลงให้ แล้วก็ได้เป็นพี่เป็นที่ผัว
ขืนผ่อนผัดขัดข้องให้หมองมัว เดี๋ยวนี้ตัวเปล่าหรือถืออย่างไร ฯ
◎ นางฟังคำทำเป็นขึ้งแล้วจึงว่า เมื่อศรัทธายังไม่เสื่อมที่เลื่อมใส
ไม่สึกหาฆ่าฟันเป็นฉันใด ตามพระทัยเถิดไม่ขัดพระอัชฌา
ด้วยชาตินี้มีกรรมจึงลำบาก ต้องพลัดพรากสุริย์วงศ์เผ่าพงศา
จะถือศีลภิญโญโมทนา ไปชาติหน้าจะได้สุขไม่ทุกข์ทน
ถึงจะเชือดเลือดเนื้อเมื่อมิโปรด ไม่ขึ้งโกรธดอกจะใคร่ได้กุศล
จะสู้ซื่อถือศีลไม่ดิ้นรน อุตส่าห์ทนจนถึงกายจะวายปราณ ฯ
◎ พระว่าชะจะนิ่งจริงหรือน้อง จะได้ลองชมศรัทธาที่กล้าหาญ
จะแต่เถือเนื้อน้องไม่ต้องการ โปรดประทานแต่ที่เคยได้เชยชิด
จะกอดจูบลูบต้องที่ของรัก อย่าพลิกผลักมือนะจ๊ะพระนักสิทธิ์
ช่วยเอียงแก้มแย้มเยื้อนให้เหมือนคิด พลางเข้าชิดโฉมฉายยิ่งอายใจ
จึงว่าพระจะข่มเหงไม่เกรงบาป ทำหยามหยาบหยอกฤๅษีผิดวิสัย
พระชื่นชวนสรวลสันต์นั่นเป็นไร ปากว่าได้ใจเบือนไม่เหมือนคำ
อย่าขัดเขาเจ้าของไม่ต้องที่ สึกดีดีเถิดนะน้องไม่ต้องปล้ำ
ขืนหน่วงหนักชักช้าทารกรรม แก้มจะช้ำเสียเปล่าเปล่าไม่เข้าการ ฯ
◎ นางเสแสร้งแกล้งว่าพระเป็นคฤหัสถ์ จะมาตัดกิจกรมพรหมวิหาร
แม้นเลือดเนื้อเถือได้ควรให้ทาน นี่เป็นการบาปกรรมที่สำคัญ
จึงหลีกตัวกลัวพระพี่จะมีโทษ ด้วยประโยชน์อยากจะใคร่ไปสวรรค์
จะจับต้องกองไฟประลัยกัลป์ ครั้นจะผันผ่อนให้ก็ไม่ควร
พระมิใช่ไม่เคยเชยชมน้อง เคยถูกต้องชิดเชื้อเหลือสงวน

นี่บาปกรรมจำห้ามขืนถามถวน พระเห็นควรหรือไฉนจะใคร่ฟัง ฯ
◎ พระยิ้มพลางทางว่าสิกขาบท พี่รู้หมดมิใช่ว่าเป็นบ้าหลัง
แม้นรักใคร่ใจจริงไม่ชิงชัง จะจับมั่งก็ไม่บาปไม่หยาบคาย
แม้นฤาษีมีผัวหนีตัวบวช ให้ผัวชวดรักใคร่บาปใจหาย
ไม่สึกหาถ้าแม้นคู่ข้างผู้ชาย เขากอดก่ายกรรมอยู่กับมุนี
จริงจริงนะจะต้องปล้ำอย่าทำดื้อ พี่เคยถือศีลห้าก่อนมารศรี
นางขืนขึงบึ้งหน้าไม่พาที จะเซ้าซี้สักเท่าไรไม่เจรจา
พระกอดรัดขัดใจอุ้มใส่ตัก นางเฉยพักตร์หลับเนตรแกล้งเชษฐา
พระแนบเน้นเคล้นพุ่มประทุมา แล้วจูบซ้ายย้ายขวาให้สาใจ
เสาวคนธ์ทนจูบให้ลูบต้อง พระจี้ถองร้องกรีดหวีดหวั่นไหว
ผลักพระหัตถ์บัดสีนี่อะไร เผ้าลูบได้เหลือเบื่อเหลือจะถาม
แค้นหนักหนาพ้ำผีเถิดชีนะ ไม่บวชละจะเป็นบาปเพราะหยาบหยาม
พลางถาพรตปลดเปลื้องทรงเครื่องพราหมณ์ พระเดินตามเข้าในห้องแนบน้องยา
สาแก่ใจไยจึ่งมิดึงดื้อ ไม่รู้หรือว่าพี่รักนั้นหนักหนา
สู้ติดตามข้ามทะเลเร่ร่อนมา กินน้ำตาต่างข้าวทุกเช้าเย็น
มาพบปะจะได้ชื่นรื่นให้ชวด กลับถือบวชตรวจน้ำแกล้งทำเข็ญ
เผ้าห่างเหเรรวนไม่ควรเป็น ดูเหมือนเช่นมิใช่คู่ไม่รู้รัก
หรือชิงชังรังเกียจไม่เฉียดชิด อย่าเกรงจิตต์จงแถลงแจ้งประจักษ์
ต้องง้องอนวอนว่าหนักหนานัก เสียดายรักที่ได้รักหนักอุรา
มิคิดถึงทูลกระหม่อมจอมกษัตริย์ ก็ไม่ขัดขืนจิตต์ขนิษฐา
จะขอถามตามวิสัยใจสุดา ซึ่งหนีมาหมายจะไม่ไปบุรี
หรือกระไรใคร่แจ้งที่แคลงจิตต์ ใช่จะคิดเคืองข้องให้หมองศรี
สิ้นอาลัยในชนกชนนี แล้วหรือพี่จะได้ลาเจ้าคลาไคล ฯ
◎ เสาวคนธ์อั้นอั้นให้ตันจิตต์ สุดจะคิดออกช่องทำนองไหน

จึงว่าเพราะเคราะห์กรรมได้ทำไว้ จะกลับไปเฝ้าแหนก็แสนอาย
อันชาตินี้มิขออยู่จะสู้ม้วย พระพี่ช่วยเอาศีร์ษะไปถวาย
จริงจริงนะจะขอลาก้มหน้าตาย อยู่ก็อายไปก็รับอัประมาณ
นางซบพักตร์ลงบนแท่นแสนระทด โศกกำสรดเศร้าถวิลถึงถิ่นฐาน
สุดสาครช้อนโฉมประโลมลาน แสนสงสารสวมสอดกอดประคอง
อย่าครวญคร่ำกำสรดสลดนัก แม่ยอดรักเสาวคนธ์จะหม่นหมอง
พี่แกล้งว่าเล่นหลอกหยอกพระน้อง อย่าขัดข้องคิดตายวายชีวา
พระชนกชนนีโมลีโลก จะซ้ำโศกสิ้นวงศ์เผ่าพงศา
แม้นศึกเสือเหนือใต้ที่ไหนมา หรือโรคาเคืองเข็ญไม่เห็นใคร
หนึ่งพระน้องหมองเศร้าทุกเช้าค่ำ แม่ไม่รำลึกบ้างหรือถือไฉน
จะสูญวงศ์พงศาไม่อาลัย น้อยหรือใจเจ้าจะตายวายชีวี ฯ
๏ นางฟังว่าอาวรณ์ถอนสะอื้น อุตส่าห์ฝืนพักตร์สนองทั้งหมองศรี
ซึ่งน้องคิดผิดพลั้งลงครั้งนี้ ด้วยเดิมทีมิได้ตรึกให้ลึกซึ้ง
อันพระน้องสองชนกที่ปกเกล้า ทุกค่ำเช้าเศร้าใจอาลัยถึง
จะกลับไปใจน้องตรองรำพึง จะอ้ออึ้งอดสูไม่รู้วาย
พระบิตุราชมาตุรงค์พงศ์กษัตริย์ ยังเคืองขัดแค้นเคืองไม่เหือดหาย
มิแต่ผิดคิดน่าระอาอาย นึกระคายขวยเขินสะเทินใจ
ถ้าหากว่าผ่าตะออองสองกษัตริย์ เกิดวิบัติแปรปรวนประชวรไข้
หรือธานีมีศึกนึกจะไป ทำชอบให้หายผิดที่ติดพัน ฯ
๏ พระเชยโฉมโลมเล้าว่าเจ้าพี่ แม่คิดดีดวงสมรจะผ่อนผัน
แต่งเรือน้อยคอยเหตุไปเขตคัน แม้นมีอันตรายมาถึงธานี
ไปช่วยการบ้านเมืองเมื่อเคืองแค้น พอทดแทนทำผิดที่คิดหนี
หนอแม่หนอรอรั้งฟังคดี ต่างเปรมปรีดิ์ปรองดองกันสองรา ฯ
๏ แล้วองค์สุดสาครบวรนาถ ออกนั่งอาสน์ซ่านสั่งทั้งซ้ายขวา

ต่อเรือใช้ไพร่ประจำถ้านาวา ให้คืนคลาไปนิเวศน์ฟังเหตุการณ์
อันเรื่องราวเล่าวคนขวิมลสมร สุดสาครคู่รักสมัครสมาน
คอยพังข่าวเช้าค่ำค่อยสำราญ อยู่เมืองด่านชานชลาริมวารี ฯ

ตอนที่ ๕๒
พระอภัยมณีทำศพท้าวสุทัศน์

๏ จะกล่าวเรื่องเมืองลังกาพวกฝรั่ง นิเวศน์วังนางวัณพามารศรี
ทั้งรำภานางยุพาสุลาลี ตั้งแต่ปีผัวกลับกองทัพไป
ต่างครองครรภ์รันทดสลดจิตต์ ด้วยจากมิตรมัวหมองไม่ผ่องใส
ทุกเช้าค่ำคร่ำครวญรัญจวนใจ จนครรภ์ได้สิบเดือนไม่เคลื่อนคลา
อันโฉมยงองค์ละเวงวัณฬาราช คลอดลูกหน่อนาถเมื่อวันเข้าพรรษา
เป็นชายเฉิดเลิศลักษณ์ดวงพักตรา เหมือนบิดาประหนึ่งหล่อละอององค์
ผิวฉวีสีสังข์ลำอางอ่อน เหมือนมารดรแต่พระเกศเนตรขนง
ดูคมขำอำไพวิไลทรง มาตุรงค์ให้ชื่อพระมังคลา
นางรำภาสะหรีมีโอรส เหมือนทรงยศศรีสุวรรณกรรณหัตถา
ทั้งผิวเหลืองเรืองรองดังทองทา ชื่อวลายุดางามสรรพางค์
นางยุพานารีก็มีบุตร เหมือนสินสมุทรเนตรแดงดังแสงฝาง
ผิวเนื้อเขียวเขียวแหลมเกศแก้มคาง ไม่ผิดอย่างบิดาชื่อวายุพัฒน์
เป็นชายชาติเชื้อวงศ์พงศ์กษัตริย์ ทั้งเอวบางร่างรัดชื่อหัสกัน ฯ
แล้วสาลีมีบุตรสุดสวาท
ไม่เพี้ยนผิดบิตุรงค์ทรงสันทัด

๏ พระมังคลากับวลายุดาราช อยู่กับบาดหลวงใหญ่ในไอศวรรย์
กุมาราวายุพัฒน์หัสกัน ทั้งสองนั้นอยู่ที่พระบีโป
ตั้งพากเพียรเรียนหนังสือถือฝรั่ง อาจารย์สั่งสอนสิกขาเยาวโห

ดูตำราฟ้าดินค่อยภิญโญ　　ไม่มีโรคาพานสำราญใจ ฯ

◎ จะกลับกล่าวเจ้าพาราการะเวก　　การภิเศกขัดข้องไม่ผ่องใส
ครั้นเกี่ยวดองสองทัพยกกลับไป　　พระหัสชัยสร้อยเศร้าเปล่าอุรา
คิดคนึงถึงลูกสาวเจ้าผลึก　　ไม่วายนึกนอนฝันกระสันหา
โอ้น้องน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา　　เสียดายมาถึงแล้วกลับแคล้วกัน
นิจจาเอ๋ยเคยหอมถนอมสนิท　　เคยนอนชิดชมน้องประคองขวัญ
เคยยิ้มสรวลชวนชื่นทุกคืนวัน　　เมื่อกระนั้นน้อยหรือใจไม่ใยดี
ได้ร่วมเรียงเคียงเขนยชมเชยกอด　　เจ้าเคยพลอดจุกจิกพี่พลิกหนี
แม้รักใคร่ในนางเหมือนอย่างนี้　　ให้พี่ผี้เกิดสิ้นะไม่ละเลย
เมื่ออยู่ทัพพลับพลาดังกานั้น　　เหมาะเบาบันหรือช่างเฉาเฉียวเจ้าเอ๋ย
ให้อายใจได้แต่เบี่ยงชิดเฉียดเชย　　มิได้เกยกอดชมสมคะเน
มาเมืองนี้พี่ก็หมายไม่คลายคลาด　　กลับนิราศเริดร้างไปห่างเห
อันกรุงไกรไกลทางขวางทะเล　　สุดคะเนนึกสะอื้นกลืนน้ำตา
โอ้แต่นี้มิได้พบประสพแล้ว　　เสียดายแก้วนัยเนตรของเชษฐา
เมื่อรบรับกับฝรั่งเมืองลังกา　　พระมารดายกให้เหมือนใจคิด
เคยกอดพี่มิให้ออกไปนอกรถ　　หอมแบ้งสดแสนชื่นระรื่นจิตต์
เคยกอดจูบลูบต้องประคองชิด　　มาเปล่าปลิดเปล่าใจจำไกลกัน
ถึงยามนอนกรพาดนลาดนึก　　เหลือรำลึกหลงเพ้อละเมอฝัน
จนชั้นเหล่าสาวสุรางค์นางกำนัล　　หลงเรียกชื่อสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
แต่ตื่นโดยโหยหวลคร่ำครวญคิด　　มิรู้ลืมปลื้มจิตต์ขนิษฐา
จำจะคิดบิดผันจำนรรจา　　ลาบิดาชนนีตามพี่นาง
แล้วจะได้ไปเมืองผลึกน้อง　　ได้พบสองศรีสวัสดิ์ไม่ขัดขวาง
รำพึงความยามเศร้าค่อยเบาบาง　　พอสว่างเวลารุ่งราตรี
จึงโสรจสรงทรงเครื่องแล้วเยื้องย่าง　　พร้อมด้วยเหล่าสาวสุรางค์นารีศรี

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

มาขึ้นเฝ้าพระชนกชนนี อัญชลีแล้วสอนกลั้นน้ำตา ฯ
๏ กรุงกษัตริย์ตรัสถามด้วยความรัก เป็นไรพักตร์เผือดรูปซูบหนักหนา
โอรสรับอภิวันท์จำนรรจา ถูกตรึกตราตรอมใจมิได้วาย
ด้วยพี่นางช่างกระไรมิได้เหตุ ฉวยขัดขวางอย่างไรจะได้อาย
ทั้งพระเชษฐาตามศูนย์ความหาย ขอถวายบังคมลาฝ่ายุคล
ไปเที่ยวตามถามข่าวสืบราวเรื่อง ตามบ้านเมืองเกาะแก่งทุกแห่งหน
หรือเสียเรือเผื่อจะค้างอยู่กลางชล ถึงอับจนจะได้พามาธานี
พระฟังความห้ามบุตรสุดสวาท เขาตัดขาดเชื้อสายจึงหน่ายหนี
อย่าตามไปให้ลำบากยากโยธี อยู่บุรีเช้าค่ำให้สำราญ ฯ
๏ พระฟังตรัสตัดรอนถอนสอื้น อุตส่าห์กลั้นชลนาน่าสงสาร
ศิโรราบกราบประนตบทมาลย์ ขอประทานโทษที่พระพี่ยา
ซึ่งแค้นเคืองเรื่องราวคราวฝรั่ง ไม่จงหวังร่วมนิเวศน์กับเชษฐา
จึงหลบลี้หนีงานการวิวาห์ ได้ล่วงราชอาชญาฝ่าธุลี
แต่ส่วนลูกผูกใจอาลัยหนัก เคยเห็นพักตร์พี่น้องกันสองศรี
ทั้งเป็นหญิงทิ้งขว้างเสียอย่างนี้ จะรู้ที่ผินหน้าไปหาใคร
พลางโศกาอาดูรพูลเทวษ พระชลเนตรนองตกซกซกไหล
พระบิตุรงค์สงสารรำคาญใจ มิให้ไปก็จะเศร้าเฝ้าโศกา
จึงว่าพ่อก็ไม่ห้ามตามแต่จิตต์ เมื่อขืนคิดรักใคร่ก็ไปหา
ตามลำพังพี่น้องกันสองรา แต่อย่าว่าข้าใช้ให้ไปตาม ฯ
๏ พระรับสั่งบังคมบรมนาถ จากปราสาทเสด็จมาหน้าสนาม
ขึ้นหยุดยั้งนั่งพลับพลาสง่างาม จึงสั่งความแก่มหาเสนาใน
จงแต่งลำกำปั่นสุวรรณมาศ ใช้ใบตาดธงทองให้ผ่องใส
เปลี่ยนรอกใบสายสมอเชือกช่อใบ ทำด้วยไหมเบญจพรรณให้ทันการ
คนประจำกำปั่นสักพันถ้วน เลือกแต่ล้วนเข้มแข็งกำแหงหาญ

ทั้งล้าต้าต้นหนพวกคนงาน ที่ชำนาญนาวาจะคลาไคล

ครั้นสั่งเสร็จเสด็จกลับผู้รับสั่ง ไม่รอรั้งเรียกฉันเสียงหวั่นไหว

บ้างเปลี่ยนเชือกเลือกเสาผลัดเพลาใบ สมอไหมเบญจพรรณพื้นเป็นพวน

บันทุกน้ำลำเลียงสะเบียงเพียบ ทอดประเทียบประทับท่าหน้าฉนวน

พร้อมปืนผาอาวุธชุดชะนวน ทหารถ้วนพันประจำในลำทรง ฯ

๏ ครั้นรุ่งแจ้งแสงสุริย์จำรูญจำรัส หน่อกษัตริย์จรลีเข้าที่สรง

น้ำกุหลาบอาบอบตลบองค์ แล้วสอดทรงเครื่องกษัตริย์จำรัสเรือง

มงกุฎเก็จเพ็ชร์กระจ่างสว่างวับ เป็นนวลจับแจ่มศรีฉวีเหลือง

สอดฉลองพระบาทแล้วยาตรเยื้อง นางเชิญเครื่องงามงามตามลีลา

ลงกำปั่นบัลลังก์ขึ้นนั่งอาสน์ พร้อมมหาดเล็กพี่เลี้ยงเคียงซ้ายขวา

นายทหารขานโห่เป็นโกลา ยิงปืนหน้าเรือตึงกึงกึงกัง

ประโคมฆ้องกลองฤกษ์เอิกเกริกเสียง เสนาะสำเนียงเซ็งแซ่ทั้งแตรสังข์

ถอยลำเลื่อนเคลื่อนคลาจากหน้าวัง ได้กำลังลมดีให้คลี่ใบ

แล่นออกจากปากอ่าวลมว่าวส่ง สบัดธงปลายปลิวหวิวหวิวไหว

ดูอ้างว้างกลางทะเลว้าเหว่ใจ ชลาลัยลมคลื่นเสียงครื้นครึก ฯ

๏ หน่อกษัตริย์ตรัสสั่งให้ตั้งเข็ม ออกแล่นเล็มจะไปเข้าอ่าวผลึก

พอแลลับพลบค่ำออกน้ำลึก เรือสะทึกสะท้านเลื่อนสะเทือนคลอน

ถูกลมแล้งแคลงคลื่นทมึนมืด เป็นเกลียวยืดใหญ่กลิ้งเท่าสิงขร

เยือกเขยื้อนเคลื่อนโขยดโดดกระดอน กำปั่นคลอนโคลงป่วนซุนซวนเซ

ยิ่งดึกดื่นคลื่นสาดบนดาดฟ้า ลมสลาตันผันพัดหันเห

คนเข้าห้องท้องคลอนดังนอนเปล จนถึงเวลาสว่างไม่สร่างลม

พวกล้าต้าฆ่าไก่ตั้งไหว้เจ้า ทั้งเหล้าข้าวเครื่องสังเวยนมเนยขนม

จนเบี่ยงบ่ายคลายคลื่นต่างชื่นชม กลับเป็นลมว่าวแล่นแสนสบาย ฯ

๏ พระขึ้นนั่งบัลลังก์ท้ายบาหลี ผูกม่านสีซุ้มหลังคาฝาพระฉาย

ชมมัจฉาคลาเคลื่อนลอยเลื่อนราย เห็นคล้ายคล้ายว่ายเคล้าลำเภาทอง
ทั้งกุ้งกั้งมังกรสลอนสล้าง บ้างดำบ้างผุดฟูเป็นคู่สอง
พวกเหราม้าน้ำคล่ำคะนอง บ้างพ่นฟองพุ่งฟ้าฝูงปลาวาฬ
เหล่ากระโห้โผล่ผุดไล่วุดวาด ฉนากฟาดงวงฟัดอยู่ฉาดฉาน
เสือสมุทรผุดโผนโจนทะยาน คชสารสินธุขึ้นชูงา
บ้างตัวเหมือนวัวควายมีหลายอย่าง เหมือนแรดกวางหางพลัดเป็นมัจฉา
บ้างเหมือนหอยลอยเลื่อนค่อยเคลื่อนคลา ครั้นเยี่ยมหน้าออกเหมือนหมีต่างชี้ดู
เงือกมนุษย์ผุดกลุ้มทั้งหนุ่มสาว ล้วนผมยาวปกบ่ามีตาหู
บ้างเหมือนแพะแกะกายกลายเป็นงู ขึ้นพ่องฟูพ่นคลื่นเสียงครื้นเครง
ฝูงโลมากาสึกผุดพลิกโพล่ง ที่ใหญ่โล่งงวงโง้งกระโทงเหง
ฮุบกันคิดบิดสบัดฟัดกันเอง ดูน่าเกรงกลัวปลาในสาชล
มังกรว่ายสายสมุทรขึ้นผุดขวาง ยาวเหมือนอย่างโขดเขินเนินถนน
เห็นกำปั่นหันเหียนวงเวียนวน ต้องเผาขนไก่กันด้วยควันไฟ
พอสัตว์จมตมเงียบเชียบสงัด ไม่แกว่งกวัดของทิวริ้วไหว
ดูน้ำนิ่งวิ่งพร่างเป็นห่างไป เหมือนน้ำในสระซึ้งอึ้งถม
ต้องเลื่อนลอยคอยวายุพาพัด ให้ฆ่าสัตว์เซ่นพระกาลเผาสานส้ม
แล้วตีกลองฆ้องระฆังดังระดม พอได้ลมแล่นตัดตามอัธยา
ด้วยหมายมุ่งกรุงผลึกออกลึกล้ำ เห็นแต่น้ำในทะเลกับเวหา
จะแลเหลียวเปลี่ยวใจนัยนา จนเวลาค่ำพลบจุดคบโคม ฯ
◎ พระนั่งเล่นเย็นลมชมอากาศ พระพายผาดพัดเรื่อยเฉื่อยชื่นโฉม
ดูดาวเดือนเกลื่อนสว่างกลางพโยม ยิ่งนึกโทมนัสในใจรัญจวน
คิดคนึงถึงพี่เป็นที่รัก เคยพร้อมพรักปรีดิ์เปรมเกษมสรวล
เคยคิดบอกดอกสร้อยน้องคอยทวน เคยชี้ชวนชมฟ้าดาราราย
โอ้ยามนี้วิบัติต้องพลัดพราก ต่างจำจากจำไกลจิตต์ใจหาย

ทุกค่ำเช้าเปล่าเปลี่ยวอยู่เดียวดาย มิได้วายวันนึกนิ่งตรึกตรอง
แล้วรำพึงถึงลูกสาวเจ้าผลึก จะรำลึกถึงพี่มั่งหรือทั้งสอง
ฝ่าแฝดคู่ดูดีทั้งพี่น้อง ประไพพริ้มยิ้มย่องละอองนวล
ดูรูปร่างช่างเหมือนไม่เคลื่อนคลาด เหลือประหลาดลือองค์ทรงพระสรวล
คิดถึงเคยเชยชื่นรื่นรัญจวน ยิ่งอักอ่วนป่วนจิตต์คิดคนึง ฯ
◎ ดูเรือช้ากว่าทุกครั้งสั่งคนใช้ ให้แซกใบซ้ายขวาผูกผ้าขึง
ทุกคืนค่ำร่ำใช้ใบตะบึง จนเข้าถึงอ่าวผลึกดึกสองยาม
ทอดสมอรอราอยู่หน้าด่าน พวกทหารเห็นรู้จักร้องทักถาม
ด้วยเกี่ยวดองสองเมืองรู้เรื่องความ ไม่ห้ามปรามปล่อยให้ขึ้นไปวัง
กำปั่นจอดทอดท่าหน้าฉนวน ขุนนางชวนกันมารับคอยคับคั่ง
พระทรงอาสน์ราชสุวรรณบัลลังก์ เข้าในวังคอยเฝ้าเจ้านคร ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระอภัยมณีนาถ บรมบาทบพิตรอดิศร
สถิตแท่นแว่นฟ้าสถาพร พร้อมนิกรกัลยาคณานาง
คอยขับรำบำรุงกรุงกษัตริย์ บริบูรณ์พูลสวัสดิ์ไม่ขัดขวาง
ครั้นสายแสงแต่งองค์ทรงสำอาง พร้อมขุนนางน้อมประณตบทมาลย์ ฯ
◎ หน่อกษัตริย์หัสชัยเข้าไปเฝ้า พระเรียกเข้าไปที่แท่นแสนสงสาร
พานพระศรีที่บัลลังก์ตั้งประทาน ให้กุมารร่วมเสวยชมเชยพลาง
แล้วตรัสถามตามทำนองถึงสองกษัตริย์ ยังไพบูลย์พูลสวัสดิ์หรือขัดขวาง
แต่จากมากว่าปีอันพี่นาง ยังได้ข่าวคราวบ้างหรืออย่างไร ฯ
◎ หน่อกษัตริย์ขัตติยวงศ์ทรงสดับ น้อมคำนับทูลแจ้งแถลงไข
อันสองกษัตริย์ขัตติยาเสนาใน ทั้งพลไพร่พร้อมดีบริบูรณ์
แต่พี่นางทั้งสมเด็จพระเชษฐา ไม่ทราบว่าดีร้ายไปหายศูนย์
แสนละห้อยคอยหาให้อาดูร จึงมาทูลถามความตามสงกา
ด้วยเกณฑ์เรือเหนือใต้ไปเที่ยวค้น ทุกตำบลเกาะแก่งแสวงหา

ไม่เห็นหายหมายที่พระพี่ยา　　จะแวะมาเฝ้าบ้างหรืออย่างไร ฯ

◎ พระฟังคำร่ำว่านิจจาเอ๋ย　　จะหลงเลยลึกซึ้งไปถึงไหน

ที่จริงจิตต์บิตรไม่นอนใจ　　ให้เวียนไปสืบเรื่องทุกเมืองราย

แต่เรือใช้ใหญ่น้อยสักร้อยเศษ　　คอยฟังเหตุเช้าเย็นก็เห็นหาย

หมอดูดีที่ไหนก็ให้ทาย　　ว่าไม่ตายแต่จะมายังช้านาน

พ่อทุกข์ถึงเสาวคนธ์วิมลมิ่ง　　ด้วยเป็นหญิงยากแค้นแสนสงสาร

ทั้งเห็นเจ้าเศร้าสร้อยพลอยรำคาญ　　จะคิดอ่านเตรียมพลเที่ยวค้นคว้า

จงฟังข่าวราวเรื่องอยู่เมืองนี้　　คอยพวกที่แยกย้ายเที่ยวรายหา

ทั้งใต้เหนือเผื่อไปปะเขาจะมา　　เราจึงพากันไปตามนางทรามวัย ฯ

◎ พระตรัสพลางทางชวนพระหน่อนาถ　　ขึ้นปราสาทด้วยสนิทพิสมัย

ฝ่ายองค์พระมเหษีดีพระทัย　　เข้าลูบไล้ลูกเขยนั่งเชยชม

แม่รำลึกนึกถึงพึ่งได้เห็น　　พ่อเคยเป็นเพื่อนชีวิตสนิทสนม

น้อยหรือรูปซูบผอมด้วยตรอมตรม　　เพราะระทมทุกข์ทวีถึงพี่นาง

แม่เสาวคนธ์มณฑานิจจาเอ๋ย　　กระไรเลยละน้องให้หมองหมาง

เที่ยวสืบถามตามติดทุกทิศทาง　　น้อยหรือช่างแคล้วคลาดประหลาดใจ ฯ

◎ พระฟังตรัสมธุรสประนตสนอง　　พระคุณสองกษัตราจะหาไหน

ถึงทุกข์ทนผลกรรมได้ทำไว้　　ก็มิได้ลืมพระคุณกรุณา

น้ำใจลูกผูกพันทุกวันนี้　　เหมือนชนนีที่กำเนิดเกิดเกศา

เที่ยวตามพี่มิได้แจ้งแห่งกิจจา　　จึงแวะมาอภิวาทบาทบงสุ์ ฯ

◎ นางฟังหน่อวรนาถฉลาดฉลอง　　นั่งยิ้มย่องชื่นชมสมประสงค์

เรียกบุตรีพี่น้องทั้งสององค์　　ให้โฉมยงอัญชลีพระพี่ยา

พระรับหัตถ์ตรัสทักด้วยรักใคร่　　สบายใจอยู่หรือสองพระน้องจ๋า

นางรับจ๊ะอภิวันท์จำนรรจา　　ตามประสาซื่อตรงเหมือนวงศ์วาร

พระมารดาว่าพ่อก็เหมือนบุตร　　จงยั้งหยุดอยู่ปราสาทราชฐาน

ได้เห็นเจ้าเช้าค่ำค่อยสำราญ อยู่กับมารดาได้ใกล้ใกล้กัน
แล้วทูลลาพาพระหน่อวรนาถ ไปปราสาทสั่งเหล่านางสาวสรรค์
ทอดที่ภู่ปูลาดอาสน์สุวรรณ มีฉากกั้นบรรจถรณ์อ่อนสำอาง
นางอยู่งานพานพระศรีมีสำหรับ คอยกล่อมขับปรนนิบัติไม่ขัดขวาง
แต่บุตรพี่น้องทั้งสองนาง อยู่ห้องกลางต่างหากจัดหมากพลู
ด้วยรู้ที่พี่ชายก็อายเหนียม เห็นแฉะเฉียมเล่นตาน่าอดสู
กลัวสาวสาวเหล่าข้าหลวงจะล่วงรู้ แกล้งซ่อนอยู่เสียมิได้ไปใกล้กราย
แต่เช้าเย็นเป็นธุระเครื่องเสวย เหมือนอย่างเคยต้องไปเรียบเทียบถวาย
พระหัสชัยใจรักตรัสทักทาย ชวนสองสายสวาทเสวยเหมือนเคยกัน
นางอายเอียงเมียงเมินเชิญพระพี่ พระเซ้าซี้ซ้ำชวนนางสรวลสันต์
พระวอนวิงจริงนะเมื่อกระนั้น กินด้วยกันหรือรังเกียจคิดเกลียดชัง ฯ
◎ สองสุดาว่าพระองค์สิทรงยศ น้องถอยถดวาสนากว่าแต่หลัง
มิควรเคียงเรียงชิดกลัวผิดพลั้ง ไม่ชิงชังเชิญเสวยแล้วเลยลา
แกล้งหลีกออกนอกฉากไปจากห้อง พระตรัสร้องเรียกก็ไม่กลับไปหา
พระหัสชัยไม่เสวยเลยนิทรา พวกสาวสรรค์กัลยาปรึกษากัน
จะเชิญเครื่องกลับไปมิได้เสวย ฉวยเกินเลยลงหวายเสียตายสั้น
ต้องรอรั้งตั้งค้างจนกลางวัน นางสาวสรรค์พรั่นกลัวทุกตัวนาง ฯ
◎ พอโฉมยงองค์พระมเหษี ออกจากที่เฝ้ามามุขขวาขวาง
เห็นเครื่องอานพานตั้งยังคั่งค้าง จึงถามนางสาวสรรค์กำนัลใน
เขาทูลความตามเรื่องที่เคืองข้อง ชวนพระน้องไม่เสวยเลยหลับใหล
มาตุรงค์สงสารรำคาญใจ เสด็จไปเข้าห้องสองธิดา
จึงแกล้งขู่ดูดูคือถือทิฏฐิ จะเรียนริตัดวงศ์เผ่าพงศา
ร่วมเสวยเคยแต่ครั้งไปลังกา เดี๋ยวนี้มาขัดขวางเป็นอย่างไร
แม้ทราบถึงบิตุรงค์คงจะกริ้ว ทำบึดพลิ้วเช่นนี้เห็นดีไฉน

อย่าขัดขวางห่างแหไปแม่ไป ปลุกพี่ให้เชยเสวยเหมือนเคยกัน ฯ
◎ สองบุตรีขัตติยามิอาจขัด ชุลีหัตถ์หักอายจำผายผัน
มาชวนเหล่าสาวสุรางค์นางกำนัล เข้าเคียงบรรจฐรณ์ที่พระพี่ยา
ค่อยยอบองค์ลงคำนับอภิวาท สกิดบาทบทเรศพระเชษฐา
พระเหลือบดูรู้ว่าน้องสองสุดา แกล้งชักผ้าคลุมพระพักตร์ไม่ทักทาย
จันทร์สุดาว่าพระพี่มิอยากหลับ เชิญช่วยรับเครื่องเสวยเคยถวาย
สร้อยสุวรรณนั้นว่าเหลือเบื่อจะตาย จนเบี่ยงบ่ายช้านานรำคาญครัน
แกล้งหลับเฉยเลยนิ่งจริงนะจ๊ะ จะให้พระชนนีมาตีฉัน
น้องจะมาเสวยด้วยพลางช่วยกัน เฝ้าปลุกลั่นเช้าชี้พระพี่ยา ฯ
◎ พระแช่มชื่นฝืนองค์ดำรงนั่ง แกล้งฝืนหลังลองจิตต์ขนิษฐา
สร้อยสุวรรณนั้นถวายสรงพักตรา จันทร์สุดาเรียงเรียบเทียบเครื่องอาน
แล้วต่างอ้อนวอนว่านิจจาเอ๋ย ไม่เสวยโภชนากระยาหาร
จะให้น้องต้องโทษไม่โปรดปราน แต่ก่อนกาลก็ไม่เป็นเหมือนเช่นนี้
จริงจริงนะพระช่างไม่อาลัยน้อง จึงขัดข้องคิดอางขนางหนี
อย่าอดเสวยเลยถ้าแม้นแค้นเต็มที จะหยิกตีตามจะทำให้หนำใจ
พระฟังคำร่ำว่าน่าสงสาร ช่างอ่อนหวานวาจาอัชฌาสัย
จึงว่าพี่มิได้เฉยเคยอย่างไร ก็รักใคร่อย่างนั้นไม่ฉันทา
จริงจริงนะพระน้องทั้งสองอีก แกล้งเลี่ยงหลีกหลบพักตร์เสียหนักหนา
เคยชิดเชื้อเมื่อครั้งอยู่ลังกา เดี๋ยวนี้มาห่างเหินเผอิญเป็น
ชวนเสวยไม่เสวยแกล้งเลยหลบ ไม่อยากพบไม่รอไม่ขอเห็น
อยู่ดีดีวิบากกระดากกระเด็น ไกลสักราวเก้าเส้นสิบห้าวา
นี่หากพระชนนีจะตีน้อง ดอกจึงต้องตามบังคับกลับมาหา
ถ้าหาไม่ไหนพระน้องสองสุดา จะกลับมาหาพี่ไม่มีเลย ฯ
◎ ทั้งสองนางต่างยิ้มว่าอิ่มเหลือ พระชวนเมื่อเช้าจึงไม่ได้เสวย

แต่เพียงนี้มิใช่ว่าไม่เคย　　มิควรพระจะว่าเฉยว่าเลยละ
คุณพระพี่ที่ตั้งการบข้าศึก　　น้องก็นึกอยู่ทุกสิ่งจริงจริงหนะ
อย่าพักรำลำเลิกเลยพุทธะ　　มิใช่จะลืมพระคุณกรุณา
น้องก็รู้อยู่ในจิตต์ว่าสิทธิ์ขาด　　เป็นข้าบาทบทเรศพระเชษฐา
ฆ่าก็ตายขายก็ขาดตามอาชญา　　จงเมตตาอย่าให้น้องนี้ต้องตี ฯ

◎ แม่สร้อยสุวรรณจันทร์สุดาหนักหนานัก　　มิควรจักแกล้งว่าเป็นทาษี
ที่หลังถ้าว่ากล่าวเหมือนคราวนี้　　จะทูลพระชนนีให้ตีน้อง
แล้วลีลามานั่งที่ตั้งเครื่อง　　แลชำเลืองเหลียวหลังดูทั้งสอง
นางเรียงเรียบเทียบสุวรรณภาชน์ทอง　　ซ่อมฉลองพระหัตถ์จัดประจง
พระเห็นสองทรามวัยไม่เสวย　　แกล้งนิ่งเฉยเสียไม่ชวนนวลหงส์
นางรู้เท่าเผ้าอ้อนวอนพระองค์　　ไม่โปรดทรงเสวยบ้างเป็นอย่างไร
พระค้อนพลางทางถามทรามสงวน　　แม่ไม่ควรเสวยหรือถือไฉน
เมื่อตะกี้นี้สัญญาว่ากระไร　　ทำลืมไปเสียแล้วหรือแก้วตา ฯ

◎ นางฟังคำร่ำตรัสสุดขัดข้อง　　ยกชามทองมาตั้งทั้งซ้ายขวา
พระแย้มสรวลชวนน้องสองสุดา　　เสวยเครื่องพระกระยากับนารี
นางหยิบลงตรงไหนพระหยิบมั่ง　　นางหยุดยั้งยิ้มพรายชะม้ายหนี
พระซักถามนามกับข้าวแกล้งเซ้าซี้　　นางทูลชี้ถวายพลางต่างต่างกัน
ไก่พะแนงแกงเผ็ดกับเป็ดหั่น　　ห่อหมกมันจันลอนสุกรหัน
ทั้งแกงส้มต้มขิงทุกสิ่งอัน　　กุ้งทอดมันม้าอ้วนแกงบวนเนื้อ
พระฟังนางช่างฉลองของเด็กน้อย　　พลอยอร่อยรสชาติประหลาดเหลือ
จนอิ่มหนำซ้ำเสวยของหวานเจือ　　ค่อยชิดเชื้อชอบชื่นระรื่นใจ ฯ

◎ ครั้นสำเร็จเสร็จเสวยเหมือนเคยรัก　　ต่างแย้มพักตร์พจนาอัชฌาสัย
แล้วพี่น้องสองสุดาทูลลาไป　　พระหัสชัยสร้อยเศร้าเปล่าอุรา
ขึ้นไสยาสน์อาสน์อ่อนบรรจถรณ์แท่น　　ยิ่งสุดแสนเศร้าสร้อยละห้อยหา

คิดถึงน้องสองสมรแต่ก่อนมา เคยพูดจาชมเชยเช่นเคยรัก
เมื่อยังเยาว์เฝ้ากวนเฝ้าชวนพี่ถอด ไม่พูดกอดจ๊ะพี่จั๊กจี้หนัก
พระนึกหลงทรงพระสรวลเสียงคักคัก คิดอายพักตร์สาวสรรค์กำนัลใน
อนาถนอนก่ายเขนยหนุน ให้คร่ำครุ่นครวญคิดพิสมัย
จะโฉมเจ้าเยาวมาลย์ประการใด ยิ่งคิดให้มืดเม้นไม่เห็นทาง
จะลดเลี้ยวเกี้ยวสร้อยสุวรรณพี่ ก็กีดที่จันทร์สุดาเข้ามาขวาง
จะเกี้ยวน้องสองรักก็กีดพี่นาง ไม่เหมือนอย่างใจนึกยิ่งตรึกตรา
ดูท่านองสององค์พระนงนุช ยังซื่อสุจริตรักเราหนักหนา
แต่คราวเคราะห์เพราะมาพ้องกันสองรา ต้องเกี่ยวฝาแฝดคู่อยู่จริงจริง
การอะไรให้ทำไม่ลำบาก มันยอดยากอย่างเดียวเกี้ยวผู้หญิง
กระบิดกระบวนรวนเรประเวประวิง ยิ่งคิดยิ่งปั่นป่วนรัญจวนใจ ฯ
◎ ฝ่ายพระนุชบุตรีทั้งพี่น้อง แต่งเครื่องของตามเวลาอัชฌาสัย
เป็นกังวลปรนนิบัติพระหัสชัย นางมิให้พี่ยาอนาทร
เครื่องสุคนธ์ปนปรุงจรุงรส ดอกไม้สดสาระพันใส่บรรจถรณ์
บุหรี่นางช่างพันเจือจันทน์ขจร พระศรีเจียนเซี่ยนอ่อนซอยซ้อนซับ
ถึงราตรีมีสุรางค์นางน้อยน้อย ล้วนเรียบร้อยรู้พร้อมทั้งกล่อมขับ
เป็นเวรเวียนเปลี่ยนยามตามสำรับ คอยสำหรับปรนนิบัตินวดพัดวี ฯ
◎ ฝ่ายพระสินสมุทรหน่อวรนาถ เป็นอุปราชราชการผ่านกรุงศรี
ทราบว่าหัสชัยมาถึงธานี ชวนอรุณรัศมีศรีโสภา
ไปถามข่าวเสาวคนธ์วิมลพักตร์ ช่างซื่อสัตย์ตัดรักเสียหนักหนา
นางขวยเขินเมินพักตร์ไม่พูดจา พระพี่ยายิ้มแย้มกระแอมไอ
แล้วชวนนางย่างเยื้องยุรยาตร มาทรงราชยานทองอันผ่องใส
นางทรงวอช่อฟ้าตามลดาไลต กำนัลในนางห้ามตามลีลา

ไปเฝ้าพระชนนีที่ปราสาท อภิวาทนางกษัตริย์ตรัสเรียกหา
พระบุตรีพี่น้องสองธิดา มาพร้อมหน้าทั้งกษัตริย์หัสชัย
ต่างคำนับรับหัตถ์ตรัสประภาษ อุปราชเรียกนุชามาปราศรัย
ถามถึงที่พี่นางเป็นอย่างไร พระหัสชัยทูลแถลงแจ้งกิจจา
เที่ยวสืบถามตามรอบทุกขอบเขตต์ ทั่วประเทศใหญ่น้อยร้อยภาษา
ไม่ได้ข่าวคราวที่พระพี่ยา ทั้งเชษฐาศูนย์ความไปตามกัน ฯ
๏ สินสมุทรคาดสังเกตว่าเหตุนี้ เพราะเทวีเสาวคนธ์เวทมนต์ขยัน
ให้เพื่อนความตามไปจึงไม่ทัน คนอื่นนั้นนึกเห็นไม่เป็นการ
สุดสาครหล่อนคงหากว่าจะปะ หน่อยก็จะคืนเขตต์นิเวศน์สถาน
พระน้องอย่าอาวรณ์ร้อนรำคาญ อยู่ชมบ้านเมืองพี่ให้ปรีดา
ทั้งด้าวแดนแม้นประสงค์จำนงไฉน จะหาให้สมมาตปรารถนา
ฝ่ายอรุณรัศมีว่าพี่ยา แม้นรู้ว่านงเยาว์เสาวคนธ์
จะคิดหนีพี่จะได้ไปด้วยน้อง มิให้ต้องอายหญิงชาวสิงหล
จะสร้างพรตอุตส่าห์บวชเรียนสวดมนต์ ก็จะพ้นอับอายสบายใจ
สินสมุทรว่านี่แน่ะแม่อรุณ อยากได้บุญง่ายดอกจะบอกให้
ถือศีลห้าอย่าหึงษ์โกรธขึ้งใคร ก็จะได้โสดาไม่ช้าที
พระหน่อนาถมาตุรงค์ทรงพระสรวล นางค้อนขวนเชษฐาเบือนหน้าหนี
ต่างพูดเล่นเจรจาจนราตรี ลาไปที่ปรางค์รัตน์ชัชวาลย์ ฯ
๏ จะกลับกล่าวท้าวสุทัศน์ขัตติเยศ มงกุฎเกศรัตนามหาสถาน
ครองประเทศเขตต์แคว้นแสนสำราญ พระชนมานร้อยยี่สิบปีปลาย
ให้ลืมหลงสรงเสวยพานเลยละ ลมประทะพระหทัยมิใคร่หาย
คนแก่เฒ่าสาวใหญ่มิให้กราย คิดระคายเคืองขัดพระหัทยา
ชอบพระทัยใช้สอยแต่สาวสาว ที่รุ่นราวรู้หลักโปรดหนักหนา
ลืมบรรทมลมจับวับวิญญา พอเวลาไก่ขันสวรรคต

ฝ่ายองค์พระมเหษีสามีม้วย ระทดระทวยทอดองค์ทรงกำสรด
สิ้นกำลังทั้งชราพิลาลด พระชนม์ปลดเปลื้องสวรรคตไป
พระวงศาข้าเฝ้าเหล่าสนม ทุกหมู่กรมแซ่ซ้องเสียงร้องไห้
สะอึกสะอื้นครั่นเครงวังเวงใจ ทั้งข้างในข้างหน้าปรึกษากัน
เชิญศพสองท้าวไทใส่โกษฐ์รัตน์ ตามกษัตริย์ทรงเดชเจ้าเขตขัณฑ์
ไว้ปรางค์มาศราชวัตรฉัตรสุวรรณ เป็นช่องชั้นซ้อนสลับประดับประดา
ประโคมยามตามอย่างนางร้องไห้ พวกชีไพรพราหมณ์บวชสวดคาถา
แล้วเสนาขับผู้ปรีชา แต่งสาราเรื่องราวสองท้าวไท
ไปทูลองค์ทรงยศโอรสราช จัดอำมาตย์มีปัญญาอัชฌาสัย
ให้ถือสารคุมสำเภาเหล่าพลไกร รีบใช้ใบตามคลื่นทุกคืนวัน ฯ
๏ สามเดือนครึ่งถึงบุรีรมจักร ขึ้นหาอัครเสนาพาผายผัน
เข้าสู่ห้องท้องพระโรงทูลทรงธรรม์ อภิวันท์อ่านตามเนื้อความมี
ใบบอกว่าข้าพเจ้าเหล่าอำมาตย์ บังคมบาทบงกชบทศรี
ด้วยองค์พระชนกชนนี จอมโมลีโลกาสถาวร
เดือนแปดปีวอกตะวันสายัณห์ย่ำ สิบเอ็ดค่ำพุธวันขึ้นบรรจฐรณ์
ฤกษ์อรุณทูลกระหม่อมจอมนคร สององค์ภูธรเธอสวรรคตไป
จึงจัดแจงแต่งพระศพครบเยี่ยงอย่าง ไว้บนปรางค์ปราสาททองอันผ่องใส
ต้องขึ้นบ้อมล้อมวงระวังภัย จงทราบใต้บงกชบทมาลย์ ฯ
๏ กษัตริย์ศรีสุวรรณวงศ์ทรงสดับ หทัยวับหวั่นวิโยคโศกสงสาร
สงสัยนักซักว่าพระอาการ ไม่ประทานบอกมาบ้างเป็นอย่างไร
อ้ายพวกแพทย์พิทยาโหราศาสตร์ มันไม่คาดชันษาอยู่หาไหน
หนึ่งแสนสาวท้าวนางพวกข้างใน ทำไมไม่รู้ที่จะนิพพาน ฯ
๏ อำมาตย์พึงบังคมบรมนาถ เชิงฉลาดผ่อนผันตามบรรหาร
พระทรงธรรม์ค่ำคืนรื่นสำราญ ยังอาการโรคภัยมิได้มี

หมอประจำค่ำเช้าทั้งเฒ่าแก่　คอยดูแลพร้อมเหล่านางสาวศรี
พระโหรพราหมณ์รามราชก็คาดปี　ถึงร้อยยี่สิบถ้วนควรบรรลัย
เมื่อวันพระจะนิพพานสำราญรื่น　จนเที่ยงคืนพังศัพท์เหมือนหลับใหล
เงียบสงัดตัดบ่วงไม่ห่วงใย　ทั้งเวียงชัยชมบุญมุสิกา ฯ
◎ พระฟังคำร่ำทูลพูดเทวษ　ชลเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
ให้เลี้ยงดูผู้ถือหนังสือมา　เงินเสื้อผ้าแจกให้ทั้งไพร่นาย
แล้วสั่งให้ไปทูลมูลเหตุ　เชิญพระเชษฐานั้นรีบผันผาย
ว่าพวกเราเหล่าพหลพลนิกาย　จะถวายบังคมลาล่วงหน้าไป
แล้วตรัสสั่งเสนีสี่ตำรวจ　ให้เตรียมตรวจพลนิกายทั้งนายไพร่
ลงประจำกำปั่นจะครรไล　แล้วเข้าในมณเฑียรวิเชียรพราย
ทูลสนองสองกษัตริย์ให้ทราบเหตุ　ทั้งอัคเรศร่วมชีวันจะผันผาย
พวกแสนสาวชาวครัวเจ้าขรัวนาย　ต่างวุ่นวายวิ่งไขว่กันไปมา ฯ
◎ ฝ่ายเสนีที่ถือหนังสือบอก　พอพลบออกเรือข้ามตามทิศา
ฝ่ายเสนีสี่ตำรวจต่างตรวจตรา　พร้อมถ้าท้าต้นหนพวกคนงาน
ลงประจำกำปั่นสุวรรณมาศ　ทั้งอำมาตย์มูลนายฝ่ายทหาร
พอราตรีตีสิบเอ็ดสำเร็จการ　คอยผู้ผ่านพารารีมวารี ฯ
◎ ฝ่ายพระองค์ทรงเดชเกศกษัตริย์　ครั้นอุทัยไตรตรัสจำรัสศรี
ชวนนงลักษณ์อัคเรศร่วมชีวี　พร้อมเสนีนักสนมกรมใน
ลงกำปั่นบรรดาโยธาหาญ　ประโคมขานโห่ลั่นสนั่นไหว
ออกอ่าวลึกครึกครื้นเสียงปืนไฟ　ต้นหนให้หันหน้าเภตราจร
ออกแล่นข้ามตามเส้นไม่เห็นฝั่ง　เรือหน้าหลังดั้งกันเป็นหลั่นสลอน
ทางสามเดือนเคลื่อนคล้าพลากร　ไม่แรมร้อนรีบมาในสาชล
ถึงจังหวัดรัตนามหาสถาน　พระวงศ์วารมาคอยรับวิ่งสับสน
พระชวนมิ่งมเหษีนิรมล　ขึ้นไพชยนต์แก้วกุดั่นพรรณราย

เห็นโกษฐ์ทองสองศพอภิวาท นึกอนาถอเน็จในพระทัยหาย
สอึกสอื้นฝืนทรงดำรงกาย พระเนตรฟายชลนาร่ำจาบัลย์ ฯ
๏ โอ้สิ้นบุญทูลกระหม่อมจอมกษัตริย์ เหมือนใครตัดเกศาลูกอาสัญ
จะคลาดเคลื่อนเดือนปีทุกวีวัน จนล่วงลับกัปกัลป์พุทธันดร
พระกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกจะปลูกฝัง ถึงผิดพลั้งสาระพัดได้ตรัสสอน
เวรวินัติพลัดพรากจากนคร ให้จำจรจำพรากจำจากไป
หมายว่าพระจะสำราญผ่านสมบัติ แม้นข้องขัดคงจะแจ้งแถลงไข
ครั้งนี้พระสวรรคครรไล ไม่เห็นใจเจ้าประคุณกรุณา
พระครวญคร่ำรำพันพูลเทวษ ชลเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
ทั้งนงลักษณ์อัคเรศเกษรา พลอยโศกากำสรดระทดใจ
ครั้นบรรเทาเศร้าหมองสองกษัตริย์ อยู่ปรางค์รัตน์รจนาที่อาศัย
ถึงเวลาว่าราชการกรุงไกร เสนาในน้อมประณตบทมาลย์
จึงตรัสสั่งทั้งสี่เสนีเอก ให้เกณฑ์เลขมหาดไทยฝ่ายทหาร
ทำพระเมรุเกณฑ์ทุกกรมระดมการ ปลูกโรงงานเต้นรำไว้สำรอง
คอยท่าองค์ทรงเดชพระเชษฐา เสด็จมาทำงานการฉลอง
พุ่มระทาราเชนทร์พระเมรุทอง ทำให้ต้องตามธรรมเนียมตระเตรียมการ ฯ
๏ อำมาตย์รับอภิวาทไปบาดหมาย สั่งไพร่นายเกณฑ์กันตามบรรหาร
บ้างกล่อมเสาสำซ่างยกร่างร้าน เสียงสิ่วขวานถากฟันสนั่นไป ฯ
๏ ฝ่ายทูตถือหนังสือถึงเมืองผลึก ขึ้นอยู่ตึกตามตำแหน่งแถลงไข
พวกเสนาพาเข้าเฝ้าภูวนัย พระสั่งให้อ่านตามเนื้อความมี
ใบบอกว่าข้าพเจ้าเหล่าอำมาตย์ บังคมบาทบงกชบทศรี
ด้วยองค์พระชนกชนนี จอมโมลีโลกาสถาวร
เดือนแปดปีวอกตะวันสายัณห์ย่ำ สิบเอ็ดค่ำพุธวันขึ้นบรรจฐรณ์
ฤกษ์อรุณทูลกระหม่อมจอมนิกร สองภูธรท้าวสวรรคครรไล

จึงจัดแจงแต่งพระศพครบเยี่ยงอย่าง ไว้บนปรางค์ปราสาททองอันผ่องใส
ต้องขึ้นป้อมล้อมวังระวังภัย จงทราบใต้บาทบงสุ์พระทรงยศ ฯ
◎ พระทรงฟังดังหนึ่งใจจะขาด นึกอนาถพิงพนักพระพักตร์สลด
ตลึงองค์งงงวยระทวยระทด โศกกำสรดอุตส่าห์ขืนฝืนพระทัย
ถามเสนาว่าบุรีรมจักร พระน้องรักรู้หนังสือแล้วหรือไฉน
อำมาตย์ว่าข้าพเจ้าแวะเข้าไป กราบทูลให้ทราบความตามนิพพาน
พระรีบรัดตรัสว่าเวลารุ่ง จะไปกรุงรัตนามหาสถาน
เร่งให้ข้ามาประนตบทมาลย์ เชิญพระผ่านนัคเรศไปเขตคัน ฯ
◎ พระทรงฟังสั่งสินสมุทรว่า เร่งตรวจตราเตรียมพหลพลขันธ์
เจ้าไปด้วยช่วยบรรจบสมทบกัน เกณฑ์กำปั่นยี่สิบจะรีบไป
พระสั่งเสร็จเสด็จขึ้นปรางค์ปราสาท ภูวนาถเศร้าหมองไม่ผ่องใส
บอกนงลักษณ์อัคเรศร่วมฤทัย เหมือนหนึ่งได้ข่าวมาแต่ธานี
ศรีสุวรรณนั้นหล่อนไปก่อนแล้ว กับทั้งแก้วเกษรามารศรี
พี่จะไปในเมื่อรุ่งขึ้นพรุ่งนี้ เจ้าจงอยู่บุรีแทนพี่ยา ฯ
◎ นางฟังเล่าเศร้าสร้อยพลอยสังเวช น้ำพระเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
สุดกรวอนกษัตริย์ภัสดา จงโปรดพาน้องไปด้วยได้ช่วยการ
แม้ให้อยู่ดูเหมือนเฉยแกล้งเลยละ ข้างฝ่ายพระอนุชาจะว่าขาน
ขอให้ได้ไปประนตบทมาลย์ สั่งสักการภูวเรศเหมือนเกษรา ฯ
◎ พระเล้าโลมโฉมเฉลาว่าเจ้าพี่ พระชนนีชรานักอยู่รักษา
ทั้งลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา เหมือนมณฑามาลีซึ่งมีรส
ภุมรินบินเคล้าแม้เจ้าของ ไม่ปกป้องดอกดวงจะร่วงหมด
อันน้ำตาลหวานวางไว้ข้างมด มดจะอดได้หรือน้องตรึกตรองดู
แต่เท้ามีสี่เท้ายังก้าวพลาด จะเสียชาติเสียยศได้อดสู
คำโบราณท่านว่าไว้เป็นครู เจ้าจงอยู่สอนสั่งระวังระไว ฯ

๏ นางนบนอบตอบรสพจนาท โปรดประภาษควรความตามวิสัย
แต่ซึ่งข้อหน่อกษัตริย์หัสชัย ได้ยกให้ไว้แต่ครั้งรบลังกา
หล่อนจงรักภักดีนั้นที่สุด เหมือนหนึ่งบุตรสุดสวาทอาจอาสา
ถ้าหาไม่ไหนน้องสองธิดา จะรอดมาเหมือนกระนี้ไม่มีเลย
อนึ่งเล่าเจ้าพาราการะเวก หวังภิเศกหน่อไทเป็นไขเขย
จึงไม่ห้ามตามบุญด้วยคุ้นเคย แกล้งทำเฉยอยู่เหมือนดังแต่หลังมา
ดูท่วงทีกิริยามารยาท ก็ไม่อาจออกตัวกลัวหนักหนา
หนึ่งลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา ที่จะผ่าเหล่าไปก็ไม่เป็น
จะดูวัวชั่วดีดูที่หาง จะดูนางดูแม่เหมือนแลเห็น
แม้ลูกยางห่างต้นหล่นกระเด็น ก็จะเป็นเช่นเหล่าตามเผ่าพันธุ์ ฯ
๏ พระกลั้นยิ้มพริ้มพักตร์เห็นรักเหลือ ช่างชิดเชื้อชมเชยลูกเขยขวัญ
จึงว่าพี่นี้ก็รักหล่อนหนักครัน จะหวงกันลูกไว้ทำไมมี
แต่จะใคร่ให้งามตามกษัตริย์ มอบสมบัติอดิเรกภิเศกศรี
เดี๋ยวนี้เล่าเขามาอยู่ในบุรี เจ้ากับพี่ครั้นจะพาธิดาไป
เหมือนแกล้งพรากจากกันจะรันทด โศกกำสรดเศร้าหมองไม่ผ่องใส
จะให้อยู่ดูเหมือนเช่นเราเป็นใจ จะแกล้งให้ลูกยาเป็นราคี
เจ้าอยู่ด้วยช่วยบำรุงกรุงผลึก ทั้งข้าศึกเกรงสง่ามารศรี
จัดแต่เหล่าสาวสรรค์พวกขันที ไปกับพี่แต่พอให้ช่วงใช้การ ฯ
๏ นางเห็นจริงนิ่งฟังรับสั่งตรัส สุดจะขัดคำนับรับบรรหาร
มาเลือกเหล่าสาวสรรค์พนักงาน จัดเครื่องอานตรวจตราจนราตรี ฯ
๏ ฝ่ายพระสินสมุทรมาพลับพลาน้ำ ให้แต่งกำปั่นใหญ่ใส่ใบสี่
ปืนประจำลำละร้อยลอยวารี ได้ถ้วนยี่สิบลำพอย่ำฆ้อง
เหล่าล้าต้าต้นหนพลรบ ต่างจุดคบสับสนวิ่งขนของ
หน่อนรินทร์สินสมุทรกับนุชน้อง ลงเรือทองพระที่นั่งบัลลังก์ทรง

ครั้นรุ่งสายฝ่ายพระภูวนาถ   ยุรยาตรลงกำปั่นสุวรรณหงส์
ทหารโห่ได้ลำตามน้ำลง   พอถึงส่งออกมหาชลาลึก
ต้นหนนั่งตั้งเข็มข้างทิศเหนือ   ออกแล่นเรือรัวกลองเสียงก้องกึก
ลำตั้งกันดั้นปี่นครั่นเครงครึก   อึกกระทึกไปตามทางกลางคงคา
จะแลเหลียวเปลี่ยวเปล่าทุกเช้าค่ำ   เห็นแต่น้ำในทะเลกับเวหา
ทางเสด็จเจ็ดเดือนไม่เคลื่อนคลา   ถึงจังหวัดรัตนาขึ้นธานี
พระอนุชาพาพระวงศ์ลงมารับ   ไปประทับปรางค์มาศปราสาทศรี
เห็นศพพระชนกชนนี   อัญชลีแล้วสะอื้นกลืนน้ำตา ฯ
๏ หน่อนรินทร์สินสมุทรทั้งนุชน้อง   ก้มกราบสองพระศพซบเกศา
ทั้งสององค์พงศ์กษัตริย์ขัตติยา   ชลนานองตกซกกระเซ็น ฯ
๏ พระอภัยว่าพระคุณทูลกระหม่อม   นิพพานพร้อมเสียมิให้ลูกได้เห็น
เคยกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูให้อยู่เย็น   ไอ้จำเป็นเพราะวิบากให้จากไป
สินสมุทรร่ำว่าเคยมาเฝ้า   พระโปรดเกล้านัดดาตรัสปราศัย
ครั้งนี้พระสวรรคตครรไล   ให้เปล่าใจนัดดาเหลืออาวรณ์
อรุณพร่ำร่ำว่านิจจาเอ๋ย   เคยชมเชยหลานขวัญรำพันสอน
แต่นี้นับกัปกัลป์พุทธันดร   พระภูธรมิได้ตรัสกับนัดดา
ทั้งองค์พระอภัยฤทัยระทด   โศกกำสรดทั้งพระวงศ์เผ่าพงศา
ต่างจุดเทียนข้าวตอกดอกมาลา   ขอขมาบิตุราชมาตุรงค์
แล้วทำบุญมุนีฤๅษีสิทธิ์   อวยอุทิศผลผลาอานิสงส์
ทั้งเสนาพฤฒามาตย์พระญาติวงศ์   ทำบุญส่งสองกษัตริย์เปลี่ยนผลัดกัน
แล้วเร่งรัดจัดเกณฑ์ทำเมรุใหญ่   สมทบไพร่พวกพหลพลขันธ์
อึกกระทึกครึกครื้นทุกคืนวัน   แต่การนั้นยังไม่เสร็จสำเร็จการ ฯ

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

ตอนที่ ๕๓

มังคลาครองเมืองลังกา

๏ จะกล่าวเรื่องเมืองลังกาวัณพาราช	ครั้นหน่อนาถกับนัดดาใหญ่กล้าหาญ
อันองค์พระมังคลาปรีชาชาญ	หนุ่มประมาณชันษาสิบห้าปี
รู้วิสัยไตรเพทประเทศถิ่น	ภูมิแผ่นดินทั้งทวาทศราศี
ทั้งพระน้องสองนัดดาปัญญาดี	เกิดร่วมปีเป็นแต่แก่เดือนครา ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวัณพาราช	ไปหาบาดหลวงที่ตึกแล้วปรึกษา
จะเศกหน่อวรนาถราชนัดดา	ครองลังกานัคเรศคุ้มเขตคัน
เจ้าวลายุดาวปรีชาฉลาด	เป็นอุปราชราชวังนรังสรรค์
ฝ่ายซ้ายขวาวายุพัฒน์เจ้าหัสกัน	ได้ฤกษ์วันไดพระคุณกรุณา ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งสังฆราชพระบาดหลวง	ดูงเลขดวงลักษณ์จันทร์ชันษา
จึงว่าเดือนสี่ฤกษ์เบิกราชา	ขึ้นสิบห้าค่ำนั้นเป็นวันดี
เธอนี่แน่ะแม่เพ็ชรอันเตรีจุครัด	สำหรับกษัตริย์ซึ่งบำรุงชาวกรุงศรี
จงจัดแจงแต่งสารการไมตรี	ให้เสนีที่เป็นทูตรู้พูดจา
ไปว่ากล่าวเจ้าพาราการะเวก	จะภิเศกทรงยศโอรสา
ขอแม่เพ็ชรเตรีจครัดให้นัดดา	ก็เห็นว่าจะได้ชมอารมณ์ปอง ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงเกรงวิวาท	มิเหมือนคาดขัดขวางจะหมางหมอง
จึงนบนอบตอบความตามทำนอง	อันสิ่งของให้เขาจะเอามา
เหมือนย้อนยุยอกลอกกลับอัปรยศ	ต้องเสียยศด้วยเขาจะครหา
ในเดือนสี่นี้จะตั้งตั้งราชา	แล้วกราบลาเข้าในเขตนิเวศน์วัง ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระมังคลาปรีชาฉลาด	ก้มกราบบาดหลวงถามถึงความหลัง
ท่านขรัวครูผู้เฒ่าเล่าให้ฟัง	แต่คราวครั้งเจ้าลังกาครองธานี
ของลูกสาวเจ้าผลึกให้กรุงเจ้า	ถึงเดือนเก้าไปวิวาห์มารศรี
เขากลับให้เสียกับพระอภัยมณี	ลุงไปตีเมืองกุมคาเขาฆ่าตาย

แม่จึงต้องครองวังแต่ยังสาว   พึ่งรุ่นราวรบพุ่งยุ่งใจหาย
พ่อเจ้ามาราวีทั้งพี่ชาย   ฆ่ากันตายดาษดื่นนับหมื่นพัน
นางวัณพาพากูไปสู้รบ   หลายตลบเหลือการเจียวหลานขวัญ
เขาตอบลักรักใคร่จนได้กัน   กูไม่ทันรู้ด้วยแทบม้วยมรณ์
มาอยู่วังทั้งอาวีเชษฐาเจ้า   แต่ว่าเขาไม่พึ่งกูสั่งสอน
อันเนินเพชรเจ็ดสีที่นคร   เกิดด้วยก้อนเก็จแก้วดูแววไว
เมื่อลูกสาวเจ้าพาราการะเวก   เอาเพชรเอกออกจากหินแผ่นดินไหว
จึงเมืองเราเศร้าหมองเสียของไป   เขาเอาไว้เมืองเขาเกิดเนาวรัตน์
ถ้าแม้หลานผ่านพาราลังกาแล้ว   คิดคืนแก้วโคตรเพชรอันเตร็จตรัส
กลับมาไว้ได้อุดมโสมนัส   ให้สมบัติมั่งคั่งในลังกา
จงสัตย์ซื่อถือพระเยาโฮ   เหมือนกับโมเซสั่งวาสพระศาสนา
อย่าไปคิดกิจการกับมารดา   มันจะว่ากูสอนค่อยผ่อนปรน
คิดเกลี้ยกล่อมซ้อมหัดจัดทหาร   ให้ชำนาญการศึกค่อยฝึกฝน
หาผู้รู้ผู้วิเศษทรงเวทมนต์   ทั้งคงทนปรนปรือให้ลือชา
อันเมืองน้อยร้อยประเทศทุกเขตขอบ   จะนบนอบสามิภักดิ์ด้วยหนักหนา
ทั้งแว่นแคว้นแดนฝรั่งเกาะลังกา   ไม่สิ้นผู้รู้ตำราวิชาการ
เมื่อรบพุ่งกรุงผลึกเป็นศึกใหญ่   ได้ใช้อ้ายย่องตอดยอดทหาร
เจ้าครองวังลังกาไปช้านาน   จงคิดอ่านเอามาเลี้ยงไว้เวียงชัย
แม้คนดีมีมากไม่ยากจิตต์   จึงค่อยคิดปราบปรามตามวิสัย
ไปขอเพชรเตร็จตรัสถ้าขัดไว้   จึงยกไปคืนเอาของเรามา
แม้ตามคิดคิดรับให้ยับย่อย   จะเลิศลอยลืออำนาจวาสนา
อย่านึกขลาดชาติกษัตริย์นะนัดดา   พระมังคลารับคำจะทำตาม
แล้วว่าหลานผ่านพาราลังกาแล้ว   จะกวาดแผ้วเสี้ยให้เตียนที่เสี้ยนหนาม
พอจวนค่ำอำลาจากอาราม   ขึ้นคานหามแห่ไปเข้าในวัง ฯ

๏ ครั้นสว่างนางพระยาวัณพาราช ออกนั่งอาสน์อำไพด้วยใจหวัง
พวกขุนนางต่างเข้ามาหน้าบัลลังก์ ยินสพรั่งพั่งรสพจมาน
นางเอื้อนอรรถตรัสสั่งเสนาใหญ่ มหาดไทยกับทั้งนายฝ่ายทหาร
เราครองวังลังกามาช้านาน จะแต่งงานอภิเศกเอกโอรส
ให้ทรงตราราหูคู่ทวีป รักษาชีพชาติฝรั่งสิ้นทั้งหมด
เจ้าวลายุดาน้องให้รองลด เป็นฝ่ายหน้าปรากฏยศไกร
เจ้าหัสกันนั้นเป็นฝ่ายซ้ายกษัตริย์ วายุพัฒน์ฝ่ายขวาอัชฌาสัย
จงสั่งความตามธรรมเนียมตระเตรียมไว้ วันเพ็ญให้พร้อมกันทันเวลา ฯ
๏ ขุนนางพร้อมน้อมคำนับอภิวาท เขียนประกาศบาดหมายแจกซ้ายขวา
ให้เมืองน้อยร้อยเอ็ดเขตต์ลังกา มาเปลี่ยนตราถือน้ำตามธรรมเนียม
แล้วแต่งตั้งบัลลังก์ราชาภิเศก ที่องค์เอกอุปราชสอาดเอี่ยม
ทั้งขวาซ้ายฝ่ายเป็นกรมลาดพรมเจียม บ้างตระเตรียมแตรสังข์กังสดาล
บ้างเทียบรถกดกั้นสุวรรณรัตน์ เกณฑ์แห่หัดเดินกระบวนล้วนทหาร
ทำแถวทางพ่างพื้นรื่นสำราญ ที่โปรยทานเรียบรอบขอบบุรี
ถึงวันฤกษ์เบิกอรุณพูลสวัสดิ์ อโณทัยไตรตรัสจำรัสศรี
พวกเสนาพฤฒามาตย์ราชกวี มาพร้อมที่พระโรงรัตน์ชัชวาลย์ ฯ
๏ นางละเวงวัณพาบัญชาตรัส ให้หน่อกษัตริย์สององค์สรงสนาน
ประดับเครื่องเรืององค์อลงการ แก้วประพาฬเพ็ชรพลอยเพรางพรอยพราย
แล้วต่างองค์ทรงมหามาลาเฉลิม มณีแนมเนาวรัตน์จำรัสฉาย
สวมฉลองพระบาทแล้วนาดกราย มาถวายบังคมพระชนนี
นางวัณพาพาพระหน่อวรนาถ ขึ้นนั่งอาสน์อภิเรกภิเศกศรี
ให้วลายุดานั้นอัญชลี ขึ้นนั่งที่อุปราชอาสน์โอฬาร์
เจ้าหัสกันนั้นให้นั่งบัลลังก์ซ้าย เจ้าวายุพัฒน์พี่ชายนั่งฝ่ายขวา
นางมอบตราราหูคู่พารา ให้องค์พระมังคลาปรีชาชาญ

ทั้งพระแสงแต่งตั้งสั่งประกาศ ให้ครองราชนิเวศน์ประเทศสถาน
ฝ่ายเสนาข้าบาทในราชการ ต่างก้มกรานกราบช่วยอำนวยชัย
ชาวประโคมก็ประโคมเสียงโครมครึก มโหระทึกทั้งดนตรีปี่ไฉน
เป่าสังข์แตรแซ่ซ้องลั่นฆ้องชัย ตามวิสัยเศกกษัตริย์ขัตติยา ฯ
๏ ฝ่ายพวกพระเยาวโหปุโรหิต ยืนแปดทิศก็อวยชสวดคาถา
แล้วขุนนางต่างจับจอกสุรา ถวายพระมังคลาเจ้าธานี
พระทรงรับกลับประทานพวกข้าเฝ้า ต่างกินเหล้าลูบหน้าเป็นราศี
แล้วตรัสสั่งตั้งอำมาตย์ราชกวี ให้เลือนที่ถือน้ำตามอัตรา
ครั้นเสร็จสรรพจับพระแสงสำหรับยศ ไปทรงรถพรรณรายแห่ซ้ายขวา
โปรยเงินทองสองข้างตามทางมา ชาวพาราทั้งคับคอยรับทาน
ต่างชื่นช่วยอวยพรถาวรสวัสดิ์ ให้สืบวงศ์ทรงสมบัติพัสดุสถาน
เลียบกรุงไกรไปจนรอบขอบปราการ แสนสำราญรัถยาพอสายัณห์
เข้าสู่วังนั่งกลางปรางค์ปราสาท พร้อมพระญาติวงศ์เฝ้าทั้งสาวสวรรค์
วลายุดาวายุพัฒน์เจ้าหัสกัน สามองค์นั้นต่างไปเชตนิเวศน์วัง
อันไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสิ้นทั้งหลาย ทั้งหญิงชายชื่นชมด้วยสมหวัง
ทุกถิ่นฐานบ้านช่องฆ้องกลองดัง พวกฝรั่งเริงรื่นทุกคืนวัน ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระมังคลาปรีชาฉลาด บำรุงราษฎร์ราชัยมไหศวรรย์
จะทำศึกตรึกตรองคิดป้องกัน ที่ขอบขัณฑ์เขตแคว้นแดนลังกา
ถึงฤกษ์ดีปีใหม่ชัยโชค ต้องโฉลกเฉลิมวันชันษา
ให้ชุมนุมอำมาตย์มาตยา ตั้งโต๊ะเรียงเลี้ยงสุราปรึกษาการ
แต่ก่อนมาธานีเรามีศึก เมืองผลึกรมจักรมาหักหาญ
เผาเมืองใหม่ไล่บุกเที่ยวรุกราญ เสียดงตาลด่านเขาเล่าประจัญ
จะก่อป้อมซ่อมแปลงกำแพงใหม่ ให้สูงใหญ่ไว้เหมือนเป็นเขื่อนขันธ์
ให้พระน้องครองด่านชั้นในกัน ดงตาลนั้นนัดดาวายุพัฒน์

ที่เมืองใหม่ให้หัดกันอยู่ ทำค่ายคูจัดแจงแขวงจังหวัด
ฝึกพหลพลขันธ์ให้สันทัด คอยปราบศัตรูให้บรรลัยลาญ
อนึ่งเล่าเราจะทำคำหนังสือ ให้คนถือไปทุกเขตต์ประเทศสถาน
เกลี้ยกล่อมผู้รู้ตำราวิชาการ ที่เชี่ยวชาญช่วยบำรุงกรุงลังกา
ผู้ใดมาสามิภักดิ์ก็จักเลี้ยง ให้ชื่อเสียงสมขนาดวาสนา
เราคิดเห็นเช่นแถลงแจ้งกิจจา แต่บรรดาขุนนางเห็นอย่างไร ฯ

◎ พวกข้าเฝ้าเคารพอภิวาท ชมฉลาดเหลือดีจะมีไหน
จะลือชาปรากฏพระยศไกร เหมือนร่มไทรซึ่งจะผ่อนให้หย่อนเย็น
ด้วยเดชะพระปัญญาอานุภาพ จะเรียบราบบ้านเมืองไม่เคืองเข็ญ
ทั้งศึกเสือเหนือใต้จะวายเว้น ควรจะเป็นปิ่นจังหวัดปัถพี ฯ

◎ พระทรงฟังสั่งให้ทำคำประกาศ พวกนักปราชญ์เปรียบเหมือนเพชรทั้งเจ็ดสี
ไม่มีทองรองรับเป็นเรือนมณี รัศมีไม่สว่างกระจ่างตา
เหมือนคนดีมีครูซึ่งรู้รอบ ไม่ทำชอบช่วยกษัตริย์ขัตติยศฐา
ต้องตกอับลับชื่อไม่ลือชา ดังจินดาไร้เรือนก็เหมือนกัน
อันตัวเราเจ้าลังกาอาณาจักร บำรุงรักษ์นัคเรศขอบเขตขัณฑ์
จะเลี้ยงผู้รู้วิชาสารพัน ให้ควรกันกับความชอบประกอบการ
ประการหนึ่งซึ่งผู้รู้สำหรับ เป็นแม่ทัพทำศึกฝึกทหาร
รู้กลแก้แพ้ชนะรู้ประมาณ รู้รอนราญราวีให้มีชัย
หนึ่งเรียนกลอุบายให้ตายจิตต์ ปัจจามิตรลุ่มหลงไม่สงสัย
รู้แอบอ้อมปลอมพลสกลไกร เข้าเป็นไส้ศึกสังหารผลาญไพรี
รู้ย่องเบาเป่ามนต์ให้คนหลับ ลอบฆ่าแต่แม่ทัพแล้วกลับหนี
รู้ทายถางทั้งหลายจะร้ายดี รู้แผนที่ทิศทางต่างตำบล
อนึ่งรู้ดูชาตาโหราศาสตร์ รู้จักคาดเวลาลมฟ้าฝน
หนึ่งเรียนรู้ณรงค์อยู่คงทน รู้แต่งพลโรมรันไม่อันตราย

หนึ่งเรียนรู้ดูดาวดำแดงเหตุ   รู้มนต์เวทปลุกเสกเมฆฉาย
รู้ดูดินถิ่นที่จะดีร้าย   รู้อุบายเกลี้ยกล่อมให้พร้อมใจ
รู้สืบข่าวราวเรื่องบ้านเมืองอื่น   หนึ่งคนตื่นเซ็งแซ่รู้แก้ไข
หนึ่งรู้ดำน้ำทนห้ามฝนไฟ   ทำกลไกอาวุธยุทธนา
หนึ่งผู้รู้ดูลักษณะแน่   เป็นหมอแก้เจ็บป่วยช่วยรักษา
รู้อุบายหลายอย่างฝึกช้างม้า   มีวิชาเป็นช่างต่างต่างกัน
รู้จัดการบ้านเมืองเครื่องประดับ   รู้ตำหรับดีร้ายทำนายฝัน
รู้สังเกตเท็จจริงทุกสิ่งอัน   รู้แก้กันผีสางขับรางควาญ
หนึ่งรู้เรียนเขียนหนังสือลายมือเอก   ถูกคิดเลขนับประมูลคิดคูณหาร
รู้วิสัยไตรภูมิพงศาวดาร   รู้จักว่านยาสิ้นระบิลไม้
หนึ่งผู้รู้อักษรกาพย์กลอนกล่าว   เรียบเรียงราวเรื่องความตามวิสัย
รู้กฎหมายฝ่ายขุนนางฝ่ายข้างใน   รู้พิชัยสงครามตามกระทรวง
รู้ตั้งค่ายหลายชั้นป้องกันศึก   รู้ตื้นลึกแลคะเนทะเลหลวง
รู้แปลความตามภาษาทั้งปวง   รู้ถือดวงราวีให้มีชัย
หนึ่งชำนาญปืนใหญ่ยิงไวแน่   แก้อาถรรพ์ผันแปรแก้คุณไสย
รู้เด็ดดอกสอดแนมสืบความใน   ทำนาได้ผลดีรู้ที่ทำ
อันวิชาห้าสิบประการนี้   ผู้ใดมีเราจะชุบอุปถัมภ์
แต่อย่างเดียวเจียวถ้าแม้นรู้แม่นยำ   ดังคัดคำเขียนหมึกจารึกไว้
จะรางวัลนั้นให้ควรแก่ความชอบ   แม้รู้รอบหลายประการชำนาญไฉน
จะให้เจียดเกียรติยศปรากฏไป   แล้วสั่งให้เขียนลงที่แผ่นศิลา
ไว้ประตูบุรีทั้งสี่ด้าน   ให้คนอ่านแจ้งจิตต์ทุกทิศา
แจกเมืองน้อยร้อยเอ็ดเขตต์ลังกา   ปิดไว้หน้าเมืองรอบทั้งขอบคัน
แล้วแต่งผู้รู้เกลี้ยกล่อมปลอมพาณิช   ไปทุกทิศทุกประเทศทุกเขตต์ขัณฑ์
ใครได้ผู้รู้วิชาสารพัน   จะรางวัลความชอบให้ตอบแทน

แล้วเกณฑ์ไพร่ให้พระน้องกับสองหลาน ไปสร้างด่านสามตำบลถนนละแสน
ต่อกำปั้นพันลำประจำแดน สำหรับแล่นลาดตระเวนที่เกณฑ์การ ฯ

๏ แล้วพระองค์ทรงยศกอุตส่าห์ ออกนั่งหน้าจักรวรรดิหัดทหาร
ฝึกพหลพลนิกรให้ร่อนราญ ชำนิชำนาญหนีไล่ทั้งไพร่นาย ฯ

๏ ฝ่ายฝรั่งลังกาประชาราษฎร์ ต่างรู้ความตามประกาศเหมือนมาดหมาย
ที่มีผู้รู้วิชาบรรดาชาย มาถวายตัวกับพระมังคลา
ให้ทดลองต้องตามมีความรู้ ให้ที่อยู่ยศศักดิ์รวยหนักหนา
ฝ่ายองค์พระวลายุดานุชา คุมโยธาทำที่ด่านปราการใน
ให้ก่อป้อมคร่อมทางปีดหว่างเขา จำเพาะเข้าออกเดินเนินไศล
ปีกกานั้นขึ้นบนล้วนกลไก ที่ต่อไล่ล้วนสังหารผลาญไพรี
ถึงโยธามาศักยิ่สิบแสน จะตอบแทนทำศึกไม่นึกหนี
ทั้งฝึกไพร่ให้ชำนาญการราวี รู้ไล่หนีตีประชุมตลุมบอน ฯ

๏ ฝ่ายวายุวัฒฑ์นัดดาปรีชาหาญ อยู่คงตาลด่านกลางหว่างศิงขร
ป้อมกำแพงแต่งการไว้ราญรอน เป็นมังกรกินปลาตำราเรียน
แล้วฝึกไพร่ให้ชำนาญในการรบ รู้หลีกหลบเลี้ยวลัดฉวัดเฉวียน
ต่อศึกให้ไล่หลงเลี้ยววงเวียน คอยผลัดเปลี่ยนแซกแซงโถมแทงฟัน ฯ

๏ เจ้าหัสกันนั้นตั้งอยู่เมืองใหม่ ก่อป้อมใหญ่แปดป้อมล้อมเขื่อนขันธ์
กำแพงหินศิลาปีกกากั้น ชื่อกลจั่นจับพยัคฆ์ดักกุญชร
ที่เนินทรายชายฝั่งให้ตั้งค่าย หอรบรายเรียงรับสลับสลอน
กำปั้นรบครบพันกันนคร ตั้งฝึกสอนสงครามตามทำนอง
กระบวนครุฑยุดนาคมีปากปีก ทั้งหางหลีกเลี้ยวหันผันผยอง
แล้วย้ายตั้งดังพระยาเหราคะนอง ขึ้นลอยล่องลัดเลี้ยวแล่นเกี้ยวกัน
แล้วยักอย่างหางปากเป็นนาคราช เลื่อยลีลาศเลี้ยวกระหวัดสะพัดผัน
แล้วแต่งรายค่ายเพ็ชร์เป็นเจ็ดชั้น กองกำปั้นพันลำล้วนชำนาญ

ได้ลัทธิบาลีบีไปฝึก รู้กลศึกสำระพัดหัดทหาร
แต่งเรือใช้ไปไม่ขาดสิบราชการ ตระเวนด่านฟังเหตุทุกเขตคัน ฯ

◎ ฝ่ายข้าเฝ้าเจ้าลังกาปลอมพาณิช ไปทุกทิศจนถึงยักษ์มักกะสัน
เที่ยวหาผู้รู้วิชาสำระพัน เมืองสุตันเมืองชลามะลาวิล
เมืองฉ่ามะหรุ่มอุ่มไบ่ไสมโข ไอคุปโตโกสัมพีระคีระติน
กะนาอันบันตระเมืองกะริน เมืองกบิลพัสดุ์เมืองมัดซะนะ
เมืองมะหุดกุสราดวิลาศละหม่าน กริบสว่านเมืองสังกัสหัสสะ
เมืองโกบิลสินธุ์ทะเลเมืองเอละ เมืองกุเหร่ามะเกามะกะเมืองละวิน
ได้จีนจามพราหมณ์ฝรั่งแขกอังกฤษ ล้วนหาญจิตต์เจนศึกได้ฝึกฝน
ทั้งผู้รู้ผู้วิเศษทรงเวทมนต์ • รู้ทำกลต่างต่างช่างชำนาญ
พาไปเฝ้าเจ้าลังกาสามิภักดิ์ ให้ยศศักดิ์พร้อมสิ้นทั้งถิ่นฐาน
ตั้งฝึกฝนพลนิกรรู้รอนราญ ล้วนเชี่ยวชาญชั้นเชิงละเลิงใจ ฯ

◎ ฝ่ายองค์พระหัสกันด่านชั้นสุด ตระเวนสมุทรกลับมาแจ้งแถลงไข
ว่าธิดาการะเวกหนีเศกไป ทั้งโอรสยศไกรไปด้วยกัน
ทั้งได้ข่าวเจ้าผลึกกรมจักร สององค์ทรงศักดิ์ยกพหลพลขันธ์
ไปจังหวัดรัตนาพารานั้น อยู่ดูแลแต่สุวรรณมาลี
จึงบอกความสามเมืองตามเรื่องหลัง ขึ้นไปถึงกาประนตบทศรี
ฝ่ายองค์พระมังคลาเจ้าธานี เห็นได้ทีทำศึกที่ตรึกตรา
ไปปราสาทมาตุรงค์ทรงพระยศ น้อมประนตบังคมก้มเกศา
พรุ่งนี้เช้าเกล้ากระหม่อมจะทูลลา ไปตรวจตราแดนด่านชานนคร ฯ

◎ ขณะนั้นวัณพามารดานาถ อนุญาตหน่อกษัตริย์แล้วตรัสสอน
พ่อเอาใจไพร่พหลพลนิกร ให้ถาวรพูลสวัสดิ์กำจัดภัย
พระรับสั่งบังคมก้มศิโรตม์ สมประโยชน์ยินดีจะมีไหน
ออกที่นั่งสั่งมหาเสนาใน จงเตรียมพลสกลไกรจะไคลคลา

ประเทียบเหล่าสาวสรรค์กำนัลนาฏ จะประพาสเข้าในไพรพฤกษา
ครั้นสั่งเสร็จเสด็จไปห้องไสยา พวกเสนารีบรัดไปจัดแจง
เกณฑ์กระบวนล้วนฝรั่งกำลังหนุ่ม ใส่เสื้อหุ้มเกราะกระสันล้วนขันแข็ง
ทั้งหน้าหลังตั้งดาบถือซาบแซง ตามตำแหน่งแต่งล้วนกระบวนทัพ
รถที่นั่งหลังคาฝากระจก เกริ่นกนกกระหนาบเสร็จเพชรประดับ
ใส่สามงอนอ่อนแอกแปรกรับ เทียบอาชามาประทับกับเกยตา
รถสุรางค์ข้างในล้วนใส่ม่าน กระจกบานพับประกอบครึ่งกรอบฝา
ทุกหมู่หมายนายหมวดวิ่งตรวจตรา พอแสงทองส่องฟ้าพร้อมหน้ากัน ฯ
◎ ฝ่ายห้ามแหนแสนสุรางค์นางฝรั่ง ที่ในวังวิ่งไขว่แต่ไก่ขัน
รีบแต่งตัวกลัวว่าไปจะไม่ทัน อาบน้ำกลั่นกลิ่นฟุ้งจรุงรวย
กระจกใหญ่ไฟส่องมองเขม้น กระจายเส้นผมนางหวีสางสวย
แล้วกวดเกล้ายาวเฟื้อยเลื้อยละลวย กระหมวดม้วยแซมดอกไม้ไหวระยับ
แป้งปรัดผัดนวลล้วนแฉล้ม ยาฟันแต้มติดฟันเป็นมันขลับ
นุ่งล้วนแต่แพรจีบจัดกลีบพับ เสื้อสลับสีกระจ่างสำอางตา
ใส่สร้อยนวมสวมสอดตั้งหิ่งห้อย ตุ้มหูพลอยเพชรพรายทั้งซ้ายขวา
ทองปลายแขนแหวนสำหรับประดับประดา ล้วนอย่างดีมีราคาทุกนารี
ครั้นรุ่งรางนางห้ามตามท่าเนียบ ขึ้นประเทียบรถาหลังคาสี
บรรดาเหล่าสาวสรรค์พวกขันที มาพร้อมที่คอยเสด็จสำเร็จการ ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระมังคลาอยู่ปราสาท ตื่นไสยาสน์อาองค์สรงสนาน
น้ำกุหลาบซาบสุคนธ์สุคนธาร พนักงานงามงอนกรายกรพัด
พระแต่งองค์ทรงสำอางอย่างฝรั่ง สอดสวมกั้งเกงประพาสคาดเข็มขัด
แล้วใส่เสื้อเครือสุวรรณกระสันรัด ขัดดุมเพชรเสร็จตรัดจำรัสเรือง
คาดผ้าทิพย์ขลิบทองกรองคอทับ เพชรประดับดังดาวเขียวขาวเหลือง

ทรงมหามาลาค่าควรเมือง มณีเนื่องเนาวรัตน์ชัชวาลย์
เหน็บพระแสงแฝงองค์ประจงจัด กระทัดรัดพรรณรายสายประสาน
หุ้มพระชงฆ์ทรงเกือกแก้วประพาฬ แล้วห่มส่านสีทับทิมคู่พริ้มพราย ฯ
๏ ครั้นสรรพเสร็จจึงเสด็จยุรยาตร ออกทรงราชรถาฝ่าพระฉาย
โห่สนั่นลั่นเลื่อนให้เคลื่อนคลาย พลนิกายเกณฑ์แห่เสียงแซ่ซ้อง
ทหารม้าพาชีขับขี่แข่ง เป็นคู่แซงซอยเต้นเผ่นผยอง
เป่าสังข์แตรแห่โหมประโคมกลอง เสียงกึกก้องโกลาจากธานี
เข้าป่าสูงฝูงมฤคกึกเกลิง ตื่นกระเจิงกระจัดกระจายพลัดพรายหนี
สะเทือนสะท้านดาลดงเป็นผงคลี เดินโยธีตามทางหว่างบรรพต
เป็นเดือนสามยามหนาวคราวน้ำค้าง พฤกษาสล้างแลชะอุ่มชื้นชุ่มสด
ทรงดอกดวงพวงห้อยดูช้อยชด เสาวรสรวยรื่นชื่นอารมณ์
นางสาวสาวน้าวกิ่งชิงดอกไม้ ต่างเด็ดได้ยิ้มแย้มสอดแซมผม
พระมังคลาเยี่ยมหน้าบัญชรชม เพิงพนมเนินผาโอฬารึก
แลสลับซับซ้อนชะง่อนเงื้อม บ้างลายเลื่อมลดะแวววแก้วผลึก
บ้างเหมือนก่อต่อติดพินิจนึก เหมือนเตียงตึกแต่งตั้งน่านั่งนอน
ที่เนินสูงวุ้งเวิ้งเป็นเพิงชะโงก ชะงุ้มโกรกกรวยกรอกซอกศิงขร
พฤกษาออกดอกช่ออรชร ภู่ผึ้งร่อนคลึงเคล้าเสาวคนธ์
ดูน่ารักปักษาคณานก บ้างเกาะกกกิ่งไม้บ้างไซ้ขน
บ้างเคล้าคู่ชูชื่นบ้างตื่นคน เห็นพวกพลโผผินขึ้นบินโบย
ตะวันบ่ายผ่ายชะนีผีโขมด เสียงอุโฆษร่ายไม้ร้องไห้โหย
เรียกคู่ครองของตัวผัวผัวโวย วิเวกโหวยโหยเสียงแอบเมียงมอง
ฝูงมฤคกึกกระทิงสิงหนัท ต่างตื่นตัดหน้าฉานผ่านผยอง
กิเลนโลดโลดเต้นเผ่นลำพอง ทหารจ้องปืนยิงเสือสิงห์ตาย
พลธนูคู่แห่แลเห็นนก ต่างยิงตกลงทั้งฝูงเหมือนมุ่งหมาย

ด้วนแคล่วคล่องว่องไวทั้งไพร่นาย　　ถองถวายมือพลางตามทางจร ฯ

๏ จนเวลาสายัณห์หยุดประทับ　　พระขึ้นพลับพลาสำราญชานศิงขร

ฝ่ายฝรั่งดังกาพลากร　　ต่างหลับนอนนั่งยามตามตะเกียง

บ้างโซกดนตรีทำปี่พาทย์　　ประโคมฆาตฆ้องระฆังประดังเสียง

พวกห้ามแสนแสนสุรางค์นางจำเรียง　　ประคองเคียงข้างที่พัดวีลม

นางอยู่งานคลานเข้าเฝ้านวดฟั้น　　รู้เชิงชั้นใช้ชิดสนิทสนม

พอดาวเคลื่อนเดือนสว่างน้ำค้างพรม　　เคลิ้มบรรทมหลับไปในไสยา ฯ

๏ ครั้นล่วงสามยามสงัดกำดัดดึก　　เสียงครึกครึกกึกก้องท้องเวหา

นภางค์พื้นครื้นครั่นลั่นโลกา　　เป็นสายฟ้าผ่าเสียงเปรี้ยงเปรี้ยงดัง

บรรดาคนพลนิกายทั้งนายไพร่　　ตื่นตกใจจับศัสตราเหลียวหน้าหลัง

ทุกหมู่หมวดตรวจไตรระไวระวัง　　พอเสียงดังผลุงลงตรงพลับพลา

เหมือนสีรุ้งพลุ่งพรายเป็นสายแสง　　เขียวเหลืองแดงดูสว่างพร่างพฤกษา

พวกไพร่พร้อมล้อมวงต่างสงกา　　พระมังคลาตื่นสดุ้งพอรุ่งราง

เสียงแซ่ซ้องก้องกึกให้นึกแหนง　　จับพระแสงเสด็จมาชาลาขวาง

ที่รุ้งพรายหายหลบขึ้นนภางค์　　เห็นแต่นางเนื้อเหลืองย่างเยื้องกราย

เส้นเกศานารีเหมือนสีชาด　　แลประหลาดหลากยิ่งหญิงทั้งหลาย

ใส่คราบงูดูดังเสื้อเรืองเรื่อลาย　　จักษุซ้ายขวาดำดังน้ำนิล

ยังเยาว์อยู่ดูสักสิบขวบเศษ　　พอสบเนตรนางนั้นเดินผันผิน

พระเดินตามถามว่ายุพาพิน　　อยู่ที่ถิ่นตำบลแห่งหนใด

จงพรายแพร่งแจ้งความอย่าขามเขิน　　นางเมียงเมินมิได้แจ้งแถลงไข

ฝ่ายฝรั่งพรั่งพร้อมช่วยล้อมไว้　　ทั้งนายไพร่คั่งคับจะจับตัว

เข้าใกล้นางกางนิ้วกลายเป็นนาค　　หลุดออกจากหัตถาทั้งห้าหัว

ด้วนยาวเฟื้อยเลื้อยไล่นายไพร่กลัว　　ต่างหลบตัวล้มลุกลงคลุกคลาน

แล้วนางนั่งหลังศิลาตรงหน้าถ้ำ　　ร้องลำนำฉ่ำเสียงสำเนียงหวาน

แลละห้อยคอยหาอยู่ช้านาน เมื่อไรจะพานพบพระมังคลา
จะได้อยู่ชู่ช่วงดวงประทีป ให้รอดชีพชีวันชันษา
โอ้เจ้าดาวจรเจ้าเทวดา อยู่ที่ไหนไม่มาหาน้องเอย ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระมังคลาโยธาทัพ ได้ฟังขับคำเล่นเจาะฉอเลาะเฉลย
พิศวงสงสัยกระไรเลย ยังไม่เคยพบเห็นเหมือนเช่นนี้
พระนิ่งนึกปรึกษาพวกข้าเฝ้า จะเป็นชาวชั้นฟ้าในราศี
หรือผีสางกลางป่าพนาลี ใครเห็นดีร้ายบ้างเป็นอย่างไร ฯ
๏ ฝ่ายอำมาตย์ราชครูผู้ดำริ รู้ลัทธิทูลแจ้งแถลงไข
อันสตรีนี้ประเสริฐเลิศไกร เห็นมิใช่ผีสางพวกรางควาญ
เมื่อตะกี้ชี้นิ้วเป็นนาคราช ชะรอยชาตินาคาปรีชาหาญ
พระผึกฝนพลนิกรจะรอนราญ บุญบันดาลให้คนดีสตรีมา
จะได้อยู่ชูเฉลิมเพิ่มพระยศ ให้ปรากฏบุญฤทธิ์ทั่วทิศา
เหมือนย่องคอดยอดทหารพระมารดา เสด็จไปได้ที่ป่ากาลวัน
แล้วเล่าความสามเมืองตามเรื่องรบ ให้ฟังจบแจ้งจริงทุกสิ่งสรรพ์
อันนางนี้มีศักดาดีกว่านั้น คนสำคัญควรเลี้ยงไว้เวียงชัย
ข้าฟังคำร่ำร้องต้องประสงค์ ใคร่พบองค์ออกพระนามตามสงสัย
อย่าละเลี่ยงเกลี้ยกล่อมถนอมไว้ จะได้ใช้ชิดพระองค์ทำสงคราม ฯ
๏ พระฟังคำอำมาตย์ฉลาดฉลอง นิ่งตรึกตรองกริ่งใจจึงได้ถาม
เราฟังคำร่ำร้องทำนองความ ซึ่งออกนามเราว่าพระมังคลา
แล้วเจ้าดาวจรเช่นนั้นใครเล่า อารมณ์เราคิดยังให้กังขา
ฝ่ายผู้เฒ่าเล่าแถลงแจ้งกิจจา ได้แก่ฝ่าบาทบงสุ์พระทรงยศ
เมื่อตั้งครรภ์ฝันว่ากลืนดาวจรเจ้า พระเป็นเทวดามาให้ปรากฏ
พระมาตุรงค์ทรงสวัสดิ์มธุรส ให้โหราจดหมายไว้ข้าได้ดู
ประการหนึ่งถึงสตรีเป็นปีศาจ ก็ไม่อาจสู้ตราพระราหู

จงตรัสความตามจริงให้หญิงรู้ เห็นจะอยู่เป็นข้าด้วยบารมี ฯ
◎ พระทราบสิ้นยินดีเป็นที่ยิ่ง เข้าใกล้หญิงยืนตรงหน้ามารศรี
แล้วว่าเราเจ้าจังหวัดบัดนี้ พระชนนีให้ชื่อพระมังคลา
เจ้าออกนามความประสงค์จำนงไฉน เราชอบใจให้คิดรักเจ้าหนักหนา
เชิญไปนั่งยังประทับที่พลับพลา ได้พูดเล่นเจรจาประสาสบาย ฯ
◎ นางฟังรสพจนาทประภาษตรัส หวาดประหวัดหวานหูไม่รู้หาย
พิศพระพักตร์ลักษณาดาราราย ทั้งกรกายพรายศรีฉวีวรรณ
รู้ว่าเจ้าดาวศรีระจรเข้ แต่แสร้งเล่ใส่จริตเบือนบิดผัน
แล้วว่าพระมังคลาเจ้าสามัญ มีสำคัญฉันใดจะใคร่รู้ ฯ
◎ พระว่าเราเจ้าประเทศเขตต์จังหวัด ถือศักดิ์ขัตย์ทรงตราพระราหู
แล้วหยิบตราอานุภาพปราบศัตรู ให้นางดูดวงแก้วพรอยแพรวพราย ฯ
◎ นางเห็นตราราหูคู่ทวีป ดังประทีปเทียนสว่างกระจ่างฉาย
คุกเคารพนบนอบนั่งยอบกาย ยอมถวายกายาเป็นข้าไท
พระตรัสถามนามวงศ์นางหลงเคลิ้ม ลืมความเดิมมิได้แจ้งแถลงไข
พระปราณีมิให้นางระคางใจ ชวนคลาไคลไปประทับที่พลับพลา
เลี้ยงเป็นนางข้างที่ด้วยมีฤทธิ์ อยู่ใช้ชิดเชิญพระแสงตำแหน่งขวา
เครื่องนากทองของสำหรับประดับประดา ทั้งเสื้อผ้าสาระพัดจัดประทาน
แล้วตั้งนามตามมาเมื่อฟ้าฟาด ให้ชื่อนางสุนีบาตด้วยอาจหาญ
แล้วยกทัพนับหมื่นดื่นดงดาล มาถึงด่านแดนเขาเจ้าประจัญ ฯ
◎ พระอนุชามารับคำนับน้อม เที่ยวตรวจป้อมปืนประตูเขื่อนขันธ์
หยุดพักพลมนตรีอยู่สี่วัน สมทบกันยกมาเมืองป่าตาล ฯ
◎ เจ้าวายุพัฒน์นัดดาออกมารับ หยุดประทับตรวจตราโยธาหาญ
ดูกำแพงแลงล้อมป้อมปราการ ที่ต่อด้านตีตลบมีครบครัน
ชอบอารมณ์ชมหลานชำนาญศึก รู้ตรองตรึกฝึกฤทธิ์พลขันธ์

แล้วเกณฑ์คนพลรบสมทบกัน ล้วนรู้ชั้นเชิงชำนาญการศัสตรา
แล้วยกทัพนับแสนจากแดนด้าน เดินทหารแห่แหนดูแน่นหนา
ครั้นเย็นร้อนผ่อนประทับที่พลับพลา ตลอดมาเมืองใหม่พร้อมไพร่นาย ฯ
◎ พระหัสกันนั้นมารับเข้ายับยั้ง อยู่ในวังทั้งสุรางค์นางทั้งหลาย
พระอนุชาพาทหารกับหลานชาย อยู่ค่ายรายซ้ายขวาริมสาชล ฯ

ตอนที่ ๕๔
มังคลาชิงโคตรเพ็ชร์

◎ ฝ่ายพระองค์ผู้ดำรงราชสมบัติ เจ้าจังหวัดทวีปภาษาสิงหพ
ทรงคิดอ่านการศึกทั้งฝึกพล ทำเรือยนต์กลอาวุธยุทธนา
แล้วออกนั่งยังที่เก้าอี้อาสน์ หมู่อำมาตย์เฝ้าฝ่ายทั้งซ้ายขวา
อยู่พร้อมพรั่งทั้งพระน้องสองนัดดา จึงปรึกษาสงครามตามทำนอง
อันพาราการะเวกใช่วงศ์ญาติ หมิ่นประมาทเมืองเราให้เศร้าหมอง
เอาโคตรเพ็ชร์ค่าเมืองงามเรืองรอง ซึ่งเป็นของคู่ลังกาไปธานี
จึงเมืองเราเบาบางโรยร้างเริด ไม่ก่อเกิดแก้วเพ็ชร์ทั้งเจ็ดสี
เราเจ็บจิตต์คิดแค้นแสนทวี จะไปตีคืนเอาของเรามา
ให้รุ่งเรืองเมืองเราเหมือนเก่าก่อน ราษฎรจะเป็นสุขทุกทิศา
พวกข้าเฝ้าเหล่าอำมาตย์ราชเสนา แต่บรรดาขุนนางเห็นอย่างไร ฯ
◎ ฝ่ายผู้เฒ่าเฝ้าฟังรับสั่งตรัส จึงทูลทัดทานห้ามตามนิสสัย
อันพาราการะเวกพระเวียงชัย เป็นเมืองใหญ่ไพร่พลพ้นคณนา
มีราชครูผู้ชื่อโลกเชษฐ์ ผู้วิเศษเวทมนต์ดลคาถา
ทหารเสือเมื่อครั้งรบลังกา ล้วนแกล้วกล้ากลางณรงค์คงอยู่คงทน
ทั้งแกล้วกลาดพลาดเพลี่ยงหลีกเลี่ยงหลบ ฝีมือรบรับรองไม่ต้องฝน

ซึ่งแก้วเก้าเพ็ชรของเราเล่าวคนธ์ ขอพระชนนีให้ด้วยไมตรี
ใช่หาญหักลักฉกจะยกทัพ ไปโจมจับรบพุ่งถึงกรุงศรี
จะสงครามตามฤกษ์ขึ้นทุกที่ ชาวบุรีราษฎรจะร้อนรน
แม้รู้เรื่องเมืองผลึกรมจักร จะพร้อมพรักยกมาโกลาหล
รุมรบพุ่งกรุงไกรเสียไพร่พล ต้องทุกข์ทนทั่วทั้งเกาะลังกา
เสียไมตรีมิหนำเสียอำนาจ ต้องขาดญาติขาดวงศ์เผ่าพงศา
แม้จะใคร่ได้เพ็ชร์แก้วเก้ามา ควรพูดจาปราศัยเป็นไมตรี
เขาขอเราเราก็ขอต่อเขาบ้าง ตามเยี่ยงอย่างต่างบำรุงซึ่งกรุงศรี
ขอพระองค์ทรงจังหวัดบัดนี้ อย่าให้มีเสี้ยนศึกจงตรึกการ ฯ
◎ เจ้าหัสกันนั้นว่าคำของอำมาตย์ เหมือนสตรีขี้ขลาดไม่อาจหาญ
กลัวเหนื่อยยากอยากจะใคร่ได้สำราญ อยู่เรือนบ้านกอดกันกับภรรยา
จึงขัดขวางอย่างนี้เพราะขี้เกียจ ให้เสื่อมเกียรติยศศักดิ์เสียหนักหนา
เมื่อของเราเขาเอาไว้ไปเอามา จะกลับว่าผิดนั้นด้วยอันใด
ถึงขัดเคืองเมืองผลึกรมจักร พระไม่รักชาติเชื่อนับเนื้อไข
เขากับเราเล่าก็จะกลัวอะไร ใครดีได้ดูกันสมันเถอ
อันเกิดมาสามัญเป็นอันขาด ย่อมรักชาติชีวีไม่มีเสมอ
พระชุบย้อมหม่อมฉานเป็นหลานเธอ ขออย่าเพ่อด่วนเสด็จเหนื่อยเหน็ดองค์
จะขอรับอาสาไปการะเวก เอาเพ็ชร์เอกอันเป็นของต้องประสงค์
แม้มิได้ให้เคืองเบื้องบาทบงสุ์ ขอให้ลงโทษหม่อมฉานผลาญชีวัน ฯ
◎ พระฟังคำดำริตริตรองตรึก พลอยเหิมฮึกเห็นจริงทุกสิ่งสรรพ์
พระศรัสยอหน่อกษัตริย์หัสกัน เจ้าคิดนั้นเหมือนในน้ำใจอาว์
อันพวกเราเหล่าฝรั่งเชื่อฟังพระ ไม่ปนปะเป็นญาตินอกศาสนา
เจ้ายกไปให้ทูตเข้าพูดจา ฟังเจ้าการะเวกก่อนคิดผ่อนปรน
เจ้าวายุพัฒน์จัดทัพกำกับน้อง ไปเป็นกองหนุนหลังฟังเหตุผล

อย่าโมโหโต้ตอบให้ชอบกล	คิดผ่อนปรนปราบปรามตามทำนอง
แม้ขัดขวางอย่างไรให้รู้ด้วย	เราจะช่วยหนุนหลังเจ้าทั้งสอง
แล้วอวยชัยไปดีทั้งพี่น้อง	ให้ได้ของโคตรเพชรแก้วเก็จมา ฯ
๏ เจ้าวายุพัฒน์หัสกันรับบรรหาร	ต่างกราบกรานรับพรอ่อนเกศา
ไปจัดพลคนประจำลำนาวา	เป็นทัพหน้าร้อยลำประจำซอง
ปืนจังกาหน้าท้ายทั้งรายข้าง	แลสล้างสลับสลอนเป็นหงอนหงส์
มีปีกหางกางกระโจมโรมณรงค์	กำปั่นทรงธงทองมีกลองรบ
พอฤกษ์ดีตีระฆังดังสนั่น	ต่างยิงปืนครื้นครั่นหวั่นตลบ
ออกจากฝั่งลังกามหรณพ	พลรบรับโห่ก้องโกลา ฯ
๏ ฝ่ายทัพหลังตั้งกระบวนล้วนกำปั่น	เป็นตั้งกันเกียกกายปีกซ้ายขวา
มีปีกหางอย่างครุฑยุทธนา	เป็นเรือห้าร้อยถ้วนกระบวนทัพ
ที่ลำทรงธงทองทั้งท้ายหน้า	ปืนจังกาขานกยางสล้างสลับ
ได้ฤกษ์ดีตีฆ้องโห่ร้องรับ	เรือสำหรับนำทางก็กางใบ
ออกแล่นนำกองทัพไม่สับสน	ดูเกลื่อนกล่นกลางมหาชลาไหล
ประโคมฆ้องกลองแตรเซ็งแซ่ไป	ต่างใช้ใบเลี้ยงแล่นตามแผนทาง ฯ
๏ จะกลับกล่าวเจ้าพารากาเรเวก	การภิเศกขัดข้องคิดหมองหมาง
ด้วยบุตรีหนีหายบุตรชายร้าง	ให้อ้างว้างวิญญาด้วยอาลัย
แสนวิโยคโศกทรวงให้ง่วงเหงา	จนซูบเศร้าศรีหมองไม่ผ่องใส
ทั้งข้าเฝ้าท้าวพระยาเสนาใน	พลอยหม่นไหม้ใจเศร้าด้วยเจ้านาย
พวกห้ามแหนแสนสุรางค์นางสนม	ไม่หวีผมผัดหน้าเกศาสยาย
ทั้งไพร่ฟ้าม้าช้างก็วางวาย	ฝูงวัวควายตายห่าทั้งธานี
สงัดสิ้นพิณพาทย์ระนาดฆ้อง	สยดสยองเย็นเยียบเงียบกรุงศรี
ครั้นกลางวันควันมัวทั่วบุรี	กลางคืนมีดาวหางเป็นลางเมือง
อากาศลั่นครั่นครื้นเหมือนปืนก้อง	กาก็ร้องเอาว่าท้องฟ้าเหลือง

อุกกาบาตผาดพุ่งแสงรุ่งเรือง   ตกกลางเมืองมีต่างต่างกัน ฯ

๏ คืนหนึ่งเจ้าพารานิทราหลับ   ให้วาบวับหวั่นจิตนิมิตฝัน
ว่าจรเข้เหราไล่มาทัน   เข้าคาบคั้นขบกัดฟาดฟัดยี
ความเจ็บปวดยวดยิ่งพระกลิ้งล้ม   ผุดเดินจมตกน้ำแล้วดำหนี
พอสองหน่อวรนาถราชบุตรี   ไล่ฆ่าตีเหรากุมภาพาล
แล้วอุ้มองค์ทรงเดชเกศกษัตริย์   ขึ้นแท่นรัตน์รจนามุกดาหาร
พระทรงเครื่องเรืองจำรัสชัชวาลย์   พอเสียงขานฆ้องรุ่งสะดุ้งองค์
รู้ว่าฝันนั้นร้ายไม่วายตรึก   ตรึงนึกในนิมิตพิศวง
ยิ่งทุกข์ร้อนถอนสะอื้นฝืนดำรง   ตรัสบอกองค์อัครเรศเกศสตรี
ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุบินนิมิตต์   นางนิ่งคิดขัดข้องพลอยหมองศรี
สะอื้นอั้นวันทาทูลสามี   จะร้ายดีมิได้แจ้งคลางแคลงครัน
เชิญทิศาปาโมกข์โลกเชษฐ์   มาเล่าเหตุให้ท่านทายทำนายฝัน
พระนึกได้ให้เอาพระเสลี่ยงสุวรรณ   ไปรับท่านครูมาอย่าช้าการ ฯ

๏ พวกท้าวนางข้างในออกไปสั่ง   กรมวังวิ่งออกนอกราชฐาน
ตำรวจไล่ไพร่ตามหามราชยาน   ตรงเข้าบ้านปาโมกข์ชะโงกมอง ฯ

๏ ฝ่ายพราหมณ์ครูผู้ใหญ่อยู่ในตึก   กับเมียนึกสนุกนั่งอยู่ทั้งสอง
เล่นดอกสร้อยปล่อยแก่แก้กันคลอง   ท่านยายร้องตารับหน้าทับตาม
ถึงท่อนปลายกลายร้องเป็นอุณรุธ   ยายเป็นอุษาเมินขวยเขินขาม
ท่านตารำทำบทตุงดงาม   โลมยายพราหมณ์ตามท่านองยิ้มย่องกัน
พอเสียงเขามาเรียกสำเนียกแน่   รู้กระแสว่ารับสั่งนรังสรรค์
ออกจากห้องย่องหยกเดินงกงัน   คนทั้งนั้นไหว้ว่ากับอาจารย์
รับสั่งใช้ให้เอาพระเสลี่ยงประดับ   ออกมารับคุณเข้าไปในราชฐาน
ปาโมกข์ฟังสั่งเกตมีเหตุการณ์   ไม่หน่วงนานนุ่งห่มพอสมตัว
ท่านยายว่าข้าจะเข้าไปเฝ้าบ้าง   ไม่ห่างข้างขึ้นเสลี่ยงนั่งเคียงผัว

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

ไปตามทางกลางถนนผู้คนกลัว ต่างยอบตัวตลอดไปถึงในวัง
ลงจากพระเสลี่ยงทองค่อยย่องย่าง ขึ้นบนปรางค์ปราสาทชัยเหมือนใจหวัง
พระลดองค์ทรงธรรม์จากบัลลังก์ เชิญไปนั่งแท่นทองทั้งสองรา
ชุลีหัตถ์นมัสการอาจารย์เจ้า แล้วตรัสเล่าความหลังที่กังขา
จนสิ้นความตามฝันพรรณนา เชิญพฤฒาทำนายร้ายหรือดี ฯ
๏ ฝ่ายปาโมกข์โลกเชษฐ์ทราบเหตุฝัน ลงเลขวันยามนิมิตต์สอบดิถี
ก็รู้ความตามวิสัยว่าไพรี จะย่ำยีหยาบช้าให้อาดูร
แล้วชำระพระเคราะห์จำเพาะร้าย จะพลัดพรายโภไคยเสียไอศูรย์
ราหูเสาร์เข้าถึงที่รวมมูล จึงเทียบทูลทำนายว่าร้ายนัก
อันจรเข้เหราคือข้าศึก จะเหิมฮึกให้พระลดเสียยศศักดิ์
แต่หน่อนาถราชบุตรีเป็นที่รัก จะพร้อมพรักหักหาญผลาญไพรี
ให้พระองค์ทรงมหาอานุภาพ ได้ปราบปรามปรปักษ์สูงศักดิ์ศรี
ข้างต้นร้ายปลายมือกลับร้อดี ในเดือนสี่นี้และร้ายหลายประการ
จะเกิดเพลิงเริงแรงข้างแขวงใต้ สุกลามไหม้หมดสิ้นทุกถิ่นฐาน
ฝูงสัตว์สิงห์หญิงชายจะวายปราณ เพราะพวกพาลไพรีจะบีฑา
เหมือนพระรามข้ามสมุทรไปหยุดทัพ ไม่ราพณ์จับจำจังแทบสังขาร์
ต้องสะเดาะเคราะห์ชำระพระชาตา ตามตำราแก้ไขพอให้คลาย ฯ
๏ พระจบหัตถ์นมัสการอาจารย์เจ้า ท่านผู้เฒ่าที่พึ่งเหมือนหนึ่งหมาย
ช่วยผันแปรแก้กันอันตราย พอเคลื่อนคลายเคราะห์นามตามตำรา ฯ
๏ ฝ่ายปาโมกข์โลกเชษฐ์พระเวทขลัง จึงให้ตั้งศาลสถิตแปดทิศา
ริมรอบวังฝังอาถรรพ์เกลือขัญญา เพลิงไหม้มามิให้ไหม้ถึงในวัง
แล้วลงยันต์กันปืนขนุแผลง ข้ามกำแพงมิให้พ้นด้วยมนต์ขลัง
เสกสะเดาะเคราะห์เมืองเครื่องสูบั้ง บายศรีตั้งสังเวยนมเนยครบ
แล้วปักธงข้างประตูศัตรูเข้า ให้มัวเมามืดคลุ้มกลุ้มตลบ

จุดธูปเทียนเวียนรอบแล้วนอบนม　กว่าจะครบเจ็ดวันป้องกันภัย
ทั้งท่านครูอยู่กับองค์พระทรงยศ　เสกน้ำกลศสังข์สุคนธ์ด้วยมนต์ไสย
สรงสะเดาะเคราะห์ท้าวเจ้ากรุงไกร　ตั้งอยู่ในศีลสัตย์สวัสดี ฯ
๏ ฝ่ายเสนาข้าเฝ้าเหล่าทหาร　ตั้งเตรียมการรบศึกไม่นึกหนี
กรมวังนั่งยามตามอัคคี　ขึ้นหน้าที่ทุกตำแหน่งจัดแจงการ ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งลังกากองหน้านั้น　เจ้าหัสกันกำกับทัพทหาร
ต่างแล่นข้ามตามเข็มเต็มชำนาญ　หมายประมาณมุ่งมาทิศอาคเนย์
ออกกลางกึ่งถึงที่ชื่อสะดือสมุทร　อุตลุดเหล่ากำปั่นป่วนหันเห
พวกพหลพลนิกรขึ้นนอนเปล　คลื่นทะเลใหญ่ขย้อนเรือคลอนโคลง
บ้างย้ายแยกแตกกระบวนบ้างทวนกลับ　ยิงปืนรับเรียกกันควันโขมง
ต้องคลี่คลายสายข้างระยางโยง　ให้ใบโป่งเบิดสูงพยุงลำ
พอออกพ้นวงลึกเสียงครึกครื้น　ใช้ใบไปตามคลื่นทุกคืนค่ำ
ครั้นน้ำหมดอดหนักหยุดตักน้ำ　แล้วเรียงลำลอยแล่นแสนสบาย
เข้าเขตต์แคว้นแดนพารากาเวก　ต้นหนเอกเอาแผนที่ชี้ถวาย
พระทรงส่องกล้องสว่างกระจ่างประกาย　เห็นเรือรายไรไรยังไกลครัน ฯ
๏ ฝ่ายนาวาการะเวกตระเวนด่าน　มากประมาณร้อยเศษตรวจเขตต์ขัณฑ์
ต่างเที่ยวใช้ใบสลุปสลับกัน　เห็นกำปั่นแลสล้างมากลางชล
สักร้อยลำคล่ำคล้ายตามสายคลื่น　จึงยิงปืนเป็นสัญญาโกลาหล
แล้วแล่นสวนออกไปเข้าใกล้จน　เห็นหน้าคนแขกล่ามร้องถามไป
เหวยฝรั่งอย่างไรจึงไม่หยุด　จะแล่นรุดรีบตะบึงไปถึงไหน
ฝ่ายฝรั่งลังกาไม่ราใบ　ครั้นเรือใกล้แกล้งลวงดูท่วงที
จะไปเฝ้าเจ้าพารากาเวก　อย่าโหยกเหยกขัดข้องไม่ต้องที่
เคยมีตรามาไปเป็นไมตรี　ถึงมึงนี้มิให้ไปก็ไม่ฟัง
ฐาวด่านว่าอย่าเข้าไปยังไม่ชอบ　ผิดระบอบเยี่ยงอย่างแต่ปางหลัง

ถึงไมตรีมีคราวมาทุกครั้ง ต้องหยุดยั้งอยู่แค่นอกจะบอกไป
จงส่งคำสำเนาให้เราอ่าน ราชการร้อนเย็นเป็นไฉน
แม้ขืนดื้อถือตัวไม่กลัวใคร จะยิงให้ล่มคว่ำจมน้ำตาย ฯ
◎ ฝรั่งว่าถ้าเป็นทูตถือรับสั่ง ควรยับยั้งตามบทในกฎหมาย
นี่องค์ท่านหลานท้าวเป็นเจ้านาย มาแต่ฝ่ายฟากฝั่งกรุงลังกา
นามกรหัสกันพันธุ์บพิตร อาญาสิทธิ์สิ่งชาติวาสนา
ไม่ควรค้างกลางทะเลเหมือนเล่นนา มึงอย่ามากั้นกางกีดขวางไว้
กองตระเวนเจนสมุทรจึงพูดแก้ อย่าว่าแต่สุริย์วงศ์พระองค์ไหน
ถึงหน่อนาถราชโอรสยศไกร มาแต่ไกลก็ต้องห้ามตามทำนอง
หยุดให้เราเฝ้าแหนนอกแดนก่อน ต่อแน่นอนแล้วจึงจะทูลฉลอง
อย่าล่วงด่านหาญฮึกจงตรึกตรอง ให้ถูกต้องตามวิสัยเป็นไมตรี ฯ
◎ ฝรั่งว่าข้ากลับบังคับเจ้า ช่างโฉดเขลาชั่วช้ากาลี
จะตรงไปให้ถึงท้าวเจ้าธานี อย่าพาทีทุ่มเถียงหลีกเลี่ยงทาง ฯ
◎ ฝ่ายตระเวนเห็นฝรั่งไม่ยั้งหยุด ต่างแล่นรุดล้อมสกัดเข้าขัดขวาง
ฝ่ายฝรั่งลังกาเล่นผ่ากลาง ตระเวนวางปืนปึงเสียงตึงตัง
ตัดหางเสือเรือลังกาเสาหน้าหัก ฝรั่งชักค่ายแขวนผูกแผ่นหนัง
เหล็กหลังคาตารางกางกำบัง ปล่อยปืนจังกาลั่นเสียงครั่นครื้น
ถูกใบเสาชาวด่านยิงต้านรับ ดูกลอกกลับกลางชลาเล่นผ่าฝืน
จนค่ำพลบรบรุดไม่หยุดปืน เสียงครึกครื้นคลื่นลมระดมดัง
กองตระเวรเกณฑ์ให้เรือใช้กลับ ขอกองทัพทูลตามเนื้อความหลัง
แล้วสมทบรบรุดไม่หยุดยั้ง สกัดตั้งปิดทางกลางคงคา ฯ
◎ ฝ่ายเรือใช้ไปถึงกรุงพอรุ่งเช้า กราบทูลท้าวไทธิราชนาถนาถา
ว่าหัสกันนั้นเป็นเจ้าชาวลังกา จะเข้ามาห้ามไว้ก็ไม่ฟัง
ขืนหักด่านราญรุกทั่วอุกอาจ ยิงปืนสาครบสู้อยู่ข้างหลัง

แต่ถมเข้าเขารุกมาทุกครั้ง ขอทัพช่วยด้วยฝรั่งคับคั่งมา ฯ
๏ กรุงกษัตริย์ตรัสว่าถ้าเช่นนั้น เจ้าหัสกันก็เหมือนวงศ์เผ่าพงศา
ด้วยเป็นบุตรสุดสาครให้หล่อนมา ให้กรมท่าเร่งรับมาฉับไว ฯ
๏ ผู้รับสั่งบังคมบรมนาถ ลงเรือลาดตระเวนมาชลาไหล
แล้วบอกความห้ามทหารด่านกรุงไกร โปรดมิให้รบรับทัพลังกา
แล้วข้าเฝ้าเข้าไปหาพวกฝรั่ง บอกรับสั่งทราบว่าองค์เผ่าพงศา
ให้เชิญหน่อวรนาถราชนัดดา เข้าพาราให้เรารับกองทัพไป ฯ
๏ พวกลังกาพาไปลงลำทรงนั้น พระหัสกันกล่าวแกล้งแถลงไข
เหวยข้าเฝ้าเจ้าพารามาว่าไร กูมิใช่เชื้อวงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์
เพราะลูกสาวเจ้าพาราการะเวก ลักเพชรเอกมาไว้ในไอศวรรย์
จะมาทวงดวงจินดาพูดจากัน พวกมึงนั้นกั้นกางบีดทางไว้
เข้าระดมสมทบรบฝรั่ง เขารบมั่งมันก็ต้านทานไม่ไหว
กูแค้นนักจักต้องทำให้หนำใจ ยกเข้าไปไล่สังหารผลาญชีวี
เธอเองรู้อยู่บ้างหรือปางก่อน อันโคตรก้อนแก้วเก้าเป็นเจ็ดสี
ของลังกามาอยู่ในบุรี เอาไว้ที่แห่งหนตำบลใด ฯ
๏ อำมาตย์รู้กิริยาของข้าศึก มิได้นึกกลัวแกล้งแถลงไข
เมื่อคราวครั้งลังกาข้าก็ไป ตามหน่อไทเที่ยวดูทั่วบุรี
นางวัณพาพาเดินบนเนินเพชร ให้แก้วเก็จกับชิดามารศรี
ครั้นเลิกทัพกลับมาถึงธานี ปลูกไว้ที่เนินเขาเนาวรัตน์
ท่านจะมาว่าลักคิดหักหาญ เหมือนแกล้งพาลพูดคือไม่ถือสัตย์
แล้วลวงเหล่าชาวด่านที่ทานทัด ว่าเป็นนัดดาบุตรสุดสาคร
จึงโปรดใช้ให้มารับด้วยนับหน้า สำคัญว่าเชื้อวงศ์พระทรงศร
ยังหยิบผิดคิดการจะราญรอน ทำยอกย้อนอย่างนี้ไม่มีอาย
หมายจะทำซ้ำเติมพูดเหิมฮึก อย่าพึงนึกว่าจะสมอารมณ์หมาย

แม้นซึ่งหน้ามาที่ไหนทั้งไพร่นาย จะต้องตายอยู่ที่ด่านชานชลา ฯ
๏ หัสกันหันหุนด้วยรุ่นหนุ่ม ดังเพลิงสุมทรวงแค้นนั้นแสนสา
ให้จับจำอำมาตย์ลงอาชญา สั่งเสนาฝรั่งทั่วทุกตัวนาย
ให้รุมเข้าเผาพาราการะเวก มันโหยกเหยกแย่งริบให้ฉิบหาย
แต่สาวสาวเอาไว้ใช้อย่าให้ตาย พบผู้ชายจงพิฆาตให้บรรลัย ฯ
๏ ฝ่ายนายทัพรับสั่งแล้วตั้งโห่ เฮโลโล้ก้าปั้นเสียงหวั่นไหว
ต่างรีบเข้าอ่าวเมืองแน่นเนื่องไป ไม่มีใครรบสู้ทั้งบุรี
พอทัพหลังลังกายกมาถึง อึงคะนึงหนุนเข้าอ่าวกรุงศรี
คนทั้งหลายหมายว่ามาโดยดี ยืนดูที่ริมตลิ่งทั้งหญิงชาย
พอทัพหน้ามาถึงวังไม่ยั้งหยุด ขึ้นฝั่งจุดเพลิงไหม้เหมือนใจหมาย
ตึกตองศึกครึกครื้นปืนประกาย พังทะลายตึกกว้านเผาบ้านเมือง
พวกทัพหลังคั่งคับช่วยทัพหน้า เที่ยวจุดไฟไหม้หลังคาติดฝาเฝือง
เสียงผางโผงโพลงพลุ่งเพลิงรุ่งเรือง ชาวบ้านเมืองวุ่นวิ่งเป็นสิงคลี
บ้างฉวยคว้าผ้าผ่อนแบกหมอนฟูก บ้างอุ้มลูกจูงหลานลนลานหนี
บ้างคลานคลุกลุกล้มไม่สมประดี บ้างพลัดพี่พลัดน้องร้องตะโกน
นางลูกค้าคว้าถุงกระบุงกระบะ แบกกระทะโอ่งอ่างกระถางกระโถน
ที่ผ้าผ่อนล่อนโล่งวิ่งโทงโทน สดุดโดนเด็กผู้ใหญ่ขวักไขว่กัน
บ้างหอบของร้องไห้มุดใต้ถุน ต่างว้าวุ่นวนเวียนวิ่งเหียนหัน
พวกฝรั่งลังกาไล่ฆ่าฟัน สกัดกั้นกลอกกลับไล่จับกุม
พวกผู้หญิงวิ่งบุกเที่ยวซุกซ่อน บ้างซอกนอนหนีไฟอยู่ในหลุม
บ้างหลบตัวกลัวเหลือเอาเสื่อคลุม บ้างมุดคุ่มลงแต่หัวตัวโก้งโค้ง
พวกข้าศึกครึกครื้นยิงปืนใหญ่ ไฟยิ่งไหม้มืดกลุ้มคลุ้มโขมง
จะเหลียวแลไปทางไหนไฟลุกโพลง ติดเรือนโรงโผงผางสว่างไป
เสียงช้างม้าตาร้องออกซ้องแซ่ ฝูงแปร้นแปร๋แซ่สนั่นวิ่งหวั่นไหว

คนยิ่งตื่นครื้นครั่นหนีควันไฟ   ไฟยิ่งไหม้ไปจนรอบขอบกำแพง ฯ
๏ จนพลบค่ำกำลังเพลิงพลั่งพลุ่ง   สว่างรุ่งเรืองโรจน์ช่วงโชติแสง
พวกพหลพลนิกรต่างร้อนแรง   โจนกำแพงลงไปนั่งกำบังไฟ
ฝรั่งยิ่งยิงปืนเสียงครื้นครึก   กระหึมฮึกโห่ลั่นเสียงหวั่นไหว
ฝ่ายห้ามแหนแสนสนมกรมใน   ต่างตื่นไฟในอารมณ์ไม่สมประดี
ร้องโปรดช่วยด้วยเกิดพระทูลกระหม่อม   เพลิงไหม้ล้อมรอบจะวายตายเป็นผี
บ้างเลยหลงวงวิ่งเป็นสิงคลี   มาข้างนี้ไปข้างโน้นตะโกนกัน
บ้างเก็บของทองนากลากไปทิ้ง   ฉวยเชี่ยนวิ่งวางเชี่ยนเปลี่ยนหยิบขัน
บ้างฉวยผ้าคว้าถุงคาดพุงพัน   บ้างยกคันฉ่องกับหวีวิ่งหนีไฟ
ที่พวกมากลากจูงพยุงยุด   อุตตลุดเลี้ยววงเวียนหลงใหล
ที่รักเพื่อนเหมือนชีวิตร่วมจิตใจ   อุตส่าห์ใส่กระเอวอุ้มกอดกุมมือ
ท่านท้าวนางต่างวิ่งล้มกลิ้งเกลือก   อุตส่าห์เสือกไปตามทางครางหือหือ
บ้างงันงกตกใจเห็นไฟฮือ   วิ่งกระพือผ้าหลุดไม่หยุดแล
พวกเจ้าจอมหม่อมคุณตระกูลสูง   บ่าวพยุงอยู่ข้างไม่ห่างแห
บ้างวิ่งวนจนหอบหมอบกระแต   ที่เฒ่าแก่โก้งโค้งลากโครงคราง
ข้าหลวงเหล่าสาวใช้ตื่นไฟวิ่ง   กระตุ้งกระติ้งตาปลกต้อกผาง
มุดใต้ถุนสุนช่องเที่ยวมองทาง   เห็นรางรางลดเลี้ยวเที่ยวเสาะลัด ฯ
๏ สมเด็จท้าวเจ้าพารากาละเวก   กับองค์เอกอัครเรศเกศกษัตริย์
ทั้งห้ามแหนแสนสุรางค์อยู่ปรางค์รัตน์   เมื่อลมพัดเพลิงไหม้มาใกล้วัง
จะหนีออกนอกประตูท่านครูห้าม   รู้ว่ายามเคราะห์ค่อยคิดถอยหลัง
จนค่ำไฟไหม้ครื้นเสียงปืนดัง   อุตส่าห์นั่งนิ่งภาวนามนต์ ฯ
๏ ฝ่ายทิศาปาโมกข์โลกเชษฐ์   อ่านพระเวทวิทยาเป็นห่าฝน
ให้ไฟดับลับตาประชาชน   ต่างมืดมนท์ไม่เห็นทางในกลางคืน
ทั้งโยธาข้าศึกซึ่งฮึกโหม   ถูกฝนโซมเสื้อผ้าไม่ฝ่าฝืน

กลับลงลำกำบั้นลั่นแต่ปืน   ให้คนตื่นแตกพลัดกระจัดกระจาย
จนรุ่งเช้าชาวบุรีต่างหนีเร้น   แลไม่เห็นผู้คนทั้งฝนหาย
ทั้งสองทัพกลับไล่พวกไพร่นาย   ขึ้นตั้งค่ายรายรอบขอบกำแพง ฯ
◎ เจ้าวายุพัฒน์หัสกันเกณฑ์ทหาร   ให้ถือขวานคนละเล่มล้วนเข้มแข็ง
ฟันประตูประหลาดพ้นวพลาดแพลง   จนสิ้นแรงรู้ว่าฤทธิ์วิทยา
เอาไม้ลำทำบันไดไต่ไปพาด   ขึ้นบนพลาดพลัดคมำถลำถลา
บ้างหัวหกตกดิ้นสิ้นชีวา   บ้างแขนขาหักตายเสียหลายคน
บ้างปวดหัวมัวตาให้หน้ามืด   เป็นหอบหืดเห็นวิบัติคิดขัดสน
จึงอุบายถ่ายเททำเล่ห์กล   ให้พวกพลร้องว่าชาวธานี
กองทัพเราเข้ามาล้อมอยู่พร้อมพรั่ง   เปรียบเหมือนขังไก่ไว้มิให้หนี
แม้นผู้ใดใครออกมาหาโดยดี   จะให้มีชื่อเสียงชุบเลี้ยงไว้
เร่งเร็วเถิดเปิดประตูอย่าอยู่ช้า   จะพลอยพากันตายทั้งนายไพร่
จงทำชอบนอบน้อมคิดพร้อมใจ   ก็จะให้เงินทองของดีดี ฯ
◎ ฝ่ายข้าเฝ้าชาวบุรินสิ้นทั้งหลาย   ทั้งไพร่นายรายรักษาทุกหน้าที่
ต่างเยี่ยมมองช่องเสมาร้องพาที   เหวยอ้ายผีพวกฝรั่งเกาะลังกา
ทั้งลวงหลอกยอกย้อนทำซ่อนเงื่อน   เผาบ้านเรือนร้ายกาจนอกศาสนา
หากพระองค์ทรงคิดถึงบิดา   โปรดให้มามิ่งจึงได้มาใกล้กราย
ถ้าหาไม่ไหนน้ำหน้าอ้ายฝรั่ง   จะเห็นวังเวียงราชอย่ามาดหมาย
แต่รบกับทัพเรือก็เหลือตาย   อยู่ที่ปลายแดนด้านชานชลา ฯ
◎ เจ้าหัสกันสั่งให้ไพร่ว่าอ้ายโง่   มึงเหมือนโคคอกขังจะสังขาร์
วิสัยศึกลึกล้ำเป็นธรรมดา   มีปัญญาย่อมจะได้ด้วยง่ายดาย
ผู้ใดเซอะเคอะคะจะเป็นเหยื่อ   เปรียบเหมือนเนื้อทั้งปวงคิดบ่วงหวาย
จงกลับใจไหว้กราบอย่าหยาบคาย   บอกเจ้านายมึงให้รู้ว่ากูนี้
ตามมาทวงดวงเพชรอันเคร่งครัด   พวกมึงรัดจึงได้เข้าเผากรุงศรี

ว่าไม่รู้กูเข้ามารบขานี้ ประเดี๋ยวนี้เล่าก็รู้นิ่งอยู่ไย
ยังเข้าปีกหลีกหลบไม่รบสู้ จะปิดประตูตายหรือถือไฉน
ถ้าแม้นว่ากล้าจริงออกชิงชัย ใครดีได้เห็นกันเป็นมั่นคง ฯ
◎ พวกขุนนางต่างว่าเหวยฝรั่ง พระจอมวังวรนาถเหมือนราชหงส์
จะสู้กาหน้าดำที่ต่ำวงศ์ จะเสียทรงเสียนวลไม่ควรเลย
แล้วก็รู้อยู่ว่ามึงไม่ถึงไหน ไม่เข้าได้ในกำแพงจึงแกล้งเฉย
เขาเกลียดเห็นเป็นว่ากลัวพูดยั่วเย้ย อ้ายลูกเชลยลืมพ่อคิดล่อลวง
อียุพาลาลีที่เป็นแม่ ก็เป็นแต่ตัวเมียเขาเสียขวง
ยังมีหน้าพาฝรั่งสิ้นทั้งปวง มาลามล่วงลอบเข้าเผาพารา ฯ
◎ วายุพัฒน์หัสกันให้ตันจิตต์ ต่างคนคิดคั่งแค้นนั้นแสนสา
จะเข้าไปสังหารผลาญชีวา พิฆาฏฆ่าโคตรมันให้บรรลัย
ก็ต้องมนต์คนปีนมือตีนอ่อน จำจะผ่อนผันแปรคิดแก้ไข
จึงรอรั้งสั่งพหลพลไกล ให้ฆ่าไก่เป็ดแพะแกะโคควาย
เอาเลือดฝาดสาดรอบที่ขอบเขตต์ ทำลายเวทมนต์ไสยให้เสื่อมหาย
แล้วเร่งทัพขับพหลพลนิกาย พื้นทะลายประตูปีนตีนกำแพง
พาดบันไดไต่พะองเข้ายงยุทธ์ พุ่งอาวุธฟาดฟันล้วนขันแข็ง
สับสายโซ่โย้เหนี่ยวด้วยเรี่ยวแรง ชาวเมืองแทงถูกตายเป็นหลายคน
แล้วทิ้งหินศิลาพุ่งอาวุธ อุตลุดรบรับกันสับสน
พวกข้าศึกครึกครื้นยิงปืนกล ข้ามไม่พ้นกำแพงสิ้นแรงปืน
พวกบนป้อมหลอมตะกั่วคั่วทรายสาด น้ำร้อนราดโยธาไม่ฝ่าฝืน
ต่างต่อแย้งแทงพื้นเสียงครั่นครื้น ระดมปืนป้อมทะลายค่ายลังกา
ถูกฝรั่งทั้งปวงตกร่วงหรุบ บ้างตายฟุบตัวตะแคงเสียแข้งขา
ที่เหลือตายผ่ายฝรั่งถอยหลังมา เข้ารักษาค่ายมั่นขยันใจ ฯ

◎ เจ้าวายุพัฒน์หัสกันเห็นกองทัพ จะเคี่ยวขับชาวบุรีก็ไม่ไหว
ให้เล่นที่ต้องจำนั้นนำไป ขุดหินได้แก้วเก็จโคตรเพชร์มา
ทะลายเขาเนาวรัตน์ด้วยขัดแค้น เก็บหัวแหวนเกิดใหม่ได้หนักหนา
ให้กองทัพจับเหล่าชาวพารา ลงเรือล่าเลิกทัพถอยกลับไป ฯ
◎ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าพาราการะเวก หมองเหมือนเมฆมืดมิดบังสุริย์ใส
ต้องถอยถดยศถาเสียข้าไท บ้านเมืองไหม้ไพร่นายล้มตายครัน
เป็นคราวเคราะห์เพราะประมาทจึงพลาดพลั้ง แทบเสียทั้งนิเวศน์ขอบเขตต์ขัณฑ์
หากท่านครูผู้เฒ่าเหมือนเผ่าพันธุ์ ช่วยผันแปรแก้กันไม่อันตราย
จึงตรัสกับมเหษีพี่กับเจ้า มีลูกเต้ามั่นไม่เหมือนเพื่อนทั้งหลาย
เห็นเหลือมือต่อจริงทั้งหญิงชาย พากันหายศูนย์เพลิงละเลิงใจ
จนครั้งนี้มีศัตรูมาดูถูก ไม่เห็นลูกเต้ามีอยู่ที่ไหน
เหมือนลูกยางห่างต้นหลุดหล่นไป ดังมิใช่ลูกเต้าเผ่าพงศ์พันธุ์ ฯ
◎ มเหษีอัญชลีฉลองตอบ เคราะห์ประกอบให้เป็นเหมือนเช่นผัน
เพราะยังเยาว์เบาความไปตามกัน ด้วยผูกพันพิสวาสไม่คลาดคลา
เป็นเหตุเพราะเคราะห์วิบัติให้พลัดพราก ต้องลำบากเบญจเพศทั้งเชษฐา
พอเคราะห์ดีพี่น้องทั้งสองรา จะกลับมาเขตต์ขัณฑ์เป็นมั่นคง
ซึ่งเกิดเข็ญเป็นศึกน้องนึกแน่ เพราะไปแก้พระอภัยเมื่อใหลหลง
ธิดานาถราชโอรสยศยง ช่วยณรงค์รบพุ่งกรุงลังกา
จึงฝรั่งคั่งแค้นมาแทนทด ให้เสียยศเสียศักดิ์เสียหนักหนา
ควรจะใช้ให้ทหารถือสารตรา ไปพูดจาแจ้งกับพระอภัยมณี
ด้วยพวกพ้องของท่านล้วนหลานลูก มาดูถูกรบพุ่งเผากรุงศรี
ให้ทราบความตามวิสัยเป็นไมตรี ดูท่วงทีเธอบ้างจะอย่างไร ฯ
◎ พระเห็นชอบตอบว่าปัญญาน้อง ช่างคิดต้องกันกับพี่จะมีไหน
แล้วอ่าองค์ทรงเครื่องย่างเยื้องไป ออกนั่งในพระโรงรัตน์รัชวาลย์

พร้อมพระวงศ์พงศาพฤฒามาตย์ เสนาชาติหมอบเมี้ยงเคียงขนาน
สั่งเสนาอาลักษณ์พนักงาน ให้แต่งสารตามเรื่องเมืองลังกา
ไปถึงท้าวเจ้าผลึกลงหมึกเขียน ไม่ผิดเพี้ยนเพริศพรายลายเลขา
แล้วใส่กล่องทองคำประจำตรา ให้เสนารับถือหนังสือไป ฯ
๏ ผู้รับสั่งบังคมด้วยโสมนัส มาเร่งรัดจัดกันเสียงหวั่นไหว
เอาเรือรองสองลำล่องน้ำไป รีบใช้ใบร่ำมาในสาคร ฯ

ตอนที่ ๕๕

มังคลาจับนางสุวรรณมาลีและท้าวทศวงศ์

๏ ฝ่ายฝรั่งลังกาพวกล่าทัพ ได้สินทรัพย์สุโขสโมสร
ข้ามมหาสาคโรชโลทร เข้านครเขตต์ฝั่งข้างลังกา
ขึ้นเมืองใหม่ไปเฝ้าเจ้าสิงหพ ทูลยุบลบังคมก้มเกศา
ถวายเพ็ชร์เตร็จตรัดให้ทัศนา พระมังคลาทราบสิ้นก็ยินดี
ดูดวงเพ็ชร์เก็จแก้วแวววาว แจ่มกระจ่างพร่างพรายเป็นหลายสี
กลัวจะอื้อถึงพระชนนี ให้มนตรีลอบไปฝังไว้ลังกา
ห้ามมิให้ใครพูดถึงโคตรเพ็ชร์ หัวจะเด็ดขาดลงทั้งวงศา
พวกหญิงชายนายไพร่ที่ได้มา ชาวเมืองการะเวกนั้นเจ็ดพันคน
ใช้สีข้าวเช้าค่ำต้องตรำตราก ตำดินตากตักน้ำทำถนน
เวลารุ่งหุงข้าวเลี้ยงชาวพล ใช้แบกขนฉุดลากเหนื่อยยากครัน ฯ
๏ ฝ่ายมนตรีที่ตัวไปรคถือโคตรเพ็ชร์ พาแก้วเก็จไปถึงวังนรังสรรค์
ลอบฝังแก้วแล้วออกมาเวลานั้น แผ่นดินลั่นครั่นครึกสะทึกสะท้อน
ตลอดทั้งวังเวียงเพียงจะคว่ำ อึงเต็งน้ำเป็นละลอกกระฉอกกระฉ่อน
ตึกเรือนโรงโงงเงงโคลงเคลงคลอน สะท้านสะท้อนทั่วทั้งเกาะลังกา

ดูต้นไม้ไกวกวัดสบัดโบก　ชะเยื้อนโยกชะย่อนทุกต้นรุกขา
ฝูงนกหกตกใจบินไปมา　ช้างม้าล้มลุกคะคุกคลาน
ทะเลลึกครึกครื้นเป็นคลื่นคลั่ง　กระทบฝั่งฟูมฟาดเสียงฉาดฉาน
ชายหญิงยืนขึ้นก็ล้มต้องก้มคลาน　ต่างเซซานซวนทรงไม่ตรงกาย
ถึงสามวันนั้นจึงสิ้นแผ่นดินไหว　เป็นควันไฟมืดมนท์อยู่จนสาย
ต่างสงสัยไม่รู้ที่จะดีร้าย　ทั้งหญิงชายโจทก์กันจำนรรจา ฯ
◎ นางละเวงเกรงครึกนึกประหลาด　ไปหาบาทหลวงถามความกังขา
เหตุไฉนไหวทั้งเกาะลังกา　มีตำรารู้บ้างหรืออย่างไร ฯ
◎ ฝ่ายฝรั่งสังฆราชไม่อาจบอก　พูดนอกคอกเคลือบแฝงแถลงไข
เหตุเพราะผัวตัวจะมาเหมือนอาลัย　ดินจึงไหวให้วิบัติอัศจรรย์
สักหน่อยหนึ่งมึงจะท้องกระบองเหยาะ　น่าหัวเราะรักผัวตัวขยัน
แกล้งพูดพร่ำทำนายนางอายครัน　ต้องฝืนฝันพักตราเมิดพาที
เจ้าคุณเผ้าเย้ายั่วผัวที่ไหน　เอาอะไรมาว่าน่าบัดสี
คิดขายหน้าตาพระจะรู้ดี　กลับไปที่ราชฐานรำคาญครัน
คิดถึงลางนางนึกเกรงศึกใหญ่　จะรบพุ่งกรุงไกรไอศวรรย์
เรียกรำภานางยุพาสุลาลีวัน　มาเคียงบรรจถรณ์นางที่ข้างใน
แล้วตรัสถามสามนางว่าลางเกิด　จะประเสริฐหรือว่าเห็นเป็นไฉน
นางยุพาว่าสำหรับกัปประลัย　คือลมไฟดินน้ำเป็นสำคัญ
ธาตุทั้งสี่นี้สุภาพเรียบราบรื่น　จะชุ่มชื่นชูใจทั้งไอศวรรย์
แม้ธาตุสี่นี้วิบัติอัศจรรย์　จะมีอันตรายทั่วทุกตัวคน
ซึ่งดินไหวในตำราไม่ผาสุก　จะเกิดยุคยุทธนาโกลาหล
ข้าจับยามตามตำราจลาจล　ตั้งแต่ต้นปีเกาะเป็นเคราะห์ครัน ฯ
◎ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวัณฬาราช　ฟังคำคาดหวาดวิโยคยิ่งโศกศัลย์
จึงตรัสว่าถ้าจะเป็นเหมือนเช่นนั้น　จะแก้กันได้บ้างหรืออย่างไร ฯ

◎ นางยุพาว่าสำหรับระงับเหตุ ภูมิเทศผันแปรจะแก้ไข
ให้ไพร่ฟ้าข้าเฝ้าทั้งท้าวไท ตั้งอยู่ในศีลสัตย์สวัสดี
ทั้งบวงสรวงดวงชาตาสุรารักษ์ ซึ่งพิทักษ์ทวาทศราศี
ปลูกศาลรอบขอบจังหวัดตั้งบัตรพลี คนกาลีลอยสะเดาะเคราะห์บูริน
ตัดโลโภโมหะละเมียผัว กินแต่ถั่วผักงารักษาศีล
ไหว้ลมไฟไหว้ชลาไหว้ฟ้าดิน ถ้วนปีหนึ่งจึงจะสิ้นมลทินภัย ฯ

◎ นางวัณพาว่าสำหรับบังคับขาด ประชาราษฎร์หรือมันจะละวิสัย
ต้องถือศีลกินบวชนั้นรวดไป เห็นไม่ได้ดังตำราทั้งธานี
จะเกิดเข็ญเป็นทุกข์ถึงลูกหลาน ไปตรวจด่านการบำรุงชาวกรุงศรี
กลัวจะทำลำเหลือจะเชื่อดี ไปเที่ยวตีเมืองเขาด้วยเยาว์ความ
ถึงชะนะก็ไม่สิ้นอรินราช พยาบาทเบียดเบียนเป็นเสี้ยนหนาม
ต้องหนักจิตต์คิดอ่านการสงคราม แม่มีความเกลียดเหลือด้วยเบื่อใจ
อันลูกเราเยาว์อยู่ไม่รู้ทุกข์ จะอาจอุกทำเข็ญเป็นไฉน
จะร้ายดีมิได้รู้ด้วยอยู่ไกล หรือจะให้หามาเสียธานี ฯ

◎ นางรำภาว่าวิสัยไตรดายุค ย่อมเป็นศึกแล้วเป็นสุขทุกกรุงศรี
เมื่อถึงคราวชาวบูรินอยู่กินดี ก็ไม่มียุคเข็ญย่อมเว้นวาย
เมื่อถึงคราวชาวนครจะร้อนนั้น จะป้องกันฉันใดก็ไม่หาย
ไม่ถึงกรรมทำอย่างไรก็ไม่ตาย ถ้าถึงกรรมทำลายต้องวายปราณ
อันพระหน่อวรนาถชาติกษัตริย์ รู้จักจัดเกลี้ยกล่อมซ้อมทหาร
เลี้ยงคนดีมีปัญญาวิชาชาญ คิดทำการต้องที่ผู้มีบุญ
เมื่อเกิดเข็ญเช่นนี้ก็มีศึกเสือ ช่วยส่งเกลือข้าวกินดินกระสุน
เที่ยวตรวจตราธานีนั้นมีคุณ ด้วยแรกรุ่นรู้รอบเห็นชอบกล
ให้อยู่วังดังสตรีแม้มีศึก ที่ตื้นลึกไม่สันทัดจะขัดสน
เสด็จไปได้สังเกตเขตตำบล ที่ชุมพลกลศึกได้ฝึกปรือ

จะหนีทุกข์ยุคเข็ญเหมือนเช่นว่า อยู่ใต้ฟ้าหนีฝนจะพ้นหรือ
แม้เมืองใดใช้คนดีมีฝีมือ จะเลื่องชื่อลือเลิศประเสริฐชาย
ชาวชมพูบุรินสิ้นทั้งนั้น จะขยั้นอยู่ไม่อาจประมาทหมาย
จงโปรดให้ไปตามความสบาย เธอเป็นชายใช่สตรีจะมีภัย ฯ
◎ นางฟังคำรำภาบัญชาตอบ เจ้าว่าชอบเชิงความตามวิสัย
แต่ยังเยาว์เราจะทำคำสอนไป ช่วยเตือนใจไว้มั่งพอรั้งรา
แล้วเขียนคำกำหนดทศพิธ ใส่กล่องแก้วแล้วปิดผนึกฝา
ให้ม้าใช้ได้รับสั่งขึ้นหลังม้า ออกจากวังลังกาเข้าป่าไป ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระมังคลานราราช ออกอำมาตย์พร้อมสิ้นเมื่อดินไหว
เป็นควันคลุ้มกลุ้มชลานภาลัย ลูกคลื่นใหญ่อย่างจะเททะเลวด
เรือกำปั่นพันถ้วนเชือกพวนขาด ขึ้นค้างหาดฟาดฝั่งหลังถนน
น้ำท่วมทั้งวังใหม่นายไพร่พล ขึ้นอยู่บนเนินเขาอดข้าวปลา
ถึงสามวันครั้นหายฝ่ายฝรั่ง กลับลงตั้งอยู่ในค่ายทั้งซ้ายขวา
ต้องซ่อมลำกำปั่นดอกหมันยา พระมังคลาตอบสั่งโหรทั้งนั้น
ให้ทำนายทายทีความดีไว้ ให้ชื่นใจไพร่พหลพลขันธ์
แล้วให้หามาประชุมชุมนุมกัน ให้โหรนั้นทายดาวจะอย่างไร ฯ
◎ พวกโหราว่าเพ็ชร์แก้วเก็จเอก จากการะเวกมาถึงถิ่นแผ่นดินไหว
จะลือชาปรากฏพระยศไกร ได้เป็นใหญ่ยอดกษัตริย์ในปัถพี
ทั้งดินฟ้าสาครกระฉ่อนช่วย ร้องอำนวยพรเพิ่มเฉลิมศรี
แม้ขัดเคืองเมืองไหนยกไปตี ก็จะมีชัยสิ้นทั้งดินแดน
ด้วยเดชะพระมหาอานุภาพ จะได้ปราบเมืองอื่นนับหมื่นแสน
บรรดาท้าวเจ้าประเทศทุกเขตต์แคว้น จะพึ่งแผ่นดินฝรั่งกรุงลังกา ฯ
◎ พระทรงฟังรางวัลให้โหรเฒ่า พวกข้าเฝ้าพลขันธ์ต่างหรรษา
พอผู้ถือหนังสือสารพระมารดา มาวันทาถวายองค์พระทรงยศ

พระยินดีคดีสารอ่านอักษร ว่าอวยพรลูกยาให้ปรากฏ
ด้วยบิตุรงค์ทรงธรรม์สวรรคต มีโอรสรักเหมือนใจนัยนา
อนึ่งหลานหว่านเครือเชื้อกษัตริย์ เหมือนกรหัตถ์อยู่กับกายทั้งซ้ายขวา
แต่เจ้าไปไกลสถานใจมารดา ให้คิดปรารมภ์ร้อนไม่หย่อนเย็น
ประการหนึ่งซึ่งสุธาลังกาไหว เป็นกลางใหญ่ไพร่เมืองจะเคืองเข็ญ
แม่คิดไปใจหายไม่วายเว้น ด้วยพ่อเป็นปิ่นจังหวัดปัถพี
ทั้งโภไคยไอศูรย์พร้อมมูลหมด พระเกียรติยศเฟื่องฟุ้งทั้งกรุงศรี
สงวนศักดิ์รักษาแต่ธานี อย่าคิดตีบ้านเมืองให้เคืองกัน
ประเพณีที่อุดมบรมจักร บำรุงรักษ์ราชย์ยิ่มไอศวรรย์
เสวยสุขทุกเวลาทิวาวัน เพราะทรงธรรม์ทศพิธวิสดาร
ประการหนึ่งซึ่งรักษาเมตตาตั้ง ให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทุกสถาน
ใครยากเย็นเข็ญใจจงให้ทาน อภิบาลบำรุงทั้งกรุงไกร
หนึ่งคู่ครองของเขามีเจ้าของ อย่าได้ปองเป็นมิตรพิสมัย
หนึ่งสมบัติพัสดุของผู้ใด อย่าอยากได้ไปเอาของเขามา
ประการหนึ่งซึ่งคำจะดำรัส ดำรงสัตย์ซื่อสุทธิ์ไม่มุสา
หนึ่งผู้ผิดมิตรญาติและอาตมา จงตรึกตราตัดสินความตามสัจจัง
อนึ่งบทกฎหมายอย่าคลายเคลื่อน อย่าลดเลื่อนละอย่างแต่ปางหลัง
หนึ่งใครนำคำเสนออย่าเพ่อฟัง เห็นจริงจังจึ่งค่อยตรัสตามสัตย์ธรรม์
หนึ่งเอ็นดูผู้ที่มีความชอบ รางวัลตอบตามวิสัยเจ้าไอศวรรย์
หนึ่งเลี้ยงเหล่าสาวสุรางค์นางกำนัล เป็นสัตย์ธรรม์เที่ยงธรรมอย่าลำเอียง
หนึ่งอย่าคิดฤษยาพยาบาท อย่างมุ่งมาดหมายถวิลรูปกลิ่นเสียง
คนสอพลอทรลักษณ์อย่ารักเลี้ยง ให้แท้เที่ยงทางธรรมจึ่งจำเริญ
รักษายศอตส่าห์ทรงดำรงจิตต์ เทวฤทธิ์ทุกชั้นจะสรรเสริญ
อย่าถือผิดคิดอ่านทำการเกิน อย่าละเมิดหมิ่นอ่านคำมารดร ฯ

๏ พระฟังจบนบนอบเห็นชอบสิ้น ให้ถือศิลสัตย์ธรรม์รำพันสอน
แต่ได้ใช้ให้หลานไปราญรอน คืนแก้วก้อนเก็จมาไว้ธานี
ต้องคิดอ่านการศึกฝึกทหาร คอยรอนราญรบพุ่งกันกรุงศรี
แล้วพับสารมารดาไม่พาที เก็บซ่อนไว้ในที่ศรีไสยา
ทุกเช้าเย็นพระไปเล่นท้องสนาม หัดสงครามครึกครื้นยิงปืนผา
คอยรอรั้งฟังความสามพารา แต่งลูกค้าคอยเหตุทุกเขตคัน ฯ
๏ ฝ่ายเสนาการะเวกที่ถือสาร ไปประมาณเดือนเศษถึงเขตขัณฑ์
ขึ้นเมืองผลึกตึกสำหรับรับแขกนั้น พอพบกันกับพวกพระหัสชัย
รีบพาเข้าเฝ้าพระหน่อวรนาถ ทูลเรื่องราชการแจ้งแถลงไข
พระทรงฟังคั่งแค้นแน่นพระทัย รีบเข้าไปทูลยุบลพระชนนี ฯ
๏ ฝ่ายนงลักษณ์อัคเรศเกศกษัตริย์ ฟังพระหัสชัยฉลองพลอยหมองศรี
ออกข้างหน้าข้าบาทราชเสนี หมู่มนตรีกราบก้มบังคมคัล
สั่งให้อ่านสารว่าเจ้าการะเวก เสวยเอกฉัตรชัยไอศวรรย์
บังคมองค์ทรงยศทศธรรม์ ซึ่งร่วมสุวรรณจังหวัดบัถพี
หวังเฉลิมเพิ่มพูลประยูรยศ ให้ปรากฏเกียรติบำรุงชาวกรุงศรี
สองเวียงชัยไพร่ฟ้าประชาชี ได้เป็นที่ชุ่มชื่นทุกคืนวัน
ฝ่ายฝรั่งลังกาวัณพาราช มีหน่อนาถเนื้อไขเจ้าไอศวรรย์
ให้นัดดาวายุพัฒน์หัสกัน คุมกำปั่นใหญ่น้อยหกร้อยลำ
ไปพาราเห็นว่าหลานเบิดด่านรับ ด้วยใจนับถือว่าจะอุปถัมภ์
ครั้นเข้าได้ในบุรีได้ทีทำ ทะลายกำแพงเข้าเผาพารา
ครั้นเพลิงไหม้ไล่ฆ่าประชาราษฎร์ ตายวินาศนับหมื่นถูกปืนผา
เข้าล้อมวังพังทวารพาลพูดจา ว่าธิดาลักเพชรแก้วเก็จไว้
ครั้นข้าเฝ้าชาวบุรีตอบดื้อดั้ง พวกฝรั่งรบต้านทานไม่ไหว
ไปขุดเขาเอาเพชรแก้วเก็จไป จับพวกไพร่หญิงชายไปหลายพัน

เพราะนับถือซื่อตรงเหมือนพงศ์เผ่า
จึงได้เผาเมืองฆ่าคนอาสัญ
ดูกิริยาวายุพัฒน์หัสกัน
เหมือนผูกพันพยาบาทราชธิดา
จะขัดเคืองเรื่องไรก็ไม่รู้
ด้วยไปอยู่กับสมเด็จพระเชษฐา
ครั้นกลับยังธานีไพร่มา
ยกโทษผิดธิดายุพาพาล
ฝ่ายฝรั่งลังกาพาราผลึก
ก็เสร็จศึกสืบวงศ์ดำรงสถาน
แต่ข้าน้อยพลอยรับอัประมาณ
ขอประทานทูลถามตามสงกา
แม้แก้วเก็จเพ็ชร์เขาชาวสิงหฬ
เสาวคนธ์ลอบลักผิดหนักหนา
พระทราบเหตุเภทผลแต่ต้นมา
โปรดบัญชาทูลแถลงให้แจ้งใจ ฯ
◎ พอจบสารสุมาลีดีอุระ
น้อยหรือชะเคลือบแฝงแถลงไข
แม่น้องเยาว์เสาวคนธ์ขอเพ็ชร์ไป
เราก็ได้รู้เห็นเป็นพะยาน
กลับพาโลโกหกว่าฉกลัก
ไม่รู้จักชาติเชื้อมันเหลือหลาน
ช่างเหมือนแม่แต่ละคนพ้นประมาณ
สันดานพาลพวกฝรั่งน่าชังครัน
แล้วตรัสกับเสนาชาวการะเวก
มันโหยกเหยกหยาบช้าจะอาสัญ
ขอรั้งรอพอให้องค์พระทรงธรรม์
มาเชตต์คันคงจะแค้นแทนธิดา
ด้วยรู้เห็นเป็นพะยานพระผ่านเกล้า
มิได้เข้าด้วยฝรั่งอย่ากังขา
คงแก้แค้นแทนพระอนุชา
ได้วุ่นทั้งลังกาไม่ช้าที ฯ
◎ พระหัสชัยให้แสนแค้นฝรั่ง
ถวายบังคมพระมเหสี
มันฮึกนักจักลาไปธานี
ยกไปตีตัดศีร์ษะเสียบประจาน ฯ
◎ นางพึ่งลาอาลัยใจจะขาด
ด้วยห่อนาถเปลี่ยวองค์นำส่งสาร
สอนพลางนางกษัตริย์ก็ทัดทาน
พ่อพึ่งมารดาว่าอย่าเพ่อรบ
แม่จะให้ไปเชิญเสด็จกลับ
ทั้งกองทัพพระเจ้าอาว์มาบรรจบ
ทั้งลูกยามาด้วยช่วยสมทบ
เข้ารุมรบไพรีให้มีชัย ฯ
◎ พระนบนอบตอบว่าพวกฝรั่ง
แต่ลูกยังเยาว์อยู่ยังสู้ได้
ถึงมันมากหยากเยื่อลูกเชื้อไฟ
จะผลาญให้สิ้นทั้งเกาะลังกา ฯ

◎ นางฟังคำซ้ำห้ามทรามสวาท　อย่างอาจองค์เดียวเปลี่ยวหนักหนา
เมื่อหักหาญราญรอนแต่ก่อนมา　พระพี่ยาอยู่ด้วยได้ช่วยกัน
อย่าดูถูกลูกรักจงหนักหน่วง　จะเสียท่วงที่พาคนอาสัญ
ซึ่งลูกรักจักไปกรุงไกรนั้น　สองทรงธรรม์คงละห้อยน้อยพระทัย
แม่จะทำคำสารส่งไปด้วย　เจ้าจงช่วยชี้แจงแถลงไข
แล้วแต่งสารอ่านสอบชอบพระทัย　ใส่กล่องให้ผู้ถือหนังสือมา ฯ
◎ หน่อกษัตริย์หัสชัยกลับไปห้อง　เห็นหน้าสองน้องน้อยละห้อยหา
สะอื้นอัดตรัสสั่งทั้งน้ำตา　พี่จะลาไปแล้วแก้วกลอยใจ
พอขาดคำกล้ำกลืนสะอื้นอก　น้ำตาตกซกโซมชะโลมไหล
สร้อยสุวรรณจันทร์สุดาเหลืออาลัย　พระชลนัยน์ไหลหลั่งลงพรั่งพราย
ต่างนอบนบซบพักตร์กับตักพี่　กราบลงที่บาทาเกศาสยาย
พระสวมสอดกอดน้องประคองกาย　สั่งสารสายสุดสวาทจะคลาดคลา
พระกรเกยเชยโฉมค่อยโลมลูบ　ประจงจูบแก้มซ้ายแล้วย้ายขวา
นางตามใจไม่ขัดพระอัชฌา　สะอื้นอ้อนวอนว่าด้วยอาลัย
น้องไม่มีที่เห็นด้วยเป็นหญิง　อย่าทอดทิ้งน้องรักให้ตักษัย
กลัวแต่จะละเลยเชือนเฉยไป　สักเมื่อไรจะได้มาเห็นหน้าน้อง ฯ
◎ พระว่าพี่นี้ถึงไปก็ใจอยู่　มิได้รู้เริดร้างอย่าหมางหมอง
แม่โฉมงามทรามสงวนนวลละออง　ทั้งสองน้องครองององค์ให้จงดี
เสร็จธุระจะมาไม่ช้านัก　ไม่ลืมรักพักตร์น้องอย่าหมองศรี
มิเหมือนหมายสายสวาทแล้วชาตินี้　พี่ไม่มีเมียแล้วนะแก้วตา
เป็นสัจจังหวังใจอยู่ในน้อง　แม่เหมือนสองนัยเนตรของเชษฐา
ทั้งสองนางต่างสะอื้นกลืนน้ำตา　พระโลมลาลุกขยับแล้วกลับยั้ง
สะท้อนถอนฤทัยอาลัยน้อง　กรประคองกอดจูบโฉมลูบหลัง
อาลัยรักหนักหน่วงเพียงทรวงพัง　เฝ้ารอรั้งสั่งสวาทไม่คลาดคลา

แล้วแข็งขืนกลืนกล้ำด้วยจำจาก ออกนอกฉากแล้วก็ยังเหลียวหลังหา
ขืนแข็งใจไปเข้าเฝ้ามารดา ชุลีลาแล้วสะท้อนถอนฤทัย ฯ

๏ นางกษัตริย์อัดอั้นกลั้นสอื้น น้ำเนตรรื้นนองตกซกซกไหล
กรรแสงร่ำพร่ำว่าด้วยอาลัย เจ้าจะไปจากแม่จะแลลับ
โอ้อกเอ๋ยเคยเห็นอยู่เย็นเช้า เมื่อไรเจ้าสายใจจะได้กลับ
ต้องแคล้วคลาดวาสนาแม่อาภัพ จะนั่งนับวันคอยแก้วกลอยใจ
พระบิดามาถึงจึงจะเสร็จ เชิญเสด็จลับเชิญให้เย็นใส
พ่อไปดีศรีสวัสดิ์กำจัดภัย ความเจ็บไข้คลาดแคล้วอย่าแผ้วพาน ฯ

๏ พระรับพรอ่อนเกล้าลงเคารพ กรรแสงซบพักตราน่าสงสาร
สอื้นอั้นตันใจอาลัยลาญ เป็นช้านานจึงว่าเคราะห์จำเพาะเป็น
มาพึ่งพาฝ่าละอองสองกษัตริย์ เกิดวิบัติบ้านเมืองขุ่นเคืองเข็ญ
ไปปราบยุคทุกข์ร้อนค่อยหย่อนเย็น จะมาเป็นเกือกทองรองธุลี
ถึงตัวไปใจลูกยังผูกคิด เคยสนิทนุชน้องทั้งสองศรี
ต้องจำพรากจากยุคลพระชนนี อย่าขุ่นขึ้งกริ้วโกรธจงโปรดปราน
แล้วกราบลามาลงเรือกำปั่น ออกพร้อมกันกับเรือถือหนังสือสาร
เป็นสามลำน้ำขึ้นรื่นสำราญ เหล่าทหารขานโห่ก้องโกลา
พอลมดีคลี่ใบขึ้นใส่รอก ต่างแล่นออกอาคเนย์หมายเวหา
พระเหลียวกลับลับอ่าวเปล่าวิญญา ให้ห่วงหน้าห่วงหลังเป็นกังวล ฯ

๏ เวลาค่ำน้ำพราวดาวสว่าง จันทร์กระจ่างแจ่มฟ้าเวหาหน
พระหัสชัยไม่เป็นสุขแสนทุกข์ทน ขึ้นนั่งบนบาหลีที่บัลลังก์
ระทวยองค์ลงเอกเขนกเขนย พระกรเกยพระนลาฏสวาทหวัง
คิดถึงคู่อยู่เขตต์นิเวศน์วัง ได้เคยนั่งแนบน้องประคองเคียง
เคยคิดบอกดอกสร้อยกลอยสวาท ประสานพาทย์พิณเพราะเสนาะเสียง
เคยฟังน้องร้องลำนำฉ่ำสำเนียง วิเวกเพียงพิณเพลงวังเวงใจ

โอ้ยามนี้มาในลำเรือกำปั่น พึ่งแต่คลื่นครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว
จะแลเหลียวเปลี่ยวสุดสมุทรไท ทั้งเปลี่ยวใจเปล่าตาในสาคร
เคยหอมชื่นรื่นรินกลิ่นกุหลาบ มาเหม็นสาบฝูงปลาเหราสลอน
เคยไสยาสน์อาสน์สุวรรณจันทน์ขจร มาจำนอนน้ำค้างพรมพร่างพราว
โอ้ยามเช่นนี้เจ้าพี่เอ๋ย ได้ชมเชยโฉมฉายจะหายหนาว
จะอุ้มแอบแนบทรวงชมดวงดาว จะหอมราวรสสุคนธ์สุมณฑา
จนเคลิ้มองค์หลงชมมหาดเล็ก แอบอุ้มเด็กดังหนึ่งมิตรขนิษฐา
ดูดาวเด่นเด่นด้วยกันแม่จันทร์สุดา เลียดหน้าสาสุดชิดจุมพิตพักตร์
เพ่งพินิจผิดน้องเสียงร้องเอะ ก็ปะเคะตกพระแท่นจนแขนหัก
สาแก่ใจให้กูหลงว่านงลักษณ์ แล้วเมินพักตร์ผินผันเข้าบรรทม
เหนื่องน้องสองสุดาเจ้าจาเอ๋ย เมื่อไรเลยจะได้ชิดสนิทสนม
เสน่หาอาวรณ์ร้อนอารมณ์ จะบรรทมมิใคร่หลับทุกข์ทับทรวง
จนเดือนดับลับทิวเข้ากลีบเมฆ แสนวิเวกว้าเหว่ทะเลหลวง
พระสุริยงส่งแสงขึ้นแดงดวง ยิ่งเศร้าทรวงโศกสะอื้นฝืนวิญญา ฯ
◎ เห็นร่มรื่นขึ้นไปนั่งบัลลังก์อาสน์ พร้อมมหาดเล็กถวายเครื่องซ้ายขวา
พระผันแปรแลชมยมนา ดูฝูงปลาแปลกอย่างต่างต่างกัน
บ้างกลับกลายกายเป็นเช่นฉนาก มีปีกปากคางคอเหมือนอรหัน
หางเป็นปลาหน้าเป็นลิงลอยยิงฟัน บ้างหน้ามันเหมือนวัวตัวเหมือนงู
บางตัวเป็นเช่นหอยผุดลอยร่ ปากเหมือนหมีซี่ฟันมันเหมือนหนู
บ้างน่ากลัวตัวเป็นเหมือนเช่นปู หน้าเหมือนจีนกินหมูหางหนูยาว
ฝูงหญิงชายผ้ายเงือกขึ้นเกลือกกลอก ตามระลอกได้คู่เป็นชู้สาว
บ้างตัวปลาหน้าเป็นเนื้อเป็นเสือดาว กระกริวกราวเต่าผาหน้าเป็นคน
พระเพลินชมยมนาสาครเรศ หลายประเภทพวกสัตว์ปฏิสนธิ์
มังกรกระโห้โลมาในสาชล บ้างผุดพ่นฟองฟุ้งขึ้นพลุ่งโพลง

จรเข้เหราหน้าต่างต่าง มีเขากางเกะกะนั้นตะโขง
ปลาวาฬใหญ่ไล่กระเพื่อมแลเลื่อมโล้ง ครีบกระโดงดูเป็นพืดยาวยืดครัน
ยิงปืนใหญ่ไฟฟุ่มตึงตูมซ้ำ มันจมน้ำวนเวียนวงเหียนหัน
ต้องคิดวดจนเวลาลงสายัณห์ จึงกำปั่นออกไปพ้นที่วดปลา
รีบใช้ใบไปตามคลื่นทุกคืนค่ำ เห็นแต่น้ำในทะเลกับเวหา
ไม่คลาดเคลื่อนเดือนครึ่งตะบึงมา ถึงกรุงการะเวกเข้าอ่าวบูรี
เห็นรอยไฟไหม้รอบขอบจังหวัด หน่อกษัตริย์ขัดพระทัยให้หมองศรี
เข้าทอดท่าหน้าวังทั้งมนตรี ไปเฝ้าที่พระโรงรัตน์ชัชวาลย์ ฯ
๏ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าเมืองอันเรืองยศ เห็นโอรสกับอำมาตย์ถือราชสาร
สั่งเสนาอาลักษณ์พนักงาน ให้คลี่สารอ่านตามเนื้อความมี
ในสารองค์อัคเรศเกศกษัตริย์ เจริญสวัสดิ์ถึงพระน้องทั้งสองศรี
ด้วยองค์พระชนกชนนี จอมบุรีรัตนานิคาลัย
พระเชษฐาพาพระวงศ์ไปปลงศพ ตามโบราณผ่านพิภพสพสมัย
ปีมะแมเดือนเจ็ดเสด็จไป ยังมิได้กลับมาถึงธานี
ซึ่งพระองค์ส่งสารแจ้งการศึก ฝรั่งฮึกหักเข้าเผากรุงศรี
แล้วจ้วงจาบหยาบช้าพาลพาที ว่าบุตรีลักเพชรแก้วเก็จมา
มันโกหกยกโทษเพราะโกรธแค้น เหมือนตัดแผ่นดินขาดนอกศาสนา
ซึ่งแก้วเก็จเพชรนั้นนางวัณพา ให้ธิดาก็ได้รู้อยู่ด้วยกัน
พระรับเคราะห์เพราะเรื่องเมืองผลึก จึงเกิดศึกพาเหตุถึงเขตขัณฑ์
ฝ่ายยุดาวายุพัฒน์หัสกัน ล้วนพงศ์พันธุ์ภัคดาชลาลาม
เป็นธุระผู้บำรุงกรุงผลึก จะปราบศึกเสี้ยให้เตียนที่เสี้ยนหนาม
ไม่ควรเคืองเมืองพระองค์ต้องสงคราม จึงต้องตามยุติธรรม์พันธมิตร
อันทรงเดชเชษฐานราราช ย่อมเชื้อชาติบุรุษสุจริต
ถึงลูกหลานว่านเครือที่เชื้อชิด ใครทำผิดผู้นั้นคงบรรลัย

ขององค์พระอนุชาอย่าปรารภ มิได้คบคนคิดผิดวิสัย
จงรั้งรอพอให้พระภูวนัย มาเมื่อไรไพรินสิ้นชีวัน
อันเมืองผลึกกับพาราการะเวก จะร่วมเอกฉัตรชัยไอศวรรย์
จนสุดสิ้นดินฟ้าทั้งสามัญ โดยทรงธรรม์ทศพิธสนิทใน ฯ
◎ พอจบสารอ่านสิ้นพระปิ่นปัก ตรัสชมอัครชายาจะหาไหน
ช่างตอบสารหวานฉ่ำทุกคำไป สมเป็นใหญ่ยอดสตรีเธอดีจริง
แต่วเคืองขัดหัสชัยมาไยเล่า ไปเกิดเจ้าจงไปเที่ยวเกี้ยวผู้หญิง
ไม่ระวังทั้งปวงจะช่วงชิง ธุระสิ่งไรหรือมาถึงธานี ฯ
◎ พระหัสชัยได้สดับอภิวาท เชิงฉลาดทูลฉลองด้วยหมองศรี
ซึ่งข้าคิดผิดพลั้งไปทั้งนี้ ก็ควรที่ถึงตายวายชีวัน
ประทานโทษโปรดเกล้าด้วยเบาจิตต์ มิได้คิดเห็นเหตุข้างเขตต์ขัณฑ์
ซึ่งน้อยหน้าวายุพัฒน์หัสกัน กระหม่อมฉันจะขอต่อสงคราม
ไปกำจัดศัตรูที่ดูหมิ่น ให้สูญสิ้นสัตว์บาปที่หยาบหยาม
แต่ยังเยาว์เล่าก็ทราบเคยปราบปราม มันลวนลามแล้วก็ไม่ไว้ชีวี ฯ
◎ พระพี่งบุตรสุดสวาทองอาจศึก จึงตรองตรึกตรัสว่าพระมเหสี
ได้ตอบความตามสารการไมตรี ก็ต้องที่อยู่ทุกข้อควรรอฟัง
ถ้าแม้นพระอภัยมิไปรบ จะเกลื่อนกลบกลับกลายเมื่อภายหลัง
เราจึงขับทัพพหลข้ามวลวัง ไปฉุยฆ่าฝรั่งให้แหลกลาญ
นี่ลูกเต้าเขาผิดคิดถึงพ่อ จึงรั้งรอบอกกล่าวไม่ร้าวฉาน
คำโบราณท่านว่าช้าเป็นการ ถึงจะนานก็เป็นคุณอย่าวุ่นวาย
วิสัยศึกตรึกตรองจึงต้องที่ ยกไปตีก็ให้ได้ดังใจหมาย
แม้นยับย่อยถอยกลับก็อับอาย ยิ่งซ้ำร้ายขายหน้าประชาชน
ให้เรือใช้ไปฟังกำลังศึก รู้ตื้นลึกแล้วมาแจ้งแห่งนุสนธิ์
คอยรอรั้งฟังข่าวฝึกชาวพล ให้รู้กลการอาวุธยุทธนา ฯ

◎ พระหัสชัยได้ฟังตรัสสั่งสอน ชุลีกรอภิวันท์ด้วยหรรษา
ออกมานั่งสั่งอำมาตย์มาตยา จัดเสนาตัวดีได้สี่นาย
ให้คุมเรือเกลือข้าวสารน้ำตาลพร้อม ทำแปลงปลอมไปลังกาเที่ยวค้าขาย
กองตระเวนเกณฑ์ให้ใช้ใบราย ฟังแยบคายสืบเหตุทุกเขตคัน
ตรงหน้าวังตั้งค่ายเป็นหลายด้าน นายทหารหัดพหลพลขันธ์
ทั้งทัพเรือเหนือใต้หนีไม่ได้กัน เข้าโรมรันรับรองดูว่องไว ฯ
◎ ฝ่ายโฉมยงองค์มิ่งมเหสี สุมาลีเศร้าหมองไม่ผ่องใส
ให้กองทะเลเสนารีบคลาไคล ไปกรุงไกรรัตนาเชิญสามี
แล้วแต่งสารลานทองของสิบอย่าง ไปถึงนางวัณพามารศรี
เลือกสรรค์ใส่ในหีบแล้วติบดี ให้เสนีนายทหารถือสารไป
ถึงฟากฝั่งลังกามหรณพ เห็นเรือรบรายเรียงเคียงไสว
พวกกองทัพจับถามรู้ความใน คุมขึ้นไปเฝ้าพระมังคลา ฯ
◎ ฝ่ายเอกองค์ทรงยศโอรสราช ออกอำมาตย์เฝ้าฝ่ายทั้งซ้ายขวา
ถามเสนีที่ถือหนังสือมา ในสาราว่ากระไรจะใคร่ฟัง ฯ
◎ ฝ่ายข้าเฝ้าชาวผลึกไม่นึกพรั่น จึงผ่อนผันพูดตามเนื้อความหลัง
จะขึ้นไปให้ถึงเขตนิเวศน์วัง ตามรับสั่งสารพระเสาวนี
ถวายองค์นงเยาว์เจ้าสิงหพ ไม่ให้คนอื่นอ่านเรื่องสารศรี
อย่าท่านทัดขัดขวางทางไมตรี จะเสียทีอย่างเยี่ยงพระเวียงชัย ฯ
◎ พระมังคลาว่าเราเจ้าสิงหพ เป็นจอมพลผ่านพิภพสพสมัย
ได้ว่าขานการบำรุงทั้งกรุงไกร ควรจะได้รับสารแทนมารดา
ขึ้นคอตั้งมึงไม่รู้จักกูหรือ อ้ายทูตถือสารผลึกฮึกหนักหนา
พลางตรัสใช้ให้ทหารค้นสารมา แล้วฉีกตราอ่านตามเนื้อความมี ฯ
◎ ศุภสารสุมาลีประดิพัทธ์ เจริญสวัสดิ์นางวัณพามารศรี
เราพี่น้องครองสัตย์สวัสดิ ไม่ราคีเคืองขัดอัธยา

ข้างฝ่ายน้องครองกรุงบำรุงรัก ได้สืบศักดิ์สุริย์วงศ์พร้อมพงศา
เสวยรมย์สมบัติวัฒนา ชาวพาราเริงรื่นทุกคืนวัน
แม่เสาวคนธ์มณฑากรุงการะเวก ขอเพชรเอกเอาไปไว้ไอศวรรย์
ให้นัดดาวายุพัฒน์หัสกัน ไปโรมรันรบเร้าเผาธานี
คืนเอาแก้วแล้วเอาทั้งข้าวของ ริบเงินทองสาระพัดนำบัดสี
กวาดไพร่พลคนผู้มาบุรี หรือราคีขัดเคืองด้วยเรื่องไร
แม่ก็รู้อยู่ว่ากรุงการะเวก ร่วมภิเษกสืบเนื้อเป็นเชื้อไข
ขึ้นคิดทำย่ำยีดังนี้ไซร้ เขาว่าไว้หยิกเล็บแล้วเจ็บเนื้อ
จะตัดขาดญาติมิตรไม่คิดบ้าง เหมือนถบด่างเหล่ากอไม่หลอเหลือ
อนึ่งหน่อวรนาถเป็นชาติเชื้อ ไม่ไว้เยื่อใยติดผิดโบราณ
แม้รู้เห็นเป็นใจหรือไม่รู้ พิเคราะห์ดูยังไม่แจ้งจึงแต่งสาร
ให้ทราบความตามเรื่องเคืองรำคาญ ควรสมานไมตรีซึ่งมีมา
แม้นเห็นดีมิได้คิดถึงมิตรญาติ ก็ควรขาดราชวงศ์เผ่าพงศา
สามประเทศเขตต์แคว้นแผ่นสุธา กับลังกาก็จะขาดราชไมตรี
ขอเชิญน้องตรองตริดำริเถิด ถ้าศึกเกิดรบพุ่งถึงกรุงศรี
ชั้นลูกเล็กเด็กผู้ใหญ่ไพร่ผู้ดี ก็ไม่มีสุขทั่วทุกตัวคน
จงคิดครั้งพรั่งพร้อมจอมกษัตริย์ ประดิพัทธ์ผูกรักเป็นมรรคผล
ได้ผาสุกทุกอาณาประชาชน ประจวบจนประเดี๋ยวนี้ไม่มีภัย
พี่กับเจ้าเล่าก็จิตต์สนิทนัก จึงลอบลักเล่าแจ้งแถลงไข
ถึงลูกเต้าเบาความส่วนทรามวัย เป็นผู้ใหญ่อย่าให้มีราคีเคือง ฯ
๏ พอจบสารดาลเดือดไม่เงือดงด กูเหลืออดอวดรู้ค้นหูเหือง
เป็นผู้ใหญ่ไม่เป็นหลักพูดยักเยื้อง เข้ากับเมืองการะเวกโหยกเหยกครัน
ส่วนของเราเอาไปไว้สิไม่ว่า คืนเอามาเป็นผิดพูดบิดผัน
พระอนุชาวายุพัฒน์หัสกัน เห็นอาจารย์หรือไม่เล่ายายเถ้ารึง ฯ

◎ ทั้งสามองค์ลงเนื้อเห็นเหมือนเช่นว่า ยายสุมาลีคนนี้แกชหิงษ์
แกล้งลอบทำคำหนังสือมาอื้ออึง พลอยโกรธขึ้งไปด้วยเขาไม่เข้าการ ฯ
◎ พระมังคลาว่าจริงจริงนิ่งไม่ได้ แล้วสั่งให้จับผู้ถือหนังสือสาร
ปรึกษาน้องสองนัดดาปรีชาชาญ พวกวงศ์วารเราไม่มีใครดี
แม้นกองทัพกลับมาพาราผลึก คงเกิดศึกรบพุ่งถึงกรุงศรี
ทั้งบิตุรงค์องค์อาว์สองขานี้ จะรุมตีเมืองเราด้วยเข้ากัน ฯ
◎ พระอนุชาว่าเห็นจะเป็นแน่ จำจะแก้การก่อนคิดผ่อนผัน
เรายกไปไล่รุกรบบุกบัน จับพงศ์พันธุ์พวกพ้องสองพารา
มาขังไว้ให้เป็นห่วงเหมือนหน่วงศึก จะเหือดฮึกหายลงเพราะวงศา
ได้เป็นต่อพอให้ท่านเห็นปัญญา พระมังคลาว่าขยันแยกกันไป
จงจัดพลคนละกองฝ่ายน้องรัก ไปรมจักรตามแต่จิตต์จะคิดไฉน
สองนัดดาพาพลสกลไกร รีบยกไปเมืองผลึกเหมือนตรึกการ ฯ
◎ ฝ่ายวายุพัฒน์จัดพลเป็นกลศึก เอาเรือผลึกล่วงไปก่อนซ่อนทหาร
ทั้งสามลำนำคำบดชดธาร ไปประมาณครึ่งวันตามสัญญา
แล้วหัสกันคุมกองเรือสองร้อย สกดรอยเรียงรายไปซ้ายขวา
พอดับตาวายุพัฒน์จัดโยธา ออกนาวาสามร้อยแล่นลอยตาม ฯ
◎ ฝ่ายทัพพระอนุชาเรือห้าร้อย ปืนใหญ่น้อยนายทหารชาญสนาม
ล้วนฝึกฝนรณรงค์ร่านสงคราม ออกเรือข้ามสายสมุทรรีบรุดไป ฯ
◎ ฝ่ายกองหน้าวายุพัฒน์แล่นตัดคลื่น สิบห้าคืนข้ามมหาชลาไหล
เข้าปากอ่าวชาวตระเวนเห็นแต่ไกล จำเรือได้ว่าผู้ถือหนังสือมา
ไม่ห้ามปรามถามทักรู้จักแน่ ต่างเชือนแชแล่นรายไปซ้ายขวา
พอพลบค่ำลำฝรั่งพวกลังกา เข้าถึงหน้าเมืองผลึกดึกสามยาม
ขึ้นฝั่งน้ำลำละพันแยกกันออก เข้าทางตรอกบ้านช่องท้องสนาม

เที่ยวจุดไฟไหม้โชมงพลุ่งโพลงพลาม แสงเพลิงลามลุกรอบขอบบุรี
พวกเผ้าป้อมล้อมวังกำลังตื่น ยินเสียงปืนใหญ่ยิงต่างวิ่งหนี
ฝ่ายฝรั่งทั้งปวงได้ท่วงที ไล่ฆ่าตีตายกลาดดื่นดาดทาง
เที่ยวจุดจ่อต่อไปจนใกล้รุ่ง เสียงผางโผงโพลงพลุ่งไหม้ยุ้งฉาง
ทุกถิ่นฐานบ้านช่องวิ่งร้องคราง บ้างตายบ้างล้มลุกตะคุกคลาน ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระมเหษีนารีราช เห็นเพลิงไหม้ใกล้ปราสาทราชฐาน
กับลูกรักนักสนมนางอยู่งาน พาพระมารดาออกนอกมณเฑียร
ทั้งค่อมเค้าเถ้าแก่หลวงแม่เจ้า ต่างดุมเถ้าเลี้ยวลดคดวดเฉวียน
จะไปไหนไม่พ้นเที่ยววนเวียน ตกใจเจียนใจขาดหวาดระวัง ฯ
◎ ฝ่ายพวกพ้องกองตระเวนเห็นกำปั่น เป็นหลั่นหลั่นแล่นหลามมาตามหลัง
ยิงปืนใหญ่ห้ามไว้ก็ไม่ฟัง ฝ่ายฝรั่งรับปืนเสียงครื้นครึก
ชาวด่านน้อยถอยเข้าอ่าวปากน้ำ ฝรั่งร่ำรุกรันมาจนดึก
เห็นเพลิงรอบขอบปราการสะท้านสะทึก พวกข้าศึกซ้ำโห่ก้องโกลา
บรรดาเหล่าชาวด่านไม่หาญรบ ต่างหลีกหลบขึ้นตลิ่งวิ่งถลา
พอรุ่งเช้าเหล่าฝรั่งคับคั่งมา ชาวพาราเรี่ยรายพลัดพรายกัน
พวกกองทัพคับคั่งขึ้นฝั่งพร้อม ตั้งกองล้อมรอบกำแพงดูแข็งขัน
เจ้าวายุพัฒน์จัดทหารถือขวานนั้น ระดมฟันประตูวังพังทะลาย ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระมเหษีถือตรีสู้ ขวางประตูห้ามฝรั่งสิ้นทั้งหลาย
จะเข้ามาว่ากระไรใครเป็นนาย อย่าวุ่นวายบอกเราให้เข้าใจ
เจ้าหัสกันนั้นว่าพระมเหษี กับนงนุชบุตรีอยู่ที่ไหน
พระจอมวังสังกาบัญชาใช้ ให้รับไปด้วยเป็นวงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์
นางทราบว่าฝรั่งมาตั้งรบ จะหลีกหลบเห็นไม่พ้นพลขันธ์
จึงว่าเขาเจ้าพาราลังกานั้น จะนับกันก็เป็นน้องสองบุตรี
เหตุไฉนไม่คิดถึงบิตุราช มาองอาจรบพุ่งถึงกรุงศรี

ตัวเราหรือชื่อสุวรรณมาลี นี่บุตรีสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
ถ้าแม้หน่อวรนาถรักชาติเชื้อ จะก่อเกื้อเชื้อวงศ์เผ่าพงศา
จงเลิกทัพกลับหลังไปลังกา จะเห็นว่าสุจริตต่อบิดร ฯ
◎ เจ้าหัสกันนั้นว่าโยธาหาญ เป็นพวกท้าวเจ้าละมานชาญสมร
มาเผาเมืองเคืองฆ่าประชากร จึงรีบร้อนยกทัพมารับองค์
กับบุตรีพี่สาวเจ้าทวีป จงเร่งรีบไปตามความประสงค์
พอรู้จักศักดิ์ตระกูลประยูรวงศ์ จะมาส่งนัคราไม่ช้านาน ฯ
◎ นางรู้เท่าเข้าใจแต่ไม่ตรัส ถ้าขืนขัดจะไม่กลับทัพทหาร
ไปตามเคราะห์เพราะไม่พ้นพวกคนพาล จึงกราบกรานชนนีชุลีลา
พระแม่อยู่ดูอาณาประชาราษฎร์ หมู่อำมาตย์เข้าเฝ้าได้เข้าหา
พลางนอบนบซบสอนกลืนน้ำตา พระมารดาดังจะดิ้นสิ้นชีวัน
กอดลูกสาวหาวเรอพูดเพ้อพร่ำ โอ้เคราะห์กรรมแก่ชราจะอาสัญ
อ้ายโกหกยกมาไล่ฆ่าฟัน ใครไม่ทันรบสู้ไม่รู้เลย
แล้วมิหนำซ้ำจะพรากให้ยากแค้น โอ้สุดแสนสงสารลูกหลานเอ๋ย
เผอิญเป็นเช่นนี้ยังมิเคย คอยลูกเชยเขาก็ไม่ใคร่จะมา
แม่จะใคร่ไปด้วยถ้าป่วยไข้ เจ้าจะได้ฟูมฟักช่วยรักษา
สอื้นพลางกางหัตถ์กอดนัดดา ทรงโศกาเพียงพินาศถึงขาดใจ
นางทัดทานมารดาอย่าเสด็จ จะเหน็ดเหนื่อยเหนื่อยลูกนั่งยังไม่ไหว
อยู่บุรีดีกว่าพร้อมข้าไท พระอภัยก็จะมาพยาบาล
พลางกราบบาทมาตุรงค์ทรงกำสรด อ่อนระทดระทวยองค์น่าสงสาร
เฝ้าฝากฝั่งสั่งกำนัลพนักงาน ช่วยรักษาพยาบาลพระมารดา
แล้วกลืนกลั้นกรรแสงแสนเทวษ พระชลเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
ชวนลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา ลีลามานอกเขตนิเวศน์วัง
ข้าหลวงเหล่าสาวใช้ร้องไห้เซ่ ทั้งเฒ่าแก่วิ่งหลามมาตามหลัง

นางตรัสห้ามปรามอย่างไรก็ไม่ฟัง ตามฝรั่งลงกำปั่นกลั้นน้ำตา ฯ
◎ วายุพัฒน์หัสกันกั้นฆ้อง เรียกพวกพ้องพลนิกายทั้งซ้ายขวา
โยธาทัพจับเหล่าชาวพารา ทั้งเสนานายไพร่ไล่ลงเรือ
แล้วคลอกปืนพื้นไฟสุมให้ยับ เก็บสินทรัพย์แบกขนไปล้นเหลือ
ต่างเติมลำซ้ำเผาฉางข้าวเกลือ แล้วล่องเรือรีบข้ามแล่นหลามไป ฯ
◎ ฝ่ายโยธาข้าเฝ้าชาวผลึก เมื่อเกิดศึกซ่อนหนีตามวิสัย
ครั้นทัพกลับลับลี้ต่างดีใจ ทั้งนายไพร่กลับมาเข้าธานี
จตุสดมภ์กรมวังที่ยังเหลือ เที่ยวดับเชื้อเพลิงลากเก็บซากผี
พวกหญิงชายฝ่ายอาณาประชาชี บ้างพลัดพี่เสียน้องนองน้ำตา
ที่ถูกเมียเสียหายพลัดพรายผัว รอดแต่ตัวคิดตามเที่ยวถามหา
ที่แก่เฒ่าเจ้าโมโหหุนโกรธา ตะโกนด่าพวกฝรั่งด้วยคลั่งใจ
บ้างเย็บจากลากเสาถากเกลาะกล่อม ปลูกกระท่อมเคหาพออาศัย
ส่วนข้าเฝ้าท้าวพระยาเสนาใน หมายเกณฑ์ไพร่หัวเมืองแน่นเนื่องมา
บวกปูนซ่อมป้อมแปลงกำแพงผนัง ที่หักพังแตกแตนกลับแน่นหนา
ทุกหมู่หมายนายหมวดต่างตรวจตรา รักษาหน้าที่พร้อมรายล้อมวัง
เป็นเวรเวียนเปลี่ยนผลัดใครขัดขาด บังคับคาดโทษทวีเฆี่ยนตีหลัง
ทั้งนอกในไม่ประมาทเคยพลาดพลั้ง ตระเวนระวังนั่งยามตามอัคคี
ความโรงศาลบ้านเมืองที่เคืองขัด ลูกขุนตัดสินฟ้องไม่ต้องที่
พากันเข้าเฝ้าเสนอพระชนนี ทูลคดีชี้ขาดความอาชญา ฯ
◎ ฝ่ายนางนาถมาตุรงค์ลืมหลงเลือน สติเฟือนเหมือนยังฝันสูงชันษา
เห็นข้าเฝ้าเศร้าจิตคิดถึงธิดา รำพันด่าจตุสดมภ์กรมวัง
เห็นศึกมาตาขาวทิ้งเจ้าเสีย นอนกอดเมียมุดหัวกลัวฝรั่ง
เลี้ยงไว้เสียเบี้ยหวัดไม่ตัดจัง ดีแต่บังเบียดกินเงินสินบน
มึงนิ่งให้อ้ายศัตรูมาดูถูก พาหลานลูกกูไปไว้สิ้งหพ

ชอบส่งไปใส่คุกเสียทุกคน ๏ นางนั่งบ่นด่าว่าแล้วจาบัลย์ ฯ
๏ พวกเสนาสารภาพกราบพระบาท ขอรับราชอาชญาถึงอาสัญ
ด้วยศัตรูจู่มาไล่ฆ่าฟัน ใครไม่ทันรู้ทั่วทุกตัวคน
ครั้นเพลิงไหม้ไพร่นายพลัดพรายหมู่ ข้ารบสู้ไม่ถนัดจึงขัดสน
ซึ่งเสียพระมเหษีนิรมล ความผิดพ้นล้นที่จะพรรณนา
ถ้าใส่บทกฎหมายตายทั้งโคตร แม้ยกโทษข้าทั้งหลายหมายอาสา
ไปรบรับจับฝรั่งเกาะลังกา พิฆาฏฆ่าโคตรมันให้บรรลัย ฯ
๏ นางพระยาว่ากูเป็นผู้หญิง ไม่รู้สิ่งศึกเสือเหลือวิสัย
ราชการภารธุระพระอภัย ใส่หัวไปเสียให้พ้นจากมณเฑียร ฯ
๏ ขุนนางตามาตำแหน่งระแวงผิด ราชกิจเกณฑ์ร้ายทนายเสมียน
พวกล้อมวังตั้งเขนเป็นเวรเวียน ใครขาดเฆี่ยนตีทั่วทุกตัวคน ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งลังกาโยธาทัพ ต่างแล่นกลับเกลื่อนทางไปกลางหน
ถึงฟากฝั่งลังกาท่าสาชล พร้อมไพร่พลฝรั่งคับคั่งกัน
สองนัดดาคลาไคลขึ้นไปเฝ้า กราบทูลเจ้าลังกานราสรรค์
เหมือนเผาเมืองเรื่องหลังสิ้นทั้งนั้น ได้สุวรรณมาลีบุตรีมา ฯ
๏ พระทรงฟังสรรเสริญเจริญสวัสดิ์ ตบพระหัตถ์สรวลสันต์ด้วยหรรษา
ให้จัดแจงแต่งโต๊ะตั้งสุรา เลี้ยงโยธาทั้งขุนนางให้รางวัล
พระพี่น้องสองหลานประทานเครื่อง ประดับเนื่องเนาวรัตน์ล้วนจัดสรรค์
อันองค์พระมเหษีบุตรีนั้น กับครัวบรรดาได้นายไพร่มา
ให้ส่งไปไว้ที่ด่านดงตาลตั้ง ทหารพรั่งพร้อมพรักอยู่รักษา
เกณฑ์ชายใช้ไขน้ำตั้งทำนา หญิงเย็บผ้าเสื้อหมวกแจกพวกพล ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระวลายุดานั้น คุมกำปั่นแล่นสล้างไปกลางหน
ตั้งเกดแดนแผนที่มีตำบล อ้อมถนนนอกเรียวเลี้ยงเลี้ยวมา
ได้เดือนครึ่งจึงเข้าอ่าวรมจักร หยุดผ่อนพักพลนิกายกองซ้ายขวา

ให้ปลอมแปลงแต่งเป็นเหล่าชาวชวา　ใครถามว่าข้าเฝ้าท้าวอุเทน
กองละร้อยคอยตามกันสามทัพ　ปืนสำหรับรบทั้งโล่ห์ดั้งเขน
รีบใช้ใบไปพอปะกองตระเวน　หัสเกนสั่งให้ไพร่ใส่แว่นตา
ยิงปืนกลบนอากาศเกลื่อนกลาดกลุ้ม　เป็นควันคลุ้มมืดทะเลทั้งเวหา
กองตระเวนเจนสมุทรหยุดนาวา　ไม่รู้ว่าใต้เหนือทอดเรือราย
พวกฝรั่งยังเห็นทางสว่างแว่น　เข้าในแดนด่านได้ดังใจหมาย
ยิงปืนกลบนตลิ่งฝูงหญิงชาย　ต่างเมามายมืดมัวทุกตัวคน
ต่างร้องว่าข้าศึกเสียงครึกครื้น　ต่างแตกตื่นต่างเซมันไม่เห็นหน
ทั้งเวียงวังบังตัวมืดมัวมนท์　ด้วยปืนกลยิงซ้ำกระหน่ำไป
พอกองทัพขับพลขึ้นบนฝั่ง　เข้าในวังให้ลั่นเสียงหวั่นไหว
พวกข้าเฝ้าเจ้าพระยาเสนาใน　ไม่มีใครรบสู้ทั้งบูรี
ด้วยมืดคลุ้มกลุ้มกลบพอพลบค่ำ　บ้างเดินคลำซมซานคลุกคลานหนี
บ้างโดนกันหันล้มไม่สมประดี　ฝรั่งตีเตะส่งวิ่งวงวก
บ้างเวียนวนชนกำแพงตะแคงคว่ำ　บ้างหัวตำตอไม้ไหว้ปะหลก
บ้างโดนเสาเตาหม้อหน้านอฟก　บ้างพลัดตกลงในท่อตกบ่อน้ำ
พวกหนุ่มสาวชาวบ้านซมซานวิ่ง　โดนผู้หญิงล้มหงายชายล้มคว่ำ
บ้างโดนรั้วตัวโงงโก้งโค้งคลำ　บ้างขึ้นบกตกน้ำคลานคลำโคลน
สาวสนมกรมในตกใจร้อง　เที่ยวย่างย่องเหยียบอ่างกระถางกระโถ
ที่ข้าไทไม่อยู่กู่ตะโกน　สดุดโดนเฝืองฝาหน้าตาฟก
บ้างพื้นเพื่อนเหมือนหนึ่งว่าในตาบอด　จะไปไหนไม่รอดนั่งกอดอก
บ้างลุกล้มซมซานสะท้านสะทก　เหยียบกระจกหวีแตกแหลกกระจาย
เสียงข้าศึกครึกครื้นยิงตื่นวิ่ง　เสียงผู้หญิงกราดกรีดหวีดหวีดหวาย
บ้างตกเรือนเปื้อนเปียกตะเกียกตะกาย　บ้างกลัวตายต้องคุดคู้อยู่ในมุ้ง ฯ
◎ ท้าวทศวงศ์องค์สั่นอยู่งันงก　พลาดพลัดตกจากเตียงเสียงดังผลุง

สาวสุรางค์นางพระยาอุตส่าห์พยุง พอจวนรุ่งรางรางค่อยสร่างควัน
ฝรั่งแกล้งแปลงแปลกเป็นแขกขู่ ใครขืนอยู่กูจะฆ่าให้อาสัญ
พระปิ่นเกล้าชาวชวามาตาวัน องค์อสัญแดหวาให้หาตัว
แม้ไปเฝ้าเจ้านายจะหายผิด ใครขืนคิดข้องขัดจะตัดหัว
ท้าวทศวงศ์ทรงฟังกำลังกลัว ขอโทษตัวอย่าเพ่อทำให้จำตาย
จะไปด้วยช่วยขอโทษให้โปรดเลี้ยง กลับมาเวียงวังได้ดังใจหมาย
จะบอกทองส่องกระสอบมอบให้นาย ฝรั่งกลายแกล้งว่าอย่าปรารมภ์
แล้วเชิญองค์ทรงศักดิ์กับอัครราช บระยุรญาติวงศ์ท้าวสาวสนม
ลงกำปั่นลั่นฆ้องกลองระดม ชาวเมืองรมจักรตื่นเสียงครื้นครึก
เห็นกองทัพกลับแกล้งเปลี่ยนแปลงแปลก หมายว่าแขกชาวชวาเป็นข้าศึก
ทั้งชายหญิงวิ่งอึงอึกกระทึก ทหารฮึกโห่ร้องก้องโกลา
ล่องออกจากปากน้ำพบกำปั่น คอยหนุนทัพรับกันต่างหรรษา
กราบทูลพระวลายุดานุชา ดังได้ท้าวเจ้าพาราฝั่งนารี ฯ

๏ พระชื่นชมโสมนัสแล้วตรัสสั่ง อย่ากักขังขุนข้องให้หมองศรี
รีบใช้ใบไปข้างหน้าอย่าช้าที พวกเรานี้จะรอรั้งหนุนหลังไป
แล้วฆาตฆ้องกลองสัญญาโยธาหาญ โห่สะท้านสะเทือนลั่นเสียงหวั่นไหว
ออกกำปั่นหันกลับเลิกทัพชัย ต่างใช้ใบแล่นหลามไปตามกัน ฯ

๏ ฝ่ายบุตรพราหมณ์สามนายเป็นชายฉลาด ล้วนทรงศาสตร์ไสยเวทวิเศษขยัน
ที่ลูกยาสานนอุบลนั้น ชื่อยุขันความคิดเหมือนบิดร
คนหนึ่งนามพราหมณ์มะหุดบุตรวิเชียร พ่อให้เรียนรบสู้ธนูศร
บุตรเจ้าโมราพราหมณ์นามมังกร เหมือนบิดรชำนาญในการกล
เมื่อศรีสุวรรณนั้นจะไปมิได้สั่ง พี่เลี้ยงทั้งสามประเทศเกรงเหตุผล
ต่างเกณฑ์ไพร่ให้เจ้าพราหมณ์บุตรสามคน คุมพวกพลคนละพันป้องกันเมือง ฯ

๏ ทั้งศรีสุดานารีมีโอรส กับทรงยศศรีสุวรรณผิวพรรณเหลือง

ชื่อองค์พระกฤษณาเดชาเรื่อง　　อยู่นอกเมืองมีวังถ้ำพังเชอ
อันบุตรพราหมณ์สามนายชายฉลาด　　กับหน่อนาถรักใคร่เวียนไปเสมอ
ฝึกละครฟ้อนรำเครื่องบำเรอ　　เหตุด้วยเธอหนุ่มนักรักสำราญ
เมื่อโยขาฝรั่งเข้าวังนั้น　　เป็นหมอกควันมืดสิ้นทุกถิ่นฐาน
ไม่ตั้งเกตเหตุผลแก้กลการณ์　　ทั้งทหารไม่เห็นทางตาฟางเฟือน
ต่อรุ่งเช้าเข้าไปดูจึงรู้ชัด　　เสียกษัตริย์ตกใจใครจะเหมือน
ทั้งเสนาสามนต์พลเรือน　　ต่างตกประหม่าหน้าเผือนพ้นเพื่อนใจ ฯ
◎ พระกฤษณาว่าทัพพึ่งกลับคอก　　ยังไม่ออกลึกซึ้งไปถึงไหน
เร็วเถิดเราเจ้าพราหมณ์รีบตามไป　　เห็นพร้อมใจจัดแจงแต่งนาวา
พลประจำลำละพันกำปั้นรบ　　อาวุธครบปืนรายรอบซ้ายขวา
เป็นสี่ลำนำลงแล่นตรงมา　　ฝ่ายเสนาใหญ่น้อยต่างพลอยตาม
ลงเรือรบครบสรรพอาวุธ　　อุตลุดคับคั่งตามหลังหลาม
ฝ่ายวิเชียรโมราสานนพราหมณ์　　ต่างรู้ความทั่วว่าเสียธานี
แขกชวาพาองค์พระทรงเดช　　จากนิเวศน์ไปทั้งพระมเหสี
ต่างตกใจในอารมณ์ไม่สมประดี　　เกณฑ์พลขี่ม้าขับมาฉับพลัน
ถึงเวียงวังทั้งสามถามอำมาตย์　　ว่าหน่อนาถกับลูกชายตามผายผัน
ต่างตกใจไม่อยู่ช้ารีบพากัน　　ลงกำปั่นคนละลำล่องน้ำไป
พอออกจากปากอ่าวเห็นชาวด่าน　　เกณฑ์ทหารให้รีบนำสายน้ำไหล
เป็นนาวาห้าสิบสามตามหน่อไท　　รีบใช้ใบตามคลื่นทั้งคืนวัน ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระกฤษณารีบมาก่อน　　เจ้ามังกรมะหุตตามพราหมณ์ยุขัน
กับเสนามาข้างหลังสิ้นทั้งนั้น　　สิบห้าวันทันฝรั่งพวกลังกา
ไม่เห็นเป็นเช่นแขกแปลกประหลาด　　ล้วนเชื้อชาติชาวฝรั่งคิดกังขา
ครั้นเข้าใกล้ให้ล่ามถามกิจจา　　มึงพาพระอัยยกามาว่าไร
เร่งคืนองค์ส่งสองกษัตริย์กลับ　　จะล่าทัพถอยหนีพ้นที่ไหน

แม้มิส่งองค์พระภูวนัย　จะจุดไฟเผาเรือไม่เหลือตาย ฯ

◎ ฝ่ายองค์พระวลายุดาสั่ง　ให้ถามมั่งดังประสงค์จำนงหมาย
เรียกอัยยกาว่าขานเหมือนหลานชาย　กลับคิดร้ายเราที่ผู้มีคุณ
แขกชวาพาหนีเราดีได้　ด้วยนับในญาติเชื้อช่วยเกื้อหนุน
จะพาไปไว้พาราด้วยการุญ　ยังมาวุ่นวายว่าจะราวี
อันเราหรือชื่อวลายุดานาถ　โอรสราชรมจักรทรงศักดิ์ศรี
ตัวมาตามนามใดไพร่ผู้ดี　เมื่อแขกตีเมืองทำไมจึงไม่ชิง
เดี๋ยวนี้มาว่าขานจะพาลผิด　พูดอวดฤทธิ์รบพุ่งทำสุงสิง
ทำเกะกะเราจะให้ปืนใหญ่ยิง　ต้องตายกลิ้งกลางคลื่นไม่คืนคง ฯ

◎ ฝ่ายองค์พระกฤษณาพึ่งฝรั่ง　รู้ความหลังตอบความตามประสงค์
ตัวเราหรือคือโอรสยศยง　ชื่อว่าองค์กฤษณาอยู่ธานี
อันน้องข้าเจ้าวลายุดานั้น　เกิดกับครรภ์มารดาร่ำภาสะหรี
แม้นจริงจังดังว่าเหมือนพาที　เราเป็นพี่มิใช่ใครหาไหนมา
จะพาเจ้าเข้าไปชมรมจักร　หยุดผ่อนพักพลขันธ์ให้หรรษา
ได้เฝ้าองค์ทรงฤทธิ์พระบิดา　จะพาพระอัยยกาไปว่าไร ฯ

◎ ฝ่ายวลายุดารู้ว่าพี่　ออกยืนที่แท่นทองสนองไข
อันตัวเราเล่าก็คิดตั้งจิตใจ　จะใคร่ไปอภิวาทบาทยุคล
เดี๋ยวนี้รู้อยู่ว่าองค์พระทรงภพ　ไปปลงศพสองกษัตริย์ยังขัดสน
จะรอท่าช้านานป่วยการพล　เป็นกังวลเวียงวังข้างลังกา
อันสองท้าวสาวสรรค์กำนัลนาฏ　ก็นับญาติอยากให้รักให้หนักหนา
พาไปไว้ให้สนิทจนบิดา　เสด็จมานัคเรศนิเวศน์วัง
จึงจะพามาเฝ้าเอาความชอบ　ตามระบอบเยี่ยงอย่างแต่ปางหลัง
จริงนะพี่มิได้ว่าอิจฉาชัง　ช่วยทูลทั้งบิตุราชมาตุรงค์
ว่าน้องยามาเฝ้าจะเคารพ　ไม่ประสพสมจิตคิดประสงค์

อีกปีหนึ่งจึงจะต้องเชิญสององค์   กลับมาส่งนัคเรศนิเวศน์วัง

พี่กลับไปไอศวรรย์ฟังฉันว่า   แขกชวามันจะยกเข้าวกหลัง

เหมือนคราวนี้พี่ประมาทจึงพลาดพลั้ง   อย่ารอรั้งรีบกลับกองทัพไป ฯ

๏ พระฟังคำอำอึ้งคนึงนึก   จึงตรัสปรึกษาพราหมณ์ตามสงสัย

เขาห้ามเราเจ้าจะเห็นเป็นอย่างไร   พวกพราหมณ์ไม่เชื่อพระอนุชา

แม้น้องรักต้องเคารพนอบนบพี่   นี่ห่วงที่ถือชาตินอกศาสนา

แม้มิส่งองค์พระอัยยกา   มันเป็นข้าศึกแน่มาแก้มือ

ถึงรบพุ่งกรุงไกรอ้ายฝรั่ง   แกล้งทำดังแขกเหรืออย่าเชื่อถือ

ข้าจะอ่านอาคมให้ลมอื้อ   พัดกระพือทวนทัพถอยกลับมา

เราเข้าเรือเหนือลมระดมไล่   เผาเรือให้อ้ายฝรั่งสิ้นสังขาร์

พระเห็นตามพราหมณ์ยุขันจำนรรจา   จึงร้องว่าเจ้าวถานุชาชาญ

อันสององค์ทรงเดชเกศกษัตริย์   ไม่ควรพลัดพระนิเวศน์เขตสถาน

แม้นบถือชื่อตรงเป็นวงศ์วาร   อย่าทำการเกินพระราชอาชญา

จงรอรั้งยั้งหยุดพระนุชน้อง   คืนส่งสองทรงเดชให้เชษฐา

แม้ขืนขัดตัดขาดญาติกา   ก็เป็นข้าศึกจะได้ผิดใจกัน ฯ

๏ ฝรั่งได้ฟังคำแกล้งทำตอบ   จะชิงชอบเชิญเสด็จไปเขตขัณฑ์

ได้บอกความตามจริงทุกสิ่งอัน   ไม่ผ่อนผันพูดให้เจ็บใจจริง

จะคิดข้อก่อกวนชวนวิวาท   เราก็ชาติชายใช่วิสัยหญิง

มิฟังห้ามตามล่วงจะช่วงชิง   ก็เห็นจริงที่จะขาดญาติวงศ์วาร ฯ

๏ พระแค้นคั่งสั่งพหลพลรบ   ให้เตรียมคบครบทั่วตัวทหาร

เตือนยุขันนั้นให้คิดในกิจการ   เจ้าพราหมณ์อ่านอาคมเรียกลมพลัน

เปิดมหาวาโยเตโชธาตุ   นภากาศวิปริตเห็นผิดผัน

พโยมพยับเป็นพายุขึ้นปัจจุบัน   ทวนกำปั่นพวกฝรั่งถอยหลังมา ฯ

๏ เรือบุตรพราหมณ์สามนายหน่อกษัตริย์   ต่างหลีกลัดแล่นรายไปซ้ายขวา

ขึ้นเหนือลมสมคะเนสั่งเสนา   มัดฟางหญ้าชุบชันน้ำมันยาง
โยนเชื้อไฟใส่ลำเรือกำปั่น   ไหม้เป็นควันพลุ่งโพลงผึงโผงผาง
ติดใบเพลาเสากระโดงระโยงระยาง   บ้างจมบ้างคลื่นซ้ำล่มคว่ำไป
ที่ยังเหลือเรือฝรั่งสิ้นทั้งนั้น   ระดมปืนครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว
พระกฤษณากล้ารบแกว่งคบไฟ   เข้าจุดไหม้ใบวลายุดาโพลง ฯ
◎ ฝรั่งกลุ้มรุมคับบ้างรับรบ   เรือกระทบกระแทกข้างเสียงผางโผง
ต่างแทงฟันลั่นปืนถูกคลื่นโคลง   เสากระโดงกระดานแตกแยะแยกลำ
ไม่หลีกหลบรบรับเข้าคับคั่ง   เสียงตึงตังแตกจมบ้างล่มคว่ำ
ต่างเสียเรือเหลือตายต่างว่ายน้ำ   บ้านยุดปล้ำซ้ำกันแทงฟันตาย
เรือยุขันนั้นล่มจมสมุทร   ลำมะหุดรับได้ไพร่ทั้งหลาย
เรือพี่น้องสองกษัตริย์แตกพลัดพราย   ทั้งไพร่นายว่ายวนปะปนกัน
พอข้าเฝ้าชาวพาราตามมาปะ   ช่วยรับพระกฤษณาไม่อาสัญ
ข้างฝ่ายพระวลายุดานั้น   เรือกองทัพรับทันไม่บรรลัย
พอพลบค่ำกำลังลมยังพัด   แตกกระจัดกระจายกันเสียงหวั่นไหว
สักสองยามพราหมณ์ยุขันกลับพรั่นใจ   บันดาลให้ลมหายคลื่นคลายลง ฯ
◎ ฝ่ายฝรั่งลังกาเวลาค่ำ   ไม่เห็นลำแล่นระเหิดเตลิดหลง
เลี้ยวละเมาะเกาะเกียนวกเวียนวง   แต่ลำทรงตรงก้าวออกอ่าวลึก ฯ
◎ ฝ่ายบุตรพราหมณ์สามนายรายเรือหา   พบลำพระกฤษณาเวลาดึก
ต่างปรึกษาว่าไม่สมอารมณ์นึก   ด้วยข้าศึกหลายร้อยเราน้อยนัก
ยังเหลือแต่เจ็ดลำทั้งอำมาตย์   หัวหมื่นมหาดเล็กเจ้ากรมรมจักร
จึงหยุดจอดทอดสมอแต่พอพัก   คิดจะหักหาญศึกปรึกษากัน ฯ
◎ ฝ่ายพวกสามพราหมณ์พี่เลี้ยงรายเรียงแล่น   ออกสุดแดนนัคเรศสิ้นเขตต์ขัณฑ์
พอรุ่งเช้าเข้าสิบห้าทิวาวัน   ก็พบกันกับทั้งสามพราหมณ์ลูกยา
โยนสมอรอเรียงเรือเคียงใกล้   ลูกชายไหว้พร้อมทั้งพระกฤษณา

ฝ่ายสามพราหมณ์ถามถึงพระอัยยกา แขกชวาพาไปหนตำบลใด ฯ
◎ หน่อนราว่าฝรั่งสิ้นทั้งนั้น อย่าสำคัญแขกชวาหามิได้
แล้วเล่าความตามจริงเหมือนชิงชัย เข้าลุยไล่ไฟจุดไม่หยุดยั้ง
เผากำปั่นมันทะลายล้มตายยับ จับแม่ทัพแทบจะได้ดังใจหวัง
พอเรือล่มจมน้ำเหลือกำลัง เล่าให้ฟังดังได้มาพลัดพรากกัน ฯ
◎ พราหมณ์ว่าทั้งข้าเจ้ายังเยาว์นัก จะหาญหักรบรอนต้องผ่อนผัน
นี่ทำด้วยมุทะลุเดือดดุดัน ไม่เป็นอันจะได้องค์พระทรงยศ
ทั้งสองท้าวสาวสุรางค์นางสนม จะพลอยจมน้ำด้วยมอดม้วยหมด
อย่าหักหาญลาญเดือดทางเงื่อนงด จะเสียยศถอยศักดิ์ซ้ำหนักไป
ผิดเสียแล้วแคล้วคลาดประมาทจิตต์ ต้องค่อยคิดผันแปรตามแก้ไข
เกณฑ์สมทบรบพุ่งถึงกรุงไกร คงจะได้อัยยกากลับมาเมือง
จะตามจับขับเคี่ยวประเดี๋ยวนี้ มิถึงที่วายวางก็ค้างเหลือง
เสนาในไพร่นายจะตายเปลือง กลับไปเมืองจะได้คิดกิจการ
ครั้นเสร็จสอนถอนสมอไม่รอรั้ง รีบเข้ายังนัคเรศเขตต์สถาน
เขียนบอกกล่าวข่าวนครที่รอนราญ ไปทูลสารสองกษัตริย์กรุงรัตนา ฯ
◎ ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายแล่นพรายพลัด เที่ยวเลี้ยวลัดเกาะแก่งแสวงหา
แต่ลำทรงองค์ท้าวเจ้าพารา มันรีบพาไปทางกลางทะเล
เมื่อลมหวลบ่วนบั่นตุหนันตุเหน่ง เรือโคลงเคลงคลื่นปั่นให้หันเห
คลื่นยิ่งเททุ่มโถมครั้นโครมเครง นางค่อมเค้าสาวสนมล้มซวนเซ ฯ
◎ ส่งสารท้าวหาวเรอพูดเพ้อพร่ำ คนก็ทำน้ำลมพลอยข่มเหง
นางพระยาว่ามันโคลงกระโดงกระเดง นั่งโงงเงงโงกหงุบฟุบกระแต
เจ้ารวนรายหงายล้มเลยลมจับ ชักผงับผงอนอ่อนบ้อแบ้
บ้างร้องกรีดหวีดว้ายลูกตายแท้ เสียงเซ็งแซ่แก่สาวพวกชาววัง
บ้างไหว้พระเคราะบุญคุณแม่พ่อ ว่ากอขอกอกาหน้าเป็นหลัง

บ้างสวดมนต์บ่นภาวนาตั้ง อนิจจังอนัตตาไม่สมประดี ๆ
๏ ฝ่ายต้นหนคนท้ายนายทหาร บ้างทุบสารสั่มเผาเส้นเหล้าผี
เชือดคอแพะแกะขว้างกลางนที พอลมดีรีบรุดไม่หยุดยั้ง ๆ
๏ ฝ่ายองค์พระวลายุดานั้น ทอดกำปั่นรอรับพวกทัพหลัง
สัญญาปืนครื้นครั่นสนั่นดัง มาพร้อมพรั่งพลเรือที่เหลือไฟ
ที่เพลิงไหม้ไพร่นายตายในน้ำ ห้าสิบลำมิได้เห็นว่าเป็นไฉน
พอเย็นรอนถอนสมอขึ้นช่อใบ รีบแล่นไปในทะเลทุกเวลา
ตามลมคลื่นครื้นครึกออกลึกลิบ พอถ้วนสิบห้าวันทันทัพหน้า
สมทบทัพคับคั่งเข้าลังกา ขึ้นเฝ้าพระมังคลาเจ้าธานี
กราบทูลความตามเรื่องรบเมืองได้ องค์ท้าวไทกับทั้งพระมเหสี
พระกฤษณาข้าเฝ้าชาวบูรี มาตามตีแตกยับถอยกลับไป ๆ
๏ พระตรัสชมสมเป็นอุปราช เฉลียวฉลาดเหลือดีจะมีไหน
จึ่งปลดเปลื้องเครื่องกษัตริย์อันตรัสไตร ประทานให้องค์พระวลานุชา
เงินทองทั้งถังเถังกับเสื้อหมวก แจกให้พวกไพร่นายทั้งซ้ายขวา
อันสองท้าวสาวสวรรค์ฝูงกัลยา ตรัสสั่งให้ไปรักษาไว้บำดาล
แล้วคิดความสามเมืองจะเคืองขัด จึงจัดหัสเกนฝ่ายนายทหาร
เป็นกองคอยร้อยลำล้วนชำนาญ ตระเวนด่านในมหาชลาลัย ๆ

ตอนที่ ๕๖
หัสชัยตีด่านเมืองลังกา

๏ จะกลับกล่าวเสาวคนธ์วิมลสมร สุดสาครขัติยาอัชฌาสัย
คอยรอรั้งฟังข่าวสองท้าวไท พอเรือใช้กลับมาทูลอาการ
ว่าฝรั่งลังกาชื่อวายุพัฒน์ กับชื่อหัสกันหนุ่มคุมทหาร

ข้ามมหาสาครมารอนราญ　　รุดเผาบ้านเมืองไหม้ฆ่าไพร่พล
พังภูเขาเอาเพชรแก้วเก็จได้　　จับพวกไพร่ชายหญิงไปสิงหล
พระภูวนาถราษฎรได้ร้อนรน　　ทุกตำบลบุรีไม่มีสบาย
นางเสาวคนธ์อั้นอั้นให้ขันจิตต์　　ยิ่งซ้ำผิดเพิ่มทวีเพราะหนีหาย
แค้นฝรั่งดังอุระจะทะลาย　　พระพี่ชายช่วยว่าอย่าช้าที
เกณฑ์โยธาวาหุโลมเข้าสมทบ　　ยกไปรบลังกาเถิดมารศรี
ได้แก้แค้นแทนที่มาเผาธานี　　นางเห็นดีได้คิดแข็งจิตต์ใจ
จึงจัดแจงแต่งคำทำหนังสือ　　ให้ทูตถือขึ้นไปแจ้งแถลงไข
ฝ่ายอุปราชมาตยาเสนาใน　　นำเข้าไปทูลตามเนื้อความมี ฯ
◎ เจ้าวาโหมโสมนัสจบหัตถ์รับ　　เป็นคำนับนับถือพระฤๅษี
แล้วให้อ่านสารว่าพระอัคคี　　พบพระพี่มาแถลงให้แจ้งการ
ว่าลังกาฝรั่งทำบังอาจ　　มารบราชนิเวศน์ประเทศสถาน
พระบิดุราชมาตุรงค์ทั้งวงศ์วาร　　ร้อนรำคาญเคืองแค้นทั้งแดนไตร
จะสึกออกบอกโยมวาโหมด้วย　　ยกไปช่วยปราบปรามตามวิสัย
ทั้งสองเมืองเบื้องหน้าได้มาไป　　เป็นมิตรไมตรีกันไม่ฉันทา ฯ
◎ ฝ่ายวาโหมโสมนัสตรัสประภาษ　　สั่งอำมาตย์มุลนายทั้งซ้ายขวา
พระอัคนีนี้เราคิดเหมือนบิดา　　จะอาสาซื่อตรงต่อทรงธรรม์
จงเร่งรัดจัดพหลพลทหาร　　ที่รอนราญเรี่ยวแรงเข้มแข็งขัน
สักห้าหมื่นยืนยงคงกระพัน　　ทัพหน้านั้นน้องเราเจ้าโอรส
กับเรือใช้ใหญ่น้อยสักร้อยเศษ　　ไปปราบประเทศลังกาให้ปรากฏ
เสนาพึ่งพรั่งพร้อมน้อมประนต　　มารับจดหมายเวรกะเกณฑ์พล
เป็นโยธาห้าหมื่นถือปืนดาบ　　ศรกำซาบสู้ศึกได้ฝึกฝน
ใส่หมวกศีรษะกะตั้วทุกตัวคน　　สวมเสื้อขนสกุณีสีสีดา
เจ้าวาโหมโฉมสุนันสำราญรื่น　　สุคนธรสสดชื่นรื่นนาสา

ทรงเสื้อเหลืองเครื่องสำหรับประดับประดา พระมาลางามล้ำทำด้วยทอง
แล้วถือหอกออกมาตรวจตราทัพ ครั้นเสร็จสรรพทรงระมาดผาดผยอง
ยกพลออกนอกเมืองเดินเนืองนอง เสียงฆ้องกลองก้องลั่นสนั่นไป
ตัดทางตรงลงด่านชานสมุทร ประทับหยุดอยู่พลับพลาที่อาศัย
นางเสาวคนธ์อั้นอั้นตันฤทัย ต้องแข็งใจจัดแจงแต่งกายา
เหมือนอย่างพราหมณ์งามพริ้มพระยิ้มเยื้อน นางอิดเอื้อนอายองค์พระเชษฐา
แข็งพระทัยให้พระพี่นำลีลา ออกบัลลังก์นั่งหน้าพลับพลาชัย
สั่งให้หาวาโหมมาก้มกราบ เห็นสุภาพพจนาโปรดปราศัย
เราลาพรตปลดเปลื้องซึ่งเครื่องไตร ด้วยจะไปรบฝรั่งเมืองลังกา
พระองค์นี้พี่เราจงเคารพ เลิศลบล้ำฤทธิ์ทุกทิศา
เป็นแม่ทัพรับสั่งฟังบัญชา พึ่งพระเดชเชษฐาข้างหน้าไป ฯ
๏ เจ้าวาโหมโสมนัสไม่ขัดข้อง ประสานสองหัตถ์ประนมบังคมไหว้
หน่อกษัตริย์ตรัสช่วยอำนวยชัย แล้วปราศัยสนทนาประสาชาย
แกล้งชวนชอบปลอบประโลมวาโหมน้อย ให้เรียบร้อยรักใคร่เหมือนใจหมาย
แล้วว่าเช้าเราจะยกพลนิกาย ให้ไพร่นายลงประจำลำนาวา ฯ
๏ วาโหมฟังบังคมประนมหัตถ์ มารีบจัดพลนิกายทั้งซ้ายขวา
ลงเรือรบครบอาวุธยุทธนา ลำละห้าร้อยถ้วนกระบวนทัพ
เจ้าโอรสคุมทหารด่านปากน้ำ สิบห้าลำลำละร้อยลอยสลับ
ถ้วนเรือตระเวนเจนจบเคยรบรับ เป็นกองทัพนำหน้าเจ้าวาหุโลม ฯ
๏ ฝ่ายพระหน่อบพิตรอดิศร สุดสาครเสาวคนธ์วิมลโฉม
ครั้นอุทัยไขสว่างนภางค์พโยม ทรงชะโลมสายสหัสนที
แล้วแต่งองค์ทรงเครื่องเรืองระยับ เพชรประดับเรืองจำรัสรัศมี
ครั้นสรรพเสร็จเสด็จมาฝั่งวารี พอฤกษ์ดีดีฆ้องก้องโกลา
พระลงลำกำปั่นไห่ลั่นเลื่อน ให้คลาเคลื่อนพลนิกายทั้งซ้ายขวา

ต่างวางเด้นเข้มตั้งตรงลังกา แล้วรีบใช้ใบมาในสาคร ฯ
◎ จะกล่าวพระหัสชัยฤทัยระทด โศกกำสรดสุดเสียดายสายสมร
มาอยู่วังดังอยู่ในกองไฟฟอน จะนั่งนอนร้อนรนกระวนกระวาย
คิดถึงน้องสององค์ที่จงรัก จนจวนตักได้สมอารมณ์หมาย
มาจำใจไกลแดนแสนเสียดาย มิได้วายหวั่นสอื้นทุกคืนวัน
พอกองนอกบอกเรื่องเมืองผลึก ว่าข้าศึกตีได้ไอศวรรย์
อันองค์พระมเหสีบุตรีนั้น ฝรั่งมันจับไปขังไว้ลังกา ฯ
◎ พระทราบข่าวผ่าวร้อนอาวรณ์สวาท เหมือนแขนขาดจากกายทั้งซ้ายขวา
ทั้งอารมณ์ลมจับวับวิญญา พวกเสนานวดฟั้นค่อยบันเทา
จึงทูลองค์ทรงฤทธิ์บิตุราช ลูกเป็นชาติเชื้อชายคิดอายเขา
จะนิ่งให้อ้ายศัตรูมาดูเบา เหมือนหนึ่งเรารับแพ้ไม่แก้แค้น
ลูกขอลาพาทหารไปราญรบ ฟันให้ศพซ้อนซับลงนับแสน
จึงจะได้ไว้ยศได้ทดแทน ถ้ามาตรแม้นเพลี่ยงพลั้งพวกลังกา
จงห้าหั่นบั่นเศียรข้าพระบาท ให้สิ้นชาติชีวังสิ้นสังขาร์
ขอพระองค์ทรงพระกรุณา ให้ลูกยายกไปปราบไพรี ฯ
◎ พระจอมวังฟังบุตรสุดสวาท เห็นองอาจออกศึกไม่นึกหนี
จึงว่าพ่อก็ไม่ห้ามแล้วตามที จะไปตีแต่ว่าเจ้าอย่าเบาความ
จงคอยรับทัพผลึกกรมจักร ให้ถึงพรักพร้อมพรั่งกันทั้งสาม
อย่าประมาทอาจองในสงคราม แม้คิดความขัดขวางเป็นอย่างไร
จงหยุดทัพยับยั้งบอกหนังสือ ให้ทูตถือมาแจ้งแถลงไข
ไว้ธุระบิตรไม่นอนใจ จะยกไปไล่ล้างให้วางวาย
แล้วตรัสช่วยอวยพรถาวรสวัสดิ์ ให้ปราบศัตรูได้ดังใจหมาย
สวัสดิ์มีชัยทั้งไพร่นาย อันตรายราคีอย่าบีฑา ฯ
◎ โอรสฟังบังคมบรมนาถ พร้อมอำมาตย์มุขนายทั้งซ้ายขวา

ต่างรีบรัดจัดพหลพลโยธา เป็นเรือห้าร้อยถ้วนกระบวนทัพ
คนประจำลำละร้อยลอยสล้าง มีขุนนางนายหมวดตรวจกำกับ
ปีกซ้ายขวาหน้าหลังแลคั่งคับ เรือสำหรับรองทรงใส่ธงทอง
ที่นั่งครุฑบุษบกถกกระหนาบ เป็นนกคาบเครือวัลย์ผันผยอง
ทั้งใบคาษคาดเหลืองดูเรืองรอง เป็นแถวถ่องเทียบท่าในสาชล ฯ
◎ ฝ่ายพระหน่อนฤเบศเกศกษัตริย์ สรงสหัสธาราดังห่าฝน
น้ำหอมฟุ้งปรุงประพระสุคนธ์ ทรงเครื่องต้นแต่ล้วนแก้วพรายแพรวพรรณ
ครั้นสรรพเสร็จเสด็จเดินนางเชิญเครื่อง ตามแน่นเนื่องเยื้องย่างดังนางสวรรค์
ลงเรือครุฑหยุดนั่งบัลลังก์สุวรรณ ได้ฤกษ์ลั่นฆ้องโห่เป็นโกลา
ประโคมฆ้องกลองแตรเซ็งแซ่เสียง ออกเรือเรียงลำรายทั้งซ้ายขวา
ได้ลมส่งธงปลิวละลิ่วมา ชาวพาราชื่นช่วยอำนวยพร
พอออกจากปากน้ำรายกำปั่น เป็นคั้งกันเกณฑ์แห่แลสลอน
ทั้งซ้ายขวาหน้าหลังเหมือนมังกร เป็นเจ็ดตอนแล่นตามกันหลามไป ฯ
◎ สงสารหน่อวรนาถราชโอรส โศกกำสรดเศร้าหมองไม่ผ่องใส
เสียดายน้องสองสุดาเหลืออาลัย สายสุดใจจากวังไปลังกา
ต้องกักขังครั้งนี้เจ้าพี่เอ๋ย จะแลเลยลับเนตรของเชษฐา
จะทุกข์ร้อนนอนสะอื้นกลืนน้ำตา ทุกเวลาแลเหลียวจะเปลี่ยวใจ
ทั้งสงสารมารดาจะร้อนจิตต์ จะสุดคิดแค้นน่าเดือดดาไหล
จะซูบผอมตรอมตรมระทมฤทัย การลำบากยากไร้พระไม่เคย
โอ้ป่านนี้พี่น้องจะครองตรึก จะรำลึกถึงพี่แล้วแก้วพี่เอ๋ย
เป็นเคราะห์กรรมทำไว้ฉันใดเลย จะชวดเชยเช้าค่ำระกำตรอม
สงสารนุชบุตรีเคยมีสุข ถึงยามทุกข์พระรูปจะซูบผอม
ต้องลมแดดแผดส่องจะหมองมอม จะหายหอมเหือดสิ้นกลิ่นสุคนธ์

พี่อุตส่าห์มาตามข้ามสมุทร ยังไม่สุดสายทะเลระเหระหน
พอถึงฝั่งลังกาจะพาพล ขึ้นรบจนจะได้น้องสองสุดา
แม้นมิได้ไม่กลับกองทัพแล้ว ไม่ละแก้วนัยเนตรของเชษฐา
ถึงยงยุทธ์สุดคิดสิ้นฤทธา เกาะลังกานั้นเหมือนกับเรือนตาย
แต่ครวญคร่ำรำลึกสะอึกสะอื้น จะข่มขื่นหักรักหักไม่หาย
ดูเวหาว่าเดชะขอพระพาย ช่วยส่งท้ายไปให้ถึงเหมือนหนึ่งนึก
ด้วยรุ่นหนุ่มคลุ้มคลั่งกำลังเคราะห์ เหมือนจะเหาะข้ามน้ำไปทำศึก
ไม่เข้าคุ้งมุ่งหมายออกสายลึก เสียงสะทึกสะท้านคลื่นทุกคืนวัน ฯ

◎ เข้าแว่นแคว้นแดนลังกาเห็นฝรั่ง ตระเวนระวังจังหวัดสกัดกั้น
ไม่รอรั้งสั่งให้รุกรบบุกบัน ยิงกำปั้นปืนปึงตูมตึงตัง
เรือลังกาห้าสิบพวกถึบต่าน ยิงตอบต้านแต่ว่าน้อยต้องถอยหลัง
กองทัพได้ไม่ละยิงประดัง ถูกฝรั่งเรือทะลายล้มตายยับ
ฝ่ายพวกพ้องกองลังกาเรือห้าร้อย ที่ตั้งคอยรายทางสล้างสลับ
รุมระดมสมทบออกรบรับ ยิงกองทัพรับปืนเสียงครื้นครึก
พวกหน่อไทไล่ประทะตีกระทบ เร่งให้รบรัวกลองเสียงก้องกึก
ไม่ย่อท้อต่อต้านต่างหาญฮึก อึกกระทึกถึงกันฟาดฟันแทง
พวกกองทัพรับรบรู้หลบเลี่ยง พอเรือเคียงขึ้นกำปั่นล้วนขันแข็ง
ฝรั่งรันฟันฟาดพลิกพลาดแพลง พวกทัพแทงถูกตายลงก่ายกัน
เรือลังกาฝรั่งหนุนหลังรบ เรือกระทบทิ้มแทงด้วยแข็งขัน
พวกการะเวกเอกระโถมฉะฟัน ปืนกำปั่นรบรุกไล่คลุกคลี
ฝรั่งตายนายไพร่ที่ไม่ม้วย บ้างเจ็บป่วยบอบช้ำโจนน้ำหนี
พวกกองทัพจับได้เรือไพรี สองร้อยยี่สิบลำพอค่ำพลบ ฯ

◎ พระหน่อนาถฆาตกลองหยุดกองทัพ ต่างตีรับเรียกกันเข้าบรรจบ
ทอดสมอรอรั้งตั้งสมทบ ตามขนบนาคราชไม่คลาดคลา

ที่ได้เรือเสือหมวกพวกฝรั่ง สะเบียงทั้งเครื่องรบครบปืนผา
พอถมเข้าเผาปล่อยให้ลอยมา พายุพาลมประดังเข้าฝั่งชล ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งยังเหลือพวกเรือรบ ต่างหลีกหลบลำทัพถอยสับสน
กองกำปั่นชั้นในหนีไฟพ้น ทั้งพวกพลบนบกตื่นตกใจ
ประจุปืนยืนรายทุกค่ายตั้ง ออกคับคั่งคอยรบจุดคบไต้
ทุกหมู่หมวดตรวจพลสกลไกร ทั้งนายไพร่พรั่งพร้อมป้อมเสมา
ด้วยมืดมัวกลัวศึกจะฮึกโหม เข้ารุกโรมเรียงยืนจ้องปืนผา
ฝ่ายองค์พระมังคลาวลายุดา กับทั้งวายุพัฒน์เจ้าหัสกัน
ต่างรู้ว่าข้าศึกมาฮึกหาญ ตีเรือด่านแตกเหมือนเสียเขื่อนขัณฑ์
ให้หอคอยปล่อยปืนกะบีตัน ยิงกำปั่นเชื้อไฟเสียให้ยับ
แต่ละลูกถูกกระจายทะลายล่ม ลำเรือจมน้ำไปเปลวไฟดับ
เกณฑ์กำปั่นกันฝั่งออกตั้งรับ อย่าให้ทัพรุกมาในราตรี ฯ
๏ ฝ่ายหน่อท้าวเจ้าพาราการะเวก ปรึกษาเอกอำมาตย์ชื่อราชสีห์
เรารั้งรอต่อพอรุ่งขึ้นพรุ่งนี้ ยกเข้าตีเมืองจะเห็นเป็นอย่างไร ฯ
๏ ฝ่ายมหาเสนาปรีชาหาญ จึงทัดทานทูลห้ามตามวิสัย
เราหักด่านวันนี้ก็มีชัย ทั้งนายไพร่พลนิกรอ่อนกำลัง
ทั้งถมเข้าเราจะยกขึ้นบกนั้น ถ้าแม้นมันโอบอ้อมออกล้อมหลัง
ระดมปืนพื้นไฟใส่ประดัง จะเสียเรือเหลือกำลังระวังภัย
จงรออยู่ดูทีไพรีก่อน จะแข็งอ่อนผ่อนปรนเล่ห์กลไฉน
เห็นชะนะจะได้รุกบุกเข้าไป ตีเมืองใหม่ได้ล้างให้วางวาย ฯ
๏ หน่อกษัตริย์ตรัสตอบว่าชอบอยู่ ท่านรอบรู้ราชการประมาณหมาย
แล้วสั่งให้ไพร่พหลพลนิกาย ทั้งตัวนายนั่งนอนผ่อนผลัดกัน
แต่พระองค์ทรงนั่งบัลลังก์อาสน์ ไม่ไสยาสน์ยามวิโยคเฝ้าโศกศัลย์
คิดถึงสองน้องน้อยสร้อยสุวรรณ กับทั้งจันทร์สุดาจะอาวรณ์

อ้ายฝรั่งขังไว้แม้นไม่รบ ไหนจะพบน้องหญิงมิ่งสมร
แต่นิ่งนึกตรึกการจะราญรอน จนทินกรรุ่งรางสว่างวัน ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระมังคลาพวกฝรั่ง อยู่พร้อมพรั่งพวกพหลพลขันธ์
เห็นกองทัพคับคั่งเรือดั้งกัน ดูเรียงรันราวกับนาคปากหางมี
พินิจดูรู้ว่าพวกการะเวก ทหารเอกองอาจดังราชสีห์
จึงปรึกษาฝรั่งว่าครั้งนี้ พวกไพรีรบสันทัดล้วนจัดเจน
จะฆ่าฟันกันตายเสียดายเหลือ มันเหมือนเกลือแกลบจะรุมแลกพุมเสน
จะคิดให้ไพร่นายตายระเนน แล้วสั่งเกณฑ์กลศึกเหมือนตรึกตรา
ให้วายุพัฒน์จัดกองเรือสองร้อย รีบไปคอยปิดทางอยู่ข้างขวา
เจ้าหัสกันนั้นกำกับทัพโยธา สองร้อยห้าสิบถ้วนกระบวนรบ
ไปปิดทางข้างท้ายสายสมุทร คอยยั้งหยุดอยู่ให้เรียบเงียบสงบ
เรือกองกลางข้างละร้อยคอยสมทบ ออกรุกรบต่อให้ได้ประดัง
เห็นจวนใกล้ได้ทีเรือสี่ร้อย สองข้างคอยโอบอ้อมออกล้อมหลัง
ยิงปืนใหญ่ไฟจุดอย่าหยุดยั้ง เผาเสียทั้งกองทัพให้ยับเยิน ฯ
◎ ฝ่ายอำมาตย์มาตยานัดดาน้อง เห็นดีพ้องพร้อมกันสรรเสริญ
พระทรงยศทศธรรมจะจำเริญ เทพเชิญมาเป็นเจ้าชาวลังกา
แล้วจัดแจงแต่งทัพตามรับสั่ง ค่อยเลียบฝั่งแฝงไปทั้งซ้ายขวา
ฝ่ายองค์วลายุดานุชา คอยรักษาฟากฝั่งพร้อมพรั่งกัน
แม้นไพรีหนีตายขึ้นชายหาด ยิงปืนสาดซ้ำฆ่าให้อาสัญ
ฝ่ายกองกลางฟางหญ้าผ้าน้ำมัน ตระเตรียมกันครบทั่วทุกตัวคน ฯ
◎ พอฤกษ์ดีตีฆ้องเรือสองร้อย ออกเรียงลอยแล่นสล้างไปกลางหน
เห็นกองทัพคับคั่งที่วังวล ให้ไพร่พลร้องถามตามอุบาย
เหวยพวกโจรปล้นเรือเชื้อสลัด กูจะตัดเอาศีรษะไปถวาย
มาตีด่านชานสมุทรประทุษร้าย ใครเป็นนายโจรมาพูดจากัน

แม้นไม่ถือคือคุณแก่โทษ
จะปล่อยโปรดเสียไม่ฆ่าให้อาสัญ
มิพังว่าถ้าแม้นมึงดึงดื้อดัน
จะห้าหั่นพันศีร์ษะเสียบประจาน ฯ
◎ พวกนายกองร้องว่าเหวยฝรั่ง
ฮวดอหังกาเกเรเดรฉาน
เจ้านายมึงซึ่งเป็นโจรจัณฑาลพาล
เที่ยวรุกราญร้ายกาจชั่วชาติมัก
พระปิ่นเกล้าชาวพาราการะเวก
ให้องค์เอกโอรสทรงยศศักดิ์
มาผลาญเผ่าเหล่ากออ้ายทรลักษณ์
ให้สิ้นพรรคพวกฝรั่งเกาะลังกา
พวกของมึงถึงที่วันนี้แล้ว
ไม่คลาดแคล้วคมดาบด้วยบาปหนา
เร่งนบนอบหมอบกรานคลานเข้ามา
ให้กูฆ่าโคตรขะโมยเสียโดยดี ฯ
◎ พวกลังกาว่าอุแหม่กูแลแปลก
อ้ายพราหมณ์แขกกะละหนาถลาดี่
พวกการะเวกเลวเซดยกูเคยดี
มาก็ดีแล้วจะได้ไว้ใช้การ
อันพวกพ้องของมึงเหมือนหนึ่งบ่าว
ใช้ต้มเหล้าสีสะเบียงเลี้ยงอาหาร
ยังฮึกฮักหักโหมมาโรมราญ
เหมือนฝูงฟานจะเป็นภักษ์พยัคฆา ฯ
◎ พระหัสชัยได้ฟังก็คั่งแค้น
จะตอบแทนท่าศึกจึงปรึกษา
เห็นสมจิตคิดคะเนเถิดเสนา
เรือมันมาสองร้อยน้อยกว่าเรา
เข้ารุกโรมโหมหักเสียพักนี้
ระดมตีเมืองใหม่เอาไฟเผา
แม้นละไว้อ้ายศัตรูจะดูเบา
เห็นลมเข้าเราจะได้ด้วยง่ายดาย ฯ
◎ ฝ่ายเสนาว่ามันน้อยมาถอยล้อ
จะแกล้งล่อให้เราไล่เหมือนใจหมาย
จะรบรุมซุ่มพลกลอุบาย
แบ่งแต่นายกองสู้ดูกำลัง
ขอพระองค์จงกำกับเรือทัพใหญ่
เผื่อพวกไพรีจะยกออกวกหลัง
จึงแยกรับทัพละร้อยคอยระวัง
แม้นฝรั่งไม่อุบายออกรายรบ
ดูกองหน้าถ้าแม้นยกขึ้นบกได้
จะจุดไฟเป็นสำคัญให้ควันกลบ
ขอพระองค์จงระดมเข้าสมทบ
ขึ้นรุมรบไพรีให้มีชัย ฯ
◎ พระเห็นชอบตอบว่าปัญญาลึก
คาดข้าศึกสุดดีจะมีไหน
ท่านคุมทัพสัปรยุทธ์ขึ้นจุดไฟ
ข้างหลังไว้เป็นธุระจะระวัง ฯ

๏ ฝ่ายนายรองกองละร้อยออกถอยรบ ฝรั่งหลบเลี่ยงคอยจะถอยหลัง
ต่างคอยปืนครืนครั่นสนั่นดัง เสียงตึงตังแตกทะลุปุปะไป
พวกหน่อนาถอาจอุกไล่รุกรบ ฝรั่งหลบหลีกเลี่ยงไม่เคียงใกล้
ที่คลื่นโยนโดนพัดพวกหัสชัย โดดขึ้นไล่แทงฟันรุมรันรบ
พวกฝรั่งถังกาออกถ่าถ่อ ไม่อาจรอเรือเคียงหลีกเลี่ยงหลบ
พวกหน่อไทได้ทีตีกระทบ เข้ารุมรบเรือฝรั่งถอยหลังรับ
พระหัสชัยได้ช่องยกกองหลวง เรือทั้งปวงสามร้อยลอยสลับ
ชุลมุนหนุนหลังเข้าคั่งคับ ฝรั่งกลับแล่นหลีกชักปีกกา
วายุพัฒน์หัสกันกำปั่นรบ เลี้ยวตลบล้อมรายรอบซ้ายขวา
ระดมปืนครืนครั่นเป็นสัญญา ยิ่งถมกล้ากลัดกลุ้มเข้ารุมรบ
พวกโยธาการะเวกเอกอำมาตย์ ล้วนองอาจต่อตีไม่หนีหลบ
ฝรั่งยิงยิงระดมเข้าสมทบ ทั้งเพลิงคบไปแต่ไกลไม่ใกล้ชิด
พวกกองทัพดับไฟมิได้หยุด มันซ้ำจุดเพลิงพลามลุกลามติด
จะแก้ไขไม่หยุดยิ่งสุดคิด ต่างจนจิตต์โจนลงในคงคา
พวกนายกองร้องว่าเรารับเข้าฝั่ง ต่างคับคั่งขึ้นตลิ่งวิ่งถลา
ฝ่ายพวกพลบนฝั่งชาวลังกา สกัดหน้าฆ่าฟันให้บรรลัย ฯ

๏ พระหน่อนาถอาจองค์ขึ้นทรงสิงห์ ขึ้นตลิ่งเหลือตายทั้งนายไพร่
คอยรอราท่าพลสกลไกล ที่ขึ้นได้ไม่ตายเป็นหลายพัน
ที่เรือเสียเรียรายขึ้นชายหาด ยังเกลื่อนกลาดวิ่งเวียนวนเหียนหัน
พอโพล้เพล้เวลาจะสายัณห์ เที่ยวหากันขวักไขว่ทั้งไพร่นาย
บ้างถือถ้วนทวนธนูคู่ชีวิต หอกดาบติดตัวไว้มิให้หาย
วิ่งหาเพื่อนเกลื่อนกลาดบนหาดทราย บ้างพบนายพบไพร่ดีใจจริง ฯ

๏ พระหัสชัยใจหนุ่มยังชุ่มชื่น อุตส่าห์ยืนอยู่ริมฝั่งบนหลังสิงห์
คอยทั้งหลายนายไพร่มิได้ทิ้ง ยิ่งค่ำยิ่งมากมาปรึกษากัน

จะรบแก้แต่ว่ายังกำลังอ่อน ต่างหยุดยั้งนั่งนอนคิดผ่อนผัน
ฝ่ายข้าเฝ้าเหล่าฝรั่งริมฝั่งนั้น คอยป้องกันกองทัพจะจับเป็น
ด้วยพลบค่ำกำลังควันยังกลุ้ม ดูมืดคลุ้มทั่วไปมิได้เห็น
ไว้วันรุ่งพรุ่งนี้ก็ถึงหนีเร้น คงจับได้ใช้เล่นเป็นเชลย
แล้วสูบฝิ่นกินเหล้าทั้งบ่าวไพร่ ประมาทใจไม่ระวังนอนนั่งเฉย
สูบกันซ่ามาระกู่อยู่เหมือนเคย ต่างคนเคยหลับนอนผ่อนสำราญ ฯ
๏ ฝ่ายกษัตริย์หัสชัยยังใจชื้น จนกลางคืนคอยคุมชุมนุมทหาร
ให้นับได้ไพร่นายเหลือวายปราณ มากประมาณสามหมื่นยิ่งชื่นใจ
สั่งเกณฑ์ดูผู้คนที่บนฝั่ง พวกฝรั่งเงียบระงับนอนหลับใหล
กำหนดดึกปรึกษาเสนาใน เราก็ไม่มีสะเบียงจะเลี้ยงพล
จะรบพุ่งรุ่งเช้าข้างเขามาก เราอดอยากลำระพัดจะขัดสน
วันนี้ดึกศึกหลับเราขับพล ขึ้นตีปล้นอ้ายฝรั่งรับสั่งคำ ฯ
๏ พวกเสนาว่าเห็นได้ชัยชนะ เดชะบุญคุณพระจะอุปถัมภ์
แล้วสั่งไพร่ใหญ่น้อยให้คอยจำ ผ้าเปียกน้ำโพกหัวทุกตัวคน
จัดพวกพ้องกองละพันสำคัญรบ รู้หลีกหลบล้างศึกเคยฝึกฝน
ค่อยแฝงฝั่งบังไฟทั้งไพร่พล ลอบขึ้นบนบกได้เหมือนใจนึก
เห็นฝรั่งยังหลับอยู่นับหมื่น เก็บหอกปืนเสื้อผ้าพวกข้าศึก
กินเหล้าข้าวคาวหวานยิ่งหาญฮึก ต่างคนนึกแค้นใจพวกไพรี
เที่ยวห้ำหั่นฟันฟาดเสียงฉาดฉับ บ้างคอพับหัวกระเด็นตายเป็นผี
บ้างทิ่มแทงแกว่งขวานผลาญชีวี ลอบฆ่าตีตายดื่นนับหมื่นพัน
ที่รู้สึกตึกตักแล้วผลักเพื่อน เห็นตายเกลื่อนกลับกลัววิ่งตัวสั่น
สดุดศพทบทับประกับกัน ทหารฟันเจ็บป่วยบ้างม้วยมุด
บ้างร้องว่าข้าศึกสอึกวิ่ง หกล้มกลิ้งวิ่งประทะอุดตลุด
พวกหน่อไทได้ทีตามตีรุด เอาเพลิงจุดเรือนโรงขึ้นโพลงควัน

ฝรั่งตื่นครื้นครึกข้าศึกไล่ ต่างหลงใหลตลบเวียนวิ่งเหียนหัน
พระมังคลากับวลายุดานั้น วายุพัฒน์หัสกันอยู่ชั้นใน
เสียงครึกครื้นขึ้นเชิงเทินเนินหน้าที่ เรียกมนตรีตรวจกันเสียงหวั่นไหว
หอรบป้อมพร้อมพรั่งระวังภัย เห็นเพลิงไหม้ไพร่เข้าตีพล
ให้ยิงปืนครื้นครั่นกันข้าศึก เสียงก้องกึกโกลาดังห่าฝน
หน่อกษัตริย์หัสชัยเร่งไล่พล ขึ้นบั่นปล้นชิงค่ายชายชลา
เหล่าทหารราญรบไม่หลบเลี่ยง เข้าพร้อมเพรียงไพร่นายหนุนซ้ายขวา
ทั้งสองข้างต่างตายวายชีวา จนเวลารุ่งรางสว่างวัน ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระมังคลาตรวจหน้าที่ เห็นไพรีเรี่ยวแรงเข้มแข็งขัน
ให้นัดดากับวลายุดานั้น ออกช่วยกันไล่ไพร่รบไพรี ฯ
◎ ฝ่ายโยธาการะเวกเอกอำมาตย์ เผ่นพิฆาตข้าศึกไม่นึกหนี
ต่างต่อแย้งแทงฟันประจัญตี ได้ท่วงทีโถมไล่พวกไพร่พล
พวกฝรั่งพรั่งพร้อมล้อมสกัด ต่างพุ่งซัดศัสตราดังห่าฝน
พระหัสชัยไสสิงห์วิ่งเวียนวน เห็นนายพลเผ่นโผนโจนทะยาน
แกว่งพระขรรค์ฟันวลาวายุพัฒน์ ต่างรับรองป้องปัดประหัดประหาร
ทั้งหัสกันหันเหซวนเซซาน ต่างลนลานหลบปนพลไกร
พวกโยธาฝรั่งออกคั่งคับ ช่วยรบรับโรมรันเสียงหวั่นไหว
เข้าหุ้มห้อมล้อมพระหัสชัย ขับสิงห์ไล่ไพร่พลัดกระจัดกระจาย ฯ
◎ จะกล่าวกลับทัพสุดสาครรีบ ถึงทวีปลังกาเวลาสาย
เห็นเพลิงไหม้ไฟกรุ่นดูวุ่นวาย เรือทะลายล่มลอยล้วนรอยไฟ
พบโยธาการะเวกที่ว่ายน้ำ รับขึ้นลำเล่าแจ้งแถลงไข
รู้กระแสแน่ว่าพระหัสชัย รีบตรงไปเข้าฝั่งเกาะลังกา
พระทรงหลังมังกรขึ้นก่อนทัพ รีบควบขับโจนโจมโถมถลา
แลเขม้นเห็นพระอนุชา เข้ารบราฝรั่งกลุ้มตลุมบอน

แกว่งไม้เท้าน้าวหวดเร่งรวดรบ ข้าศึกหลบล้มทับสลับสลอน
ถูกไพร่นายตายสลบเลือกซบซอน ม้ามังกรติดกัดฟาดพัดตาย
พวกโยธาการะเวกเอกอำมาตย์ เห็นหน่อนาถนึกสำเร็จเหนื่อยเหน็ดหาย
กลับโห่ครื้นชื่นใจทั้งไพร่นาย ทั้งขวาซ้ายแซกซ้อนเข้ารอนราญ ฯ
◎ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลโฉม ชวนวาโหมขึ้นนกยกทหาร
ขับโยธาอาหุโลมโถมทะยาน เข้ารุกราญรบฝรั่งเมืองลังกา
กองทมิฬบินนกสูงหกศอก แกว่งดาบหอกหวดฝรั่งดับสังขาร์
ที่เหลือตายพ่ายบังถอยหลังมา ทั้งวลาวายุพัฒน์เจ้าหัสกัน
เห็นกองหนุนวุ่นวายมาหลายพวก ใส่เสื้อหมวกเหมือนอย่างนกโผผกผัน
ต่างถอยทัพกับฝรั่งสิ้นทั้งนั้น เข้าตั้งมั่นเมืองใหม่ในกำแพง
ขึ้นรักษาหน้าที่ทั้งสี่ด้าน ป้อมปราการเกณฑ์กันล้วนขันแข็ง
ทั้งซ้ายขวาสารวัตรตรวจจัดแจง ตามตำแหน่งนายทัพกำกับพล ฯ
◎ ฝ่ายหัสชัยได้ค่ายริมชายฝั่ง ยกเข้าตั้งตามถนัดไม่ขัดสน
มีข้าวน้ำสำหรับแก้อับจน ทั้งเสาวคนธ์เชษฐาสุดสาคร
ยกขึ้นตั้งฝั่งน้ำประจำค่าย พร้อมไพร่นายหลายทัพสลับสลอน
พระหัสชัยไหว้พี่ชุลีกร ต่างอวยพรอนุชาแล้วพาที
ถามถึงการบ้านเมืองตามเรื่องหลัง เมื่อฝรั่งรบพุ่งเผากรุงศรี
อนึ่งพระชนกชนนี ยังกริ้วพี่นักหรือจะค่อยประทัง ฯ
◎ น้องคำนับกลับเล่าความเก่าก่อน เหมือนทุกข์ร้อนเรื่องต้นแต่หนหลัง
จนทูลลาพาพลข้ามวลวัง มารบรับกับฝรั่งพวกลังกา
ครั้นเสียเรือเหลือคนเข้าปล้นค่าย ฆ่าไพร่นายตายดิ้นได้ปืนผา
ต้องรบพุ่งรุ่งค่ำนั้นร่ำมา หากเชษฐาสององค์ช่วยยงยุทธ์
มันจึงแตกแยกย้ายได้ค่ายตั้ง พวกโยธีมีกำลังได้ยั้งหยุด
โน่นพวกไหนได้สมทบช่วยรบรุด ดูดังครุฑบินได้ทั้งไพร่นาย ฯ

๏ ฝ่ายเสาวคนธ์นงเยาว์จึงเล่าเรื่อง   เหมือนรบเมืองหมู่ทมิฬสิ้นทั้งหลาย
ตามความหลังตั้งแต่ต้นมาจนปลาย   พระน้องชายชอบที่ชมพี่นาง
แล้วเสาวคนธ์บ่นว่าแม้ข้าศึก   พอจะตรึกตรองกำจัดไม่ขัดขวาง
นี่เหล่ากอหน่อเนื้อเป็นเยื่อยาง   จะรบล้างลูกหลานรำคาญใจ
ถึงชั่วช้าทารกจะยกผิด   ก็ควรคิดถึงคนดีตามวิสัย
ทูลกระหม่อมจอมกษัตริย์สังหัสชัย   ให้รอไว้คอยท่าสองธานี
เป็นธุระพระบิดาพาราผลึก   จะปราบศึกทรงบำรุงสามกรุงศรี
จะทำเองเกรงจะขาดราชไมตรี   พ่อควรที่ผ่อนผันตามบัญชา
เราบอกเรื่องเมืองผลึกกรมจักร   ให้ทรงศักดิ์ทราบเหตุทั้งเชษฐา
คอยรั้งรอพอให้เสร็จเสด็จมา   เกิดหรือพระอนุชาช้าจะดี ฯ
๏ หน่อกษัตริย์หัสชัยคิดไม่ผัน   ถึงสร้อยสุวรรณจันทร์สุดามารศรี
จึงตอบว่าฝรั่งคิดครั้งนี้   ใช่แต่ตีเมืองเราจะเบาความ
มันรบพุ่งกรุงผลึกกรมจักร   เอามากักขังข่มเหงไม่เกรงขาม
เราเจ็บแค้นแทนพระองค์มาสงคราม   จะได้ความผิดคิดเห็นผิดที
ถึงเช่นฆ่าฝรั่งเสียทั้งหมด   ได้ท้าวทศวงศ์องค์มเหษี
กับมาตุรงค์นงนุชพระบุตรี   คืนบุรีดีกว่าไว้ช้าการ
จะละให้อ้ายลูกดูถูกพ่อ   ก็เป็นข้อครหาจะว่าขาน
มันกักขังรั้งราไว้ช้านาน   แสนสงสารสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
จะซูบผอมตรอมตรมระทมเทวษ   ไม่สมเพชบ้างหรือจะพระเชษฐา
สุดสาครผ่อนผันจำนรรจา   ซึ่งพ่อว่านี้ก็ควรมันกวนใจ
แม่เสาวคนธ์มณฑาว่าก็ชอบ   ด้วยรอบคอบคิดเผื่อว่าเนื้อไข
เวลารุ่งพรุ่งนี้พี่จะไป   ให้พบอ้ายมังคลาพูดจากัน
ให้คืนน้องสององค์วงศ์กษัตริย์   แม้ขืนขัดจึงค่อยฆ่าให้อาสัญ
พระบิตุรงค์ทรงองค์อาวเชษฐานั้น   ถึงเขตต์คันคงจะมาช่วยราวี

พ่อบอกเหตุเชษฐาให้ข้าเฝ้า ไปเมืองเราทูลประนตบทศรี
ให้ทราบถึงพระชนกชนนี พอคลายที่กริ้วโกรธได้โปรดปราน
แล้วบอกความตามเรามารบศึก ให้เมืองผลึกส่งสะเบียงเลี้ยงทหาร
เป็นนับถือซื่อตรงตามวงศ์วาร ช่วยทำการแก้แค้นแทนพระองค์
น้องคำนับรับสั่งแต่งหนังสือ ให้ทูตถือไปตามความประสงค์
พอพลบค่ำย่ำฆ้องสัตถ์ตังตึง จึงต่างองค์ต่างไปค่ายเรียงรายกัน ฯ

ตอนที่ ๕๗

สุดสาครรบมังคลา

๏ ฝ่ายฝรั่งมังคลาคิดปรารภ ศึกสมทบหลายทัพเห็นขับขัน
จึงปรึกษาฝรั่งสิ้นทั้งนั้น จะผ่อนผันคิดอ่านประการใด
พวกคนเก่าเหล่าขุนนางแต่ปางก่อน เคยราญรอนรู้เห็นเป็นไฉน
ที่ยกเพิ่มเติมมาคือว่าใคร หมวกเสื้อใส่ปีกปกเหมือนนกกา ฯ
๏ ฝ่ายผู้เฒ่าเผ้าพิ้งรับสั่งถาม จึงทูลตามความหลังที่กังขา
ซึ่งขี่หลังมังกรที่ต้อนมา คือสุดสาครณรงค์คงกระพัน
กับนงเยาว์เสาวคนธ์ขวิมลมิ่ง ซึ่งทรงสิงห์เหมือนพราหมณ์สงครามขยัน
แต่พวกหนึ่งซึ่งเหมือนนกวิหคนั้น แต่ก่อนมันมิได้มาช่วยราวี
ดูเหมือนแขกแปลกหน้าถึบถาโถม โจนกระโจมโหมหักดังยักษี
แต่ปางหลังครั้งเมื่อพระชนนี มารบที่เมืองใหม่ทำไกกล
สินสมุทรจุดไฟเที่ยวไล่จับ เราจุดรับรอบกำแพงทุกแห่งหน
บ้าจามิตรติดกับถึงอับจน พอเกิดฝนตกระงับเพลิงดับไป
พระบิตุรงค์ทรงปี่โยธีทัพ พากันหลับกลิ้งกลาดไม่หวาดไหว
พระชนนีปรีชาช่วยข้าไท ต่อดวงพระอภัยหลงใหลรัก

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

จึงปลุกทัพกลับให้นายไพร่ตื่น ได้กลับคืนไปลังกาอาณาจักร
อันครั้งนี้ที่ศึกดูฮึกฮัก เห็นจะหนักกว่าแต่หลังระวังภัย ฯ
◎ พระมังคลาว่าทหารพานประมาท จึงพลั้งพลาดเสียทัพเพราะหลับใหล
ซึ่งข้าศึกฮึกหาญประการใด จะแก้ไขคิดล้างให้วางวาย
อันแยบยลกลหนูสู้พยัคฆ์ เขารู้จักจึงไม่ได้ดังใจหมาย
ที่แปลกอย่างต่างหากมีมากมาย จะยักย้ายแก้ไขผลาญไพรี
เราเห็นว่าข้าศึกจะนึกคาด ว่าไม่อาจรบรับถอยทัพหนี
ทั้งพวกเพิ่มเติมมาเวลานี้ เห็นท่วงทีจะประมาทองอาจใจ
จะให้พวกชาวละหม่านทหารเสือ ลอบเผาเรือขึ้นที่ท่าชลาไหล
ให้พวกพ้องกองทัพลงดับไฟ เราต้อนไล่ให้มันลงข้างคงคา
ชิงเอาค่ายชายฝั่งออกตั้งมั่น จงเกณฑ์กันออกสักแสนให้แน่นหนา
พวกฝรั่งบังคมชมปัญญา จัดโยธาห้าหมื่นถือปืนรบ
ทั้งทวนยาวหลาวแหลนเป็นแสนหนึ่ง ไม่อื้ออึงเอะอะเงียบสงบ
เห็นเพลิงไหม้ให้ระดมออกสมทบ เข้ารุมรบพร้อมกันตามสัญญา ฯ
◎ ฝ่ายพวกพ้องกองละหม่านทหารยักษ์ เกลี้ยกล่อมมาสามิภักดิ์รักอาสา
ออกหลังป้อมอ้อมลงข้างคงคา ต่างประดาน้ำทนดำดั้นไป
ขึ้นเรือรบครบร้อยค่อยค่อยย่อง เห็นพวกกองเรือระงับนอนหลับใหล
ค่อยเลี่ยงหลีกฉีกชุดแล้วจุดไฟ เผาให้ไหม้เชื้อชันน้ำมันยาง
แล้วฆ่าคนบนลำลงน้ำโพล่ง เพลิงก็ลามพลามโพลงเสียงโผงผาง
บ้างไหม้เพลาเสากระโดงระโยงระยาง บ้างติดกลางติดท้ายลุกรายเรียง ฯ
◎ ฝ่ายพวกพลบนค่ายทั้งนายไพร่ เห็นเพลิงไหม้เรือเรียกกันเพรียกเสียง
ลงช่วยดับสับสนชนละเบียง บ้างแบกเหวี่ยงวิ่งสพรั่งริมฝั่งชล ฯ
◎ ฝ่ายฝรั่งลังกาเห็นข้าศึก อึกกระทึกทุกทัพวิ่งสับสน
เปิดทวารด้านใต้ต้อนไพร่พล ออกเกลื่อนกล่นกลางคืนยิงปืนไฟ

บ้างรุมกันฟันแทงบ้างแกว่งขวาน ไล่ประหารโห่ลั่นเสียงหวั่นไหว
พวกทัพล้อมบ้อมค่ายพลัดพรายไป พระหัสชัยเชษฐาสุดสาคร
ทั้งนงเยาว์เสาวคนธ์ขับพลรบ ศึกสมทบหลายทัพสลับสลอน
พวกวาโหมโรมรันช่วยฟันฟอน ฝรั่งซ้อนแซกกันประจัญบาน
ทั้งสามองค์ทรงพาหนะที่นั่ง ฟันฝรั่งมอดม้วยช่วยทหาร
ที่เหลือตายนายต้อนเข้ารอนราญ ต่างต่อต้านตีรันฟาดฟันแทง
ทั้งซ้ายขวาฝรั่งออกคั่งคับ พอเพลิงดับมืดเขม้นไม่เห็นแสง
ทหารตามสามกษัตริย์ต่างพลัดแพลง พระอ่อนแรงรอลงข้างคงคา ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายชิงค่ายได้ ทั้งนายไพร่พร้อมพรักเข้ารักษา
ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์ถอยพลมา พบเชษฐากับทั้งพระหัสชัย
ทั้งโยธาวาหุโลมวาโหมนั้น ถึงเสียทีมิได้พรั่นประหวั่นไหว
ต่างตีฆ้องกลองสำหรับเรียกทัพชัย ประชุมไพร่พร้อมพรั่งริมฝั่งชล
ยังเหลือตายหลายหมื่นดูดื่นดาด ยกเลียบหาดขึ้นไปตั้งหลังถนน
แล้วโฉมยงนงเยาว์เสาวคนธ์ รู้ผ่อนปรนปราบศึกตรองตรึกการ
ได้ตำราปาโมกข์โลกเชษฐ์ ปราบประเทศท้าวทมิฬได้ถิ่นฐาน
จึงว่าจะละเมิดไว้เนิ่นนาน ส่งสารทหารหิวโหยโรยกำลัง
จะยกทัพกลับไปตีพรุ่งนี้เช้า เข้าชิงเอาเมืองใหม่เหมือนใจหวัง
บอกอุบายนายไพร่เล่าให้ฟัง แต่งตัวเป็นฝรั่งได้ตั้งพัน
ต่างแอบอ้อมปลอมเข้าไปแต่ในดึก กำลังศึกสับสนพลขันธ์
เข้าเมืองมั่งบ้างอยู่ค่ายเรียรายกัน ใครไม่ทันเพ่งพิศไม่คิดแคลง ฯ
๏ ส่วนนงเยาว์เสาวคนธ์แบ่งพลทัพ นายกำกับกองละพันล้วนขันแข็ง
ห้าสิบสองกองสกัดคัดจัดแจง ตามตำแหน่งหนุนกันให้ทันที
พระเชษฐาพาทหารไปซานเขา คอยจับเจ้ามังคลาจะล่าหนี
พวกกองหน้าวาหุโลมเข้าโจมตี เหล่าเสนีน้อยใหญ่เข้าในเมือง

สกัดฆ่าฝรั่งสิ้นทั้งหลาย   ถึงมิตายรอดบ้างก็คางเหลือง
พอจวนแจ้งแสงทองขึ้นรองเรือง   ต่างยกเนื่องหนุนตามกันหลามไป
ถึงค่ายรายชายฝั่งต่างตั้งโห่   ก็กก้องโกลาลั่นเสียงหวั่นไหว
ฝรั่งรายค่ายละหมื่นยิงปืนไฟ   ทั้งปืนใหญ่ยิงลั่นเสียงครั่นครึก
ฝ่ายพวกแต่งแปลงปลอมอยู่พร้อมพรั่ง   พื้นฝรั่งร้องว่าพวกข้าศึก
ต่างหันเหเซประทะอึกกระทึก   ทหารฮึกหักโหมรุมโรมรัน
ฝรั่งวิ่งทิ้งค่ายทั้งนายไพร่   กองทัพไล่เลี้ยวลัดสะพัดผัน
พวกปีกป้องกองแซงรุมแทงฟัน   ค่อยหนุนกันกั้นสกัดตามจัดแจง
จนรุ่งเช้าเจ้าลาวายุพัฒน์   พบพวกหัสชัยรบหลีกหลบแฝง
ต่างถอยทัพกลับเข้าไปในกำแพง   ทั้งพวกแปลงปลอมพลพลอยปนไป
พวกนั่งป้อมล้อมวังสิ้นทั้งนั้น   ระดมปืนครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว
พวกวาโหมโรมรบขว้างคบไฟ   ที่เข้าในกำแพงปลอมแทงฟัน
ไล่ฆ่าเหล่าเฝ้าประตูผู้กำกับ   เปิดรับทัพทั้งปวงทะลวงถลัน
ต่างเข้าได้ในเมืองหนุนเนืองกัน   ไล่ฆ่าฟันไฟจุดไม่หยุดยั้ง
พระมังคลาข้าเฝ้าเหล่าทหาร   เหลือต้านทานทัพล้อมเข้าพร้อมพรั่ง
ขึ้นทรงม้าพาสนมกรมวัง   ออกทางหลังเมืองใหม่พลัดไพร่พล ฯ

๏ พระหัสชัยไล่จับรอรับรบ   หลีกไปพบพวกทัพถอยสับสน
อ้อมออกทางข้างเขาพบเสาวคนธ์   ไล่ฆ่าพลพวกฝรั่งมังคลา
พอพบน้องสองหลานช่วยราญรบ   เลี้ยวตลบหลีกทางไปข้างขวา
สาวสุรางค์นางห้ามตามหลามมา   พบสุดสาครขวางหนทางไว้
ตวาดถามความว่าเหวยฝรั่ง   ตัวชื่อมังคลาหรือชื่อไฉน
ลงจากม้ามาดีดีอย่าหนีไป   จึงจะไว้ชีวาไม่ฆ่าฟัน ฯ

๏ ฝ่ายฝรั่งมังคลาควบม้าหนี   นางสุนีติดไปในไพรสัณฑ์
พระหน่อไทไล่ลัดสกัดกัน   พอมาทันโถมจับกลับรับรม

หอสมุดดำรงราชานุภาพ
กรมศิลปากร

ตอนที่ ๕๗

ด้วยฤทธาตราแก้วให้แคล้วคลาด　　ต่างพ้นฟาดพลาดเพลี่ยงหลีกเลี่ยงหลบ
เห็นห่างหันผันผินขับสินธพ　　ครั้นทันรบรับประจัญฟาดฟันฟอน
มังกรกัดพัดม้าเจ้าฝรั่ง　　สิ้นกำลังล้มกลิ้งริมศิงขร
พระมังคลาอาวุธหลุดจากกร　　สุดสาครโจนจับล้มทับกัน
กอดกระหวัดรัดแน่นรวบแขนเข้า　　จะทิ้งเถาวัลย์มัดรัดกระสัน
พอนางสุนีที่มาด้วยเข้าช่วยทัน　　พ่นเป็นควันออกมาจากปากสตรี
เหมือนเพลิงพรายสายรุ้งพลุ่งพลุ่งพลั่ง　　สุดสาครอ่อนกำลังถอยหลังหนี
พอฟ้าแลบแวบสว่างนางสุนี　　หายจากที่ไปทั้งพระมังคลา ฯ
◎ สุดสาครร้อนรนร่ายมนต์เป่า　　หายมึนเมามีกำลังคิดกังขา
อีคนนี้มีพิษตามติดมา　　มันช่วยพาผัวหนีได้ดีจริง
แล้วขึ้นนั่งหลังนิลสินธพ　　เลี้ยวตลบลัดป่าเที่ยวหาหญิง
ไม่เห็นหนจนจิตต์คิดประวิง　　รีบขับมิ่งม้ามาพบวายุพัฒน์
เห็นเหมือนพี่สีเขียวมีเขี้ยวแฝง　　ทั้งเนตรแดงดูพลางขวางสกัด
ฝ่ายฝรั่งยังหยุดยืนเยียดยัด　　พอเห็นหัสกันมาเหมือนดาดื่
จึงร้องห้ามตามภาษาข้างฝรั่ง　　กูมาตั้งคอยจับอย่ากลับหนี
อ้ายนายทัพขับพลสองคนนี้　　ลูกเต้านางยุพาหรือว่าไร ฯ
◎ พี่น้องดูรู้ว่าอาวุธว่าพ่อ　　แกล้งถวงต่อเคลือบแคลงแถลงไข
ท่านแลดูรู้จักแกล้งซักไซ้　　จงบอกให้รู้บ้างอย่าพรางนาม ฯ
◎ สุดสาครฟังคำทำหัวร่อ　　กูเป็นพ่อไม่รู้จักมาซักถาม
แม่ไม่บอกดอกหรือไปเข้าใจความ　　กูนี้นามชื่อว่าสุดสาคร
มึงลูกหลานว่านเครือไม่เผื่อแผ่　　นับถือแต่ฝรั่งมันสั่งสอน
ทำก่อศึกฮึกหาญไปราญรอน　　เผานครการะเวกโหยกเหยกครัน
ไปรบพุ่งกรุงผลึกรมจักร　　ไม่รู้รักวงศาจะอาสัญ
อันองค์พระมเหษีบุตรีนั้น　　ล้วนพงศ์พันธุ์พี่อาวปู่ย่าเอง

ทั้งสองท้าวสาวสนมรมจักร จับมากักขังไว้ได้ข่มเหง
ทำโอหังดังตัวไม่กลัวเกรง โทษของเองสู้พ่อพวกทรชน
ถึงฆ่าตายภายหน้าเกิดมาอีก จะสับซีกเด็กน้อยสักร้อยหน
ไม่สำจิตต์คิดดูผิดผู้คน ช่างมืดมนท์มิได้รู้จักผู้ใด
กูพบปะจะสังหารผลาญชีวิต ก็ยังคิดอายเหลือว่าเนื้อไข
จะรั้งรอพอให้หัวคิดตัวไว้ จับส่งไปถวายพระชนกา
ตามจะโปรดโทษมิ่งที่ดึงดื้อ ไม่นับถือซื่อตรงต่อวงศา
อย่าเกะกะจะลำบากลงจากม้า ให้กูพาไปดีดีทั้งพี่น้อง ฯ
๏ วายุพัฒน์หัสกันพรั่นพรั่นจิตต์ มิได้คิดนบนอบตอบสนอง
ซึ่งชั่วดีมีสติต้องตริตรอง พึ่งแต่พ้องฝ่ายโจทก์กล่าวโทษทัณฑ์
ถ้าแม้ไม่ได้เลี้ยงให้เที่ยงแล้ว ใครว่าแก้วในอุราก็อาสัญ
จะผ่าแผ่แล่เนื้อด้วยเชื่อกัน ไม่สัตย์ธรรม์ธรรมดาปรึกษาความ
ว่าเป็นพ่อข้อนี้ก็มิรู้ อย่าจู่ลู่จ้วงจาบทำหยาบหยาม
แม้จริงจิตต์บิตุรจะผ่อนตาม นี่พึ่งความขวางหูดสู่ใจ
จะมัดผูกลูกเต้าให้เขาอื่น ไม่ผิดขืนจะว่าผิดคิดไฉน
ส่วนพวกพ้องของท่านเข้ากันไป ผิดวิสัยธรรมดาในฟ้าดิน
แม้พ่อแม่แลเห็นลูกเหลนหลาน ย่อมสงสารมีจิตต์คิดถวิล
แต่ร้ายกาจชาติเสือเหลือทมิฬ ก็ไม่กินลูกหลานวงศ์ว่านเครือ
นี่ว่าพ่อก็จะมาฆ่าลูกหลาน ผิดโบราณร้ายกล้ายิ่งกว่าเสือ
จะนอบน้อมยอมตายเสียดายเนื้อ กินข้าวเกลือเปลืองมากไม่อยากตาย
แม้จริงจังดังว่าเมตตาบุตร เหมือนมนุษย์ในแผ่นดินสิ้นทั้งหลาย
อย่ากีดขวางกางกั้นทำอันตราย ให้ไพร่นายฝ่ายฝรั่งไปลังกา ฯ
๏ สุดสาครอ่อนใจอาลัยบุตร ทั้งแสนสุดสังเวชลูกเชษฐา
แล้วกลับคิดผิดพลั้งแต่หลังมา จึงตอบว่าลูกดีเป็นที่รัก

แม้ลูกชั่วหัวดื้อทำซื่อรู้ จนพี่ป้าย่าปู่ไม่รู้จัก
ผลาญพงศ์เผ่าเหล่ากอทรลักษณ์ ชื่อว่าอกตัญญูชาติงูพิษ
เหมือนพวกมึงซึ่งไม่รู้จักกูนี้ ดังทรพีวัดรอยจะคอยขวิด
ถึงเหล่ากอหน่อเนื้อที่เชื้อชิด เหมือนโลหิตที่ในกายเกิดร้ายแรง
ก็ต้องกอกออกให้สิ้นมลทินโทษ ถ้าลูกโฉดชาติชั่วเช่นหัวแข็ง
ใจจองหองข้องขัดเหลือดัดแปลง ไม่ควรแต่งต้องทำลายให้วายวาง
แล้วขับม้าถาโถมเข้าโจมจับ ฝรั่งรับรบสกัดคอยขัดขวาง
พระพันฟาดตกตาดเกลื่อนลงกลางทาง บ้างตายบ้างครางล้มเสือกซมซบ
วายุพัฒน์หัสกันหนีดันป่า ต่างขับม้าพลัดแพลงลัดแลงหลบ
พระหน่อไทไล่จับขับสินธพ ตามไม่พบพอเวลาจะราตรี
จึงกลับม้าพาพหลพลไพร่ มาเมืองใหม่พบพระน้องทั้งสองศรี
ให้รวมรอมพร้อมสิ้นต่างยินดี เข้าอยู่ที่ตึกรามตามสำราญ
ได้ปืนผาสาระพันกำปั่นรบ หอกดาบครบเครื่องสะเบียงเลี้ยงทหาร
พวกพารากาะระเวกเลขรองงาน ต่างพบพานเจ้านายสบายใจ
จับฝรั่งลังกาได้กว่าหมื่น ใช้ผ้าพื้นตักน้ำตามวิสัย
คนสามพันบรรดาพวกข้าไท ส่งคืนไปพาราด้วยปราณี ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งลังกาพวกล่าทัพ ต่างแตกยับแยกย้ายพลัดพรายหนี
บุกรกเรี้ยวเลี้ยวหลงในพงพี เข้าราตรีมิได้เห็นเขม้นมอง
บ้างเดินโดนโคนตอยองย่อยอบ ลงฟุบหมอบมื่อนวดปวดขมอง
บ้างบุกหนามความกลัวหนังหัวพอง ตุกแกร้องล้มกลิ้งบ้างวิ่งโทง
บ้างออกทุ่งมุ่งเมิลเดินโก้งเก้ง เสือกางเกงก็ไม่มีเหมือนผีโป่ง
บ้างล้าเลื่อยเหนื่อยบอบหิวหอบโครง ลงโก้งโค้งคลานตามหนีความตาย
ครั้นกลางวันบรรดาโยธาหาญ ต่างพบพานพวกฝรั่งสิ้นทั้งหลาย

ต่างติดตามถามข่าวถึงเจ้านาย แล้วมุ่งหมายรีบมาเมืองป่าตาล ๆ
๏ ฝ่ายวายุพัฒน์หัสกันหนีต้นต้น พบพวกพลไพร่นายฝ่ายทหาร
เห็นห่างศึกนึกหมายไม่วายปราณ รีบไปด่านกลางได้ดังใจจง ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งมังคลานราราช สุนีบาตอุ้มเที่ยวลดเลี้ยวหลง
พระเหนื่อยอ่อนซอนซบสลบลง ระทวยองค์แอบอังสาข้างขวานาง
นางสุนีหนีมาเวลาค่ำ ถึงธารน้ำลำเนาภูเขาขวาง
ยิ่งดึกดื่นชื่นฉ่ำด้วยน้ำค้าง เดือนกระจ่างแจ่มฟ้าดาราเรียง
จังหรีดร้องลองในก้องไพรสัณฑ์ จักจั่นเรไรเจื้อยแจ้วแว่วแว่วเสียง
ไก่กระชั้นขันเร้าริมเขาเคียง เสียงผึ้งเพียงฆ้องลั่นหวั่นวิญญา
ยามพระพายชายเชยระเหยหวล หอมลำดวนดอกไม้ไพรพฤกษา
ค่อยแช่มชื่นฟื้นองค์คิดสงกา เห็นแต่หน้านางสุนีไม่มีใคร
คิดเป็นครู่รู้ว่าหนีข้าศึก แล้วนิ่งนึกนางนี้เยาว์อุ้มเราไหว
ช่วยชีวิตชิดชอบคิดขอบใจ จึงปราศรัยไต่ถามดูตามแคลง
เจ้าพาพี่หนีมาพ้นข้าศึก กำดัดดึกเดือนสว่างกระจ่างแสง
หยุดเสียบ้างข้างเขาค่อยเบาแรง ต่อรุ่งแจ้งจึงค่อยพากันคลาไคล
แล้วให้นางวางองค์ชวนนงลักษณ์ เข้าหยุดพักเพิงผาพออาศัย
ตรัสถามทางกลางป่าพนาลัย ไกลเมืองใหม่มาแล้วหรือแก้วตา ฯ
๏ นางสุนีอัญชลีทูลแถลง ข้าลัดแลงเลียบเดินตามเนินผา
ไม่เห็นทางกลางคืนสู้ฝืนมา ไม่ทราบว่าแห่งหนตำบลใด ฯ
๏ พระฟังนางวังเวงเกรงจะหลง ดูแดนดงดาษดาพฤกษาไสว
เสียทีศึกนึกสะท้อนถอนฤทัย ทั้งนายไพร่พลัดพรายล้มตายครัน
เป็นคราวเคราะห์เพราะประมาทจึงพลาดพลั้ง ถึงสองครั้งดังชีวาจะอาสัญ
อนุชาวายุพัฒน์หัสกัน จะหลบลี้หนีทันหรือบรรลัย
ยิ่งระลึกตรึกตรมอารมณ์เทวษ น้ำพระเนตรคลอคลอซลอไหล

ทั้งหิวโหยโรยแรงแข็งพระทัย　　ปูลาดใบลงบนแท่นแผ่นศิลา ฯ
๏ แล้วเอนองค์ลงบรรทมพนมมาศ　　สุนีบาตนั้นอุตส่าห์หาบุบผา
มาโรยรายถวายพระมังคลา　　แล้วอุตส่าห์นวดฟั้นให้บรรทม
เห็นทุกข์ร้อนถอนฤทัยมิใคร่หลับ　　จึงกล่อมขับคำประดิษฐ์สนิทสนม
โอ้เย็นฉ่ำน้ำค้างพร่างพรายพรม　　ระรื่นร่มรังสล้างเหมือนปรางค์ทอง
บรรทมแท่นแผ่นผาศิลาอ่อน　　ต่างบรรจฐรณ์ทูลเกล้าอย่าเศร้าหมอง
ฟังสำเนียงเสียงผึ้งหึ่งหึ่งร้อง　　เหมือนเสียงฆ้องยามย่ำประจำวัง
จักระจั่นหวั่นแว่วแจ้วแจ้วเจื้อย　　ถองในเรื่อยแร่แร่ดังแตรสังข์
เสียงสินธุพุดั่นสนั่นดัง　　เหมือนกลองระฆังกังสดาลขานประโคม
ขอเดชะพระพายช่วยชายกลิ่น　　มารวยรินเรื่อยรื่นให้ชื่นโฉม
ดวงดาวเดือนเกลื่อนกลางนภางค์พโยม　　เหมือนอย่างโคมชวาลาระย้าระยับ
เสียงเป็ดผีปี่แก้วแว่วแว่วหวีด　　จังหรีดกรีดเกรียวกริ่งดังฉิ่งกรับ
ทั้งไก่แก้วแว่วเสียงจำเรียงรับ　　เหมือนโทนทับขับกล่อมทูลหม่อมเอย ฯ
๏ พระทรงฟังวังเวงวิเวกเสียง　　หวลสำเนียงเสนาะน้ำคำเฉลย
ฉลาดขับจับใจกระไรเลย　　น่าใคร่เชยชมโฉมประโลมลาญ
แต่ดูเด็กเด็กเหลือหรือเนื้อน้อย　　กระจ้อยร่อยรูปทรงน่าสงสาร
แล้วคิดแหนงแรงล้นพ้นประมาณ　　เมื่อเสียด่านเดินมาตามม้าทัน
เห็นท่วงทีมีฤทธิ์นิมิตรไว้　　ตามวิสัยสารพางค์นางสวรรค์
แต่อุ้มเราเข้าป่ามากว่าวัน　　เห็นแม่นมั่นมิใช่ว่ากุมารี
ดำริพลางทางดำรงพระองค์นั่ง　　ค่อยลูบหลังเลียบประโลมนางโฉมศรี
พี่แสนยากจากวังมาครั้งนี้　　เห็นสุนีบาตเหมือนเพื่อนชีวิต
มิม้วยมอดวอดวายไปภายหน้า　　จะอุตส่าห์โอบอ้อมถนอมสนิท
อย่านบนอบหมอบเมี่ยงมาเคียงชิด　　ให้ชื่นจิตต์พี่บ้างเหมือนอย่างใจ ฯ
๏ ส่วนพิกลสตรีสุนีบาต　　เมื่อหน่อนาถมังคลาเธอปราศัย

จึงนบนอบตอบตามเนื้อความใน พระเป็นใหญ่ในฝรั่งทั้งลังกา
ที่คู่บุญรุ่นราวสาวสนม ควรภิรมย์สมรักนั้นหนักหนา
ฉันลูกเด็กเด็กน้อยติดต้อยมา ช่วยรักษาฝ่ายุคลให้พ้นภัย
เสร็จธุระจะต้องลาไม่ช้านัก อย่าร้อรักชักชิดพิสมัย
เชิญพระองค์จงไปชมสนมใน ฉันมิใช่คนชนิดน่าชิดเชย ฯ
๏ พระฟังนางคลางแคลงใคร่แจ้งจิตต์ ถนอมสนิทนางสุ้นเจ้าพี่เอ๋ย
ขอถามความตามซื่ออย่าถือเลย เจ้าคุ้นเคยอยู่ด้วยกันทุกวันมา
ช่วยอุ้มพี่หนีได้จึงใจพี่ ให้ปราณีนึกรักเจ้าหนักหนา
จะปลูกฝังหวังสวาทไม่คลาดคลา มิควรหนีพี่ยาให้อาวรณ์
ไฉนเล่าเจ้าจึงว่าจะลาจาก ประหลาดหลากเหลือเสียดายสายสมร
อย่าปละเปลื้องเคืองขัดถึงตัดรอน จะผันผ่อนหย่อนตามแต่ทรามวัย ฯ
๏ นางฟังปลอบขอบคุณการุญโปรด ขมาโทษทูลแจ้งแถลงไข
ด้วยองค์พระมหาสุราลัย บัญชาให้ฉันลงมาเป็นทารก
ช่วยธุระพระองค์ให้คงชีพ แล้วกลับรีบไปรักษาพลาหก
แม้มีผัวชั่วช้าอุลามก จะต้องตกอยู่แผ่นดินสุดสิ้นฤทธิ์
ซึ่งอุ้มแอบแนบกายแต่ภายนอก ก็ได้ออกด้วยบัญชาปกาสิต
ซึ่งออกโอษฐ์โปรดเกล้าให้เข้าชิด เป็นจนจิตต์จำขัดพระอัธยา ฯ
๏ พระฟังคำร่ำว่านิจจาเอ๋ย จะกลับเลยละให้อาลัยหา
เคยอยู่ด้วยช่วยพี่รอดชีวา ทุกเวลาเช้าเย็นเคยเห็นกัน
แม้จากไปไหนพี่จะมีสุข จะแสนทุกข์แทบชีวาจะอาสัญ
ถึงสตรีมีดื่นสักหมื่นพัน ไม่เหมือนขวัญเนตรพี่เพื่อนชีวิต
จงอยู่วังลังกาเถิดอย่ากลับ จะประคับประคองถนอมเป็นจอมจิตต์
ประการหนึ่งถึงมิได้เหมือนใจคิด ขอชื่นชิดเชยชมให้สมรัก
พระปลอบนางพลางแอบแนบถนอม ค่อยโอบอ้อมอุ้มนางขึ้นวางตัก

ประคองกอดสอดสนิทจุมพิตพักตร์ นางกระดักกระดิกกระเดียมอายเหนียมชาย
พระยิ่งยวนชวนชิดนางบิดพลิ้ว แต่เพียงผิวพอจะน้อมยอมถวาย
จะสิ้นฤทธิ์คิดเฉลียวเสียวเสียดาย ต่อคืนถวายวันอื่นจึงชื่นชม
จะได้เดินเชิญพระองค์ไปส่งด่าน เป็นทหารแล้วจึงจะเป็นสนม
พลางแอบองค์ทรงธรรม์ให้บรรทม เคลิ้มหลับในไพรพนมใต้ร่มรัง ฯ
๏ พอเช้าตรู่รู้สึกนึกวิตก คิดจะยกวกทางมาข้างหลัง
พอเห็นทางนางสุนีมีกำลัง เชิญขึ้นนั่งบนบ่าแบกพาเดิน
ผินพักตร์ต่อหรดีวิถีทิศ สำแดงฤทธิ์เร็วเราะดังเหาะเหิน
ข้ามละหารธารเขาลำเนาเนิน พระเพลิดเพลินพลอยสบายเคลื่อนคลายใจ
ให้นางอุ้มจุมพิตสนิทแนบ ชะอ้อนแอบอุ่นจิตต์พิสมัย
สัพยอกหยอกนางมากลางไพร ชมนกไม้ต่างต่างสล้างเรียง
ต้นร้อยลิ้นอินทร์จันทน์ขนันขนุน หอมกลิ่นกรุ่นตูมตาดมะหาดเหียง
ฝางฝาหรั่งทั้งอินทนิลเพนียง เสลาเสลี่ยงแสลงพันกรวยกันเกรา
กระถินกระทุ่มตูมกามณฑาเทศ ตะโกเกดแก้วงอกตามซอกเขา
เคี่ยมคล้อเขลงเต็งตะเคียนกระเบียนกระเบา เข็มคัดเค้าสาวหยุดพุดพยอม
พระชมชื่นยื่นเด็ดเก็บนางคลี่ ให้สุนีบาตชมแซมผมหอม
นางเก็บจันทน์คันธรสประนตน้อม ถวายจอมกษัตริย์ตรัสชมเชย
เห็นนมนางข้างเขาเต่งเต้าตั้ง พระรอรั้งเรียกสุนีเจ้าพี่เอ๋ย
มันน่ารักจักใคร่ได้กระไรเลย นางขวยเขินเมินเฉยแกล้งเลยเดิน
ดูไม้สูงฝูงนกวิหคจับ บ้างเรียกรับร้องเร้าริมเขาเขิน
นกแซงแซวแก้วกรอดพูดพลอดเพลิน ที่หว่างเนินนกยูงเป็นฝูงฟ้อน
ทั้งไก่ฟ้าพระยาลอขันจ้อเสียง เค้าโมงเมียงมาจับสลับสลอน
กระลุมพูคู่เคียงประเอียงอร ขมิ้นอ่อนบ้อนลูกยอดมูกมัน
ฝูงสร้อยร้าบ้าระบุ่นนกขุนแผน กระเหว่ากระแวนสัตวากระทาขัน

กระดิ่งกระดางกางเขนเบญจวรรณ นกนวลจันทร์จิบจาบคุ่มขาบเคียง
บนเขาสูงฝูงหงส์บุหรงร้อง ดังพิณก้องกังวาลประสานเสียง
ระวังไพรไก่แก้วแจ้วจำเรียง วิเวกเพียงพิณพาทย์สวาทวอน ฯ
◎ ต่างชมเพลินเดินมาเวลาพลบ พอพานพบพวกตามหลามสลอน
เชิญพระองค์ทรงรถบทจร จากดงดอนด่วนมาเมืองป่าตาล
ขึ้นประทับพลับพลาฝ่ายฝรั่ง มาพร้อมพรั่งทั้งพระน้องกับสองหลาน
พระเล่าตามความหลังแล้วสั่งการ ให้ทหารตรวจตราเตรียมอาวุธ
ทั้งนายไพร่ให้พร้อมทุกป้อมค่าย หอรบรายเรียงรับสัประยุทธ์
แล้วคิดอ่านการณรงค์จะยงยุทธ์ เราเสียด่านชานสมุทรสุดเสียดาย
ด้วยเดิมทีดีได้ดังใจนึก พวกข้าศึกเสียทีแตกหนีหาย
ทหารเราเบาใจทั้งไพร่นาย จึงเสียค่ายเมืองใหม่แก่ไพรี
เราแตกยับอัปราฝ่ายข้าศึก จะเหิมฮึกรบพุ่งถึงกรุงศรี
จะผันแปรแก้ไขอย่างไรดี จึงจะตีคืนได้เมืองใหม่มา ฯ
◎ ฝ่ายฝรั่งฟังถามสิ้นความรู้ ไม่มีผู้สามารถอาจอาสา
แต่องค์พระวลายุดานุชา จึงทูลว่าไพร่มีกำลัง
ครั้นตีแตกแยกยับกลับตลบ สมทบรบเราได้ดังใจหวัง
อย่าโดยด่วนข้าขอให้รอรั้ง บอกพระสังฆราชครูให้รู้ความ
ท่านเคยศึกลึกล้ำช่วยกำจัด จึงจะคัดศึกเดียนที่เสี้ยนหนาม
เห็นชะนะจะได้ตรงออกสงคราม คิดปราบปรามไพรีให้มีชัย ฯ
◎ พระมังคลาว่าชอบท่านรอบรู้ เคยรบสู้ดูแลคิดแก้ไข
ให้เขียนบอกลอกฉะบับแล้วฉับไว ให้ม้าใช้ไปลังกาบอกอาจารย์
แล้วตรัสสั่งบังอดูคนรู้รอบ รีบไปสอบสั่งเวรเกณฑ์ทหาร
ยี่สิบหมื่นปืนผาอย่าช้าการ มาเมืองด่านได้สมทบรบไพรี ฯ
◎ บังอดูผู้ถือหนังสือลับ ต่างกำชับเรียกหากลาสี

สพายย่ามตามออกนอกบุรี ขึ้นม้าขี่ควบตรงเข้าดงดาน
ถึงระยะประทับหยุดยับยั้ง มีตึกตั้งโต๊ะเรียงเลี้ยงทหาร
อิ่มแล้วไปไม่ขาดราชการ เป็นย่านย่านเรียดทางไปกลางไพร
ถึงเวียงวังดังกาเข้าอาวาส กราบพระบาตหลวงแจ้งแถลงไข
พระอาจารย์อ่านอักษรแล้วถอนใจ จึ่งว่าไอ้นอกครูทำจู่โจม
จับพวกพ้องของตัวมามั่วสุม ศึกจึ่งรุมพร้อมพรักมาหักโหม
ไม่จัดแจงแบ่งเบาค่อยเล้าโลม เที่ยวรุกโรมสงครามทั้งสามเมือง
เออกระนั้นมันจึงให้ดินไหวหวั่น เป็นหมอกควันทุกเวลาท้องฟ้าเหลือง
อ้ายลูกถ่อยพลอยให้ผู้ใหญ่เคือง ไม่ได้เรื่องราวทำระยำบอน
จะเกิดทุกข์ยุคเข็ญเสียเป็นแน่ หน่อยหนึ่งแม่มันจะมาว่ากูสอน
แกกอดเข่าเจ้าลูกเป็นทุกข์ร้อน แล้วลุกถอนใจใหญ่เข้าในกุฎี
ดูตำหรับทัพศึกที่ลึกซึ้ง เห็นบทหนึ่งชื่อทวาทศราศี
ผูกผนึกปิดตราไม่ช้าที ให้เสนีมิ่งเอาไปส่งให้นาย ฯ
๏ ฝ่ายม้าใช้ได้ตำหรับไม่ยับยั้ง เรียกบ่าวทั้งปวงนั้นรีบผันผาย
ออกหน้าวัดจัดแจงตกแต่งกาย ขึ้นม้าหมายมุ่งมาเมืองป่าตาล ฯ

ตอนที่ ๕๘

นางละเวงวัณฬาช่วยนางสุวรรณมาลีและท้าวทศวงศ์

๏ ฝ่ายฝรั่งบังอตูผู้รับสั่ง บอกกรมวังสั่งเวรเกณฑ์ทหาร
รีบเร่งรัดจัดกันให้ทันการ อำเภอบ้านหัวเมืองส่งเนื่องมา
พวกไปทัพสับสนหาบขนของ เดินเนื่องนองนับหมื่นแบกปืนผา
รู้เข้าไปในวังนางรำภา ทั้งยุพาผกาสุดาลี
ให้สืบดูรู้ว่าปัจจามิตร มาตั้งติดรบพุ่งถึงกรุงศรี

ต่างตกใจไปเฝ้าพระเสาวนี่ ทูลคดีที่ได้แจ้งยังแคลงใจ ฯ
◎ ฝ่ายโฉมยงองค์วัณพาพระยาหญิง ตลึงนิ่งนึกพรั่นประหวั่นไหว
ให้ซักเหล่าสาวสุรางค์พวกข้างใน ศึกถึงไหนไปเที่ยวถามเนื้อความดู
ได้รู้แน่แต่ว่าเวรเกณฑ์ทหาร ราชการเร็วร้อนไพร่อ่อนหู
จึงให้หาฝรั่งบังอดู มาถามดูรู้ว่าสุดสาคร
กับหัสชัยได้ด่านชานสมุทร พระราชบุตรอยู่ดงตาลด่านศิงขร
จึงถามเหตุเภทพาลแรกราญรอน มันยอกย้อนผ่อนแก้พูดแต่ดี
ครั้นซักไซ้ให้สืบถปดไม่ได้ ทราบว่าไปรบพุ่งสามกรุงศรี
ท้าวทศวงศ์พงศาสุมาลี ทั้งบุตรีกวาดมาไว้ป่าตาล
นางตือกตกใจด้วยไม่ทราบ ช่างหยามหยาบยิ่งนักทำหักหาญ
ข่มเหงเหล่าเผ่าพงศ์พวกวงศ์วาร แสนสงสารสองธิดาสุมาลี
นางวัณพาปรารมภ์จนลมจับ ระทวยทับธิดารำภาสะหรี
นวดองค์สายาดมค่อยสมประดี นางโศกีตีอุรารำจาบัลย์
แสนสงสารบ้านเมืองจะเคืองแค้น ทุกเขตต์แคว้นไพร่ฟ้าจะอาสัญ
แล้วตรัสถามสามนางเป็นอย่างนั้น จะผ่อนผันคิดอ่านประการใด ฯ
◎ ทั้งสามนางต่างคิดเห็นผิดนัก เหลือที่จักผันแปรคิดแก้ไข
ต่างอัดอั้นตันตึงตลึงตะไล ถอนใจใหญ่ให้สอื้นกลืนน้ำตา ฯ
◎ แต่สีวันนั้นว่าเพราะพระสังฆราช สอนให้ขาดญาติวงศ์เผ่าพงศา
ถ้าไปห้ามปรามพระมังคลา ให้งอนง้อขอขมาสุมาลี
ทั้งทรงยศทศวงศ์เห็นคงรับ ให้สององค์คงกลับไปกรุงศรี
ถึงถูกผิดคิดถึงพระชนนี กลัวแต่ที่เธอไม่วอนไม่อ่อนตาม ฯ
◎ นางวัณพาว่าไม่พึ่งพระสังฆราช คงวิวาทขาดเด็ดไม่เข็ดขาม
จะให้เจ้าเหล่านี้ไปไม่ได้ความ ข้าต้องตามไปให้ปะจึงจะดี
นางรำภามาไปด้วยกันเจ้า ช่วยโฉมเฉ้าพี่น้องทั้งสองศรี

แล้วสั่งกรมวังว่าอย่าช้าที่ เทียมรถที่มีฝาหลังคาบัง
อีสาวใช้ไปข้างนอกบอกขอเฝ้า เร็วเร็วเข้าเราจะไปเหมือนใจหวัง
พวกท้าวนางต่างประหม่าละล้าละลัง กรมวังวิ่งพลัดวันไป
เทียมรถรัตน์จัดเร่งกันเซ็งแซ่ ทั้งเกณฑ์แห่กลองชะนะปี่ไฉน
รถสำหรับรับรำภาเสนาใน มาเทียมไว้เกยดาหน้าพระลาน ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์วัณพารำภานาถ สำอางอาตม์อ่าองค์สรงสนาน
ประดับเครื่องเรืองจำรัสชัชวาลย์ พนักงานพัชนีพัดวีลม
ทรงเกือกทองรองบาทต่างยาตรเยื้อง นางเชิญเครื่องเนื่องตามล้วนงามสม
ขุนหมื่นหมอขอเฝ้าทั้งเจ้ากรม กราบบังคมคอยตามกันหลามไป
ทั้งสององค์ทรงรถพระกลดกั้น รถกำนัลนั่งเคียงเรียงไสว
สารถีตีม้าเคลื่อนคลาไคล ปี่ไฉนกลองชะนะตีประโคม
ชนัดนอกหอกดาบกำซาบสพรั่ง ทั้งหน้าหลังสังข์แตรเป่าแห่โหม
อภิรุมชุมสายพรายพโยม ครั้นค่ำโคมคบสว่างตามทางไป
ต่อยามฆ้องสองยามหยุดประทับ ครั้นรุ่งขับคนเดินเนินไศล
กำลังทุกข์ยุคเข็ญเห็นสิ่งใด นางมิได้ชื่นชมด้วยตรมทรวง
แต่ขอเฝ้าเจ้าชู้ไม่รู้ทุกข์ แสนสนุกเล่นหานางข้าหลวง
เก็บดอกไม้ในป่าบุบผาพวง ทั้งมะม่วงมะปรางให้นางใน
นางสาวสาวน้าวกิ่งชิงกันเก็บ จนเสียเจ็บแลหาน้ำตาไหล
บ้างท้าวแขนแหงนชมพนมไพร ดูนกไม้ต่างต่างตามทางมา ฯ
๏ ฝ่ายพวกพ้องกองร้อยรายคอยข่าว รู้เรื่องราวรีบเดินตามเนินผา
ถึงด่านเข้าเฝ้าพระมังคลา ทูลว่าพระมารดามาในไพร ฯ
๏ ฝ่ายเอกองค์ทรงยศโอรสราช ฟังประหลาดหลากจิตคิดสงสัย
ปรึกษาน้องสองหลานรำคาญใจ หรือใครไปเพ็ดทูลจึงวุ่นวาย
พระอนุชาว่าเห็นจะเป็นแน่ จะคิดแก้อย่างไรเห็นไม่หาย

อย่าให้พบหลบลี้ดูดีร้าย ให้แต่ฝ่ายผู้เฒ่าหยุดเฝ้าฟัง
พระมังคลาว่าจริงพี่กริ่งตรึก ที่พวกผลึกรมจักรซึ่งกักขัง
แม้พบปะจะปล่อยคอยระวัง แล้วตรัสสั่งนายทหารเป็นการลับ
อาญาสิทธิ์ผิดชอบจงลอบบอก กองในนอกนายประตูดูกำกับ
ทั้งซ้ายขวาหน้าหลังสั่งกำชับ ครั้นเสร็จสรรพชวนพระน้องสองนัดดา
ขนอยู่ป้อมพร้อมพรั่งกันทั้งสี่ คิดแต่ที่ทำศึกต่างปรึกษา
ฝ่ายนายหมวดตรวจกำกับกำชับกำชา บอกกิจจาแจ้งทั่วทุกตัวคน ฯ
๏ ฝ่ายนางนาฏมาตุรงค์ทรงพระยศ เร่งรีบรถแรมทางมากลางหน
ถึงดงตาลด่านใหญ่ดูไพร่พล ไม่เห็นหนผู้ใดเดินไปมา
นอกประตูอยู่แต่คนแก่เฒ่า จึงเรียกเข้ามาประนตริมรถา
แล้วตรัสถามตามระแวงแคลงวิญญา พระมังคลาไปอยู่หนตำบลใด ฯ
๏ พวกผู้เฒ่าเฝ้าฟังรับสั่งถาม จึงทูลความเคลือบแฝงแถลงไข
พระหน่อนาถราชโอรสยศไกร เสด็จไปดงกาได้ห้าวัน
ปิดประตูผู้ใดเข้าในด่าน จะประหารชีวาให้อาสัญ
ข้าพเจ้าเข้ามาแต่อารัญ ต้องพากันขัดค้างอยู่อย่างนี้ ฯ
๏ นางดำริตริตรึกนิ่งนึกแหนง เห็นจะแกล้งไม่ให้พบคิดหลบหนี
จึงซักไซ้ใครเล่าเฝ้าบุรี หรือไม่มีตัวทหารประการใด
พวกคนแก่แก้ว่าข้าพเจ้า มิได้เข้าไปเห็นว่าเป็นไฉน
นางทรงฟังสั่งบรรดาพวกข้าไท จงเรียกให้เปิดบานทวารบัง
นายประตูผู้ใดมิได้ขาน เป็นช้านานนางให้ซ้ำร้องคำหลัง
มิให้เราเข้าไปก็ไม่ฟัง จะพ้นพังประตูเข้าบุรี
สักครู่หนึ่งจึงเห็นคนบนหอรบ นั่งนอบนบนางวัณพามารศรี
ร้องถามชายนายขอเฝ้าพระเสาวนี ออกมานี้ราชการสถานใด ฯ
๏ ขอเฝ้าว่ามาช่วยหน่อวรนาถ ดำริราชสงครามตามวิสัย

ทั้งเยี่ยมเยือนเหล่าพลสกลไกร ตามพระทัยกรุณาทั้งธานี
เร็วเร็วเถิดเปิดบานทวานรับ รถจะได้ไปประทับพลับพลาสี
จะขัดขวางค้างอยู่นอกบุรี โทษจะมีเหมือนกบฏประทษฐร้าย ฯ
◎ พวกหอรบหลบหน้าโยธาหาญ จึงเปิดบานประตูได้ดังใจหมาย
เข้าในเมืองเนื่องมาประดานาย กราบถวายวันทาพร้อมหน้ากัน
เชิญประทับพลับพลาตรงหน้าป้อม ทหารล้อมวงรอบเป็นขอบขัณฑ์
นางกษัตริย์ตรัสสั่งคนทั้งนั้น เองพากันไปบอกพระมังคลา
ให้พาน้องสองหลานทหารเก่า มาหาเราเราธุระจะมาหา
ฝ่ายขุนนางพรางความตามสัญญา พระไปวังลังกาได้ห้าวัน
วางพระทัยให้ข้ารักษาด่าน ราชการเตรียมตรวจกันกวดขัน
นี่หากพระเสด็จมาจึงพากัน มาคอยรับอภิวันท์ฟังบัญชา ฯ
◎ นางตรัสถามความเรื่องเมืองผลึก มาขังคึกไว้ที่ไหนจะไปหา
ทั้งทรงยศทศวงศ์ซึ่งส่งมา มึงช่วยพาไปให้พบประสพกัน
ฝ่ายฝรั่งฟังตรัสให้ขัดข้อง กลัวจะต้องโทษกรณ์พูดผ่อนผัน
ไม่ทราบความตามจริงทุกสิ่งอัน กระหม่อมฉันข้าทหารใช้ราญรอน
นางเคืองขัดตรัสด่าพวกข้าเฝ้า มึงโฉดเฉาช่างไม่บอกพูดหลอกหลอน
จะทำให้ไพร่ฟ้าประชากร ได้เดือดร้อนรบราต้องฆ่าฟัน
กูเคยพบรบสู้เคยรู้เห็น ที่ยุคเข็ญเย็นร้อนคิดผ่อนผัน
มึงส่อพลอยยอเจ้าทั้งเผ่าพันธุ์ จะพากันฉิบหายล้มตายไป
กูเลี้ยงลูกปลูกฝังเห็นพลั้งผิด จึงตามติดคิดแต่จะแก้ไข
มึงขัดขวางอย่างนี้จะมีภัย ใส่หัวไปให้พ้นอ้ายคนพาล ฯ
◎ ฝ่ายรำภาสะหรีเห็นที่ขัด เข้าห้องผลัดเครื่องประดับสำหรับทหาร
ใส่เกราะเพชรเคร่งครัดรัชชวาลย์ แล้วถือขวานออกหน้าพลับพลาพลัน
ประกาศว่าข้าเฝ้าเหล่าอำมาตย์ เป็นข้าบาทบทเรศทั้งเขตขัณฑ์

ใครเสียสัตย์ขัดข้องคิดป้องกัน กูจะฟันเสียให้ตายทำลายลง ฯ
๏ ฝ่ายพวกพลคนผู้เฝ้าชาวผลึก ต้องเฝ้าตึกปัดเป่ากวาดเผ้าผง
ได้ยินความถามไถ่ดังใจจง จึงเดินตรงเข้าไปทูลซึ่งมูลความ
อันองค์พระมเหษีบุตรีผลึก ต้องใส่ตึกกักขังอยู่ทั้งสาม
ทหารล้อมพร้อมคุมทุกทุ่มยาม จงทราบความตามจะโปรดซึ่งโทษทัณฑ์ ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์วัณพาร่ำภาสะหรี ต่างยินดีด้วยได้จริงทุกสิ่งสรรพ์
จากพลับพลาพาขอเฝ้าเหล่ากำนัล ผู้เฝ้านั้นนำไปเหมือนใจจง
ถึงตึกขังบังห้องทั้งสองตึก พวกผลึกทูลความตามประสงค์
ฝ่ายฝรั่งพรั่งพร้อมพวกล้อมวง เห็นโฉมยงองค์ละเวงกลัวเกรงครัน
ต้องหลีกเหล่าชาววังไปทั้งพวก แล้วถอดหมวกเหมือนไหว้เจ้าไอศวรรย์
กุญแจใส่ใบบานเอาขวานฟัน แล้วตามกันเข้าในห้องทั้งสองนาง ฯ
๏ เห็นองค์พระมเหษีบุตรีน้อย ซูบเศร้าสร้อยมิได้หวีเกศสาง
เข้ากราบลงตรงที่เพลาพี่นาง สะอื้นพลางนางวัณพาโศกาลัย
โอ้พระพี่วิบากมายากแค้น ต้องโศกแสนเศร้าหมองไม่ผ่องใส
มิควรเป็นเวรสร้างแต่ปางใด จึงทำให้ขัดขวางถึงอย่างนี้
เพราะลูกชั่วตัวน้องก็ต้องผิด อย่าเพ่อคิดถือโกรธโปรดเกศี
เสียแรงน้องครองสัตย์สวัสดิ์ นึกเหมือนพี่ร่วมครรภ์ไม่ฉันทา
เพราะเจ้ากรรมทำเข็ญให้เป็นโทษ เสียประโยชน์ญาติวงศ์เผ่าพงศา
แต่ทราบข่าวเช้าค่ำกลืนน้ำตา เหมือนน้องฆ่าพี่นางให้วางวาย ฯ
๏ ส่วนสุวรรณมาลีเห็นดีนัก กอดน้องรักร้องไห้จิตใจหาย
สะอื้นอ้อนอ่อนระหวยระทวยกาย พระหัตถ์ฟายชลนาร่ำจาบัลย์
เป็นบุญแท้แม่ละเวงวัณพาน้อง เหมือนร่วมท้องดีจริงทุกสิ่งสรรพ์
สามิภักดิ์รักพี่เหมือนชีวัน จะสู้ม้วยด้วยกันไม่ฉันทา
ถึงลูกเต้าเขาชังก็ช่างเขา แต่ใจเราเรายังรักกันหนักหนา

ลูกกำเนิดเกิดครรภ์แม่วัณพา   เหมือนลูกพี่มิได้ว่าแม่อาจารย์
ทั้งสองนางต่างสลดกำสรดสั้น   สุดจะขืนฝืนแรงกรรแสงศัลย์
สิ้นกำลังทั้งสองตระกองกัน   สอื้นอื้นอ่อนซบสลบลง
ทั้งรำภาสะหรีโศกีร่ำ   เรียกเอาน้ำหอมชะโลมโสรจโซมสรง
เกษรสครสรีนค่อยฟื้นองค์   ต่างดำรงหฤทัยให้ประทัง
นางวัณพาว่าน้องจะเชิญพระพี่   ไปส่งที่เมืองใหม่เหมือนใจหวัง
ทั้งทรงยศทศวงศ์ดำรงวัง   คืนไปยังรมจักรนัครา
สุมาลีดีใจปราศัยสนอง   ขอบคุณของน้องรักนั้นหนักหนา
อันทรงยศทศวงศ์ซึ่งส่งมา   เขามิให้ไปหาพูดจากัน
แม่ควรช่วยด้วยเป็นวงศ์ของทรงเดช   คืนนิเวศน์เวียงชัยไอศวรรย์
นางคำนับรับคำชวนกำนัล   เชิญสุวรรณมาลีบุตรีมา
เข้าตึกท้าวทศวงศ์เห็นทรงยศ   ต่างประนตน้อมประนมก้มเกศา
ส่วนสององค์ทรงศักดิ์เพ่งพักตรา   เห็นแม่นมั่นวัณพาสุมาลี
ลดพระองค์ลงใกล้ให้สอื้น   ต้องละเลยตื่นตายเป็นไม่เห็นผี
เพราะลูกเจ้าเอามาขังไว้ดังนี้   มิรู้ที่ทำกระไรที่ไหนเลย
หรือทดแทนแค้นเคืองแต่เรื่องหลัง   ต้องพลาดพลั้งพลอยทุกข์เพราะลูกเขย
ก็คิดว่าการุญได้คุ้นเคย   มิควรเลยจริงจริงนะแม่ละเวง ฯ
◎ นางวัณพาสารภาพพึ่งทราบเกล้า   ว่าลูกเต้าเจ้ากรรมทำข่มเหง
ไม่บอกแม่แต่มันคิดกันเอง   ไม่ยำเยงเกรงพระราชอาชญา
แต่ลูกนี้มิได้เป็นใจด้วย   จะคิดช่วยกำจัดตัดเกศา
ทั้งสององค์ทรงธรรม์จงกรุณา   แต่ตัวข้านี้ได้โปรดยกโทษทัณฑ์
ที่ลูกหลานพาลผิดคิดกบฏ   มันคนคดควรฆ่าให้อาสัญ
จะเชิญองค์ทรงเดชคืนเขตคัน   ทั้งกำนัลเสนาคืนธานี ฯ
◎ ท้าวทศวงศ์ว่าอ้อพ่อขอโทษ   มาหลงโกรธแม่วัณพารำภาสะหรี

เธอลูกเต้าเล่าก็เป็นไปเช่นนั้น ไม่พอที่ทำข่มเหงกันเองเลย
นางพระยามานั่งลูบหลังไหล่ แม่ขอบใจแม่วัณพานิจจาเอ๋ย
ได้พบเห็นเป็นบุญได้คุ้นเคย อย่าโกรธเลยลูกเต้าเหมือนเผ่าพันธุ์
ถึงเด็กผิดคิดอาลัยผู้ใหญ่ซื่อ มิควรถือโทษกรณ์พอผ่อนผัน
แม่วัณพามาดีนี้ดีครัน รู้รักกันนี่กระไรขอบใจจริง
จะรุ่งเรืองเลื่องลือมีชื่อเสียง ได้สืบเยี่ยงอย่างเลิศประเสริฐหญิง
รักกันไปให้ตลอดอย่าทอดทิ้ง มีแต่สิ่งสรรเสริญเจริญใจ ฯ
๏ ทั้งสองนางต่างคำนับน้อมรับสั่ง อยู่พร้อมพรั่งทั้งรำภาอัชฌาสัย
เชิญสองท้าวสาวสรรค์กำนัลใน เสด็จไปรถประทับที่พลับพลา
ท้าวทศวงศ์องค์พระมเหสี รำภาสะหรีมียศร่วมรถา
สุมาลีพี่น้องสองธิดา ทั้งวัณพาร่วมรถบทจร
พวกไพร่พลคนผลึกกรมจักร มาพร้อมพรักพรูตามหลามสลอน
ฝ่ายฝรั่งลังกาพลากร ต่างใส่กลอนบิดบานทวารบัง
นายทหารด้านเหนือใส่เสื้อหมวก เป็นพวกพวกขี่ม้าล้อมหน้าหลัง
แล้วร้องว่าอย่าทำแต่ลำพัง พระเจ้าลังกากษัตริย์ตรัสกำชับ
ให้ขุนนางต่างพระทัยนัยเนตร รักษาเขตต์คอยเสด็จจนเสร็จกลับ
แม้ผู้ใดไม่ฟังบทบังคับ ก็จะจับฆ่าฟันให้บรรลัย
เมืองผลึกกรมจักรเป็นนักโทษ ยังไม่โปรดพระจะมาพาไปไหน
คืนส่งมาข้าพเจ้าจะเอาไป ใส่ไว้ในตึกขังจึงบังควร ฯ
๏ ขณะนั้นวัณพารำภาสะหรี ฟังเสนีเนรคุณคิดหุนหวด
ออกยืนด่าข้าเฝ้าเจ้าสำนวน มึงไม่ควรขัดข้องจองหองนัก
กูบำรุงกรุงไกรยกให้ลูก ช่วยฝังปลูกแปลกกูไม่รู้จัก
พลอยสอพลออ่อคึกทำฮึกฮัก พวกอ้ายอักกตัญญูเหมือนงูพิษ
มึงคิดร้ายหมายสู้กูหรือนี่ ว่าไม่มีวาสนาอาญาสิทธิ์

ขืนขัดขวางทางไว้มิ่งไม่คิด ประเดี๋ยวนี้ชีวิตจะวายวาง ฯ

๏ ฝ่ายเสนาว่าพระองค์ดำรงราชย์ ก็สิทธิ์ขาดสาระพัดไม่ขัดขวาง
ครั้นตรัสมอบขอบคันศวรรยางค์ ให้ขุนนางเชื่อฟังพระมังคลา
ต้องถือน้ำทำสัตย์เพราะตรัสสั่ง จึงเชื่อฟังทรงยศโอรสา
เดี๋ยวนี้พระจะกลับบังคับบัญชา เจ้าลังกาก็จะต้องเป็นสององค์
แม้ออกโอษฐ์โปรดขอต่อหน่อนาถ อนุญาตยอมตามความประสงค์
ไม่ขัดเคืองเบื้องบาทมาตุรงค์ ซึ่งพระองค์จะมาทำแต่ลำพัง
เหมือนถอดหน่อวรนาถราชโอรส ให้เสียยศเยี่ยงอย่างแต่ปางหลัง
ข้าทูลห้ามปรามไว้พระไม่ฟัง โทษข้าทั้งปวงนี้ถึงที่ตาย
แต่พวกพ้องสองเมืองที่เคืองขัด จะต้องตัดเอาศีรษะไว้ถวาย
ไม่รบสู้อยู่เกล้าเป็นเจ้านาย คนอื่นหมายมิให้ออกนอกกำแพง ฯ

๏ นางรำภาว่าอุเหม่อ้ายเดรฉาน ยังต้านทานทุ่มเถียงขึ้นเสียงแข็ง
มากั้นกางขวางขัดสกัดสแกง มึงจะแกล้งกลบพระเสาวนี
ธรรมเนียมนาถมาตุรงค์มิ่งมงกุฎ ควรช่วยบุตรบำรุงซึ่งกรุงศรี
ถึงหน่อไทไม่อยู่ในบุรี พระชนนี้ขาดราชการ
ก็ควรฟังทั้งหมดช่วยปลดเปลื้อง ให้บ้านเมืองเรืองสมบัติพัสดุ์สถาน
ถ้าทำผิดกิจกษัตริย์ไม่ทัดทาน จะเกิดการยุคเข็ญไม่เว้นวาย
ทุกวันวุ่นขุ่นเคืองด้วยเรื่องรบ จะเกลื่อนกลบเกลื่อนไกล่เสียให้หาย
มึงขืนขวางทางไว้ทั้งไพร่นาย จะต้องตายโหงทั่วทุกตัวคน
แล้วแต่งองค์ทรงม้ามือคว้าขวาน ไล่ทหารมิให้ขวางทางถนน
ทั้งนายไพร่ไม่รบหลีกหลบวน นางเร่งพลขับรถบทจร ฯ

๏ ฝ่ายโยธาฝรั่งออกตั้งรับ ล้อมหน้าหลังคั่งคับสลับสลอน
นางรำภากล้าหาญไล่ราญรอน มันกลับย้อนแยกวิ่งจับหญิงชาย
ฉุดลากเหล่าชาวผลักรมจักร เสียงคึกคักร้องกรีดหวาดหวีดหวาย

นางไล่ฟันโยธาข้างหน้าตาย　　มันเข้าท้ายรถไล่ฆ่าไพร่พล
พวกขอเฝ้าเจ้ากรมออกสมทบ　　ช่วยเจ้ารบรอนรับกันสับสน
นางรำภาฆ่านายตายหลายคน　　มันฆ่าพลพวกตามตายครามครัน ฯ
◎ ท้าวทศวงศ์นงลักษณ์อัคเรศ　　คิดสมเพชพวกโยธาที่อาสัญ
จึงตรัสห้ามรำภาสะหรีนั้น　　อย่าฆ่าฟันให้ตายวายชีวา
จะกลับไปให้เขาขังไว้ดังเก่า　　ด้วยพวกเรายับย่อยน้อยหนักหนา
นางละเวงเกรงว่าพระมังคลา　　จะให้ฆ่าห้ากษัตริย์ด้วยขัดใจ
จึงร้องว่าฝรั่งสิ้นทั้งหลาย　　บอกเจ้านายมึงให้แจ้งแถลงไข
อันพวกพ้องสองพาราภูพาไป　　รักษาไว้ในวังเมืองลังกา
ถ้าลูกกูรู้จักรักพ่อแม่　　อย่าถือแต่ยศศักดิ์ให้หนักหนา
แล้วให้กลับขับรถเลี้ยวลดมา　　นางรำภาอยู่หลังระวังระไว
เปิดทวารบานบังออกหลังด่าน　　เหล่าทหารมิได้ห้ามปรามไฉน
รีบแรมทางกลางป่าพนาลัย　　ถึงกรุงไกรพร้อมเพรียงเข้าเวียงวัง
ให้สองท้าวสาวสนมรมจักร　　สำนักพักตึกทองทั้งสองหลัง
ทอดยี่ภู่ปูสุวรรณบัลลังก์　　แท่นที่ตั้งอย่างกษัตริย์ขัตติยา
ส่วนสุวรรณมาลีศรีสวัสดิ์　　อยู่ตึกจัตุรมุขเป็นสุขา
ทั้งลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา　　พร้อมทั้งข้าหลวงเหล่าพวกสาวใช้
นางวัณพาอารีปรนนิบัติ　　มิให้ขัดเคืองวิญญาอัชฌาสัย
เลี้ยงทั้งเหล่าชาวพลสกลไกร　　ทั้งนายไพร่ได้เป็นสุขทั่วทุกคน ฯ
◎ แต่ฝ่ายข้างนางละเวงวัณฬาราช　　แค้นหน่อนาถนึกเห็นไม่เป็นผล
แกล้งแอบแฝงแต่งให้พวกไพร่พล　　ไล่ฆ่าคนข่มเหงไม่เกรงใจ
ข้างพวกพ่อก็ทำระย่ายับ　　ทั้งไม่นับถือแม่พูดแก้ไข
พลางตรัสถามสามนางคิดอย่างไร　　ลูกกลับไปเป็นศัตรูมาดูแคลน
ทั้งสามนางต่างว่าหนักหนานัก　　เหมือนเลี้ยงรักลูกเสือร้ายเหลือแสน

จะช่วยชุบอุปถัมภ์กลับทำแค้น เหมือนเหยียบแผ่นดินผิดจนจิตต์ใจ
นางวัณพาว่าเพราะพระสังฆราช สอนให้ขาดญาติวงศ์จึงหลงใหล
น่าแค้นเหลือเชื่อพระจำจะไป ต่อว่าให้ขาดกันเสียวันนี้
จึงแต่งองค์ทรงเครื่องแล้วเยื้องย่าง พร้อมสามนางกับเหล่านางสาวศรี
ทั้งสององค์ทรงวอจรลี ถึงกุฏีขึ้นบันไดเข้าในประตู ฯ
◎ พอผันแปรแลเห็นพระสังฆราช นั่งบนอาสน์อิงหมอนมือยอนหู
ไม่ก้มเกล้าเข้าไปนั่งตั้งกระทู้ ท่านขรัวครูสอนสั่งเจ้ามังคลา
เหมือนลูกเสือเหลือเอกฤๅษีเมฆแท้ ขาดพ่อแม่เผ่าพงศ์พวกวงศา
คิดว่าช่วยแม่บำรุงกรุงลังกา มิรู้มากลับเป็นไปเช่นนี้
ช่างยุยงส่งเสริมให้เหิมฮึก จนเกิดศึกรบพุ่งถึงกรุงศรี
เพราะสั่งสอนบอนบอกนอกบาลี จนเกินดีดีแตกแหลกระยำ
เสียแรงเชื่อถือว่าเหมือนตาปู่ จะค้ำชูช่วยชุบอุปถัมภ์
มาหลงเชื่อเสือเฒ่าตัวเจ้ากรรม ช่างแนะนำทำให้ขาดญาติกา ฯ
◎ บาดหลวงฟังนั่งตลึงแล้วจึงถาม มันเกิดความอย่างไรมึงอึงหนักหนา
ว่าปากบอนสอนสั่งมังคลา กูพูดจาว่ากระไรบอกให้รู้
ไม่ได้ถามหยามหยาบบาปนะวะ กูเป็นพระจะทะเลาะไม่เพราะหู
ถึงลูกเต้าเอามาไว้ที่ในกู สอนให้รู้สาระพัดกลับขัดใจ ฯ
◎ นางวัณพาว่าเพ็ชร์ก้อนเก็จแก้ว เขาขอให้ไปเสียแล้วเป็นไหนไหน
ใครบอนบอกออกให้รู้ครูหรือใคร สอนให้ไปชิงเขาเผาพารา
เที่ยวรบพุ่งกรุงผลึกรมจักร ให้เสียศักดิ์สุริย์วงศ์เผ่าพงศา
จับสองท้าวสาวสรรค์กัลยา กับสร้อยสุวรรณจันทร์สุดาสุมาลี
มาขังไว้ในด่านดงตาลตึก จนเกิดศึกรบพุ่งถึงกรุงศรี
เสียเมืองใหม่ไพร่นายวายชีวี ตัวต้องหนีเข้าไปอยู่หมู่ดงตาล

ครั้นรู้ความตามไปจะใกล่เกลี่ย ก็หลบเลี่ยให้แม่พบแต่ทหาร
ให้รบแม่แต่ล้วนอ้ายน้ำใจพาล เพราะอาจารย์ฝึกหัดจึงตัดรอน
จนรบราฆ่าฟันกันออกวุ่น เพราะเจ้าคุณหรือมิใช่หรือใครสอน
อยู่กุฎิมีสุขไม่ทุกข์ร้อน เหมือนเสือนอนกินควายสบายครัน ฯ
◎ บาดหลวงว่ามาพาโลอีโกหก สัตว์นรกเนรคุณทำหุนหัน
ไม่ได้ถามความหลังสิ้นทั้งนั้น กูบอกมันตามจริงผิดสิ่งใด
บวชเป็นพระจะให้ว่ามุสาวาท จะมิขาดศีลถือหรือไฉน
ข้าตัดรอนสอนสั่งเมื่อครั้งไร มาแกล้งใส่โทษว่าสาระพัด
อันลูกเต้าเหล่ากอกับพ่อแม่ ก็สุดแท้แต่น้ำใจวิสัยสัตว์
เหมือนอย่างผัวตัวบ้างกูง้างคัด มึงจะคัดหรือจะอิดละเวง
อ้ายมังคลาบ้าลำโพงโกงเหมือนแม่ มันเอาแต่ตามอารมณ์ทำข่มเหง
ลูกในท้องของตัวไม่กลัวเกรง มาครั้นเครงโกรธกูเป็นครูบา
โทษเอาผัวตัวมึงจึงจะถูก ที่ทำลูกล้างวงศ์เผ่าพงศา
มาลบหลู่กูแก่ชแรชรา มึงพ้นฆ่าเสียเถิดจะเป็นพระบอน
เมื่อผัวอยู่กูก็ผิดกูคิดสู้ ถึงลูกเต้าเล่าก็กูเป็นครูสอน
ต้องอับอายหลายที่ทีนี้นอน ให้มึงถอนเถือเนื้อใส่เกลือกิน
ใครหายใจไม่ออกถึงนอกฟ้า ผิดก็มาอยู่กับกูไม่รู้สิ้น
กูอาศัยในแดนรักแผ่นดิน มึงกลับนินทาว่าสาระพัน ฯ
◎ นางวัณฬาว่าเป็นครูรู้ว่าผิด ไม่ห้ามศิษย์สั่งสอนช่วยผ่อนผัน
จนเกิดศึกครึกครื้นทุกคืนวัน ไม่ช่วยห้ามปรามมันคิดฉันใด ฯ
◎ บาดหลวงว่าวิสัยในมนุษย์ พ้นจะหลุดแล้วก็ห้ามปรามไม่ไหว
ห้ามเกศาว่าอย่าหงอกมันนอกใจ มันขึ้นหงอกออกจนได้มันไม่ฟัง
กูทำดีมีแต่ผิดไม่คิดหลาบ มึงมาหยาบหยามว่าเหมือนบ้าหลัง
สามิภักดิ์ก็จักตายเสียหลายครั้ง เหลือกำลังช่างใครไม่ใช่การ ฯ

◎ นางละเวงเกรงบาปไม่หยาบหยาม คิดถึงความซื่อตรงก็สงสาร
ชุลีลาพาหญิงพวกศฤงคาร ไปปราสาทราชฐานรำคาญใจ ฯ
◎ ฝ่ายฝรั่งมังคลามหาราช ได้แบบบาทหลวงแจ้งแถลงไข
รู้สำหรับทัพศึกต้องตรึกไตร แล้วฝึกไพร่พลรบรู้ครบครัน
ให้ตั้งค่ายใหญ่น้อยร้อยแปดค่าย เป็นหลั่นรายเรียบไปในไพรสัณฑ์
แบ่งคนไว้ไพร่นายค่ายละพัน ของสำคัญสัญญารบราวี
มีปืนลากขวากล้อมไว้พร้อมหมด ชื่อค่ายทศเทวาเป็นราศี
ร้อยแปดค่ายหมายได้แม้ไพรี มาโจมตีมิได้รอดตลอดไป
ริมธานีมีลำแม่น้ำกว้าง เหมือนลำรางลงเชี่ยวเป็นเกลียวไหล
จัดเรือน้อยร้อยลำประจำไว้ จะได้ใช้สอยสำหรับจับไพรี ฯ

ตอนที่ ๕๙

พระอภัยมณีศรีสุวรรณไปเมืองลังกา

◎ จะกล่าวถึงพระอภัยเจ้าไตรภพ ทำการศพกับพระน้องทั้งสองศรี
พอเสร็จเมรุเดือนอ้ายเป็นปลายปี ได้ฤกษ์ดีดีถ่าเป็นสำคัญ
มาพร้อมพรักชักศพสองกษัตริย์ เข้าเมรุรัตน์รุ่งเรืองดังเมืองสวรรค์
มีโขนละครมอญรำระบำบรรพ์ บางรำเต้นเล่นประชันเสียงครั่นครึก
พอราตรีมีดอกไม้ไฟสว่าง โบ้งบึ้บช้างชิงร้องเสียงก้องกึก
เล่นหนังฆ้องกลองสนั่นลั่นพิลึก อึกกระทึกครึกครื้นทุกคืนวัน
พวกไพร่ฟ้ามาประชุมแก่หนุ่มสาว เจ๊กมอญลาวแขกไทยทั้งไอศวรรย์
เป็นหมู่หมู่ดูงานการประชัน เกษมสันต์สรวลเสกันเฮฮา
หนุ่มตะกอพอใจเที่ยวเกี้ยวผู้หญิง เข้าพาดพิงพวกนางต่างภาษา
เขมรเมียงเคียงทะจายทำชายตา ว่านักเอียยคุยนาสะดามะลู

นางทะวายอายเอียงพูดเยสิ่งแปร่ง มะแวงแฉ่งพะเอเปอะสู
เจ้ามอญว่าอาละกูดทิ้งปูนพลู ดาวบ่อสู้บ่อหันบ่อยั้นน้อ
พวกไทยป่าคลึ่บุตรว่าหยุดก่อน สาวละครร้องฮื้อท่าพรื้อพ่อ
เจ๊กเห็นสาวชาวชวาร้องว่าฮ้อ แซกว่ายอระเดไพล่เผลความ
บ้างเพลิดเพลินเดินดูงานการฉลอง ออกเนืองนองท้องแถวแนวสนาม
ลูกสาวหายหลายแห่งเพราะแต่งงาม พ่อแม่ตามถามได้ก็ไม่พบ
สมโภชถึงครึ่งเดือนไม่เคลื่อนคลาด พร้อมพระญาติประยูรวงศ์ปลงพระศพ
แล้วเก็บพระอัฐิท้าวเจ้าพิภพ ไว้มณฑปจบเสร็จสำเร็จการ ฯ

◎ พอผู้ถือหนังสือเรื่องเมืองผลึก บอกข่าวศึกรมจักรซึ่งหักหาญ
ถึงพร้อมกันวันฤกษ์เมื่อเลิกงาน พระอ่านสารทราบว่าเสียธานี
ตกพระทัยไหวหวาดอนาถนัก พระวรพักตร์หม่นหมองทั้งสองศรี
จะเลิกทัพกลับไปปราบไพรี ยังไม่มีกษัตริย์ครองรัตนา
จึ่งมอบแดนแผ่นดินให้สินสมุทร อรุณนุชดำรงสืบวงศา
ศึกสำเร็จเสร็จสรรพจะกลับมา ให้อำมาตย์มาตยารักษาไว้
จัดสำเร็จเสร็จลงทรงกำปั่น ทั้งศรีสุวรรณลอยลำตามน้ำไหล
ฝ่ายอนุชาทูลลาพี่ยาไป เยี่ยมกรุงไกรรมจักรนัครา
พระอภัยไปกับสินสมุทร ไม่ยั้งหยุดแยกทางต่างทิศา
ตามขอบคุ้งมุ่งหมายสายคงคา ทุกคืนค่ำร่ำมาไม่ราใบ ฯ

◎ ฝ่ายพระน้องล่องลมถึงรมจักร เสียทรงศักดิ์เศร้าหมองไม่ผ่องใส
พระอัครเรศเกษราโศกาลัย ถึงท้าวไทบิตุราชมาตุรงค์
โอ้พระคุณทูลกระหม่อมจะตรอมโศก ชราโรครุมเติมจะเคลิ้มหลง
จะง่วงเหงาเศร้าหมองทั้งสององค์ จะซูบทรงสรงเสวยจะเลยละ
พระพลัดพรากจากวังไปทั้งสอง เหมือนตัวของน้องนี้เสียศีรษะ
จะกำสรดอดบรรทมลมมะทะ สงสารพระจะระทดสลดพระทัย

ทั้งมดหมอก็ไม่ได้เอาไปด้วย　　ใครจะช่วยดูแลคิดแก้ไข
แสนสงสารผ่านฟ้าเหลืออาลัย　　สะอื้นไห้ไม่หยุดทั้งบุตรี ฯ

๏ ศรีสุวรรณกรรแสงขึ้นแข็งจิตต์　　ให้แค้นคิดขุ่นข้องมัวหมองศรี
จะติดตามข้ามไปปราบไพรี　　ออกนั่งที่พระโรงรัตน์ชัชวาลย์
เสนาน้อมพร้อมพรั่งสั่งพี่เลี้ยง　　ให้อยู่เวียงวังนิเวศน์ประเทศสถาน
จัตุสดมภ์กรมนาอย่าช้าการ　　เกณฑ์ทหารห้าหมื่นพื้นฉกรรจ์
ให้บุตรพราหมณ์สามนายเป็นซ้ายขวา　　เจ้ากฤษณานำพหลพลขันธ์
ทัพหลวงเข้าบรรจบสมทบกัน　　จัดกำปั่นร้อยลำประจำพล ฯ

๏ ผู้รับสั่งบังคมมาสมทบ　　จัดเรือรบกองทัพวิ่งสับสน
ใส่ข้าวน้ำลำเลียงสะเบียงคน　　บ้างก็ขนเครื่องอาวุธยุทธนา
เจ้ามะหุดกำกับกองทัพซ้าย　　เจ้ายุขันนั้นฝ่ายข้างปีกขวา
มังกรนำกำกับทัพโยธา　　พระกฤษณากองหนุนเป็นขุนพล
แล้วจัดแจงแต่งชำระเรือพระที่นั่ง　　ลงพร้อมพรั่งล้าต้าและต้นหน
ทั้งเรือแห่แลสล้างลอยกลางชล　　บรรจุพลพร้อมเพรียงเรียบเรียงกัน ฯ

๏ กษัตราอำองค์สรงสุหร่าย　　สกลกายเปล่งฉวีดังศรีบุหลัน
แล้วปรายประพระสุคนธ์ปนอำพัน　　ทรงสุคันธรสรื่นชื่นชูใจ
จัดประจงทรงเครื่องเรืองระยับ　　มงกุฎจรซ้อนประดับดอกไม้ไหว
ครั้นเสร็จสรรพจับคทาแล้วคลาไคล　　กำนัลในนางห้ามตามลีลา
เสด็จลงทรงกำปั่นสุวรรณรัตน์　　พร้อมขนัดพลนิกายกองซ้ายขวา
นายทหารขานโห่ก้องโกลา　　ปืนสัญญายิงลั่นสนั่นดัง
ออกลอยลำกำปั่นเป็นหลั่นล่อง　　เสียงฆ้องกลองเซ็งแซ่ทั้งแตรสังข์
ออกมหาสาชลข้ามวลวัง　　ทั้งหน้าหลังแล่นตามกันหลามทาง ฯ

๏ ฝ่ายเรือพระอภัยมาในสมุทร　　รีบแล่นรุดเร็วลัดไม่ขัดขวาง
ต้นหนหมายสายน้ำมาท่ามกลาง　　กำหนดทางสามเดือนไม่เคลื่อนคลาย

ถึงกรุงไกรไม่เห็นพักตร์อัคเรศ　　อนาถเนตรนึกในฤทัยหาย
ส่งสารบุตรสุดแค้นแสนเสียดาย　　ระทวยกายลงบนอาสน์เพียงขาดใจ
ทั้งแสนแค้นแสนสลดระทดเทวษ　　น้ำพระเนตรมิรู้สิ้นรินรินไหล
โอ้กรรมเอ๋ยเคยสร้างไว้ปางไร　　ลูกในไส้หรือมาเป็นไปเช่นนี้
นึกแค้นด้วยว่าเป็นเนื้อไม่เกื้อหนุน　　ซ้ำทารุณรบพุ่งเอากรุงศรี
สร้อยสุวรรณจันทร์สุดาสุมาลี　　บ้านฉะนี้เป็นไฉนเหลือไกลกัน
เมื่อเรือแตกแยกย้ายเหมือนตายแล้ว　　กลับได้แก้วกลอยใจมาไอศวรรย์
เมื่อทุกข์มีพี่คลั่งไปครั้งนั้น　　ทมิฬมันมาสมทบรบบุรี
เจ้าคุมทัพรับท้าวเก้าประเทศ　　ไม่เสียเขตต์แขกตายพลัดพรายหนี
ทัพลังกาฝรั่งมาครั้งนี้　　กลับเสียทีทั้งตัวจากผัวไป
โอ้เป็นเคราะห์เพราะประมาทจึงพลาดพลั้ง　　ด้วยนึกหวังว่าเป็นเนื้อในเชื้อไข
จะคิดอ่านผลาญมันให้บรรลัย　　แล้วแข็งใจกลืนกล้ำกลั้นน้ำตา ฯ
◎ ไปปราสาทมาตุรงค์พระทรงยศ　　น้อมประนตบังคมก้มเกศา
แล้วทูลถามความโศกโรคชรา　　นางพระยายังไม่รู้ว่าผู้ใด
ทรงแว่นส่องมองเขม้นเห็นลูกเขย　　พ่อคุณเอ๋ยมาดีจะมีไหน
อ้ายฝรั่งลังกาคุมข้าไท　　มาจุดไฟไหม้รอบขอบบุรี
อันเสนาข้าเฝ้าเหล่าทหาร　　ไม่ต้านทานราญรบต่างหลบหนี
พวกกองทัพจับธิดาสุมาลี　　ไปฆ่าตีหรือจะอยู่ไม่รู้เลย
แล้วโศกาว่าส่งสารพระหลานนัก　　เสียยศศักดิ์สิ้นบุญพ่อคุณเอ๋ย
จะลำบากยากไร้ยังไม่เคย　　เมื่อไรเลยจะได้มาเห็นหน้ากัน
อันตัวแม่แก่ชราหูตามืด　　ไม่ยาวยืดยืนชีวาจะอาสัญ
พ่อมียศทดแทนแก้แค้นมัน　　คืนสุวรรณมาลีบุตรีมา ฯ
◎ พระนบนอบตอบถ้อยให้ค่อยชื่น　　คงได้คืนเวียงวังไม่กังขา
ลูกจะตามข้ามฝั่งไปลังกา　　พิฆาฏฆ่าโคตรมันให้บรรลัย

พระมาตุรงค์ทรงเสวยอย่าเลยละ พระโรคจะผันแปรแก้ไม่ไหว
แล้วทูลลาพาสนมกรมใน เสด็จไปพระโรงรัตน์ชัชวาลย์
พร้อมพฤฒาข้ารองละอองบาท อภิวาทดาษดาแน่นหน้าฉาน
พระเอื้อนอรรถตรัสประภาษราชการ เรามีภารธุระไปไกลบุรี
ได้สั่งเหล่าท้าวพระยาพวกข้าเฝ้า อยู่แทนเราบำรุงซึ่งกรุงศรี
ตัวจะให้อ้ายฝรั่งทำดังนี้ โทษจะมีบ้างหรือไม่จะใคร่รู้ ฯ
๏ พวกข้าเฝ้าท้าวพระยาสารภาพ ต่างก้มกราบเกรงกลัวตัวเป็นหนู
ซึ่งเสียวังจังหวัดแก่ศัตรู ไม่ทันรู้สู้รบคิดหลบกาย
ข้าพเจ้าเหล่านี้ล้วนมีโทษ ถึงสิ้นโคตรฆ่ารีบให้ฉิบหาย
แม้นยกโทษโปรดไว้อย่าให้ตาย ทั้งไพร่นายขออาสาฝ่ายุคล
ไปรบพุ่งกรุงลังกาฆ่าฝรั่ง ให้สิ้นทั้งชายหญิงชาวสิงหล
ถ้าต่อตีมิได้ทั้งไพร่พล สับให้ป่นไปทั้งโคตรอย่าโปรดปราน ฯ
๏ พระตรัสตอบขอบใจทั้งใหญ่น้อย เคยใช้สอยซื่อตรงก็สงสาร
จงสั่งเวรเกณฑ์กันให้ทันการ เลือกทหารชาญณรงค์เคยยงยุทธ์
ทั้งหน้าหลังตั้งกระบวนให้ถ้วนแสน จะแก้แค้นเคี่ยวขับสัประยุทธ์
ลงเรือรบครบสรรพอาวุธ ให้สิ้นสมุทรทัพหน้าตรวจตราพล ฯ
๏ พวกเสนีดีใจอภัยโทษ ไม่กริ้วโกรธกราบงามลงสามหน
กลับออกมาหน้าชื่นขึ้นทุกคน รีบจัดพลสิบหมื่นพื้นฉกรรจ์
ลงประจำลำเรือเบิกเสื้อหมวก แจกให้พวกโยธีต่างสีสัน
ลำละร้อยลอยกระบวนเรือถ้วนพัน ลำที่นั่งตั้งกันเป็นหลั่นเรียง
สินสมุทรลงกำกับกองทัพหน้า ให้ตรวจตราเตรียมเรียกกันเพรียกเสียง
จนจุดคบพลบค่ำขนลำเลียง มาพร้อมเพรียงพอสว่างกระจ่างตา ฯ
๏ ฝ่ายพระอภัยมณีเข้าที่สรง น้ำกุหลาบอาบองค์ทรงภูษา
ประดับเครื่องเรืองระยับจับพักตรา มงกุฎห้อยอดกระจ่างพลอยพร่างพราย

แล้วทรงปี่สีลาศยาตรย่างเยื้อง นางเชิญเครื่องเนื่องกันตามผันผาย
ลงลำทรงตรงขึ้นนั่งบัลลังก์ท้าย ทั้งไพร่นายน้อมประนมก้มกราบกราน
พอฤกษ์ดีตีฆ้องโห่ร้องรับ ยกกองทัพเรือเรียงเคียงขนาน
ขนัดแห่แตรสังข์กังสดาล ประโคมขานฆ้องกลองก้องโกลา
ออกอ่าวลึกครึกครื้นดูดื่นดาด อยู่เกลื่อนกลาดเรียงรายทั้งซ้ายขวา
มีหัวหางกลางทะเลเหมือนเหรา ลอยชลาแล่นหลามไปตามกัน
สิบห้าคืนคลื่นลมระดมพัด ไม่ข้องขัดข้ามพหลพลขันธ์
พอพร้อมพรั่งทั้งโยธีศรีสุวรรณ ถึงเขตคันขึ้นฝั่งข้างลังกา ฯ

◎ สุดสาครต้อนรับกับพระน้อง บังคมสองทรงเดชพระเชษฐา
จึงทูลความตามครั้งรบมังคลา วลายุดาวายุพัฒน์หัสกัน
ถึงห้าครั้งตั้งแต่แพ้ชนะ จึงแตกละเมืองใหม่เข้าไพรสัณฑ์
สกัดตีหนีได้จับไม่ทัน ไปตั้งมั่นโยธาอยู่ป่าตาล
แล้วเชิญขึ้นวังใหม่อยู่ในตึก ให้พวกผลึกรมจักรพักทหาร
แต่งม้าใช้ไปไม่ขาดสืบราชการ จะคิดอ่านผลาญศึกต่างตรึกตรา ฯ

◎ ฝ่ายองค์พระอภัยเป็นใหญ่ยิ่ง นั่งอาสน์อิงนิ่งนึกแล้วปรึกษา
จะจับได้พลหาญผลาญลังกา จะนินทาว่าไม่งามวู่วามนัก
คิดจะใคร่ให้ผู้ถือหนังสือสาร ไปว่ากล่าวตามโบราณอย่าหาญหัก
แม้นต่อตั้งจึงค่อยปรามตามฮึกฮัก หรือน้องรักเจ้าจะเห็นเป็นอย่างไร
ศรีสุวรรณอัญชลีว่าดีเหลือ ด้วยเหล่ากอหน่อเนื้อในเชื้อไข
ให้หามาถ้ามันขัดตัดอาลัย จึงฆ่าให้สิ้นโคตรตามโทษกรณ์
พระทรงฟังสั่งให้ทำเป็นคำสาร แล้วเทียบทานถูกฉบับพับอักษร
ให้เสนีที่ชำนาญการนคร ไปผันผ่อนพูดจาดูท่าทาง ฯ

◎ อำมาตย์รับอภิวันท์แล้วผันผาย มาแต่งกายเร็วรัดไม่ขัดขวาง
เรียกบ่าวออกนอกประตูต้นหูกว่าง ขึ้นม้าวางห้อไปในไพรวัน

พบฝรั่งนั่งทางออกขวางหน้า ต่างพูดจาแจ้งจริงทุกสิ่งสรรพ์
พวกลังกาพาผู้ถือหนังสือนั้น รีบเดินดั้นดงมาในป่าตาล
กราบทูลพระมังคลาให้หาทูต เข้ามาพูดจาถามเนื้อความสาร
แล้วตรัสใช้ให้อาลักษณ์พนักงาน คลี่ออกอ่านอักษรบวรลักษณ์ ฯ
◎ สารสมเด็จเกศกษัตริย์อดิเรก พระองค์เอกอิศราอาณาจักร์
ทั้งองค์พระอนุชานรารักษ์ ประเสริฐศักดิ์สุริย์วงศ์ทรงแผ่นดิน
ฝ่ายฝรั่งลังกาอาณาเขตต์ พระอัคเรศครองจังหวัดทรงสัตย์ศีล
ผลึกทั้งลังกาสองธานินทร์ เป็นแผ่นดินเดียวกันเป็นฉันทา
พระเทวีมีพระหน่อวรนาถ ก็เป็นราชโอรสทรงยศถา
ที่จอมวงศ์องค์พระมังคลา วลายุดาวายุพัฒน์หัสกัน
ล้วนเหล่ากอหน่อเนื้อในเชื้อชาติ บำรุงราชราชัยมไหศวรรย์
เหตุไฉนไม่ดำรงรักพงศ์พันธุ์ โดยทางธรรมทศพิธผิดโบราณ
ไปรบร้าการะเวกรมจักร ทั้งหาญหักเมืองผลึกทำฮึกหาญ
กวาดต้อนเหล่าเผ่าพงศ์พวกวงศ์วาร มาทรมานไว้นั้นด้วยอันใด
เรายกตามข้ามฝั่งมาครั้งนี้ ด้วยปราณีนับเนื้อในเชื้อไข
จะอุปถัมภ์บำรุงซึ่งกรุงไกร ช่วยเกลี่ยไกล่ให้เป็นมิตรสนิทกัน
ให้มังคลาพาวลายุดาน้อง กับทั้งสองนัดดานราสรรค์
เชิญสองท้าวสาวสุรางค์นางกำนัล องค์สุวรรณมาลีบุตรีมา
จะสั่งสอนผ่อนปรนให้พ้นผิด ตามจริตราชวงศ์เผ่าพงศา
จะฆ่าฟันกันเองเกรงนินทา เหมือนมือขวาถือมีดกรีดมือซ้าย
เมื่อมือซ้ายฟันฟาดบาดมือขวา ตัวต้องหายาแก้แผลจึงหาย
ใครผลาญวงศ์พงศ์พันธุ์ให้อันตราย เหมือนมือซ้ายขาดด้วนไม่ควรคิด
วิสัยญาติพลาดพลั้งเหมือนอย่างแผล มียาแก้แผลก็จะกลับสนิท
คนอื่นนั้นครั้นประมาทจึงขาดมิตร ต่อไม่ติดแตกห่างอย่างศิลา

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

แม้นลูกหลานอ่านฟังในหนังสือ ยังนับถือบิตุรงค์เผ่าพงศา
อย่าควรคิดบิดผันพากันมา หาบิดาโดยดีทั้งสององค์
แม้นน้ำใจไม่รักสมัครสมาน จะต้านทานทำศึกนึกประสงค์
ก็ตามใจให้เป็นขาดญาติวงศ์ ทั้งสององค์จะดำริตริตรองการ ฯ
◎ พอจบคำทำเป็นสั่งบังอะโฉะ จงแต่งโต๊ะเลี้ยงผู้ถือหนังสือสาร
ให้หลับนอนผ่อนตามความสำราญ พนักงานรับลาแล้วพาไป
พระตรองตรึกปรึกษากับข้าเฝ้า ฝ่ายพวกเราใครจะเห็นเป็นไฉน
จะแข็งอ่อนผ่อนผันทำฉันใด ช่วยตรึกไตรใคร่ครวญให้ควรความ ฯ
◎ ฝ่ายฝรั่งฟังตรัสให้ขัดข้อง ต่างตรึกตรองเกรงผิดให้คิดขาม
จะขัดขวางอย่างไรก็ไม่งาม ครั้นตรัสถามหลายคำก็จำทูล
เหลือปัญญาข้าพเจ้าเหล่าอำมาตย์ ด้วยเป็นชาติเชื้อปิ่นนรินทร์สูร
อันวิสัยในพระวงศ์พงศ์ประยูร แล้วแต่ทูลกระหม่อมจอมโลกา ฯ
◎ พระฟังความถามพระน้องทั้งสองหลาน ซึ่งเรื่องสารสั่งให้เราไปหา
เห็นไฉนพระน้องสองนัดดา จงตรึกตราตรองความให้งามใจ
ฝ่ายสามองค์ทูลว่าข้าทั้งสาม สุดแต่ตามพระปัญญาอัชฌาสัย
พระมังคลาว่าพระเจ้าสอนเราไว้ ควรเลื่อมใสในคัมภีร์ยีโฮวะ
แม้นผิดชาติศาสนาข้างฝรั่ง อย่าเชื่อฟังคบค้าวิสาสะ
พวกพงศ์เผ่าเขาไม่ถือหนังสือพระ มิควรจะปะพบไปคบค้า
จะพลอยให้ไปตกนรกคอก เขาคนนอกโอวาทพระศาสนา
ถือพระเจ้าเราเกิดน้องสองนัดดา เมื่อยกมาแล้วก็คงทำสงคราม
พระบารมียีโฮวะคงจะช่วย ไม่เข้าด้วยสัตว์บาปที่หยาบหยาม
เราคิดทำคำตอบระบอบความ ให้งดงามตามอารมณ์ชาวชมพู
แล้วแต่งสารอ่านเขียนไม่เพี้ยนผิด พับผนึกปิดตราพระราหู
ใส่หีบไปให้บิดาทั้งตราชู ส่งให้ผู้ทูตถือหนังสือมา ฯ

◎ ฝ่ายพวกพระอภัยได้รับหีบ ขึ้นม้ารีบมาในไพรพฤกษา
ครั้นค่ำค้างหว่างเขากินข้าวปลา ครั้นรุ่งมาห้าวันไม่อันตราย
ถึงเมืองใหม่ใกล้ค่ำพอย่ำฆ้อง เชิญหีบของหน่อไทเข้าไปถวาย
พระอภัยให้มหาเสนานาย งัดทะลายหีบดูตราชุมี
เข้าพระทัยในความที่หยามหยาบ จะใคร่ทราบสั่งให้อ่านเรื่องสารศรี
อาลักษณ์รับกราบงามตามทำนี้ นักสารศรีอ่านความตามกิจจา ฯ
◎ ในลักษณะพระราชสารสวัสดิ์ จอมกษัตริย์สิงหพภาษา
ภิเศกเสริมเฉลิมวังกรุงลังกา บำรุงราชศาสนาให้ถาวร
มีเมืองน้อยร้อยเอ็ดมาอภิวาท พึ่งพระบาทบุญฤทธิ์อดิศร
แก้วประเสริฐเกิดสำหรับประดับนคร เมื่อมารดรครองสมบัติใต้ฉัตรชัย
ฝ่ายลูกสาวเจ้าพาราการะเวก เอาเพ็ชร์เอกออกจากถิ่นแผ่นดินไหว
เปลี่ยนกษัตริย์ขัตติยาเสนาใน ชุมนุมให้คืนเพ็ชร์แก้วเก่ามา
จึงง้องอนวอนขอต่อกษัตริย์ ก็ข้องขัดตัดขาดวาสนา
จับฝรั่งสังหารผลาญชีวา จึงเกิดฆ่าฟันกันเป็นอันตราย
ไปแจ้งเรื่องเมืองผลึกรมจักร ไม่นับพักตร์แผ่เผื่อว่าเชื้อสาย
ยังซ้ำให้ไล่ขับได้อับอาย นึกเสียดายด้วยจะขาดญาติประยูร
จึงเชิญวงศ์พงศ์ารับมาไว้ ด้วยอาลัยมิให้ญาตินั้นขาดศูนย์
ตามวิสัยใจรักศักดิ์ตระกูล ให้พร้อมมูลพูลสวัสดิ์อยู่อัตรา
ใช่ปล้นวังชิงสมบัติพัสดุ์สถาน ซึ่งทำการก็ประสงค์เป็นวงศา
หวังว่าพระจะเห็นดีด้วยปรีชา มิใช่พามาสังหารผลาญชีวัน
พระหัสชัยใช่ญาติทำอาจหาญ มารุกรานจึงจะฆ่าให้อาสัญ
สุดสาครซ่อนซุ่มออกรุมกัน เข้าโรมรันรุกรานชิงด่านไว้
กลับรักเขาเข้าด้วยไม่ช่วยญาติ ดูตัดขาดชาติเชื้อในเนื้อไข
เดี๋ยวนี้พระเสด็จมาให้หาไป ทั้งจะให้คืนส่งพระวงศ์วาร

ไม่โปรดไว้ใยเยื่อให้เหลือบ้าง เหมือนลบล้างห่างรักสมัครสมาน
อย่าเคืองขัดตัดประโยชน์จงโปรดปราน ขอประทานวงศาไว้ข้านี้
ให้สนิทชิดเชื้อนับเนื้อหน่อ เหมือนช่วยชลอดังกาเป็นราศี
เสด็จกลับทัพไปอยู่ยังบุรี อีกสามปีจึงจะพาวงศาไป
รมจักรนัคราดังกาผลึก เหมือนทองปึกเดียวดีตามวิสัย
แม้นปลดเปลื้องเคืองขัดตัดอาลัย จะขืนให้หักโหมรุกโรมรัน
ข้าพเจ้าเหล่านี้ทั้งพี่น้อง สิ้นพวกพ้องวงศาเหมือนอาสัญ
จะพลอยพาห้าพระองค์ผู้พงศ์พันธุ์ ต้องมอดม้วยด้วยกันเป็นมั่นคง ฯ
๏ พอจบเรื่องเคืองขัดให้อัดอั้น เพราะหมายมั่นไม่เหมือนจิตคิดประสงค์
พระหัสชัยให้รันทดกำสรดทรง เสียดายองค์สร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
อยู่ในมันตรันว่าจักทำหักหาญ มันจะพาลผลาญชีวิตขนิษฐา
ทุกข์อารมณ์ล้มจับวับวิญญา เสือกซบหน้าแน่นิ่งไม่ติงกาย
สุดสาครช้อนน้องประคองอุ้ม เห็นอ่อนนุ่มนิ่งไปจิตใจหาย
ทั้งเถ้าคนธ์เข้าประคองเคียงน้องชาย ต่างวุ่นวายเรียกหมอวิ่งต่อมา
พระอภัยศรีสุวรรณช่วยกันแก้ เห็นนิ่งแน่นวดหลังบีบองสา
หมอเข้าไปไม่ถึงพระอนุชา เอาขวดยานัดถุ์เป่าส่งเถ้าคนธ์
หมอนวดเน้นเคล้นคลำอัมพฤก ค่อยรู้สึกสังเกตพึงเหตุผล
ทรงยาดมพรมกุหลาบทราบสุคนธ์ หอมสุคนธ์รสรื่นชื่นพระทัย
ระทวยจิตคิดถวิลเหมือนกลิ่นน้อง น้ำเนตรคลองคลอคลอหลั่งหล่อไหล
เหลือรำลึกนึกสะท้อนถอนฤทัย ทูลลาไปเข้าห้องทองบรรทม
ทอดพระองค์ลงบนแท่นแสนสลด ระทวยระทดทุกข์รักนั้นหนักหนม
จนนิทรูปซูบผอมด้วยตรอมตรม เพราะหวังชมชวดชื่นสะอื้นอาย ฯ
๏ ฝ่ายบดินทร์ปิ่นเกล้าเจ้าผลึก จะทำศึกตรึกการประมาณหมาย
ออกอำมาตย์มาตยาเสนานาย หมอบเฝ้าฝ่ายซ้ายขวาพร้อมหน้ากัน

จึงตรัสว่าฝรั่งซึ่งตั้งรับ จะตีทัพจับฆ่าให้อาสัญ
แต่พวกเราเล่าก็ไปอยู่ในมัน จะมีอันตรายบ้างหรืออย่างไร
แม้นสืบดูรู้ว่าพวกฝรั่ง มันกักขังห้าองค์ไว้ตรงไหน
จะผันแปรแก้กลให้พ้นภัย แล้วจะได้ไล่ล้างให้วางวาย
พระอนุชาว่าไปจับทัพฝรั่ง มาซักถามความหลังสิ้นทั้งหลาย
ไม่ยากเย็นเห็นจะได้ด้วยง่ายดาย แล้วสั่งฝ่ายนายทหารชาญสงคราม
จงคุมคนค้นทางไปกลางป่า จับมันมาให้ได้จะได้ถาม
ทหารรับอภิวันท์ไม่ครั่นคร้าม สักคนสามสิบคนค้นต้นไป
พอฝรั่งนั่งทางจะย่างเนื้อ บ้างแล่เถือยู่ที่ธารละหารไหล
บ้างเดินบ้างนั่งยืนก่อฟืนไฟ เข้าล้อมไล่ลัดแลงทิ่มแทงฟัน
ที่วิ่งหนีตีซกให้หกล้ม เข้าจิกผมผูกมัดรัดกระสัน
ได้ห้าคนค้นกลับมาฉับพลัน เข้าเขตคันเมืองใหม่ทั้งไพร่นาย
กราบทูลพระอภัยสั่งให้ถาม เขียนข้อความตามให้การอ่านถวาย
ได้ทราบว่าห้ากษัตริย์ไม่พลัดพราย อยู่ตึกท้ายพาราเมืองป่าตาล
นางวัณพามารับจะกลับส่ง ทั้งห้าองค์คืนเขตประเทศสถาน
ฝ่ายฝรั่งสั่งกักตูลทัดทาน บีดเมืองด่านมิให้ออกนอกบุรี
นางรำภาฆ่าขุนนางขวางถนน ตายสามคนพลไพร่มันไม่หนี
ข้างชาวด่านผลาญขอเผ้าเหล่าเสนี ตายสักสี่สิบศพสู้รบกัน
นางวัณพาพาพระองค์พงศ์กษัตริย์ ไปจังหวัดเวียงชัยไอศวรรย์
ทั้งข้าไทไพร่นายอีกหลายพัน ไปด้วยกันพร้อมพรั่งอยู่ลังกา ฯ
๏ พระทราบข่าวราวเรื่องเคืองโอรส ทรยศหยาบคายร้ายหนักหนา
แต่เอื้อนอรรถตรัสกับพระอนุชา นางวัณพาหล่อนก็ดีอารีรัก
รำภาเล่าเขาก็ซื่อด้วยถือสัตย์ ประดิพัทธ์เพิ่มพูลประยูรศักดิ์
แต่ลูกเต้าเหล่าถอยทรลักษณ์ ไม่รู้จักพ่อแม่ถือแต่ดี

จะฆ่าฟันมันให้ตายทำลายล้าง เกรงใจนางวัณพาร่ำภาสะหรี
ส่วนพวกเราเขาเอาไปไว้บุรี จะฆ่าตีลูกเขาเหมือนเบาความ
คิดจะใคร่ให้วัณพาหล่อนมาด้วย จะได้ช่วยกันกำหราบที่หยาบหยาม
แต่จะได้ใครชำนาญการสงคราม ช่วยติดตามข้ามด่านถือสารไป
ศรีสุวรรณอัญชลีพระพี่เจ้า ซึ่งโปรดเกล้านี้จะมีไหน
จะจัดแจงแต่งทหารชำนาญไพร ให้อ้อมไปในป่าพนาลี ฯ
◎ หน่อกษัตริย์หัสชัยเห็นได้ช่อง ใคร่พบน้องสองสุดามารศรี
จึงทูลพระอภัยว่าเดิมข้านี้ ดูแผนที่ทั่วทั้งเกาะลังกา
มีหนทางข้างพายัพเขาซับซ้อน ต้องซอกซอนแหวกเดินบนเนินผา
ฝ่ายฝรั่งตั้งด่านไว้นานมา เขาเรียกว่าด่านบ้านสพานยนตร์
จะอาสาพาทหารหักด่านตั้ง ตีขึ้นไปให้กระทั่งวังสิงหล
สองกษัตริย์ตรัสตอบว่าชอบกล นางเสาวคนธ์ว่ากับพระอนุชา
เจ้าจงเอาตัวเจ้าวาโหมนั้น ไปด้วยกันการศึกได้ปรึกษา
น้องคำนับรับรสพจนา นางสั่งวาโหมให้ไปกับน้อง
แล้วว่าเจ้าเข้าไปได้ในด่าน ถ้าเห็นการเกินกำลังเจ้าทั้งสอง
จงรอรั้งตั้งทัพอยู่รับรอง พอให้กองทัพใหญ่ยกไปตี
จงรบล่อพอพะวงพวกดงดาล แบ่งทหารไปอีกคอยหลีกหนี
เราตีค่ายรายทางไปข้างนี้ เห็นท่วงทีแทบจะได้ด้วยง่ายดาย ฯ
◎ จอมกษัตริย์ตรัสตอบว่าชอบอยู่ แม่รอบรู้ราชการประมาณหมาย
แล้วสั่งพระอนุชาเสนานาย ขุนนางฝ่ายอาลักษณ์อักขรา
ให้เขียนความตามเรื่องที่เคืองขัด กับกษัตริย์ทรงยศโอรสา
ครั้นเสร็จสรรพพับผนึกแล้วปิดตรา จึงบัญชาสั่งกษัตริย์หัสชัย
พ่อไปถึงจึงช่วยปลอบให้ชอบจิตต์ ที่ชอบผิดผันแปรช่วยแก้ไข
แทนบิดาอาวุ์พี่ที่อาลัย ให้ชอบใจนางวัณพาสามนารี ฯ

๏ พระรับรสพจนาชวนวาโหม　ต่างน้อมโน้มกราบประนตบทศรี
มารับรัดจัดทหารผลาญไพรี　ล้วนตัวดีมีศักดาล้าสงคราม
พวกวาโหมกองหน้าห้าร้อยถ้วน　ใส่เกราะล้วนเหล็กเพ็ชร์ไม่เข็ดขาม
พวกหน่อนาถมหาดเล็กเด็กหนุ่มงาม　เคยติดตามแต่น้อยน้อยห้าร้อยคน
ล้วนขับขี่ลีลาเลี้ยงผาผยอง　ไม่ขัดข้องข้ามเนินเหมือนเดินถนน
ต่างร่าเริงเชิงณรงค์ทั้งคงทน　สมทบพลพันถ้วนล้วนฉกรรจ์ ฯ
๏ หน่อนราอ่าองค์สอดทรงเครื่อง　จับผิวเหลืองเรืองจำรัสขัดพระขรรค์
เจ้าวาโหมชะโลมสินธุ์ใส่กลิ่นจันทน์　ทรงเครื่องมั่นเหมือนอย่างครุฑยุทธนา
ครั้นเสร็จสรรพกับพระหน่อวรนาถ　ดำเนินอาจตรวจพหลพลซ้ายขวา
ได้ฤกษ์ดีตีฆ้องกลองสัญญา　วาโหมลาหน่อกษัตริย์หัสชัย
ขึ้นทรงแรดแผดร้องยกกองทัพ　ล่วงหน้าลับเหลี่ยมเดินเนินไศล
แล้วทัพหลังทั้งนั้นตามกันไป　พระหัสชัยทรงสิงห์วิ่งทะยาน
ขุนนางนำจำแดนดูแผนที่　อ้อมคีรีมีน้ำลำละหาร
เป็นเหวห้วยตรวยเตรินเดินกันดาร　ต้องทำสพานทอดข้ามด้วยความเพียร
ครั้นค่ำค้างหว่างเขาลำเนาโขด　ด้วยสูงโสดซ้อนซับเหมือนกับเขียน
ต้นยูงยางขวางขัดให้ตัดเตียน　อุตส่าห์เพียรทำทางไปกลางวัน ฯ
๏ ฝ่ายพระศรีสุวรรณรับเป็นทัพหน้า　ให้ลูกยาคุมพหลพลขันธ์
กับบุตรพราหมณ์สามนายชายหนุ่มนั้น　กำกับกันกองหน้ายกคลาไคล
แล้วพระองค์ทรงยศทรงรถที่นั่ง　ยกทัพหลังทั้งนั้นเสียงหวั่นไหว
ไปวันหนึ่งจึงองค์พระอภัย　ตรัสสั่งให้ลูกยาสุดสาคร
กับนงเยาว์เสาวคนธ์เป็นทัพหน้า　ยกโยธาคั่งคับสลับสลอน
นางทรงสิงห์กลิ้งกลดบทจร　สุดสาครขับม้าเคลื่อนคลาไคล
หน่อนรินทร์สินสมุทรเป็นแม่ทัพ　ทรงสิงห์ขับพลขันธ์เสียงหวั่นไหว
ไปวันหนึ่งจึงองค์พระภูวนัย　ยกทัพใหญ่หนุนมาเมืองป่าตาล ฯ

◎ ฝ่ายกษัตริย์หัสชัยมาในป่า กับเจ้าวาโหมขับทัพทหาร
ควบตาดีรีกิเดนเผ่นทะยาน ข้ามโตรกตรวยห้วยธารสำราญเริง
ด้วนรุ่นหนุ่มชุ่มชื่นเสียงครื้นครึก เห็นเหวลึกแล่นกระโดดโลดเถลิง
ต่างควบข้ามตามกันต่างบรรเทิง มาถึงเชิงเขาด่านสพานยนตร์
พบฝรั่งนั่งทางออกขวางทัพ ตีประดังคั่งคับมาสับสน
เสียงวุ่นวายนายไล่ต้อนไพร่พล มาเกลื่อนกล่นกลุ้มทางที่กลางไพร ฯ
◎ ฝ่ายกองหน้าวาโหมรุกโรมรบ ตีตลบไล่พ้นเสียงหวั่นไหว
ฝรั่งรับขับเคี่ยวประเดี๋ยวใจ ทั้งนายไพร่พลัดพรายตายระเนน
พวกกองหนุนหนุนรบทบกองหน้า ไล่ฟันฆ่าฝรั่งวิ่งดังจีนเหลน
เหลือกำลังทั้งปลัดหัสเกน ดงโคลนเลนหลบตัวด้วยกลัวตาย
พระหัสชัยได้ด่านทหารพร้อม เข้าอยู่ป้อมปืนใหญ่เหมือนใจหมาย
พวกแก่เฒ่าชาวบ้านพิการกาย ทั้งหญิงชายชวนกันมาวันทา
ถวายตัวกลัวฤทธิ์ไม่คิดรบ ต่างขอศพเผ่าพงศ์พวกวงศา
พระโปรดให้ไม่ขัดตามอัชฌา แต่บรรดาฝรั่งราบกราบบังคม
ไปเที่ยวลากซากศพมากลบฝัง แล้วแต่งตั้งโต๊ะเหล้ากับข้าวขนม
เลี้ยงกองทัพรับประทานสำราญรมย์ ต่างชื่นชมสมคะเนเสียงเฮฮา
พวกทมิฬกินแต่ไข่เป็ดไก่เหล้า บ้างมัวเมาเย้านางต่างภาษา
เห็นสาวแก่แม่หม้ายเที่ยวไล่คว้า เสียงเฮฮาร่าเริงบรรเทิงใจ ฯ
◎ ฝ่ายทหารด่านแตกต่างแยกย้าย เที่ยวเรี่ยรายเวียนวงเดินหลงใหล
บ้างไปเขาเจ้าประจัญด่านชั้นใน บ้างตัดไปดงตาลข้างด่านกลาง
พบพวกพ้องกองเกณฑ์ตระเวนป่า แจ้งกิจจาสาระพัดที่ขัดขวาง
ตระเวนพาพวกฝรั่งที่นั่งทาง รีบเดินกลางป่ามาถึงธานี
เข้าทูลความตามศึกที่ฮึกหาญ ตีได้ด่านชาวป่าพนาสี
ฆ่าไพร่นายตายล้มไม่สมประดี เห็นจะตีตามมาเมืองป่าตาล ฯ

◎ ฝ่ายฝรั่งมังคลานราราช　　ดำริคาดข้าศึกเห็นฮึกหาญ
จะวกหลังตั้งล้อมป้อมปราการ　　ตีดงดาลด่านเขาเจ้าประจัญ
จึงสั่งพระอนุชาวายุพัฒน์　　จงรีบรัดจัดพหลพลขันธ์
ไปขัดขวางทางลัดสกัดกัน　　อย่าให้มันประจบทัพคอยรับรอง ฯ
◎ ฝ่ายวลายุดาวายุพัฒน์　　ชุลีหัตถ์รับสั่งแล้วทั้งสอง
มาแต่งองค์ทรงเสื้อหมวกเครื่องทอง　　ใส่เกราะกรองรองบาทเหน็บศาสตรา
ไปตรวจพลบนป้อมได้พร้อมพรั่ง　　เป็นหน้าหลังกองละหมื่นพร้อมปืนผา
แล้วสององค์ทรงนั่งหลังอาชา　　วายุพัฒน์นัดดาเคลื่อนคลาไคล
พอแลลับทัพหลังให้ตั้งโห่　　กึกก้องโกลาลั่นเสียงหวั่นไหว
รีบยกตามหลามทางมากลางไพร　　หนทางไกลสามวันเร่งกันเดิน ฯ
◎ ฝ่ายกษัตริย์หัสชัยหยุดไพร่พร้อม　　อยู่บนป้อมปีกทางหว่างเขาเขิน
ปืนใหญ่จุกทุกเสมาตรงหน้าเนิน　　เที่ยวเวียนเดินดูรอบขอบกำแพง
พอพลบค่ำย่ำระฆังประดังเสียง　　โคมตะเกียงแก้วกระจ่างสว่างแสง
พระทรงนั่งยังที่เก้าอี้แดง　　คิดจัดแจงแต่งทหารคอยต้านตี
แล้วปรึกษาวาโหมเราโจมทัพ　　ให้แตกยับแยกย้ายพลัดพรายหนี
เจ้าคุมคนพลไพร่ได้ไพรี　　ทำท่วงทีทัพใหญ่ซุ่มไพร่พล
เรากับไพร่ห้าสิบจะรีบร้อน　　ถืออักษรขึ้นไปยังวังสิงหล
เจ้ารบล่อพอฝรั่งเป็นกังวล　　เผื่ออับจนจึงล่าไปเมืองใหม่เรา ฯ
◎ เจ้าวาโหมโสมนัสจบหัตถ์รับ　　จะเคี้ยวขับขวางทางอยู่หว่างเขา
ถึงศึกเสือเหลือกำลังจะบังเงา　　เข้าตัดเกล้ากองทัพให้ยับเยิน
พระยิ้มพลางทางตอบให้ชอบจิตต์　　เจ้าเรืองฤทธิ์ราวครุฑสุดสรรเสริญ
ทั้งวาโหมโสมนัสฟังตรัสเพลิน　　ทหารเดินตรวจตราทุกราตรี
อยู่หกวันครั้นเย็นแลเห็นทัพ　　ธงสลับหลายอย่างต่างต่างสี

ต่างเตรียมกายนายไพร่ด้วยได้ที่   จะโจมตีรอนรุมคลุมบอน ฯ
◎ ฝ่ายทัพหน้าวายุพัฒน์ไม่ขัดขวาง   รีบแรมทางมาถึงด่านชานสิงขร
ไม่เห็นศึกฮึกหาญออกราญรอน   หรือซุ่มซ่อนแอบแฝงอยู่แห่งใด
ไม่รอทัพขับคนพวกพลพร้อม   เข้าล้อมป้อมปิดทางหว่างไศล
บ้างเร่งรัดจัดกันให้พ้นไม้   ทำบันไดต่อตีนปีนกำแพง
ฝ่ายพวกพลบนเสมาพุ่งอาวุธ   เข้าต่อยุทธ์ฟาดฟันด้วยขันแข็ง
ฝรั่งรบหลบหลีกพลาดพลิกแพลง   พวกทัพแทงถูกตายลงก่ายกอง
พอทัพวลายุดายกมาพบ   เข้าสมทบรบศึกเสียงกึกก้อง
พวกบนป้อมพร้อมเพรียงคอยเมียงมอง   เห็นตรงช่องแกว่งชุดต่างจุดปืน
เสียงตูมตึงกึงกังฝรั่งล้ม   กอดกันกลมกลิ้งกลาดตายดาษดื่น
ปืนใหญ่น้อยปล่อยลั่นเสียงครั่นครื้น   ฝรั่งตื่นแตกกระจัดวิ่งพลัดแพลง ฯ
◎ พระหัสชัยได้ทีขึ้นขี่สิงห์   พร้อมไพร่ชิงขึ้นหน้าล้วนกล้าแข็ง
เปิดประตูตรูออกนอกกำแพง   ไล่โจมแทงฟันฝรั่งถอยหลังรบ
พวกโยธาวาโหมต่างโถมถึง   ตีตูมตึงตายยับซ้อนซับศพ
พวกหน่อไทได้ทีตีกระทบ   ฝรั่งหลบหลีกลัดแล่นพลัดพราย
วลายุดาวายุพัฒน์สกัดไพร่   แกว่งดาบไล่ให้เข้ารบมันหลบหาย
พระหัสชัยไล่ฆ่าโยธาตาย   เห็นตัวนายหนุ่มหนุ่มประชุมพล
ขับสิงห์โตโห่โฮกกระโชกขบ   ฝรั่งรบรุมรับอยู่สับสน
วลายุดาวายุพัฒน์ต่างพลัดพล   ขับม้าดั้นด้นป่าพอราตรี
พวกโยธาวาโหมรุกโรมไล่   ฟันนายไพร่ล้มตายพลัดพรายหนี
จนมืดมนท์คนเป็นไม่เห็นมี   กลับมาที่หน้าป้อมพรักพร้อมกัน ฯ
◎ พระหัสชัยให้วาโหมคุมทหาร   อยู่ทำการราญรอนคิดผ่อนผัน
กับเสนีขี่ม้าห้าสิบนั้น   ต่างพากันออกจากด่านสพานยนตร์
ถึงยากเย็นเป็นไฉนก็ไม่ว่า   ให้เห็นหน้าน้องหญิงอยู่สิงหพ

ด้วยรู้แห่งแขวงย่านบ้านตำบล เดินดั้นค้นดงรังไปดังกา ฯ
๏ ครั้นรุ่งเช้าฝ่ายเจ้าวาโหมนั้น ให้เก็บคันธงฝรั่งที่สังขาร์
แต่งม้าใช้ไปประวังฟังกิจจา ปักธงกลางทางมาใกล้ป่าตาล ฯ
๏ ฝ่ายทัพพระอภัยที่ไปหน้า พระกฤษณานายทัพขับทหาร
หนทางบกหกวันเดินกันดาร ถึงดงตาลเห็นแต่ค่ายตั้งรายเรียง
ทั้งใหญ่น้อยร้อยแปดมีธงปัก ทหารรักษาเรียบเงียบเชียบเสียง
จึงขับไพร่ให้ล้อมเข้าพร้อมเพรียง ฝรั่งเรียงรายค่ายคอยรายรบ
ต่างโห่ร้องก้องกึกเสียงครึกครื้น ระดมปืนตอบกันควันตลบ
ทั้งบุตรพราหมณ์สามทัพรับสมทบ ต่างรุกรบเร็วรวดประกวดกัน ฯ
๏ ฝรั่งล่อพอให้ได้เข้าในค่าย มันวงสายสิญจน์ผูกถูกอาถรรพ์
ไม่เห็นหนมนต์มืดเป็นหมอกควัน ต่างตัวสั่นซบหมอบหอบหายใจ
ทั้งบุตรพราหมณ์สามนายเข้าสายสิญจน์ กำลังสิ้นเลือดซบสลบไสล
พระกฤษณาพาทหารรุกรานไป เข้าค่ายใหญ่ไพร่นายเหยียบสายมนต์
ต่างมัวเมาหาวนอนอ่อนป้อแป้ ในตาแลเล็งเขม้นไม่เห็นหน
ต่างเสียทีตีทัพถึงอับจน เสียงไพร่พลร้องเรียกกันเพรียกไป
ด้วยผู้รู้ผู้วิเศษทรงเวทขลัง ใช้จังงังบังคนด้วยมนต์ไสย
แม้ฆ่าตีก็ไม่ตายเคลื่อนคลายใจ จึงขังไว้ในค่ายจนวายปราณ
พอโยธีศรีสุวรรณมาทันถึง เสียงอื้ออึงอึกกระทึกนึกสงสาร
ให้สอดดูรู้ว่ามนต์ดลบันดาล ขับทหารให้เข้ารบพอพลบลง
ฝรั่งรับสัประยุทธ์แกล้งจุดคบ แล้วหลีกหลบล่อให้รุกไล่หลง
พอเข้าทางหว่างค่ายในสายวง เหมือนหมอกลงแลเขม้นไม่เห็นทาง
ศรีสุวรรณนั้นนั่งบัลลังก์รถ จะเลี้ยวลดหลีกลัดก็ขัดขวาง
ทั้งไพร่พลวนเวียนอยู่หว่างกลาง เหมือนตาฟางต่างเพื่อนเรียกเพื่อนกัน ฯ
๏ ฝ่ายวลายุดาวายุพัฒน์ ที่แตกพลัดไพร่นายต่างผายผัน

พอร่วมทางหว่างเขาเจ้าประจัญ ยังอีกวันหนึ่งจะมาถึงป่าตาล
เจ้าวลายุดาเจ้าวายุพัฒน์ กับปลัดเหลือตายนายทหาร
ทั้งโยธีหนีหลบมาพบพาน ได้ประมาณสามพันเหลือบรรลัย
จึงตั้งค่ายรายทางที่กลางป่า อยู่รักษาสามพันคิดหวั่นไหว
พระอนุชาว่าปลัดรีบรัดไป ขอพลไกรเพิ่มมาช่วยราวี
ปลัดรับกับบ่าวถือหลาวแหลน เข้าดงแดนเดือนจำรัสรัศมี
ออกตามทุ่งรุ่งเช้าเข้าบุรี ต่างไปที่เฝ้าพระมังคลา
กราบทูลความตามที่เสียทีทัพ ถอยมารับรออยู่หว่างภูผา
ขอทัพช่วยด้วยสงครามติดตามมา แม้เนิ่นช้าชีวันจะบรรลัย ฯ
◎ พระตรัสว่าข้าศึกมาฮึกโหม ยังรุกโรมรบกันเสียงหวั่นไหว
ผู้วิเศษเวทมนต์บังคนไว้ แต่ยังไม่หมดทัพคอยรับรอง
พวกไพร่ตีด่านเข้าด้านหลัง จะไปด้วยช่วยกำลังเจ้าทั้งสอง
ฝ่ายข้างนี้มีชัยดังใจปอง พระตรึกตรองแล้วจึงตรัสสั่งหัสกัน
เจ้าอยู่รับทัพผลึกเป็นศึกใหญ่ ต่อเข้าในค่ายขังฝั่งอาถรรพ์
แม้สิ้นทัพสรรพเสร็จสักเจ็ดวัน จะพากันบรรลัยทั้งไพร่นาย
แล้วแบ่งไพร่ในบุรีได้สี่หมื่น ยกกลางคืนขับกันรีบผันผาย
พระทรงรถกดกั้นพรรณราย เดินเดือนหงายเงาร่มพนมเนิน ฯ
◎ นางสุนีที่เป็นห้ามตามตำแหน่ง เชิญพระแสงเคียงข้างไม่ห่างเหิน
ถึงยากเย็นเห็นหน้าค่อยพาเพลิน ได้หยอกเอินแอบอิงพาดพิงองค์
รีบเดินทัพขับพลจนสว่าง ถึงที่ทางร่มรุกขาป่าระหง
วลายุดาวายุพัฒน์ขัตติยวงศ์ ทั้งสององค์ตรงไปเฝ้าเจ้าลังกา
แล้วทูลความตามที่ได้ตีด่าน มันต่อต้านแตกตื่นต้องปืนผา
เหลือคนตามสามพันพากันมา สกัดป่าปิดทางไม่วางใจ
ให้สืบดูรู้ว่าปัจจามิตร มาทุกทิศซุงทิวปลิวไสว

แม่ทัพนั้นคือกษัตริย์หัสชัย กับพวกไล่บี่กรบสมทบกัน ฯ
๏ พระมังคลาว่าศึกยังฮึกหาญ อย่ารุกราญรอทัพที่คับขัน
ให้ผู้รู้ครูเอกลงเลขยันต์ ฝังอาถรรพ์ทุกค่ายโรยทรายมนต์
ปลูกประทับพลับพลาตรงหน้าเขา แต่งแมวเซาเฝ้าแฝงทุกแห่งหน
ที่หุบห้องช่องทางเทียววางคน คิดผ่อนปรนกลการคอยราญรอน ฯ
๏ ฝ่ายทัพพระอภัยมาในป่า ตามทัพหน้านำเดินเนินสิงขร
ทั้งเสาวคนธ์มณฑาสุดสาคร ยกมาก่อนถึงด่านดงตาลราย
ปะฝรั่งตั้งรับขับเข้ารบ ตีตลบเดี๋ยวได้ไพร่ทั้งหลาย
มันแกล้งล่อรอรบแล้วหลบกาย เข้าหว่างค่ายนายไพร่ไล่กระพือ
เห็นพวกพ้องกองหน้าโยธาหาญ ลงคลุกคลานคลำทางร้องครางหือ
พอเห็นเข้าเมาสิ้นอ่อนตีนมือ เรียกกันอื้ออึงไปทั้งไพร่นาย
สินสมุทรแม่ทัพขับทหาร ช่วยรอนราญผลาญฝรั่งสิ้นทั้งหลาย
มันรบล่อพอให้หลงเข้าวงทราย มือตีนตายคาตัวมืดมัวมนท์
ไม่เห็นทางต่างร้องเรียกกองทัพ จะถอยกลับกลิ้งเกลือกเสือกสน
แต่สินสมุทรสุดสาครนางเสาวคนธ์ ไม่ต้องมนต์ยืนม้าปรึกษากัน
นางทูลว่าฝรั่งมันตั้งค่าย แล้วโรยทรายเสกลงฝังอาถรรพ์
ใครเข้าไปให้เห็นเหมือนเช่นควัน ให้อัดอั้นอกตั้งจะพังตาย
แต่ตำราว่าเชือดเอาเลือดสด มาราดรดรอบทัพจะกลับหาย
แม้ละไว้ไม่รอดจะวอดวาย พระเป็นชายช่วยทำตามตำรา
พระพี่รับขับนิลสินธพ ฝรั่งรบเรียงรายทั้งซ้ายขวา
สุดสาครรอนราญผลาญชีวา กระโจมคว้าฝรั่งได้มิให้ตาย
แล้วควบขับกลับมาหาพระน้อง พ้นแล้วรองเลือดสาดมนต์ขาดหาย
ที่ถูกอาถรรพ์พ้นเพื่อนก็เคลื่อนคลาย ทั้งไพร่นายพื้นทั่วทุกตัวคน
พอทัพพระอภัยมาใกล้ด่าน เห็นทหารถอยทัพดูสับสน

จึงตีกลองกองทัพหยุดรับพล ต่างเกลื่อนกล่นกลับมาพร้อมหน้ากัน
แล้วทูลความตามสมทบรบฝรั่ง นายทัพทั้งสองกองต้องอาถรรพ์
หากนงเยาว์เสาวคนธ์รู้มนต์มัน ช่วยแก้กันจึงได้พ้นกลับคืนมา ฯ
◎ พระทรงฟังสรรเสริญศรีสะใภ้ รู้แก้ไขในมนุษย์สุดจะหา
แล้วตรัสสั่งทั้งพระอนุชา ให้โยธาทำค่ายริมชายไพร
หยุดประทับยับยั้งคอยฟังข่าว พวกนางท้าวเจ้าลังกาจะว่าไฉน
ทุกหมู่หมวดตรวจพลสกลไกร ให้นั่งยามตามไฟพร้อมไพร่พล ฯ

ตอนที่ ๖๐
พระอภัยมณีรบกับมังคลา

◎ ส่วนกษัตริย์หัสชัยมิได้หยุด ขับสิงห์รุดเร่งไพร่เดินไพรสณฑ์
ออกทุ่งกว้างทางเตียนไม่เวียนวน ถึงสิงหลลังกาไปหน้าวัง
พบหนุ่มสาวชาวผลึกอยู่ตึกนอก ถามเขาบอกเรื่องต้นจนหนหลัง
หาท้าวนางพวกข้างในเล่าให้ฟัง ตามรับสั่งสารศรีที่มีมา
ฝ่ายท้าวนางต่างไปเฝ้าพระเยาวเรศ ปิ่นประเทศเกศสิงหพภาษา
เหมือนหัสชัยให้ทูลมุลิกา นางวัณพาสุมาลีต่างดีใจ ฯ
◎ ท้าวทศวงศ์องค์พระมเหสี สมถวิลยินดีจะมีไหน
ลงจากปรางค์ต่างตามกันหลามไป รับกษัตริย์หัสชัยเข้าในวัง
ให้นั่งบนมณเฑียรวิเชียรรัตน์ พร้อมกษัตริย์ตรัสถามเนื้อความหลัง
สร้อยสุวรรณจันทร์สุดาละล้าละลัง วิ่งมาทั้งสองศรีเห็นพี่ยา
ยังซุบทรงสิงสารต่างคลานเข้า ไปกราบเพลาพี่ชายทั้งซ้ายขวา
ทั้งแสนแค้นแสนรักซบพักตรา ชลนาไหลหลั่งลงพรั่งพราย ฯ
◎ พระสวมสอดกอดสองพระน้องนุช- สงสารสุดสวาทให้จิตใจหาย

สะอึกสะอื้นผื่นตำรงไม่ทรงกาย ทั้งพี่ชายน้องชบสลบลง
ส่วนสุวรรณมาลีศรีสวัสดิ์ เข้ากอดหัสชัยชิดพิศวง
มเหษีทรงยศท้าวทศวงศ์ ต่างองค์ทรงโศกาด้วยอาลัย
นางละเวงเร่งรำภาให้หาหมอ วิ่งสอสอเซ็งแซ่มาแก้ไข
บ้างโบกลมพรมพรำน้ำดอกไม้ ค่อยชื่นใจได้อารมณ์สมประดี
ต่างเล่าความตามเรื่องที่เคืองขัด ให้พระหัสชัยอ่านเรื่องสารศรี
ในสาราว่าพระอภัยมณี จอมโมลีโลกาสถาวร
เมื่อครองวังลังกาวัณพาราช พระวรนาฏร่วมสุวรรณบรรจฐรณ์
ทรงทศธรรม์กรุณาประชากร ราษฎรได้เป็นสุขทุกตำบล
จนเกิดบุตรสุดสวาทราชโอรส ได้ปรากฏยศยิ่งในสิงหพ
กลับเผ่าเผ่าเหล่ากอเป็นทรชน เหมือนลูกยางห่างต้นเที่ยวปล้นเมือง
แล้วซ้ำเผาข้าวปลากระยาหาร ให้เกิดการโกลาท้องฟ้าเหลือง
ให้ผู้อื่นหมื่นแสนได้แค้นเคือง จับสามเมืองมาขังไว้ลังกา
หากพระน้องครองสัตย์บรรทัดเที่ยง ไม่รักเลี้ยงลูกจรเข้าเสน่หา
จึงเชิญองค์พงศ์กษัตริย์ขัตติยา ไปไว้วังลังกาพยาบาล
ถึงโทษบุตรทุจจริตทำผิดเหลือ เป็นหน่อเนื้อนวลหงส์ก็ส่งสาร
ช่วยว่ากล่าวน้าวโน้มประโลมลาญ ให้ลูกหลานคิดคงเป็นพงศ์พันธุ์
จะผาสุกทุกอาณาประชาราษฎร์ ได้สืบชาติเชื้อฝรั่งนรังสรรค์
ไม่อ่อนน้อมยอมด้วยจึงช่วยกัน ทำโทษทัณฑ์ลูกหลวงอย่างมารดา
ฝ่ายพวกพี่มิใช่แม่แต่เป็นพ่อ จึงรั้งรอการศึกมาปรึกษา
แม้คิดเห็นเป็นธรรม์เชิญวัณพา ยกโยธามากระหนาบช่วยปราบปราม
จะปรากฏยศไกรเมืองใหญ่น้อย จะเรียบร้อยราบเตียนที่เสี้ยนหนาม
ขอเชิญน้องครองศรีดำริความ ให้สมตามลูกเต้าพงศ์เผ่าพันธุ์ ฯ
◎ นางฟังจบนบนอบเห็นชอบด้วย จะไปช่วยเข่นฆ่าให้อาสัญ

แล้วจะเถือเนื้อแพนงเชียวแบ่งปั้น	ให้พงศ์พันธุ์พ่อแม่กินแก้แค้น
เคยเลี้ยงดูฟูถนอมเฝ้ากล่อมเกลี้ยง	เหมือนหลงเลี้ยงลูกเสือมันเหลือแสน
สู้แม่พ่อทรยศคิดทดแทน	ให้แสนแค้นคิดหมายไม่วายวัน
แล้วทูลสั่งสุมาลีศรีสวัสดิ์	ทั้งกษัตริย์หัสชัยอยู่ไอศวรรย์
แต่รำภายุพาลาลีวัน	ไปด้วยกันจะได้คิดเรื่องกิจการ
สั่งให้หาพวกฝรั่งสิ้นทั้งหลาย	ล้วนหมื่นขุนมุลนายฝ่ายทหาร
ให้ถือน้ำทำสัตย์ปฏิญาณ	คุมไพร่พร้อมล้อมปราการทวารวัง
พระหัสชัยให้สำหรับบังคับขาด	ตามประกาศกฎหมายอยู่ภายหลัง
ใครขัดขวางล้างชีวาเสียอย่าพลั้ง	พลางตรัสสั่งหัสเกนเวรศาลา
จัดโยธีสี่ทัพสำหรับรบ	ให้สมทบทัพละหมื่นล้วนปืนผา
อำมาตย์รับอภิวาทกลัวอาชญา	เร่งตรวจตราเตรียมพลสกลไกร
หมวดละหมื่นพื้นพวกเสือหมวกสี	เหน็บกระบี่แบกปืนยืนไสว
ทหารแห่แลล้วนทวนธงชัย	ทั้งนอกในหน้าหลังคนคั่งคับ
รถที่นั่งหลังคามีฝากระจก	เทียมม้าหกคู่เคียงเรียงสลับ
รถสามนางต่างเตรียมเทียมประทับ	คอยคำนับรับเสด็จสำเร็จการ ฯ
◎ ส่วนลูกสาวเจ้าลังกาเวลาสว่าง	ชวนสามนางนวลหงส์สรงสนาน
ประดับเครื่องเรืองจำรัสรัชวาลย์	แก้วประพาฬเพชรพลอยแพรวพรอยพราว
แล้วทรงซ้องบ้องพักตร์ปิ่นปักผม	ดูสวยสมคมคายคล้ายกับสาว
พระอำมรงค์ทรงสลับวะวับวาว	ดูพรอยพราวพระนิ้วหัตถ์จัดประจง
ครั้นเสร็จสรรพจับกระบี่แล้วลีลาศ	ยุรยาตรเยื้องย่างดังนางหงส์
เห็นไพร่พร้อมน้อมประนตขึ้นรถทรง	ดำเนินธงทัพละหมื่นเสียงครื้นครึก
ลาลีวันนั้นกำกับกองทัพหน้า	ยกโยธาโห่ร้องเสียงก้องกึก
ทัพยุพาลาเคลื่อนสะเทือนสะทึก	ทหารฮึกโหมแห่เซ็งแซ่ซ้อง
ถึงทัพกลางนางละเวงเสียงเครงครื้น	ม้าลาตื่นแตกเต้นเผ่นผยอง

แล้วทัพหลังนางรำภารกาทอง รีบเดินกองทัพหลามไปตามกัน
ทั้งหน้าหลังสังข์แตรเป่าแห่โหม กลองประโคมครั้นบำพนาสัณฑ์
ค้างคืนหนึ่งถึงเขาเจ้าประจัญ ถาลีวันทัพหน้าบัญญาไว
ร้องเรียกคนบนเชิงเทินเนินหอรบ มานอบนบอยู่ตรงหน้านางปราศัย
จงเปิดรับทัพเสด็จจะด่วนไป ช่วยชิงชัยให้แผ่นดินสิ้นสงคราม ฯ

๏ ฝ่ายขุนนางต่างว่าข้าพเจ้า จะรับเล่าเกรงผิดให้คิดขาม
จะบอกไปให้ทูลมูลความ คอยฟังตามแต่รับสั่งโปรดครั้งรอ
นางถาลีชี้หน้าด่าอำมาตย์ หัวจะขาดญาติเชื้อไม่เหลือหลอ
แค้นลูกเต้าเมามุ่งยุยอ ให้สู้พ่อสู้แม่ถือแต่ดี
ฝ่ายพระบาทมาตุรงค์ทรงพระยศ ถอดโอรสรับบำรุงชาวกรุงศรี
ลูกเมียมึงซึ่งอยู่ในบุรี โทษจะมีเพราะมึงขัดพระอัชฌา
ส่วนฝรั่งทั้งหลายนายทหาร เห็นเสียการเกิดไส้ศึกต่างปรึกษา
ขุนนางเก่าเข้าข้างนางวัณพา เคยเป็นข้ามาแต่ก่อนไม่ร้อนรน
เพราะลูกหลานผ่านกรุงทำยุ่งยิ่ง พลอยฉิบหายชายหญิงทั้งสิ่งหพ
เปิดทางรับทัพเสด็จให้เดินพล จึงจะพ้นโทษทั่วทุกตัวนาย
พวกที่มาสามิภักดิ์รักโอรส ว่าแต่แรกแจกบทมีกฎหมาย
ให้เชื่อฟังบังคับแล้วกลับกลาย เราเป็นชายควรฟังพระมังคลา
พระชนนีเป็นวิสัยน้ำใจหญิง จะทอดทิ้งถอดยศโอรสา
แล้วทำไมจึงไม่ทวงเอาดวงตรา มาชิงว่าราชการเปิดด่านทาง
อำมาตย์เก่าเข้ากันต่างขันแข็ง ไล่ฟันแทงทัพปลัดพวกขัดขวาง
เปิดประตูทัพคอยรับนาง ฝ่ายพวกข้างมังคลาไล่ฆ่าฟัน
ขุนนางเก่าบ่าวไพร่พร้อมใจรบ ต่างหลีกหลบเลี้ยวลัดสะพัดผัน
ทั้งสองข้างต่างตายล้มก่ายกัน ถาลีวันขับทหารเข้าราญรอน
ช่วยขุนนางต่างก็เปิดประตูรับ ทั้งหน้าหลังคั่งคับสลับสลอน

พวกมังคลากล้าหาญเข้าราญรอน จนเหนื่อยอ่อนออกประตูบูรพา
พวกเกลี้ยกล่อมยอมสมัครล้วนรักเจ้า ต่างหนีเข้าเขาไม้ไพรพฤกษา
พอทัพหลังนางวัณพาร่ำภาผกา ตามทัพหน้ามาถึงเขาเจ้าประจัญ
นางลาดีดีใจออกไปรับ ทั้งสามทัพขับพหลพลขันธ์
เข้าอาศัยที่ในด่านปราการกัน ขึ้นอยู่ชั้นเชิงเทินเนินหอรบ
แต่งกองร้อยคอยเหตุทุกเขตต์ขอบ ตระเวนรอบรายกันเที่ยวบรรจบ
พอมืดมนท์สนธยาเวลาพลบ จุดโคมคบเพลิงสว่างดังกลางวัน ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายนายทหาร หนีจากด่านดั้นไปในไพรสัณฑ์
มาถึงค่ายรายทางกลางอรัญ ต่างพากันเข้าไปเฝ้าเจ้าลังกา
กราบทูลความตามที่ชนนี่นาถ มาถอดราชโอรสจากยศถา
ขุนนางเก่าเขาไม่ขัดพระอัชฌา แต่พวกข้าคนใหม่มิให้รับ
มันรุมกันฟันแทงต่อแย้งยุทธ์ รบจนสุดแรงเรี่ยวเหลือเคี่ยวขับ
พวกคนใหม่ไพร่นายล้มตายยับ มันไล่จับกลับพลัดกระจัดกระจาย ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งมังคลานุชาหลาน เห็นเกิดการเกินคาดประมาทหมาย
ยิ่งแสนแค้นแสนสลดเหลืออดอาย มากลับกลายกลางศึกเหลือตรึกตรอง
แต่พ่อมาราวีแล้วมิหน่ำ แม่ยังซ้ำทำเข็ญให้เป็นสอง
เหลือที่แท้แม่พ่อเราหนอน้อง จะรับรองรบราญประการใด ฯ
๏ วลายุดาวายุพัฒน์คิดขัดขวาง แค้นสิ้นนางอย่างว่าเลือดตาไหล
สอื้นอื้นตันตึงตลึงตะไล พอม้าใช้ชาวด่านดงตาลมา
กราบทูลความตามรับทัพผลึก ขังข้าศึกไว้ในค่ายทั้งซ้ายขวา
ถึงแปดทัพกลับคืนพื้นภายา ยังกลับมารายล้อมบ้อมปราการ
พระหัสกันนั้นกำกับกองทัพรบ หลายตลบเหลือกำลังทั้งทหาร
ส่วนข้าศึกฮึกโหมเข้าโรมราญ ขอประทานทัพสมทบช่วยรบรับ ฯ
๏ พระมังคลาฝรั่งได้ฟังบอก พูดไม่ออกอั้นอารมณ์จนลมจับ

เอนอิงหมอนอ่อนท้อพระศอพับ   พระน้องรับกับหลานอยู่งานพลาง
ร้องเรียกหมอรอลมยาดมรื่น   ฝืนสอื้นอกอัดลมขัดขวาง
กลับทอดองค์ลงประชวรคร่ำครวญคราง   พวกขุนนางต่างก็มาพยาบาล
พยุงให้ไสยาสน์บนอาสน์อ่อน   ต่างทุกข์ร้อนสอนห้ามปรามทหาร
อย่าให้ใครพูดจาพระอาการ   สั่งนายด่านนอกในตรวจไพร่พล ฯ
◎ ฝ่ายฝรั่งมังคลานิทราตรึก   ถึงการศึกนึกจะชิงเอาสิงหล
อุตส่าห์ฝืนขืนกำลังประทังทน   พวกหมอฝนยาถวายละลายสุรา
เสวยเหล้าเมามายพอคลายทุกข์   ทำผาสุกสรวลสันต์เหมือนหรรษา
เชิญผู้รู้ผู้วิเศษเวทวิชา   มาพูดจาแจ้งเรื่องเคืองรำคาญ
พระมาตุรงค์ลงมาเป็นข้าศึก   สมทบกับทัพฝึกเห็นฮึกหาญ
ท่านโปรดด้วยช่วยคิดกิจการ   เอาถิ่นฐานที่ตั้งเมืองลังกา ฯ
◎ ส่วนผู้รู้ผู้วิเศษเห็นเหตุใหญ่   ผิดวิสัยในมนุษย์สุดอาสา
จะสู้พ่อต่อต้านผลาญมารดา   จะนินทาทั่วจังหวัดปัถพี
จึงทูลห้ามตามอย่างแต่ปางก่อน   อันบิดรมารดาเป็นราศี
ไม่ควรรบนบนอบจึงชอบที   คงคืนดีด้วยพระองค์อย่าสงกา
จะรบพุ่งมุ่งหมายทำลายล้าง   ผิดเยี่ยงอย่างควรจำบาปกรรมหนา
ทุกแว่นแคว้นแดนดินจะนินทา   แม้คิดฆ่าแม่พ่อเหมือนทรยศ
แม้ว่าพระจะกำจัดที่สัตว์บาป   จะอยู่ด้วยช่วยบำราบปราบให้หมด
แต่บิตุราชมาตุรงค์พระจงงด   ควรจะทดแทนคุณอย่าวุ่นวาย ฯ
◎ พระฟังคำร่ำเรื่องคิดเคืองขัด   ก็กริ้วตรัสกลบเกลื่อนที่เงื่อนสาย
ดูผู้รู้ผู้วิเศษผิดเพศชาย   ที่ร้ายก็ย่อมรู้อยู่ด้วยกัน
เรารบรับกับพารากาอาระเวก   เพราะเพชรเอกเอามาไว้ไอศวรรย์
พระบิตุราชมาตุรงค์เผ่าพงศ์พันธุ์   ไม่เที่ยงธรรม์ได้ถามตามโบราณ
มารบรุมคุมเหงเองก็รู้   ให้ศัตรูดูถูกล้างลูกหลาน

ซึ่งผู้ใหญ่ไม่ตรงผลาญวงศ์วาร แต่โบราณมีบ้างหรืออย่างนี้
เหมือนพวกมิ่งพึ่งพาเข้ามาอยู่ คิดว่าผู้วิเศษเป็นเปรตผี
ให้แพ้เขาเอาสีเหวยเฮ้ยเสนี จับอ้ายสี่คนจำตรากตรำไว้
ได้ฤกษ์ทัพจับมัดตัดศีรษะ จะชนะสงครามตามวิสัย
ตำรวจรับจับตัวจิกหัวไป โซ่ตรวนใส่เต็มตัวทั่วทุกคน
ครั้นเสร็จสรรพกลับดูผู้วิเศษ หายจากเขตต์ตามจับวิ่งสับสน
ไม่พบเห็นเป็นเหตุด้วยเวทมนต์ แล้วต่างคนเข้าไปทูลมูลความ
พระมังคลาอาลัยกลับได้คิด ทำความผิดผู้วิเศษนึกเข็ดขาม
ยิ่งมานะจะณรงค์ทำสงคราม จึงสั่งความหมื่นขุนพวกมุลนาย
จงพาคนพลไพร่ลอบไปเข้า พวกด่านเขาเจ้าประจัญเหมือนมั่นหมาย
ยกไปตีที่จะได้ด้วยง่ายดาย แล้วสั่งฝ่ายน้องหลานคิดอ่านกัน
แม้พวกเราเข้าได้เป็นไส้ศึก เวลาดึกเดินพหลพลขันธ์
ตีด้านใต้ใกล้ประชิดตามคิดพัน เข้าเขตต์ขัณฑ์คืนเอาวังเมืองลังกา ฯ
๏ ส่วนขุนนางต่างรับคำนับน้อม มาจัดพร้อมไพร่นายทั้งซ้ายขวา
ไปด่านเขาเจ้าประจัญตามบัญชา ต่างเข้าหาพวกพ้องพี่น้องกัน
พาเข้าเฝ้าเยาวมาลย์ส่งสารไพร่ ให้รับไว้ไม่รังเกียจคิดเดียดฉันท์
แล้วนางนาฏมาตุรงค์สามองค์นั้น ปรึกษากันแต่งสารเตรียมการไว้
ให้ม้าใช้ไปหาเจ้าวาโหม พูดเล้าโลมเล่าแจ้งแถลงไข
บอกเรื่องความตามกษัตริย์หัสชัย รับสั่งให้ไปเฝ้าพระเสาวนี ฯ
๏ ฝ่ายวาโหมโสมนัสไม่ขัดขวาง ทรงเครื่องอย่างยศศักดิ์เหมือนปักษี
แล้วขึ้นนั่งหลังแรดเรียกมนตรี ตามแต่สี่คนมากับม้าใช้
ถึงด่านเขาเจ้าประจัญพากันเข้า ไปที่เฝ้านางวัณพาอัชฌาสัย
ดูรูปกายคล้ายครุฑฤทธิไกร ทั้งสูงใหญ่จ้ำม่ำเหมือนน้ำรัก
จึงออกโอษฐ์โปรดประทานพานพระศรี ให้นั่งที่โอรสสมยศศักดิ์

นางแย้มยิ้มพริ้มพรายภิปรายทัก เรารู้จักกันไว้ได้ไปมา
พระหัสชัยให้ถือหนังสือลับ ไปกองทัพทูลพระบาทนาถนาถา
พลางให้สารพานทองรองสารา ส่วนเจ้าวาโหมรับคำนับนาง
แล้วทูลว่าถ้าพระองค์ประสงค์ไฉน บัญชาใช้สาระพัดไม่ขัดขวาง
แล้วกราบกรานคลานออกมาพาขุนนาง ตัดไปทางด่านบ้านสพานยนตร์
ให้เสนาการะเวกระวังด่าน คุมทหารอยู่รับทัพสิงหล
แล้วขึ้นนั่งหลังแรดบ่าวแปดคน ข้ามเขาดั้นเดินทางตามหว่างเนิน ฯ
◎ ฝ่ายกษัตริย์หัสชัยฤทัยชื่น ทุกค่ำคืนเคียงนางไม่ห่างเหิน
สุมาลีมิได้ห้ามปล่อยตามเกิน ร่ำสรรเสริญเพลินตรัสกับหัสชัย
สู้อุตส่าห์มาตามด้วยความรัก ส่งสารนักภักดีจะมีไหน
เมื่อกองทัพจับมาแม่อาลัย พ่อเคยได้อยู่ด้วยช่วยชีวา
รบฝรั่งครั้งแรกเมื่อแตกทัพ ได้รอดกลับเพราะพ่อคุณบุญหนักหนา
เดี๋ยวนี้เล่าเขาขังไว้ลังกา พ่อตามมาแม่หมายไม่วายวาง
พ่อรักใคร่ใจจริงไม่ทิ้งสัตย์ พ่อปรารถนาสาระพัดไม่ขัดขวาง
ตรัสจนค่ำย่ำฆ้องมาห้องกลาง แต่สองนางพี่น้องอยู่ห้องใน
กับทั้งหน่อวรนาถร่วมอาสน์รัตน์ นั่งนวดพัดพี่ยาอัชฌาสัย
ต่างพูดพลอดกอดรัดพระหัสชัย พระลูบไล้โลมประคองเคียงสองนาง
ถนอมเชยเคยชมโสมนัส ยังข้องขัดอยู่นิดด้วยกีดขวาง
ที่ความในให้เผอิญเขินระคาง ด้วยพี่น้องสองนางไม่ห่างไกล
พระแกล้งเฉยเลยหลับนิ่งตรับเสียง เงียบสำเนียงนึกว่าหลับขยับไหว
จะโลมพี่มิทันต้องนางน้องไอ พระตกใจจำค้างคิดหมางเมิน
ครั้นพี่หลับกลับประคองเคียงน้องสาว พอพี่หาวหันจามก็ขามเขิน
แต่เคล้าเคล้นเล่นนอกเฝ้าหยอกเอิน ไม่ห่างเหินเพลินพระทัยเมื่อใสยา
ยามกลางวันนั้นไปตรวจหมวดทหาร ป้อมปราการไพร่นายทั้งซ้ายขวา

แล้วหยุดยั้งนั่งประทับบนพลับพลา พระตรึกตราตรองความถึงทรามเชย
จะผ่อนผันฉันใดไฉนหนอ มาคร่อมคอเสียอย่างนี้เจ้าพี่เอ๋ย
ถึงร่วมเตียงเคียงใกล้เมื่อไรเลย จะได้เชยชมชิดสนิทใน
คนึงความยามรักยิ่งหนักอก เหมือนอย่างยกเมรุมาศไม่หวาดไหว
หวลระลึกนึกสะท้อนถอนฤทัย เสด็จไปปรางค์มาศปราสาททอง
ระทวยองค์ลงบนแท่นแสนระทด นางประนตแนบนั่งอยู่ทั้งสอง
พระพาดพิงอิงเอียงเคียงประคอง ต่างยิ้มย่องยียวนรัญจวนใจ ฯ
◎ ส่วนวาโหมโสมนัสเดินลัดต้น จากด่านชั้นเชิงเทินเนินไศล
พอพ้นดงตรงมาชลาลัย ถึงเมืองใหม่รู้ว่าไปป่าตาล
รีบติดตามสามคืนถึงค่ายตั้ง เข้าไปนั่งน้อมกายถวายสาร
พระอภัยได้หนังสือร่อรำคาญ คลี่ออกอ่านอักขระดูฉบับพลัน ฯ
◎ ในสาราว่าละเวงกลัวเกรงกราบ อิศรภาพจอมวังนรังสรรค์
ด้วยโอรสยศยงเผ่าพงศ์พันธุ์ ไม่เหมือนกันกับฝรั่งทั้งลังกา
จะเหมือนใครก็ไม่ทราบทำหยาบหยาม เที่ยวลวนลามญาติวงศ์เผ่าพงศา
ไปตีทัพจับกษัตริย์ขัตติยา มากักขังยังแต่ว่าจะฆ่าฟัน
ตามไปขอก็ไม่ให้ใช้ทหาร ออกรอนราญเข่นฆ่าคนอาสัญ
ได้สองท้าวสาวสุรางค์พี่นางนั้น กับสร้อยสุวรรณจันทร์สุดามาธานี
ถนอมไว้ในวังที่บังร่ม ทั้งแดดลมมิได้ต้องให้หมองศรี
จะรีบส่งนงลักษณ์ด้วยภักดี มันคอยตีตัดทางอยู่กลางไพร
จึงจนจิตคิดส่งสารพระผ่านเกล้า จะเปลี่ยวเปล่าเศร้าหมองไม่ผ่องใส
เพราะลูกเต้าเจ้ากรรมให้ช้ำใจ ช่างกระไรไม่เหมือนแม่แต่สักคน
จึงขัดขวางทางเดินต้องเนิ่นช้า จะไปมาสาระพัดก็ขัดสน
ต่อหัสชัยไปแถลงแจ้งยุบล จึงทราบว่าฝ่ายุคลคุมพลมา
ความยินดีที่ว่าจะพึ่งพระเดช ช่วยโปรดเกศแก้คดโอรสา

จะสั่งสอนผ่อนผันสุดปัญญา จึงยกมาหมายจะจับช่วยสับพัน
พวกฝรั่งมังคลารักษาด่าน ออกต่อต้านทานรับที่คับขัน
สุดาลีดีได้เขาเจ้าประจัญ เข้าตั้งมั่นกั้นหลังข้างลังกา
ขอพระองค์จงเข้าตีตัดศีรษะ เป็นของพระบิตุราชนาถนาถา
อันพวกพ้องของหม่อมฉานเป็นมารดา จะแล่ผ่าอกถ้วงเอาดวงใจ
จะได้ส่งองค์พระมเหษี คืนบุรีร่วมห้องให้ผ่องใส
ข้าทั้งสี่นี้จะช่วยกันอวยชัย สิ้นห่วงใยอยู่ประสาเป็นนารี ฯ
๏ พอจบคำรำพันเหลือกลั้นสรวล พึ่งสำนวนรู้เล่ห์มเหษี
พระอนุชาว่าถึงหิงษ์ก็ดี ไม่เหมือนพี่นางผลึกเหลือครึกโครม
ต่างแย้มสรวลชวนสบายพอคลายจิตต์ แล้วทรงฤทธิ์ตรึกตราสั่งวาโหม
ไปอยู่กำกับทัพพาราวาหุโลม คอยรุกโรมรบระวังข้างลังกา
วาโหมรับอภิวันท์แล้วผันผาย ทั้งบ่าวนายรีบเดินตามเนินผา
พระอภัยให้พระอนุชา เป็นทัพหน้าพาทหารเข้ารานรอน
สินสมุทรให้กำกับกองทัพหนุน ล้วนหนุ่มรุ่นราญศึกเคยฝึกสอน
เสาวคนธ์มณฑาสุดสาคร คุมนิกรเกียกกายตั้งรายเรียง
ได้ฤกษ์ดีตีฆ้องฆาตกลองศึก ทหารฮึกโห่ลั่นสนั่นเสียง
ต่างขับไพร่ไล่ล้อมเข้าพร้อมเพรียง ฝรั่งเรียงรายทัพออกรับรบ
เจ้าหัสกันนั้นเป็นหนุ่มคุมทหาร เกณฑ์ละหม่านห้าพันเข้าบรรจบ
ทั้งกองร้อยคอยระดมช่วยสมทบ ออกตั้งรบรับกันประจัญบาน ฯ
๏ ฝ่ายบุตรพราหมณ์ตามติดพระกฤษณา ขับโยธารมจักรเข้าหักหาญ
ต่างแหกค่ายไล่บุกเข้ารุกราญ ฝรั่งต้านต่อแย้งทิ่มแทงฟัน
ทั้งสองฝ่ายตายล้มพวกรมจักร ยิ่งหนุนหนักหักโหมโถมถลัน
ผลาญฝรั่งทั้งหลายวายชีวัน หัสกันกระชั้นทัพเข้ารับรบ
พวกละหม่านหาญกล้าต้องอาวุธ ล้มแล้วผุดลุกอีกไม่หลีกหลบ

ไล่โยธีตีกลมล้มกระทบ ต่างถอยรบรับปืนเสียงครื้นครึก
พวกพันเสี้ยมเหี้ยมห้าวถือหลาวแหลน ทะลวงแล่นไล่ล้างมากลางศึก
เป็นกลุ่มกลมรมจักรแตกคักคึก ทัพฝรั่งตื่นอึกไล่ทหารเข้ารัญรอน
สินสมุทรขับสิงห์วิ่งกระโดด ทะลวงโลดไล่ละหม่านชาญสมร
บ้างรบรับจับกุมตลุมบอน สุดสาครเสาวคนธ์ช่วยพลรบ
บ้างรุกโรมโหมหักยักษ์ละหม่าน บ้างต่อต้านตายยับซับซ้อนศพ
เจ้าหัสกันหันกลับขับสินธพ ทหารหลบล้มตายแตกพรายพลัด
พลฝรั่งคึกครึกโครมไล่โหมหัก ทั้งรมจักรพรักพร้อมล้อมสกัด
นางเสาวคนธ์วนเที่ยวไล่เลี้ยวลัด พอเห็นหัสกันบุตรสุดสาคร
นางควบสิงห์วิ่งขวางหนทางถาม ตัวนายนามใดบอกอย่าหลอกหลอน
แม้บุตรดาดีวันเป็นมารดร จะหยุดหย่อนยังไม่ล้างให้วางวาย
หัสกันนั้นเห็นว่าเป็นหญิง ยืนม้านิ่งดาลเดือดไม่เหือดหาย
มาหมิ่นกูดูถูกลูกผู้ชาย นี่ร้ายเสาวคนธ์สุมณฑา
จึงย้อนถามนามนางบอกบ้างก่อน สุดสาครเขาเป็นผัวหรือมัวหา
พลางหุนหันพันฟาดด้วยศาสตรา นางล่อล่าลวงให้เลี้ยวไล่ทัน
หวดด้วยทวนม้วนคว่ำเอาด้ามฟาด ถูกแพลงพลาดพลิกพลัดต่างผัดผัน
ขับม้าวิ่งสิงห์สกัดจับหัสกัน พัลวันเวียนปนพลรบ
สินสมุทรสุดสาครไล่ต้อนหลัง พันฝรั่งตายยับกลับตลบ
หัสกันนั้นลงวิ่งทิ้งสินธพ พอค่ำพลบรบรุมตลุมบอน
อ่อนระอาพาไพร่เข้าในด่าน บ้างเซซานซ้อนซับสลับสลอน
มิทันสิ้นสินสมุทรสุดสาคร ไล่ตีต้อนเข้าไปในกำแพง
กองทัพหน้าพาทหารเข้าด่านได้ จุดคบไฟเพลิงสว่างกระจ่างแสง
เห็นตะคุ่มรุมกันไล่พันแทง สกัดสแกงฆ่าฝรั่งพวกลังกา
ฝ่ายกองล้อมป้อมหอรบต่างหลบวิ่ง เห็นจวนจริงโจนกำแพงเสียแข้งขา

หัสกันนั้นผู้รู้วิชา　　พาขึ้นม้าฝ่าพ้นป้องกันไป
เปิดประตูพรูออกได้นอกด่าน　　ต่างถนนถานเลี้ยววงเวียนหลงใหล
หัสกันนั้นพาพวกข้าไท　　รีบตรงไปเฝ้าพระมังคลา
ส่วนกองทัพพระอภัยเข้าในด่าน　　พร้อมทหารไพร่นายทั้งซ้ายขวา
หยุดเลี้ยงดูหมู่หมวดต่างตรวจตรา　　กินเหล้ายาฮาลั่นสนั่นไป ฯ

๏ ฝ่ายพระอนุชนัดดาพาทหาร　　เข้าตีด่านเจ้าประจัญเสียงหวั่นไหว
พวกได้ศึกครึกครื้นจุดพื้นไฟ　　เปิดด่านให้ทัพล้อมเข้าพร้อมเพรียง
ฝ่ายโฉมยงองค์วัณพาร่ำภาสะหรี่　　กับบุตรีหนีเพลิงถึงเชิงเฉลียง
ขึ้นทรงม้าพาขอเฝ้าเหล่าพี่เลี้ยง　　รีบหลีกเลี่ยงหลบออกนอกกำแพง
พบโยธาวายุพัฒน์สกัดกั้น　　พวกลังกาฝ่าพ้นล้วนขันแข็ง
ต่างพุ่งหอกกลอกทวนเข้าสวนแทง　　ถูกเลือดแดงดิ้นตายลงก่ายกัน
นางละเวงเกรงศึกเห็นดึกดื่น　　พวกพลตื่นแตกไปในไพรสัณฑ์
ชวนรำภาผกาสุลาลีวัน　　ขับม้าตั้นค้นทางมากลางคืน
เหลือพวกพลคนตามสามสี่ร้อย　　ต่างคนค่อยบุกป่าไม่ฝ่าฝืน
เสียงทัพไล่ใกล้กระชั้นโห่ครั่นครื้น　　พากันตื่นตัดทางไปกลางดง
พอเดือนดับลับฟ้าในป่ามืด　　เดินเบียดชักเพื่อนพ้นเพื่อนหลง
เห็นรางรางนางวัณพาขับม้าทรง　　วกเลี้ยวลงไปทางบ้านสพานยนตร์ ฯ

๏ ฝ่ายวลายุดาเจ้าวายุพัฒน์　　ต่างรีบรัดจะไปชิงเอาสิงหล
ให้จุดคบครบทั่วทุกตัวคน　　ออกเดินพลทัพละหมื่นเสียงครื้นเครง
พบพวกหมอขอเฝ้าคนเฒ่าแก่　　รีบเอาแต่ผ้าห่มทำข่มเหง
บ้างถอดเครื่องเปลื้องทิ้งเสื้อกังเกง　　ต่างเท้งเต้งเที่ยวตะโกนเดินโดนกัน
ด้วยพลพระชนนี้ถึงสี่หมื่น　　ล้มตายดื่นดาดป่าพนาสัณฑ์
เสียหูตาขาแข้งถูกแทงฟัน　　เรียกเพื่อนกันครวญครางอยู่กลางแปลง

ฝ่ายวลาวายุพัฒน์เร่งรัดไพร่ จุดคบไต้ตามทางสว่างแสง
ทั้งคนม้าล้าเลื่อยด้วยเหนื่อยแรง อุตส่าห์แข็งใจตามกันหลามไป ฯ
๏ ฝ่ายโยธาการะเวกวาโหมพร้อม รักษาป้อมปิดทางที่หว่างไศล
สืบเรื่องราวข่าวฝรั่งระวังระไว พอม้าใช้มาแถลงแจ้งคดี
ว่ากองทัพพระอภัยตีได้ด่าน พวกป่าดาดแตกตายพลัดพรายหนี
พวกหนึ่งมาว่าเมื่อเย็นเห็นโยธี ยกไปตีด่านเขาเจ้าประจัญ
จึงแต่งองค์ตรงขึ้นทรงแรดที่นั่ง ยกพลพรั่งไพร่นายรีบผายผัน
เข้าหว่างเนินเดินทางกลางอรัญ พบพวกวัณพามาในป่ารัง
เห็นโฉมยงทรงม้าพาทหาร ก้มกราบกรานทูลถามถึงความหลัง
นางเทวีดีใจเล่าให้ฟัง เสียด่านทั้งเสียทัพแทบอับจน
จะกลับวังลังกาเกรงข้าศึก จะเหิมฮึกขึ้นไปชิงเอาสิงหพ
ไม่เห็นทางกลางดงเที่ยวหลงวน ท่านพาพลมาทำไมในไพรวัน ฯ
๏ วาโหมทูลมูลความตามรับสั่ง ให้ระวังลังกามหาสวรรค์
ทราบว่าศึกฮึกโหมเข้าโรมรัน จึงพากันรีบมาช่วยราวี
ซึ่งเสียด่านการศึกจะฮึกโหม ไปรุกโรมรบพุ่งถึงกรุงศรี
เชิญกลับยังลังกาพวกข้านี้ จะภักดีด้วยพระองค์ช่วยสงคราม
นางดีใจให้ทหารชำนาญป่า เป็นกองหน้านำเสด็จไม่เข็ดขาม
พบฝรั่งลังกาพากันตาม ได้สักสามพันถ้วนรีบด่วนเดิน ฯ
๏ ฝ่ายหัสกันนั้นพาโยธาหาญ จากดงดาลตัดทางหว่างเขาเขิน
ถึงค่ายตั้งมังคลาตรงหน้าเนิน ลงม้าเดินเข้าไปเฝ้าเจ้าลังกา
กราบทูลความตามด่านดงดาลแตก ทหารแยกย้ายไปไพรพฤกษา
ทัพผลึกฮึกเหิมซ้ำเดิมมา พระมังคลาเหลือวิตกตันอกใจ
คลึงนิ่งอึ้งองค์ดำรงนั่ง พอฝรั่งเข้ามาแจ้งแถลงไข
ว่าองค์พระอนุชานัดดาไป เข้าตีได้ด่านเขาเจ้าประจัญ

แล้วยกทัพนับหมื่นเมื่อคืนนี้ จะรีบติดตามไปไอศวรรย์
พระทราบสิ้นยินดีที่สำคัญ พอยับยั้งตั้งมั่นประจัญบาน
จะรอรับทัพใหญ่อยู่ในป่า เรานี้อยู่ก่าข้าศึกจะฮึกหาญ
แล้วหลีกทัพที่มาแต่ป่าตาล ไปตั้งด่านเจ้าประจัญที่มั่นคง
แล้วคิดว่าธานีจะตีได้ หรือจะไม่เหมือนจิตต์คิดประสงค์
สำระพัดขัดขวางอยู่กลางดง จึ่งสั่งองค์นัดดาอย่าช้าที
จงจัดทัพขับไพร่ตามไปด้วย จะได้ช่วยรบพุ่งเอากรุงศรี
พอเสร็จตรัสหัสกันอัญชลี มาเตรียมกรีฑาพลสกลไกร
เกณฑ์โยธาห้าพันล้วนสันทัด ถือหอกซัดปืนดาบกำซาบไสว
แล้วแต่งองค์ทรงม้าเคลื่อนคลาไคล ขับพลไพร่พร้อมเดินขึ้นเนินทราย ฯ
◎ ฝ่ายทัพพระอนุชาวายุพัฒน์ ต่างเร่งรัดพลขันธ์รีบผันผาย
พอพ้นดงถงเนินเดินสบาย ตะวันบ่ายปลายรังถึงลังกา
เห็นพวกพลบนเชิงเทินเนินหอรบ อาวุธครบไพร่นายรายรักษา
จึ่งหยุดทัพยับยั้งรอรั้งรา ขับม้ามาหน้ากำแพงแจ้งคดี
พระปิ่นเกล้าเจ้าลังกาบัญชาใช้ ให้คุมไพร่มาบำรุงชาวกรุงศรี
เร็วเร็วเถิดเปิดประตูพระบุรี อย่าช้าที่โทษมึงจะถึงตาย ฯ
◎ ฝ่ายนายกองร้องว่าพระมาตุรงค์ มิให้องค์โอรสถือกฎหมาย
พระหัสชัยได้ตราว่าไพร่นาย อย่าใกล้กรายกลับไปเสียให้พ้น
พระอนุชาว่าภิเศกเอกโอรส ย่อมรู้หมดชายหญิงทั้งสิ้งหพ
ให้พราหมณ์แขกแปลกภาษาเข้ามาปน จะพาพลไพร่นายวายชีวัน
เหวยฝรั่งพรั่งพร้อมจงยอมเข้า ด้วยปิ่นเกล้าเจ้าลังกานราสรรค์
ช่วยกันมัดหัสชัยพร้อมใจกัน จะรางวัลเงินทองที่ต้องใจ ฯ
◎ ฝ่ายขุนนางต่างเมิดแกล้งเดินหนี พวกชาวที่ทูลแจ้งแถลงไข
เขาวุ่นวายฝ่ายกษัตริย์หัสชัย ไม่ห่างไกลสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา

อยู่ในห้องสองนางเคียงข้างที่ พูดเซ้าซี้สรวลสันต์ด้วยหรรษา
พระชวนน้องสององค์ทรงสกา ทอดหกห้าหูช้างได้ข้างซ้าย
นางทอดถูกลูกบาตเดินพลาดแต้ม ต้องปรับแถมทับเบี้ยต้องเสียหาย
ต้องถูกจูบลูบแก้มยิ้มเย้มพราย พอขรัวนายเข้ามาทูลมูลความ
ว่ากองทัพคบคั่งมาตั้งล้อม ดูพรั่งพร้อมไพร่พลออกล้นหลาม
พระหัสชัยไม่พรั่นคิดครั่นคร้าม ทูลลาสามกษัตริย์สองพระน้องนาง
พี่จะไปไล่ฆ่าอ้ายฝรั่ง อยู่ในวังเถิดน้องอย่าหมองหมาง
พลางจัดแจงแต่งองค์ทรงสำอาง ทั้งสองนางนั่งพัดพระหัสชัย ฯ

◎ พระสอดซับสนับเพลาเนาวกนก ทรงผ้ายกแย่งทองผุดผ่องใส
คาดเข็มขัดรัดหน่วงขัดดวงไก แล้วสอดใส่เสื้อสวมเกราะนวมทับ
สังวาลแววแก้ววาวดังดาวช่วง ใส่ทับทรวงสายสร้อยพลอยประดับ
ทองพระกรชัชวาลย์ผูกบานพับ มงกุฎเก็จเพชรสลับดูวับวาม
ข้ามรงค์ทรงรายพรายพระหัตถ์ พระขรรค์ขัดเอวเสร็จไม่เข็ดขาม
สองน้องนุชยุดไว้วอนไปตาม กับทั้งสามกษัตริย์ปลอบหัสชัย
ขอไปด้วยช่วยรับทัพฝรั่ง อยู่ในวังยังให้พรั่นประหวั่นไหว
พระทูลทัดตรัสห้ามสองทรามวัย อย่าตามไปให้ระวังเป็นกังวล
แล้ววอนน้องสองนางให้วางหัตถ์ ต่างองค์ช่วยอวยสวัสดิ์พิพัฒน์ผล
พระรับพรถอนฤทัยจากไพชยนต์ ขึ้นตรวจพลบนเชิงเทินเที่ยวเดินกราย ฯ

◎ เห็นฝรั่งตั้งทัพอยู่คับคั่ง ยิ่งคิดชังดุเดือดไม่เหือดหาย
จึงเลือกสรรค์บรรดาเสนานาย เป็นเกียกกายซ้ายขวากล้าสงคราม
ให้คุมคนพลรบพอครบหมื่น ต่างเริงรื่นรับเสด็จไม่เข็ดขาม
กับเสนีที่สนิทเคยติดตาม ได้ฤกษ์ยามยกออกนอกกำแพง
พระทรงนั่งหลังสิงห์ถีนกลิ้งกลด เผ่นพยศแยกเขี้ยวเสียวแสยง
สี่เท้าเต้นเล่นห่างมากลางแปลง ทหารแซงซ้ายขวาแกว่งอาวุธ

วลายุดาวายุพัฒน์จัดทหาร ออกต่อด้านศึกพัลปรยุทธ์
ต่างป้องกันฟันแทงต่างแย่งยุทธ์ อุดตลุดตลุมบอนไล่รอนราญ
พวกกองทัพคับคั่งประดังรบ ต่างพุ่งหลบแหลนหลาวฟาดง้าวขวาน
เข้าต่อแย้งแทงฟันประจัญบาน ต่างต้านทานหาญฮึกเสียงครึกโครม
ฝ่ายบุตรท้าวเจ้าพาราการะเวก ทหารเอกพร้อมพรักเข้าหักโหม
ไล่ห้ำหั่นฟันฟาดเดือดดาลโซม ขับสิงห์โถมฆ่าตายเรี่ยรายไป ฯ

๏ พวกกองทัพยับแยกต่างแตกตื่น ทั้งสองหมื่นครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว
วิ่งกระจายพรายพลัดพวกหัสชัย ชวนกันไล่ตัดแลงทิ่มแทงฟัน
พระหัสชัยไล่วลาวายุพัฒน์ ต่างเลี้ยวลัดสับตัดเวียนวนเหียนหัน
พระดามติดคิดว่าจะฆ่าฟัน เป็นพงศ์พันธุ์พี่ยาสุดสาคร
นึกเกรงใจด้วยไม่ควรพอจวนค่ำ จะต้องทำมันเสียมั่งเหมือนสั่งสอน
พลางควบสิงห์วิ่งทะยานเข้าราญรอน อัสดรโดดหนีไล่ตีรัน
ถูกวลาวายุพัฒน์ต่างพลัดตก น้ำตาซกซบหน้าเพียงอาสัญ
พระยืนดูอยู่ตรงหน้าไม่ฆ่าฟัน แกล้งเย้ยหยันเยาะว่าช่างหน้าอาย
ยังอ่อนแอแม่พ่อก็ต่อสู้ ตีเมืองกูรวบรีบเอาฉิบหาย
หึหรือโหดโทษมึงจะถึงตาย แต่กูอายแก่ใจจึงไว้มือ
ส่วนสององค์ผินกำลังขึ้นหลังม้า กระซิบว่าแต่เบาเบาเอาเถิดหรือ
พึงแรกรุ่นฉุนใจดังไฟฮือ ขับม้ารื้อรำทวนเข้าสวนแทง
พระหัสชัยไวว่องบัดป้องบีด ไล่ตามติดโรมรันด้วยขันแข็ง
วลายุดาวายุพัฒน์หลบลัดแลง ต่างพลัดแพลงพลบค่ำถูกซ้ำเติม
พวกดามไล่ได้ดับจุดรบศึก บ้างแทงฟันครั่นครึกต่างฮึกเหิม
พวกทัพหลังทั้งปวงช้าหลวงเดิม ขับพลเพิ่มเสริมไล่ล้างไพรี ฯ

ตอนที่ ๖๑

สังฆราชบาดหลวงเผาเมืองลังกา

๏ ฝ่ายบาดหลวงล่วงรู้เมื่อสู้รบ ครั้นค่ำพลบพลัดพรายกระจายหนี
จึงนึกว่าพวกฝรั่งรบครั้งนี้ เสียท่วงทีทุกครั้งเพราะยังเยาว์
อ้ายสี่คนพลน้อยจะย่อยยับ เขาหลายทัพถึงจะแก้ก็แพ้เขา
ทั้งพวกพ่อก็จะโกรธทำโทษเรา ว่าบอกเล่าความหลังกับมังคลา
ไม่ถือพระจะทำด้วยอำนาจ ล้วนหยาบคายร้ายกาจนอกศาสนา
ไม่พ้นผิดคิดดูเป็นครูบา อยู่ลังกาน่าที่จะมีภัย
วลายุดามาตีเดี๋ยวนี้เล่า ก็แตกเขาเข้าแต่แพ้ต้องแก้ไข
ยังไล่จับสัปรยุทธ์จะจุดไฟ ให้เพลิงไหม้มันจะกลับกองทัพมา
แกคิดพลางทางพาบรรดาเด็ก ขึ้นเกวียนเหล็กลูกไฟใส่ซ้ายขวา
เที่ยวบอกเล่าเหล่าฝรั่งว่าลังกา จะขาดชาติศาสนาเป็นป่าไป
ใครถือพระจะสมทบช่วยรบสู้ มาตามกูแลจะแก้ไข
ฝรั่งฟังสังฆราชก็หวาดใจ ต่างฉวยได้ดาบหอกออกวิ่งตาม
ต่างรู้ความทำนายทั้งชายหญิง พากันวิ่งตามถนนออกล้นหลาม
ถึงโรงรายท้ายวังหยุดสั่งความ บรรดาตามกูมาช่วยราวี
แม้เกิดไฟไหม้วังคนทั้งหลาย จะตื่นแตกแยกย้ายพลัดพรายหนี
จับกษัตริย์หัสชัยพวกไพรี ผลาญชีวีเสียให้ได้อย่าไว้มือ
แล้วหยิบชุดจุดประทัดทั้งมัดใหญ่ เป็นลูกไฟติดต่อบินปร๋อปรื๋อ
ตกตึกรามลามไหม้เปลวไฟฮือ เสียงอึงอื้ออึกกระทึกดังครึกครื้น
พวกผู้หญิงวิ่งผวาถลาล้ม ผ้านุ่งห่มหายไปไม่ได้สักผืน
พวกฝรั่งสังฆราชซ้ำสาดปืน ต่างวิ่งตื่นแตกพลัดกระจัดกระจาย
เหล่าล้อมวังนั่งเชิงเทินเนินหอรบ ต่างหลีกหลบล้มคว่ำคะม้าหงาย
ทั้งหน้าที่หนีไฟทั้งไพร่นาย ล้วนวุ่นวายวิ่งพรูทุกหมู่กรม ฯ

◎ ท้าวทศวงศ์องค์พระมเหสี สุมาลีกับลูกรักนักสนม
ชุลมุลยุดเหนี่ยวกันเกลียวกลม บ้างลุกล้มหลบลี้เที่ยวหนีไฟ
เป็นฝูงฝูงจูงกันวิ่งหันเหียน เลี้ยววนเวียนวิ่งวงเที่ยวหลงใหล
ควันตลบกลบกลุ้มมืดคลุ้มไป จะหายใจไม่ค่อยออกวิ่งซอกซอน
ร้องสั่งให้ไขประตูต่างกรูวิ่ง พวกผู้หญิงชิงกันเบียดเสียดสลอน
ฮึดหลามหลั่งคั่งคับแซกซับซ้อน ที่ผ้าผ่อนหล่อนแลเห็นแต่กาย
ท้าวทศวงศ์ทรงแกว่งพระแสงง้าว นำแสนสาวชาววังสิ้นทั้งหลาย
พากันออกนอกประตูพบผู้ชาย ฝรั่งรายรุมจับพระรับรบ
สุมาลีมีพระแสงกวัดแกว่งฟาด ถูกตายกลาดดาษดื่นพวกอื่นหลบ
พอพวกพ้องสองพาราตามมาพบ ช่วยกันรบรับพลางตามทางไป ฯ
◎ ฝ่ายหน่อนาถอาจหาญชาญศึก เสียงสะทึกสะเทือนลั่นสนั่นไหว
เหมือนคนตื่นยืนแลมาแต่ไกล เห็นไฟไหม้เวียงวังพลุ่งพลั่งโพลง
เปลวเพลิงแรงแสงปลาบวาบสว่าง เป็นควันกลางฟ้ากลุ้มคลุ้มโขมง
เรียกกองทัพขับสิงห์วิ่งตะโพง เห็นติดโรงร้านตลาดราษฎร
ถึงริมวังยังวิ่งชายหญิงวุ่น ซวนเซซุนสาวแก่แซ่สลอน
พระควบสิงห์วิ่งผ่าพลากร เห็นภูธรทศวงศ์ทำสงคราม
ฝรั่งพร้อมห้อมหุ้มเข้ารุมจับ พระรบรับรำคว้างอยู่กลางสนาม
เข้าขวางหน้าฆ่าไพร่มันไล่ตาม ตายสักสามสี่ร้อยแตกถอยไป
ท้าวทศวงศ์พงศาคณาญาติ เห็นหน่อนาถยินดีจะมีไหน
พวกห้ามแหนแสนสนมกรมใน พบหัสชัยชื่นจิตต์ต่างติดตาม
หน่อนราพาองค์พงศ์กษัตริย์ รีบรบตัดไปทางกลางสนาม
บาทหลวงเห็นเป็นเชิงละเลิงลาม ต้อนคนตามล้อมจับเชอรับรอง ฯ
◎ พวกกองทัพกลับมาโยธาหาญ ต่างไปบ้านเรือนคนแบกขนของ
ทั้งหนุ่มสาวเฒ่าแก่เสียงแซ่ซ้อง ทุกบ้านช่องชุลมุนวิ่งวุ่นวาย ฯ

๏ ฝ่ายวลาวายุพัฒน์ต่างพลัดไพร่ เห็นเพลิงไหม้อึกกระทึกข้าศึกหาย
รวมพหลพลไกรทั้งไพร่นาย ที่เหลือตายหลายพันพากันมา
เห็นเมืองไหม้ไพร่พลสับสนวิ่ง ฝูงชายหญิงแยกย้ายทั้งซ้ายขวา
ให้ทหารขานโห่ก้องโกลา เที่ยวตามหาพวกกษัตริย์หัสชัย
เห็นรถเหล็กเด็กขับเข้าอภิวาท พระสังฆราชเล่าแจ้งแถลงไข
ทั้งสองทราบกราบพระคุณค่อยอุ่นใจ ครั้งนี้ได้ทีเห็นจะเป็นการ
ฝ่ายฝรั่งสังฆราชประกาศสั่ง ชาวเมืองทั้งปวงด้วยช่วยทหาร
แล้วแยกคนค้นหาฝ่ายอาจารย์ ถ้ากับหลานไล่ค้นเที่ยววนเวียน ฯ
๏ ฝ่ายกษัตริย์หัสชัยมาใกล้ป้อม เห็นทัพอ้อมออกสกัดฉวัดเฉวียน
เชิญสองท้าวสาวสุรางค์ครื้นต่างเกวียน ออกทางเตียนตัดไปข้างไพรวัน
พอพบกับทัพวลาวายุพัฒน์ ตั้งสกัดล้อมเกวียนกลับเหียนหัน
พอเสนาห้าสิบรีบมาทัน ช่วยป้องกันกับกษัตริย์หัสชัย
ฝ่ายทัพล้อมพร้อมพรั่งบ้างตั้งโห่ ร่ำแหลนโล่ห์ไล่กระชั้นเสียงหวั่นไหว
พวกห้ามแหนแสนสนมกรมใน ต่างตกใจจวนตัวด้วยกลัวตาย
เห็นใกล้ชิดบีดตาซบหน้าร้อง เสียงแซ่ซ้องทรวงสั่นมิ่งขวัญหาย
พระหัสชัยไล่ฆ่าโยธาตาย ทหารซ้ายขวาแซงโถมแทงฟัน
พวกฝรั่งสังฆราชตายกลาดกลิ้ง ยิ่งฆ่ายิ่งเยียดยัดสกัดกั้น
ครั้นหักออกนอกได้มันไล่ทัน ต้องรบกันชาววังเป็นกังวล ฯ
๏ ฝ่ายละเวงวัณฬาตามวาโหม ให้สองโฉมคบได้เดินไพรสณฑ์
พอออกทุ่งมุ่งเมิลรีบเดินพล ถึงสิงหพเห็นไฟยังไม่โซม
ดูในวังพังทะลายลงหลายแห่ง นอกกำแพงเพลิงฮือกระพือโหม
เห็นหัสชัยไล่บุกรบรุกโรม พวกวาหุโลมล้อมไล่พื้นไพร่นาย
ทั้งโยธาการะเวกตัวเอกอาจ ไล่พิฆาฏฆ่าฝรั่งสิ้นทั้งหลาย
ถูกดาบหอกกลอกเกลือกซบเสือกกาย ต่างเรี่ยรายรบพุ่งจนรุ่งราง ฯ

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

๏ บาดหลวงกลับขับเกวียนเทียวเวียนวก เข้าบุกรกเลี้ยวลัดเดินขัดขวาง
เถาวัลย์เหนี่ยวเกี่ยวกระหวัดแกตัดพลาง เสียงโกร่งกร่างกรวบกราบสวบสาบไป
ฝ่ายหัสกันนั้นขับทัพมาพบ กำลังรบรับกันเสียงหวั่นไหว
เห็นวลาวายุพัฒน์หนีหัสชัย รีบขับไพร่พร้อมพรั่งหนุนคั่งคับ
ระดมปืนครื้นครั่นคอยกันหลัง พวกฝรั่งแตกตื่นต่างคืนกลับ
รุมระดมสมทบช่วยรบรับ เป็นสามทัพซับซ้อนเข้ารอนราญ ฯ
๏ ฝ่ายโยธาการะเวกพวกวาโหม ไล่รุกโรมเร็วรวดหวดประหาร
มันแทงฟันหันเหซวนเซซาน สู้ต้านทานทนคงทรงกำลัง
ไม่หลีกหลบรบศึกเสียงครึกครื้น แต่ถูกปืนปึกทะลุตังปรุหนัง
นางละเวงเร่งขับทัพประดัง ช่วยรบทั้งสุมาลีบุตรีนาง ฯ
๏ ฝ่ายรำภากล้าหาญถือขวานพ่อ ขึ้นม้าห้อหกตีตคนกีดขวาง
ไล่หวดรันฟันทหารรำขวานคว้าง ทั้งสองนางหนุนหลังเข้าคั่งคับ
พวกทมิฬบินรบไม่หลบหลีก กระพือปีกป้องกันประจัญจับ
ฝรั่งตายหลายร้อยต่างถอยรับ ทั้งสามทัพยับแยกแตกกระจาย
นางรำภากล้าหาญเห็นหลานลูก ยิ่งคิดผูกพยาบาทมุ่งมาดหมาย
ไล่วลาวายุพัฒน์วิ่งพลัดพราย ยิงถูกชายเฉียดตาตกพาชี
นางฉวยขวานราญรุกพระลูกกลับ ขึ้นม้าขับข้ามโขดกระโดดหนี
ยุพาพันลูกชายผิดหลายที สุลาลียิงสกัดหัสกัน
ต่างหลบเลี่ยงเพลี่ยงพลาดขยาดแม่ ไม่เหลียวแลหลบไปในไพรสัณฑ์
ต่างรวมได้ไพร่นายเหลือตายนั้น จวนสายัณห์เย็นพยับเลิกทัพไป ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวัณฬาสุด เมืองไหม้หมดมัวหมองไม่ผ่องใส
เสียเผ่าพงศ์วงศาเสนาใน เสียพระทัยให้สะอื้นกลืนน้ำตา
ชวนสามนางย่างเยื้องชำเลืองเนตร นึกสมเพชพวกฝรั่งที่สังขาร์
ทั้งหญิงชายตายกลาดดาษดา พระชลนานางตกซกซกลง

แสนอาลัยไพร่นายทั้งชายหญิง ยิ่งดูยิ่งเยือกจิตต์พิศวง
เป็นลมเวียนเหียนคลื่นฝืนดำรง แต่ชวนลงสามนางพลางประคอง
สุมาลีศรีสวัสดิ์หัตถ์ประทับ แก้ลมจับนวดอุระพระขนอง
ทั้งแสนสาวชาววังเมื่อออกแซ่ซ้อง เสียงร่ำร้องไห้อึงคะนึงไป
พวกชาวบ้านร้านตลาดเที่ยวกลาดเกลื่อน เสียเหย้าเรือนเคหาที่อาศัย
เห็นศพกลาดญาติกายิ่งอาลัย เสียงร้องไห้แซ่ทั้งเมืองลังกา ฯ
◎ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงเสียงเครงครื้น ค่อยพลิกฟื้นคืนดำรงเห็นวงศา
สะอื้นร่ำรำพันจำนรรจา น้องเกิดมาอาภัพอัปประมาณ
เมื่อครั้งสาวคราวศึกผลึกเก่า เสียพงศ์เผ่าเสียตัวเพราะผัวผลาญ
ครั้นมีลูกปลูกฝังกลับจังฑาล เสียถิ่นฐานปรางค์ปราสาทราชวัง
เสียที่อยู่ผู้เผ่าแต่เก่าก่อน เพราะไฟฟอนร้อนศพทั้งกลบฝั่ง
เสียสมบัติข้าวของสิบสองพระคลัง เสียฝรั่งราษฎรได้ร้อนรน
หมายบำรุงกรุงไกรให้เป็นสุข กลับได้ทุกข์ทั้งลังกาโกลาหล
เพราะลูกเต้าเหล่ากอมันทรชน อยู่เป็นคนทนระกำทุกค่ำคืน
ถึงแค้นใครไม่เหมือนลูกที่ผูกแค้น ดังศรแสนแสบอุราสุดฝ่าฝืน
ยิ่งเคืองแค้นแสนศัลย์สุดกลั้นกลืน สะอึกสะอื้นขื่นฤทัยมิใคร่คลาย ฯ
◎ สุมาลีพี่นางไม่ห่างน้อง เคียงประคองร้องไห้ฤทัยหาย
ปลอบวัญพาว่าแม่คุณอย่าวุ่นวาย คิดตัวตายก่อนไข้ก็ไม่ควร
ที่โศกแสนแค้นเคืองพอเปลื้องปลิด แต่ชีวิตแม่อุตส่าห์รักษาสงวน
ยังหิวหอบบอบช้ำอย่าคร่ำครวญ จะประชวรโฉมยงจงระงับ
แม้นแม่ตายชายหญิงชาวสิงหพ จะมืดมนท์แม้นเหมือนดังเดือนดับ
ชั้นลูกเด็กเล็กน้อยจะพลอยยับ แม่อยู่ด้วยช่วยระงับเคยดับร้อน
ราชการบ้านเมืองที่เคืองเข็ญ จะกลับเป็นสุขสบายเพราะสายสมร
เหมือนโปรดเกล้าเหล่าอำมาตย์ราษฎร ให้หายเหือดเดือดร้อนดังก่อนมา ฯ

๏ นางพึ่งปลอบนอบน้อมสู้ออมอด เชิญท้าวทศวงศ์เหล่าพงศา
เข้าสู่วังตั้งประทับอยู่พลับพลา เกณฑ์โยธาซ่อมแปลงกำแพงวัง ฯ
๏ ส่วนวลายุดาวายุพัฒน์ พบกับหัสกันสมอารมณ์หวัง
รวบรวมทัพกลับมาในป่ารัง รีบไปยังด่านเขาเจ้าประจัญ
เข้าเฝ้าพระมังคลาวันทาแถลง กราบทูลแจ้งตามจริงทุกสิ่งสรรพ์
ตามที่ไฟไหม้กรุงรบพุ่งกัน ทั้งคืนวันพ้นเผือเหลือกำลัง ฯ
๏ พระมังคลาว่าศึกเห็นฮึกเหิม ยังจะเพิ่มเติมมาพร้อมหน้าหลัง
พลางตรองตรึกนึกขยาดหวาดระวัง พอพระสังฆราชมาอุ่นอารมณ์
เชิญให้นั่งยังที่เก้าอี้อาสน์ อภิวาทหวังจิตต์สนิทสนม
น้ำชาตั้งทั้งพระศรีพัดวีลม แล้วกราบก้มเกศาบอกอาจารย์
ข้าพเจ้าคราวนี้สิ้นที่พึ่ง เหมือนโรคถึงที่ตัดอติสาร
พระโปรดด้วยช่วยคิดกิจการ จะลวงล่อต่อต้านประการใด ฯ
๏ ฝ่ายบาดหลวงง่วงเหงาบนเก้าอี้ ว่าเดิมที่สิไม่แจ้งแถลงไข
ไปจับวงพงศาเขามาไว้ ศึกจึงใหญ่ยกมารุมราวี
แม้นผู้รู้อยู่ด้วยจะช่วยรบ ไม่นอบนบหยาบคายให้หน่ายหนี
จนศึกเสือเหลือกำลังแล้วดังนี้ ด้วยเดิมทีทำผิดกิจการ
อีวัณพาว่ากูเป็นครูสอน ว่าปากบอนย้อนด่าช่างว่าขาน
พลอยรับเคราะห์เพราะว่าเป็นอาจารย์ คิดส่งสารจึงอุตส่าห์ออกมาดู
เดี๋ยวนี้ทัพพระอภัยไล่มาติด ตั้งประชิดหน้าด่านเตรียมการอยู่
แล้วแม่เองอีวัณพาถ้ามันรู้ มันต้องจู่มาขนาบช่วยปราบปราม
จะต้องสู้ดูสักครั้งเหมือนสั่งศึก ถ้าสมนึกก็จะเตียนที่เสี้ยนหนาม
จงหาคนปลอมพงศ์รูปทรงงาม มาสอนความมารยาให้พาที
ให้ช่างแต่งแปลงกายเหมือนหมายมั่น เคลือบผิวพรรณเผ้าผมให้สมศรี
ไว้ลวงแม่และข้างพระอภัยมณี ให้ไพรีชงักฉงนชื่อกลกัน ฯ

◎ พระมังคลาอาวหดานกันกรานกราบ เห็นจะปราบศึกได้มไหศวรรย์
แล้วให้พระอนุชานัดดานั้น เที่ยวเลือกสรรค์เลขระบาดทีกรากมา
คนสามเมืองเหลืองขาวหนุ่มสาวพร้อม พูดเล้าโลมโน้มน้อมยอมอาสา
ให้ขุนนางช่างทำสีน้ำยา เคลือบผิวหน้าเนื้อหนังเหมือนทั้งนั้น
แล้วซ่อนไว้ให้คนปรนนิบัติ ตรวจเตรียมจัดแจงรับที่คับขัน
เที่ยวซุ่มคนกลรบไว้ครบครัน เป็นหลายชั้นกันศึกตรองตรึกการ ฯ
◎ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวัณฬาราช ยังซ่อมแปลงแต่งปราสาทราชฐาน
จึงเกณฑ์พลคนหมื่นพื้นชำนาญ จะไปด่านได้สมทบรบโอรส
ท้าวทศวงศ์พงศาเจ็ดฝรั่ง ไม่อยู่วังจะไปช่วยกันด้วยหมด
พร้อมกษัตริย์ขัตติยวงศ์ทรงพระยศ ขึ้นทรงรถเรียงกันเป็นหลั่นไป
ได้ฤกษ์ดีตีฆ้องยกกองทัพ ต่างโห่รับครื้นครั่นสนั่นไหว
กองทัพหน้าฝรั่งกองหลังไทย พระหัสชัยไปกับน้องสองสุดา
พวกไปทัพนับหมื่นคนอื่นทุกข์ เธอเป็นสุขสามองค์ทรงรถา
เฝ้ายียวนสรวลสันต์จำนรรจา เสียงจะจ้าจ้อแจ้ตรงแกลทอง
ส่วนเจ้าพี่ชี้พนมชมนกไม้ นางซักไซ้เสียงเพราะเสนาะสนอง
พระเชษฐาว่านกเงือกเลือกคู่ครอง ครั้นคลอดฟองของตัวให้ผัวพัก
ปิดโพลงไม้ไว้ช่องพอมองเห็น กลัวจะเล่นชู้ชั่วหึงษ์ผัวหนัก
ตัวเมียไปได้ชู้เป็นคู่รัก ลืมผัวพักฟองไข่ทิ้งให้ตาย
ต่างยิ้มสรวลชวนชมพนมพนัศ ปักษาสัตว์จตุบาทประหลาดหลาย
สิงห์โตเต้นเล่นหางฝูงกวางทราย เที่ยวแวดชายรายเรียงม่ายเมียงเมิล
เหล่าคนป่าม่าเหมี่ยวเที่ยวเป็นฝูง บ้างอุ้มจูงลูกเต้าเลียบเขาเขิน
นางถามพี่ชี้บอกแล้วหยอกเอิน ต่างเพลิดเพลินเดินรถบทจร ฯ
◎ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงเร่งทหาร เข้าดงดานเดินทางหว่างสิงขร
พอถึงเขาเจ้าประจัญตะวันรอน ให้หยุดหย่อนโยธาหน้ากำแพง

ทั้งสี่ทัพยับยั้งต่างตั้งมั่น　　เป็นขอบคันขุดเซะตีแตะแผง
ทั้งซ้ายขวาสารวัตรวิ่งจัดแจง　　ตามตำแหน่งนายหมวดเร่งตรวจตรา ฯ

๏ ฝ่ายพวกพลบนกำแพงตำแหน่งป้อม　　ตั้งโต๊ะล้อมเลี้ยงกันทำหรรษา
พูดหยาบหยามตามเล่ห์เสียงเฮฮา　　บ้างเยี่ยมหน้ายืนมองดูกองทัพ
เห็นพวกพ้องร้องเตือนอ้ายเพื่อนเอ๋ย　　อย่าอยู่เลยหลีกลี้หลบหนีกลับ
พวกผลึกฮึกฮักทีนี้ยับ　　เจ้ากูจับจำไว้ทั้งไพร่นาย
สักครู่หนึ่งจึงจะพามาฆ่าเสีย　　ให้ลูกเมียดูหัวผัวทั้งหลาย
มึงอย่าอยู่ผู้น้อยจะพลอยตาย　　บอกเจ้านายเลิกทัพถอยกลับไป
ฝ่ายฝรั่งลังกาพูดจาฉาว　　ทั้งนายบ่าวบอกกันเสียงหวั่นไหว
ข้างเผ่าพงศ์องค์กษัตริย์หัสชัย　　ต่างว่าอ้ายโป้งโหยงโกงทั้งนั้น
จนสิ้นคิดบิดประตูกลับขู่เสือ　　มันเหมือนเบื่อเชื่อว่าปัญญาขยัน
แล้วสั่งให้ไพร่นายท้าทายมัน　　อ้ายพวกเขาเจ้าประจัญถึงวันตาย
ผีมันเข้าเจ้าข้าพากันหลอก　　ไยไม่ออกรบพุ่งเหมือนมุ่งหมาย
เห็นศึกมาตาขาวทั้งบ่าวนาย　　คิดอุบายหลายอย่างดังรางควาญ ฯ

๏ ฝ่ายฝรั่งลังฆราชประกาศสั่ง　　ลูกศิษย์ทั้งหลายฝ่ายนายทหาร
ยกเสารอกซอกเสมาบนปราการ　　ใส่กระดานดังหนึ่งหิ้งห้อยชิงช้า
เอารูปแปลงแต่งเป็นเช่นกษัตริย์　　มาผูกมัดห้อยแขวนขึงแขนขา
พระอภัยศรีสุวรรณเรียงกันมา　　ทั้งลูกยาสินสมุทรสุดสาคร
รูปนงเยาว์เสาวคนธ์ใส่กลร้อง　　เรียกพวกพ้องครวญครางเหมือนอย่างสอน
ฝ่ายฝรั่งลังกาพลากร　　เห็นแน่นอนว่าเจ้านายวุ่นวายกัน
บ้างทูลเหล่าเผ่าพงศ์วงศ์กษัตริย์　　ต่างองค์ตรัสว่าไม่จริงทุกสิ่งสรรพ์
มันทูลมากหลากในฤทัยครัน　　ต่างพากันออกไปแลดูแต่ไกล
เห็นรูปแขวนแม้นเหมือนไม่เคลื่อนคลาด　　ทั้งเอวองค์วงวิลาสคิดหวาดไหว
ต่างแลเล็งเพ่งพิศชิดเข้าไป　　พลางจำได้ใจหายเพียงวายวาง

ให้อัดอั้นตันตึงคลึงจิตต์ เป็นสุดคิดตำระพัดจะขัดขวาง
ส่วนรูปแขวนแสนกลดิ้นรนคราง ร้องสั่งนางสั่งน้องห้ามกองทัพ
จงหลบลี้หนีไปทั้งใหญ่น้อย อยู่จะพลอยบรรลัยมิได้กลับ
ทั้งสิบองค์หลงใหลจิตต์ใจวับ ต่างเซถลาจับทบทับกัน
พวกข้าเฝ้าเฒ่าแก่บ้างแซ่ซ้อง เข้าประคองนวดเคล้นเป็นจ้าละหวั่น
ค่อยพลิกฟื้นฝืนองค์เผ่าพงศ์พันธุ์ สะอื้นอั้นอ่อนกายฟายน้ำตา ฯ
๏ สุมาลีตีทรวงกรรแสงร่ำ ว่าเนื้อกรรมเจ้าประคุณทูลเกศา
ลูกในไส้ให้กำเนิดได้เกิดมา ควรหรือฆ่าพ่อตัวไม่กลัวอาย
มัดมัดถ่างกางเขนตระเวนแขวน โอ้แสนแค้นแสนชาติไม่หาย
เมื่อเกิดมาอาภัพต้องกลับกลาย จะสู้ตายก่อนองค์พระทรงธรรม์
นางชักกฤชพระธิดาวัณพายุด ชิงอาวุธขวอนว่าอย่าอาสัญ
ทำถอยทัพกลับไปตามใจมัน จะฆ่าพันหรือจะยังรอรั้งไว้
คอยดูทีดีกว่าอย่าช้านัก สงสารองค์ทรงศักดิ์จะตักษัย
แม้นวันนี้ชีวันไม่บรรลัย คิดแก้ไขให้พระองค์คงชีวา ฯ
๏ นางเห็นจริงนิ่งดูพระภูวนาถ ใจจะขาดน้อมนบซบเกศา
ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวัณฬาสุดา จึงร้องว่าเหวยฝรั่งรอรั้งไว้
มึงบอกทั้งสังฆราชกับลูกรัก อย่าฆ่าองค์ทรงศักดิ์ให้ตักษัย
ไม่รบสู้กูจะกลับกองทัพไป แม้นขืนให้ฆ่าฟันทำอันตราย
ไม่งดอยู่กูจะกลับสัปรยุทธ์ กว่าจะสุดสิ้นชาติเหมือนมาดหมาย
แล้วถอยทัพกลับพหลพลนิกาย ไปอยู่ชายทุ่งกว้างห่างกำแพง ฯ
๏ ฝ่ายบาดหลวงลวงลองพวกกองทัพ เห็นถอยทัพกลับสิ้นไม่กินแหนง
จึงสั่งให้ไพร่พลพาคนแปลง ไปจัดแจงหน้าเขาเจ้าประจัญ
คอยดูพระอภัยที่ในค่าย เคยเดินกรายตรวจพหลพลขันธ์
เห็นมาใกล้ให้คนรูปกลนั้น ขึ้นนั่งขันควงรอกแขวนหลอกไว้

พวกฝรั่งฟังพระสังฆราช ชมฉลาดเหลือดีจะมีไหน
ต่างกราบลาพากันไปทันใด ตระเตรียมไว้พร้อมเสร็จสำเร็จการ ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระอภัยเจ้าไตรภพ ออกหอรบที่ริมป้อมพร้อมทหาร
กับพระน้องสองโอรสรับพจมาน คิดอ่านการจะทำลายค่ายลังกา
พอเห็นคนบนรอกออกสล้าง ผูกไม้กางเขนแขวนมัดแขนขา
สุมาลีพี่น้องสองธิดา รูปเจ้าวาโหมชัดทั้งหัสชัย
ท้าวทศวงศ์องค์นางพระยานั้น ดูสำคัญมั่นคงไม่สงสัย
บอกพระน้องสองโอรสยศไกร ต่างตกใจในอารมณ์ไม่สมประดี ฯ
◎ ฝ่ายรูปกลคนแปลงมันแกล้งร้อง เหมือนเสียงสองพระธิดามารศรี
พระบิตุรงค์องค์พระอาว์จงปราณี อย่าต่อตีเลิกทัพถอยกลับไป
พระมังคลาว่าจะส่งองค์กษัตริย์ ไปเวียงวังจังหวัดหาช้าไม่
แม้นทัพยังตั้งประชิดคิดเวียงชัย เขาจะให้ฆ่าฟันเสียวันนี้
แล้วรูปนางต่างร้องห้ามกองทัพ จงโปรดกลับไปบำรุงซึ่งกรุงศรี
ฝ่ายพวกพ้องของพระอภัยมณี มิรู้ที่จะคิดอ่านประการใด
นางเสาวคนธ์มณฑาเห็นหน้าน้อง ต้องจำจองพันธนาน้ำตาไหล
เป็นลมจับวับวิงซบนิ่งไป พอเกือบใกล้สุริยนสนธยา
พระอภัยไม่รู้ว่าผู้อื่น สะอึกสะอื้นอัดอั้นตันนาสา
จึงร้องตอบปลอบฝรั่งพวกลังกา อย่าเพ่อฆ่าพงศ์พันธุ์ให้บรรลัย
พรุ่งนี้เช้าเราจะกลับทัพทหาร ไม่คิดการราญณรงค์อย่างสงสัย
ฝรั่งว่าถ้าจริงไม่ชิงชัย ถอยทัพไปเสียทีเดียวประเดี๋ยวนี้ ฯ
◎ พระฟังคำสำคัญผิดอื้นอั้น ถึงอับจนจำเราจะเบ๊าบี
จึงสั่งพระอนุชาอย่าช้าที เร่งเอาขี้ผึ้งปั้นปิดกรรณไว้
สินสมุทรสุดสาครอย่านอนหลับ ช่วยกันจับอ้ายสี่คนให้จนได้
ฝ่ายสามองค์ลงจากหอรบไป บอกนายไพร่ปิดหูให้รู้การ ฯ

◎ ฝ่ายองค์พระอภัยเห็นใกล้ค่ำ จึงวักน้ำลูบปี่อธิษฐาน
เป่าเสียงสูงฝูงคนเหลือทนทาน ก้องกังวาลวาบวับเสียวจับใจ
ให้ปลาบปลื้มลืมอื่นบ้างยืนนั่ง โยธาทั้งสามทัพเคลิ้มหลับใหล
แต่องค์พระมังคลาคาดตราไว้ ตกพระทัยวิ่งมาเข้าหาครู
บาดหลวงยังนั่งกินเหล้าเสียงเป่าปี่ ฉวยทองหยิบบีบขยี้เข้าที่หู
ฉุดมังคลาว่าไวไวไปกับกู ออกประตูตะวันตกวิ่งวกวน
ดูม้าช้างต่างหลับเห็นทัพล้อม ตั้งค่ายอ้อมโอบสกัดคิดขัดสน
เข้าบุกป่าฝ่าหนามไปตามจน แต่สองคนดั้นเดินเนินบรรพต ฯ
◎ ฝ่ายศรีสุวรรณสินสมุทรสุดสาคร เจ้ามังกรเจ้ายุขันพร้อมกันหมด
พระกฤษณาสามารถราชโอรส ต่างปิดหูรู้กำหนดหมดด้วยกัน
ครั้นกองทัพกลับส่งบพอพลบค่ำ บันไดทำไว้สำหรับทุกทัพขันธ์
ปีนเข้าได้ในกำแพงแจ่มแสงจันทร์ ด้วยเป็นวันเพ็ญบูรณ์เห็นหุ่นกล
คนประจำสำหรับก็หลับอยู่ ต่างพิศดูรู้อุบายเป็นสายสน
มิใช่องค์พงศ์กษัตริย์มันจัดคน สวมรูปกลแขวนรอกร้องหลอกลวง
ต่างจุดไฟเที่ยวส่องทุกห้องหับ หมายจะจับหน่อนาถกับบาดหลวง
เห็นโยธาฝรั่งสิ้นทั้งปวง ถือคันดวงขันรอกกรนครอกคั่ง ฯ
◎ ฝ่ายพระอภัยมณีทรงปี่เป่า เห็นน้องเข้าด่านได้ดังใจหวัง
ยินดีสุดหยุดปี่มีกำลัง ไม่รอรั้งรีบเข้าไปในกำแพง
พบพระน้องร้องถามตามวิตก ต่างหยิบยกรูปหุ่นทูลแถลง
ใช่เผ่าพงศ์วงศ์กษัตริย์มันจัดแจง ทำกลแกล้งจะให้ทัพถอยกลับไป
แล้วต่างองค์ทรงพระสรวลเสียงคักคัก ที่ผิวพักตร์เผือดหมองก็ผ่องใส
พระสั่งน้องสองโอรสยศไกร ไปจับอ้ายมังคลาอย่าช้าที
พระกฤษณาพาพราหมณ์ไปเที่ยวค้น ในตึกกลบนพลับพลาหลังคาสี
หน่อนรินทร์สินสมุทรจุดอัคคี ขึ้นดูที่บนหอรบพบนัดดา

ผูกมือมัดหัดกันนั้นไว้ก่อน สุดสาครถือเทียนเที่ยวเวียนหา
เห็นวายุพัฒน์มัดแน่นลากแขนมา ผูกไว้หน้าตึกขวางที่กลางลาน
พระกฤษณาพบวลายุดาหลับ ผูกมือจับจูงมาที่หน้าฉาน
พออุทัยไตรตรัสรัชวาลย์ ต่างกราบกรานทูลองค์พระทรงธรรม์ ฯ
๏ สมเด็จพระอภัยวิไลลักษณ์ เสียดายศักดิ์กษัตรานราสวรรค์
จึงเอื้อนอรรถตรัสโปรดยกโทษทัณฑ์ อ้ายเหล่านี้ชั่วนักถึงบรรลัย
สุดแต่แม่เขาเหล่าฝรั่ง จะกักขังฆ่าตีตามวิสัย
เอาครึ่งตราหารกรรมจองจำไว้ กว่าจะได้ไปปะนางละเวง
อันโยธาฝรั่งกำลังหลับ ตื่นจะกลับตะโกรงทำโฉงเฉง
ปลุกด้วยปี่ถึงตื่นไม่ครื้นเครง ด้วยพึ่งความตามเพลงวังเวงใจ
แล้วขึ้นนั่งยังเก้าอี้เป่าปี่แก้ว วิเวกแจ้วสำเนียงส่งเสียงใส
โอ้แสงทองส่องฟ้านภาลัย ดวงดอกไม้ชื่นช่ออรชร
ดมเฉื่อยเฉื่อยเรื่อยรินกลิ่นกุหลาบ ละอองอาบซาบทรวงดวงสมร
แสนสงสารบ้านเรือนเพื่อนที่นอน จะอาวรณ์ว้าเหว่อยู่เอกา
เจ้าพี่เอ่ยเคยเรียงอยู่เคียงข้าง จะอ้างว้างห่างเหเสน่หา
โอ้ยามตื่นขึ้นแล้วนะแก้วตา จะลืมหน้านึกถึงคนึงครวญ
แม้นเสร็จศึกดึกดื่นยามตื่นหลับ ภิรมย์รับขวัญประคองครองสงวน
ห่างถนอมหอมอื่นไม่ชื่นชวน ไม่เหมือนนวลเนื้อหอมถนอมเชย
เวลาเช้าสาวหยุดก็สุดหอม ไม่เหมือนกล่อมกลิ่นเกลี้ยงเคียงเขนย
รสระรื่นชื่นใจสิ่งใดเลย ไม่เหมือนเชยหอมชื่นระรื่นเย็น
อยู่บ้านถิ่นสิ้นทุกข์เป็นสุขสุด มายงยุทธ์ยากแค้นถึงแสนเข็ญ
สามิภักดิ์เจ้านายไม่วายเว้น อยากไปเห็นถิ่นฐานบ้านเรือนเอย ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งพึ่งฟื้นตื่นขึ้นสิ้น คิดถึงถิ่นฟูกหมอนที่นอนเขนย

ที่รอนราญการศึกไม่นึกเลย ต่างแหงนเงยเห็นพระอภัยมณี
แล้วถอดหมวกพวกฝรั่งต่างคำนับ เป็นลำดับน้อมประนตบทศรี
ขอเป็นข้ากว่าจะตายวายชีวี พระเปรมปรีดิ์ปราศัยที่ไพร่นาย
เราทำศึกนึกแค้นแค้นลูกหลาน ไม่ถือโทษโกรธทหารท่านทั้งหลาย
จงอยู่เย็นเป็นสุขสนุกสบาย แล้วสั่งฝ่ายนายหมวดเร่งตรวจตรา
เมืองด่านนี้มีประตูทั้งสี่ทิศ อย่าปิดบังเดยไปเปิดเสียเถิดหนา
ไม่ห้ามปรามตามแต่ใครจะไปมา เครื่องศัสตราเก็บหอมรวบรอมไว้ ฯ
◎ ฝ่ายฝรั่งบังคมชมพระเดช ซึ่งโปรดเกศกรุณาจะหาไหน
ทั้งไพร่นายฝ่ายทหารสำราญใจ ก็ลาไปตรวจตราด่านธานี ฯ

ตอนที่ ๖๒
พระอภัยเข้าเมืองลังกา

◎ ฝ่ายลูกสาวเจ้าลังกาโยธาทัพ ต่างเคลิ้มหลับลืมอารมณ์เพราะลมปี่
เมื่อปลุกตื่นฟื้นส่างต่างยินดี รู้ว่าพระอภัยมณีเธอมีชัย
เห็นประตูบุรีเปิดสี่ด้าน ถามทหารรู้แจ้งแถลงไข
นางสุวรรณมาลีก็ดีใจ ทั้งหัสชัยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
ท้าวทศวงศ์องค์มิ่งมเหสี รำภาสะหรีสี่วันต่างหรรษา
มาพร้อมพรั่งทั้งวัณพายุพาผกา ต่างวันทาทรงยศท้าวทศวงศ์
เชิญเข้าไปในด่านปราการใหญ่ ฝ่ายพระอภัยชื่นชมสมประสงค์
ชวนพระน้องสองโอรสยศยง พร้อมพระวงศ์พงศ์เผ่าทั้งเสาวคนธ์
มารับท้าวเจ้าบุรีรมจักร เสียงคึกคักคนตามหลามถนน
ขึ้นตึกกลางกว้างใหญ่มิใกล้กล เชิญนั่งบนแท่นทองอันรองเรือง ฯ
◎ ท้าวทศวงศ์องค์มิ่งมเหสี ทรงโศกเล่าความไปตามเรื่อง

ยังแต่ตัวผัวเมียเมื่อเสียเมือง ต้องตรมตรอมผอมเหลืองไม่เปลื้องทุกข์
แม่วัณพามารับไปกับหล่อน ค่อยวายร้อนหย่อนเย็นได้เป็นสุข
พ่อมาปราบราบทั้งกลียุค จะสิ้นทุกข์สุขเกษมได้เปรมปรีดิ์ ฯ
๏ พระอภัยได้สดับอภิวาท ด้วยข้าบาทกับพระน้องทั้งสองศรี
ไปเยี่ยมศพพระชนกชนนี สองภูมิสู่สวรรคครรไล
ฝ่ายลูกหลานหาญฮึกเป็นศึกเสือ เสียว่านเครือเหลือจะห้ามปรามไม่ไหว
เกิดฆ่าฟันกันยุ่งทั้งกรุงไกร แต่เนื้อไขก็ให้เป็นถึงเช่นนี้
การณรงค์คงจะดับให้สรรพเสร็จ เชิญเสด็จไปบำรุงชาวกรุงศรี
ประทานโทษโปรดข้าฝ่าธุลี อย่าราคีข้องขัดพระหัทยา ฯ
๏ ท้าวทศวงศ์ทรงฟังสรรเสริญ จงเจริญพงศ์พันธุ์ชันษา
ซึ่งเกิดเข็ญเห็นว่ากรรมเคยทำมา ไม่โกรธาอย่าระแวงแคลงพระทัย
แม่วัณพามาลีหล่อนดีนัก รู้จักรักกันเหลือเหมือนเนื้อไข
จบจังหวัดบัดนี้ไม่มีใคร จะเหมือนใจแม่วัณพาสุมาลี ฯ
๏ พระอภัยพรายพริ้มเยื้อนยิ้มย่อง พลางผินพักตร์ทักสองมเหสี
เหมือนเกิดใหม่ได้มาเห็นกันเช่นนี้ เหตุเพราะมีลูกเต้าฆ่าเผ่าปราณ ฯ
๏ ทั้งสองนางต่างรับอภิวาท วัณพาฉลาดผันผ่อนพูดอ่อนหวาน
อันชาตินี้มีแต่รับอัประมาณ พลอยวงศ์วารบ้านเมืองขุ่นเคืองใจ
นี่หากว่าพระเสด็จมาดับเข็ญ จะค่อยเว้นเวลาน้ำตาไหล
แม้ครั้งนี้มิได้พระหัสชัย ไหนจะได้อภิวาทบาทบงสุ์
พระแย้มยิ้มพริ้มพรายภิปรายตรัส เรียกพระหัสชัยชาติราชหงส์
มานั่งนอบหมอบเมียงอยู่เคียงองค์ เห็นซูบทรงสงสารรำคาญครัน
พลางกอดจูบลูบไล้ปราศัยถาม พ่อสงครามครั้งนี้เศร้าศรีสรรพ์
ต้องทำศึกดึกดื่นทุกคืนวัน จึงผิวพรรณเผือดพักตร์เพราะหนักแรง
พ่อรักเจ้าเท่าบุตรสุจริต อย่าเคืองจิตคิดอางขนางแหนง

รักสิ่งไรไม่ขัดจะจัดแจง ช่วยตกแต่งอุปถัมภ์ให้จำเริญ ฯ
◎ พระหัสชัยได้ฟังรับสั่งถาม จะทูลความขามจิตต์ให้คิดเขิน
ขยับเขยื้อนเอื้อนอายชะม้ายเมิล เกรงจะเกินก้มหน้าอยู่ช้านาน
แต่โปรดให้ได้ช่องสนองถ้อย ทูลค่อยค่อยขอจงโปรดโทษหม่อมฉาน
จะรองบาทมาตหมายจนวายปราณ ขอประทานสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา ฯ
◎ พระฟังคำสำรวลด้วยควรคู่ แล้วก็รู้อยู่ว่ารักนั้นหนักหนา
จึงว่าน้องของเจ้าแต่เยาว์มา ชอบอัชฌาก็จะมอบให้ครอบครอง
ความรักใคร่ในเจ้าเท่าโอรส ไม่ปลิดปลดขัดขวางอย่าหมางหมอง
ฝ่ายบุตรีหนีคลานเข้าม่านทอง เหล่าพวกพ้องชมกษัตริย์หัสชัย
ช่างทูลขอต่อหน้าประสาหนุ่ม เห็นจะรุมริงรักหักไม่ไหว
เพราะห่างชมตรมตรอมจึงผอมไป พระโปรดให้เห็นจะอ้วนเป็นนวลแตง
ท้าวทศวงศ์ทรงพระสรวลว่าควรคู่ รู้ขอสู่รู้รักสมศักดิ์แสง
เห็นพร้อมวงศ์พงศ์กษัตริย์ช่วยจัดแจง คิดตกแต่งจัดงานการวิวาห์ ฯ
◎ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวัณฬาราช อภิวาทว่าฉันรักหล่อนหนักหนา
ขอจัดแจงแต่งตั้งไว้ลังกา กับบิดาทั้งสองครอบครองวัง
พระอภัยไม่ขัดจึงตรัสตอบ พี่จะมอบให้เป็นลูกจงปลูกฝัง
ช่วยครองตรึกศึกเสือเหลือกำลัง ฝ่ายฝรั่งเป็นของเจ้าเยาวมาลย์
อ้ายวลายุดาวายุพัฒน์ กับทั้งหัสกันนั้นมันก็หลาน
รับธุระจะส่งให้นงคราญ ช่วยว่าขานปราบปรามตามแต่ใจ ฯ
◎ นางวัณฬาสารภาพกราบกับบาท แล้วแต่ราชอาชญาอัชฌาสัย
ถ้าแม้พระเสด็จอยู่แดนไกล ฉันจับได้จะได้ทำแต่ลำพัง
นี่ผ่านเกล้าเล่าก็อยู่ฉานผู้หญิง จะต้องนิ่งตามลำเนาเหมือนเท้าหลัง
อันใจเสือเหลือจะเลี้ยงไว้เวียงวัง ชาติฝรั่งก็ไม่เห็นเป็นเช่นนี้ ฯ
◎ พระฟังนางช่างเปรียบเห็นเฉียบแหลม จึงยิ้มแย้มเยื้อนว่าราชาสะหรี

ทั้งยุพาผกาสุดาดี อ้ายเหล่านี้ลูกเต้าเจ้าทั้งนั้น
มันทำผิดคิดมิชอบจะมอบให้ จะเลี้ยงไว้หรือจะฆ่าให้อาสัญ
ตามแต่ใจไม่ว่าปรึกษากัน ด้วยอุ้มท้องครองครรภ์เลี้ยงกันมา ฯ
๏ ทั้งสามนางต่างคำนับอภิวาท ความเจ็บแค้นแสนชาติไม่ปรารถนา
อันลูกเต้าเจ้าฝรั่งเกาะลังกา เขาไม่ฆ่าแม่เลยไม่เคยมี
นี่กระไรใจจิตต์เห็นผิดนัก เหมือนอย่างยักษ์อย่างเปรตประเภทผี
อันรำภายุพาสุดาดี ไม่ชอบมีลูกหยาบเข็ดหลาบกลัว
สินสมุทรพูดว่าฉาแม่เจ้า ส่วนลูกเต้าเฉาโฉดมาโกรธผัว
อย่าเปรียบเปรยเลยน้องให้หมองมัว จะแก้ตัวเสียใหม่ให้ได้ดี
จอมกษัตริย์ขัตติยวงศ์ทรงพระสรวล ฟังสำนวนล้วนละเมียดต่างเสียดสี
ทั้งโฉมยงองค์สุวรรณมาลี ยิ้มยินดีด้วยได้เชยไว้เชยชม ฯ
๏ ฝ่ายพ่อครัวหัวป่าพวกฝรั่ง ต่างแต่งตั้งโต๊ะเหล้าหวานคาวขนม
มาเรียบเรียงเคียงตั้งแล้วบังคม ถวายบรมกษัตริย์ขัตติยา
ท้าวทศวงศ์องค์พระมเหสี เสวยที่แท่นสุวรรณด้วยหรรษา
พระอภัยศรีสุวรรณเป็นหลั่นมา พร้อมบรรดาสุริย์วงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์
กับข้าวไข่ไก่แพนงแกงเป็ดต้ม จอกน้ำส้มสาชูจิ้มหมูหัน
ซ่อมมีดพับสำหรับทรงองค์ละคัน เหล้าบรั่นน้ำองุ่นเฉียวฉุนดี
แต่กษัตริย์หัสชัยยังไม่เสวย ด้วยเขยเคยคอยพระน้องทั้งสองศรี
ฝ่ายโฉมยงองค์สุวรรณมาลี รู้ท่วงทีหน่อกษัตริย์หัสชัย
ให้พี่น้องสององค์ไปเทียบถวาย นางแอบอายอิดเอื้อนเตือนไม่ไหว
แต่ขยับลับล่อพอพระอภัย เรียกหัสชัยมาเสวยด้วยเคยกัน
พระชนนี่ดีลูกสาวเล็บยาวหยิก ทั้งสองนางต่างกระซิกกรรแสงศัลย์
อยู่เฝ้าพี่ที่เสวยเคยทุกวัน ทำเชิงชั้นหมั่นไส้กระไรเลย ฯ
๏ ฝ่ายกษัตริย์ขัตติยาทั้งฝรั่ง กินโต๊ะตั้งต่างสำเร็จเสร็จเสวย

ต่างพูดจาการุญต่างคุ้นเคย ด้วนไขเขยเกี่ยวดองพี่น้องกัน
คราวสงครามสามทัพคนนับโกฏิ ต้องจ่ายโภชนาปรนพลขันธ์
อยู่สำราญด่านเขาเจ้าประจัญ ถึงสามวันครั้นเวลาเป็นราตรี ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งทั้งสามมีความรู้ ซึ่งเป็นผู้วิเศษถือเหมือนฤๅษี
เมื่อคราวหลังมังคลาจะฆ่าตี เที่ยวหลบหนีอยู่ในป่าพนาวัน
ครั้นรู้ว่าพระอภัยตีได้ด่าน ต่างส่งสารศิษย์หาจะอาสัญ
จึงลักวลาวายุพัฒน์หัสกัน จากด่านเขาเจ้าประจัญแยกกันไป
ครั้นเช้าตรู่ผู้คุมเที่ยวค้นหา ไม่รู้ว่าจะไปหนตำบลไหน
เห็นหายศูนย์กราบทูลพระอภัย พระตรัสใช้นายทหารด่านลังกา
เกณฑ์ทั้งพบกหกทัพกับอำมาตย์ ไปจับบาดหลวงกบฏโอรสา
หัวเมืองเล็กเอกโทตรีจัตวา ให้จับวลาวายุพัฒน์หัสกัน ฯ
๏ ฝ่ายลูกสาวเจ้าลังกาวัณพาณลาด อภิวาทเชิญเสด็จไปเขตขัณฑ์
มอบสมบัติให้พระหัสชัยนั้น กับลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
พระแย้มยิ้มพริ้มพรายภิปรายตอบ เจ้าคิดชอบขอบจิตต์ขนิษฐา
จะจัดแจงแต่งสารการวิวาห์ ให้สุดสาครไปจึงได้การ
เชิญองค์พระอนุชาเมืองการะเวก ช่วยภิเศกสืบสมบัติพัสดุ์สถาน
แล้วตรัสสั่งอาลักษณ์พนักงาน แต่งเรื่องสารให้โอรสยศไกร
สุดสาครรับสั่งตั้งแห่แหน มาเมืองแดนด่านท่าชลาไหล
จัดเภตราห้าสิบแล้วรีบไป ต่างใช้ใบแล่นสล้างกลางชลา ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยเจ้าไตรจักร เชิญทรงศักดิ์ทศวงศ์เผ่าพงศา
ต่างตระเตรียมเทียมรถผูกคชา ทัพฝรั่งลังกานำหน้าไป
ท้าวทศวงศ์องค์ศรีสุวรรณราช กับหน่อนาถฤๅษณาอัชฌาสัย
ทั้งบุตรพราหมณ์สามคนกับพลไกร ตั้งโห่ให้เดินขบวนเข้าดงแดน
สินสมุทรนั้นกำกับทัพผลึก เสียงเครงครึกครั่งคับคนนับแสน

แบกหอกดาบหาบไพล่ถือโล่ห์แพน   ตั้งแห่แหนโห่ฮึกเสียงครึกโครม
พระหัสชัยให้กำกับกองทัพหลัง   ทรงรถทั้งเสาวคนธ์วิมลโฉม
เดินขงทัพขับโยธาวาหุโดม   เจ้าวาโหมแห่หน้าเคลื่อนคลาไคล
อันโยธีสี่ทัพคนนับแสน   ต่างแห่แหนโห่สนั่นเสียงหวั่นไหว
ตีฆ้องกลองก้องกึกครื้นครึกไป   ฝูงนกหกตกใจไปจากรัง
ทั้งเสือช้างต่างตื่นครึกครื้นวิ่ง   ทหารยิงชิงกันเถือเอาเนื้อหนัง
นางห้ามแหนแสนสาวพวกชาววัง   แหวกม่านนั่งเยี่ยมยิ้มอยู่ริมรถ
เห็นดอกไม้ในป่าระย้าย้อย   ชะแง้คอยแหงนหน้าคว้าเอาหมด
เข้าดงเดินเนินอรัญริมบรรพต   หนทางรถราบเลี่ยนเตียนสบาย
พระอภัยไปกับทัพฝรั่ง   รถบัลลังก์หลังคาฝาพระฉาย
นางวัณฬาฝรั่งนั่งข้างซ้าย   ที่นั่งฝ่ายข้างขวาสุมาลี
สร้อยสุวรรณจันทร์สุดานั่งหน้ารถ   พระทรงยศยิ้มย่องชวนสองศรี
ชมลำเนาเขาเขินเนินคีรี   ดอกมาลีหล่นกลาดดาษดา
พระเด็ดดวงพวงพยอมหอมระรื่น   แล้วแบ่งยื่นให้ข้างซ้ายและฝ่ายขวา
ให้บุตรีพี่น้องสองธิดา   ตรัสภาษาฝรั่งพูดทั้งไทย
ทั้งสองนางต่างยิ้มต่างพริ้มพักตร์   ด้วยจงรักชักชิดพิสมัย
ต่างแย้มสรวลชวนธิดาร้อยมาลัย   ถวายองค์พระอภัยสวมใส่กร
ท้าวทศวงศ์ทรงนั่งบัลลังก์รถ   ชมบรรพตพูดโอ้สโมสร
มเหสีซี้ที่หิงษ์ตระบิ่งตระบอน   ถึงเฒ่าแก่แต่ว่างอนไม่หย่อนคลาย
ศรีสุวรรณนั้นใช้พระกฤษณา   ให้เที่ยวหาดอกไม้เอาไปถวาย
นางพระยาว่าตะคอกหยอกหลานชาย   ส่วนย่ายายนี้ไม่ได้ดอกไม้เลย
พระทศวงศ์ทรงพระสรวลว่าจวนล่ม   คารี้คารมยังไม่หายอีกยายเอ๋ย
นางพระยาว่าถึงแก่อุแม่เอย   เห็นสาวแส้แลเงยเผ้าเชยชม
แต่สินสมุทรสุดเศร้าเปลี่ยวเปล่าจิตต์   ไม่มีหญิงมิ่งมิตรสนิทสนม

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

คิดคนึงถึงอรุณอุ่นอารมณ์ เคยชื่นชมนกไม้มาใกล้กัน
คิดจะใคร่ไปหายุพาเล่า มันก็เจ้าคารมแสนคมสัน
จะบิดเบี้ยวเลี้ยวลดประชดประชัน ต้องปล้ำมันเหมือนที่หลังทุกครั้งคราว
พระหัสชัยไปบนรถเลี้ยวลดหา พวงบุบผามาลีให้พี่สาว
มาห่างนางวังเวงคิดเพลงยาว เป็นเรื่องราวคราวนิราสเคลื่อนคลาดคลา
พี่ทูลขอก็ได้สมอารมณ์แล้ว กลับไกลแก้วกลอยจิตต์ขนิษฐา
ยังห่างเหินเนิ่นนานการวิวาห์ สร้อยสุวรรณจันทร์สุดาจะอาวรณ์
สรงเสวยเคยร่วมสุวรรณภาชน์ เคยไสยาสน์อยู่ด้วยน้องสองสมร
มาว้าเหว่เอกาอนาทร มิได้นอนแนบเนื้อที่เจือจันทน์
เจ้าพี่เอ๋ยเคยชมภิรมย์รื่น นอนกลางคืนหลับใหลเผ้าใฝ่ฝัน
ยังนึกเห็นเช่นเชยอย่างเคยกัน แนบเขนยเลยสำคัญว่าจันทร์สุดา
ค่อยเบือนเบี่ยดเฉียดโฉมเต้าโลมลูบ ประจงจูบปรางซ้ายแล้วย้ายขวา
ครั้นกลับเห็นเป็นหมอนอ่อนอุรา นึกอายหน้าสารถีที่ขับรถ
ด้วยแรงรุ่นฉุนเฉียวเปล่าเปลี่ยวจิตต์ มาจากมิตรคิดถึงคลึงสลด
จนเวลาสายัณห์ยิ่งรันทด ซบกำสรดให้สอื้นไม่ชื่นบาน ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยไปกองหน้า ถึงลังกาเข้าเขตต์นิเวศน์สถาน
แล้วเชิญเหล่าเผ่าพงศ์พระวงศ์วาร อยู่ตึกกว้านพร้อมสิ้นต่างยินดี
พระหัสชัยไปที่หลังเขาทั้งหมด ไม่ทันรถจะประเทียบเหยียบสารถี
กระโดดลงตรงไปตึกพระชนนี สองบุตรีหนีคลานเข้าม่านทอง
พระมารดาปราศัยเรียกให้นั่ง ร้องเรียกทั้งธิดามาทั้งสอง
ให้เจียนสลาหาพระศรีทั้งพี่น้อง พระยิ้มย่องยื่นดูกจันทน์ให้กัลยา
นางคำนับรับประทานแล้วคลานหนี พระชนนีรู้เล่ห์เสน่หา
จึงว่าพ่อก็ยังเหนื่อยล้าเลื่อยมา ไปพูดจาเล่นกับน้องที่ห้องใน ฯ
๏ พระรับสั่งบังคมด้วยสมนึก เข้าในตึกเตียงทองม่านสองไข

เห็นสององค์นงนุชเข้ายุดไว้ พลางกอดจูบลูบไล้ชื่นใจจริง
แล้วว่าพี่มิได้พบไปรบศึก เหลือรำลึกนึกถึงสองแม่น้องหญิง
อยู่หว่างกลางนางเคียงเอนเอียงอิง นางนั่งนิ่งแกล้งเฉยให้เชยชิม
เธอจูบหนักจักกระจี้เบือนหนีหน้า ต่างบ่นว่าน่าเบื่อเหลือหยุมหยิม
พระเรียงรอขอแถมนางแย้มยิ้ม ไม่รู้อิ่มรู้หน่ำน่ารำคาญ
พระสวมสอดกอดกระซิบว่าทิพรส เหลือจะอดจะออมทั้งหอมหวาน
พี่ทูลขอต่อพระโอษฐ์โปรดประทาน อย่ารำคาญเลยไม่แคล้วแก้วตา ฯ
๏ ฝ่ายพี่น้องสองนางว่าปางก่อน ฉันยอมหย่อนตามประสงค์เหมือนวงศา
พระคิดวุ่นทูลขอเป็นบริจา เสร็จวิวาห์สิพุะจึงจะควร
พลางผลักพลิกหลีกเลี่ยงเบือนเบี่ยงบิด พระชื่นชิดติดตามทรามสงวน
นางว่าเบื่อเหลือห้ามยิ่งลามลวน หม่อมฉันจวนนี้ก็ได้เดือดไหลนอง ฯ
๏ พระว่าพี่ก็เป็นพี่ศรีสวัสดิ์ จะมาตัดขัดขวางให้หมางหมอง
ถึงทูลขอก็ยังไม่ได้ครอบครอง คงเป็นน้องนี่ทำไมไม่ให้เชย
เสร็จวิวาห์ถ้าได้ชมได้สมสู่ จึงเป็นคู่ร่วมเรียงเคียงเขนย
จะห้ามปรามตามคำพี่ไม่พึ่งเลย พลางกอดเกยเชยชิดวนิดา
ด้วยแต่หลังยังเยาว์คุ้มเท่าใหญ่ เคยเคียงใกล้ใจรักกันหนักหนา
ครั้นรุ่นราวสาวหนุ่มเหมือนภุมรา พบผกาเกษรเผ้าฟ่อนชม
แต่ขัดข้องสองนางขวางจังหวะ ไม่เลยละพระไม่รู้ที่สู่สม
พระหัสชัยใจเหมือนผีที่ระบม เข้าเกลียวกลมกลัดหนองจะพองพัง ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยมณีนาถ อยู่ปราสาทเสร็จศึกสมนึกหวัง
ดูสาวศรีที่เป็นเวรเกณฑ์ระวัง ล้วนฝรั่งรูปสลวยสวยโสภา
แต่สองพระมเหษีมิได้เห็น หรือเคืองเข็ญเคียดขึ้งหวงหึงษา
ดูท่วงทีดีกันไม่ฉันทา หยั่งปัญญายากยิ่งจริงจริงเจียว
กระต่ายแก่แต่ละคนล้วนกลมาก ทั้งผีปากเปรื่องปราดฉลาดเฉลียว

ต้องง้องอนอ่อนจิตต์บิดเป็นเกลียว จะต้องเกี้ยวกันเหมือนสาวทุกคราวไป
พอยามค่ำย่ำระฆังเสียงหงั่งเหง่ง ประโคมเครงครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว
สำอางองค์ทรงภูษาแล้วคลาไคล เสด็จไปตึกขวาห้องมาลี
เห็นโฉมยงทรงยาทานตาด ขึ้นนั่งอาสน์โอภาถามมารศรี
เป็นไรเจ้าเศร้าโศกหรือโรคมี หรือปวดที่ศีรษะถมตะกัง ฯ
๏ นางทูลตอบหมอบก้มว่าถมประทะ ปวดศีรษะร้อนรัวร้อนผิวหนัง
พิมเสนฝนปนยาทาประทัง แต่หิวโหยโรยกำลังยังไม่มี
ขอทูลความตามจริงสักสิ่งหนึ่ง ด้วยคิดถึงแม่วัณพามารศรี
ต้องตกยากจากวังมาครั้งนี้ หล่อนช่วยชีวิตไว้จึงไม่ตาย
ทั้งอุปถัมภ์ค้ำเหลือช่วยเกื้อหนุน คิดขอบคุณหล่อนอยู่ไม่รู้หาย
โปรดไปหาปราศัยให้สบาย อย่าให้อายอางขนางเหินห่างกัน
แม้อยู่วังลังกาข้าพระบาท ขอนอกราชการก่อนโปรดผ่อนผัน
แม้เลิกทัพกลับเสด็จไปเขตต์คัน จึงหม่อมฉันจะสนองรองบาทา ฯ
๏ พระนิ่งนั่งฟังคำคิดอำอึ้ง นึกเหมือนหึงษ์หนึ่งเหมือนรักกันหนักหนา
เป็นเชิงชั้นกลเม็ดเช็ดปัญญา จึงตรัสว่าน่าหัวเราะจำเพาะเป็น
ถูกก็เสียเมียก็หมดต้องอดรัก เปรียบเหมือนสักรวาไปมิได้เล่น
รู้กระนี้วิบากต้องยากเย็น จะเกิดเป็นเช่นกระเทยชวดเชยชม ฯ
๏ นางฟังตรัสขัดเคืองว่าเยื้องยัก เจ็บเหมือนจักเจ็ดชิกกระผีกผม
จึงว่าพระจะระแวงว่าแต่งถม ก็จะก้มหน้ารับอัประมาน
คิดไม่ถึงจึงขอออกนอกตำแหน่ง กลับเคลือบแคลงแกล้งตรัสประหัตประหาร
ว่าบิดพลิ้วกริ้วโกรธไม่โปรดปราน ขอประทานโทษหม่อมฉันไม่ทันคิด
ตั้งแต่นี้มิม้วยหายป่วยเจ็บ จึงจะเย็บปากตรึงให้ตึงติด
ไม่พูดจากว่าจะตายวายชีวิต ต้องเจียมตัวกลัวผิดเจ็บจิตต์ใจ ฯ
๏ พระว่าพี่นี้ก็รู้อยู่ว่ายาก จะต้องตีฝีปากไม่อยากไหว

เคยสำทับรับแพ้มาแต่ไร เหมือนเต่าใหญ่ไข่กลบให้ลบเลือน
เมื่อครั้งสาวคราวหนึ่งเป็นชู้เก่า ต้องแหงนเปล่าเศร้าใจใครจะเหมือน
มีลูกเต้าเฒ่าแก่ยังแชเชือน เคยรู้ฤทธิ์บิดเบือนไม่เคลื่อนคลาย
ขี้เกียจเกี้ยวเคี่ยวขับข้ารับแพ้ กระต่ายแก่แม่ปลาช่อนงอนไม่หาย
ลงจากอาสน์คลาดคล้อยเดินลอยชาย เข้าตึกซ้ายเห็นวัณพาเลือกมาลี
ลดพระองค์ลงนั่งบัลลังก์อาสน์ ละเวงนาถน้อมประณตบทศรี
ตั้งเครื่องอานพานสลาให้สามี หยิบมาลีเลือกถวายมีหลายพรรณ
พระแย้มยิ้มพริ้มพรายว่าสายสวาท ยังผุดผาดผิวฉวีเป็นศรีสรรพ์
อย่าห่างเหินเมินเมียงอยู่เพียงนั้น มาบนบรรจฐรณ์ให้ใกล้พี่ยา ฯ
◎ นางเคารพนบนอบตอบสนอง พระคุณของทรงศักดิ์นั้นหนักหนา
ฉันชาตินี้มีกรรมได้ทำมา ขอเป็นข้ากว่าชีวันจะบรรลัย
แต่ห่างเหินเนิ่นนานหม่อมฉานเล่า มีลูกเต้ามัวหมองไม่ผ่องใส
เคยชิดชมชมหวานประการใด มิใช่ไม่เคยเห็นจงเอ็นดู
สิบแปดปีนี้แล้วแต่เป็นหม้าย จนเหลืออายอัประยศต้องอดสู
มีลูกเต้าเล่าก็พลัดเป็นศัตรู คิดก็รู้อยู่ว่ากรรมให้จำเป็น
เมื่อรุ่นสาวคราวพบต้องรบผัว ครั้นแก่ตัวรบกับลูกถูกแต่เข็ญ
แสนอาภัพรับแต่ร้อนไม่หย่อนเย็น พระก็เห็นก็รู้อยู่ด้วยกัน
แม้ใช้งานการอื่นไม่ขืนขัด จะซื่อสัตย์สุจริตไม่บิดผัน
โปรดปล่อยปละละวางที่อย่างนั้น กระหม่อมฉันหลาบเข็ดจงเมตตา ฯ
◎ พระฟังนางช่างพลอดกอดพระหัตถ์ เห็นน้องขัดตัดรักเสียหนักหนา
จึงว่าพี่นี้มิได้เวียนไปมา เพราะธุระพระบิดานิคาลัย
มาพบเจ้าคราวนี้ศรีสวัสดิ์ ก็เคืองขัดตัดจิตคิดพิสมัย
แต่ตามตัดกัดที่ยังมีใย ไม่อาลัยพี่แล้วหรือแก้วตา
ถึงใจน้องหมองหมางไปอย่างนี้ แต่ใจพี่ยังรักนั้นหนักหนา

เหมือนแมงภู่ยู่ยี่ที่พุ่มประทุมา จะรอรารั้งยั้งหยุดนั้นสุดใจ
พลางสอดคล้องแอบแนบสนิท เหมือนที่เคยเชยชิดพิสมัย
ประโลมลูบจูบปรางทำอย่างไร นางก็ไม่ข้องขัดไม่ตัดรอน
พระอุ้มขึ้นแท่นทองประคองถนอม นางไม่ยอมขึ้นสุวรรณบรรจถรณ์
กลับถอยหลังนั่งนิ่งแล้ววิงวอน จงหยุดหย่อนอย่าให้เมียถึงเสียตัว
แต่หยิกหยอกนอกกายถวายได้ มิใช่ใจไม่สมัครไม่รักผัว
กลัวแต่ที่มีบุตรนั้นสุดกลัว เพราะลูกชั่วตัวต้องช้ำระกำใจ
จงโปรดเกล้าเอาบุญเถิดทูลกระหม่อม น้องไม่ยอมแล้วที่จะพิสมัย
ถึงโกรธาฆ่าฟันสู้บรรลัย พลางกราบไหว้วอนว่าจงปราณี ฯ
◎ พระฟังนางทางว่าถ้าเช่นนั้น จะผ่อนผันสัญญาให้มารศรี
แม้อิงแอบแนบถนอมยอมโดยดี เว้นแต่ที่ห้ามปรามจะตามใจ
พลางประคองสองแขนขึ้นแท่นรัตน์ นางไม่ขัดสามีตามวิสัย
ครั้นเคล้าคลึงถึงประคองท่านองใน นางพลิกไพล่ทูลห้ามอย่าลามลวน
ประโลมลูบจูบกอดสอดสัมผัส นางบิดบิดปกป้องของสงวน
แต่เคล้นเคล้าเช้าซ้ำเฝ้ายียวน เธออักอ่วนอกดังจะพังพอง
จนเหนื่อยอ่อนวอนว่าวัณพาเอ๋ย อย่ากลัวเลยเชยชมประสมสอง
จะสัญญาถ้าทีนี้เจ้ามีท้อง จึงขัดข้องขาดกันตามสัญญา ฯ
◎ นางวัณพาว่าไฮ้ฉันไม่เชื่อ อย่าถ้าเหลือล่อเล่ห์เสน่หา
เชิญผ่านเกล้าเข้าที่ศรีไสยา จะอุตส่าห์นวดฟั้นให้บรรทม
พลางนบนอบหมอบกรานประทานโทษ ด้วยมาโนชนั่งชิดสนิทสนม
กรีดพระหัตถ์ดัชนีพัดวีลม จนบรรทมหลับไปในไสยา ฯ
◎ ฝ่ายพระศรีสุวรรณกระสันสวาท แรมนิราสห่างเหเสน่หา
รัญจวนจิตคิดร่ำพึงถึงรำภา ไม่เห็นมาเฝ้าแหนหรือแค้นเคือง
ด้วยวิสัยใจคอซื่อต่อเจ้า เสียลูกเต้านิ่งตรอมจนผอมเหลือง

จะไปหาถ้าไม่รักจะยักเยื้อง　　ถึงขัดเคืองคงจะปลอบให้ชอบที่
จึงสรงน้ำสำอางแล้วย่างย่อง　　เข้าในห้องเห็นหน้ารำภาสะหรี
ตั้งโต๊ะกินรินสุราเห็นสามี　　อัญชลีเชิญให้นั่งบัลลังก์ทอง
พระแนบนางพลางว่านิจจาเจ้า　　ดูโศกเศร้าซูบศรีฉวีหมอง
เมื่อรุ่นสาวขาวอ้วนนวลละออง　　แก้มทั้งสองของพี่อยู่ที่รำภา
พลางแอบอุ้มจุมพิตสนิทถนอม　　อ้อยังหอมอยู่ไม่หายทั้งซ้ายขวา
เสียดายดวงพวงพุ่มประทุมา　　แต่คลาดคลาเคลื่อนคล้อยไปหน่อยเดียว ฯ
◎ นางฝรั่งฟังคำเฉื่อยฉ่ำชื่น　　ไม่ขัดขืนกลืนกลั้นกระสันเสียว
จึงว่าพระจะทิ้งเสียจริงเจียว　　ไม่แลเหลียวเกือบจะเข้าสิบเก้าปี
นี่หากว่าเกิดรบสมทบทัพ　　จึงได้กลับมาหารำภาสะหรี
มีบุตรชายคล้ายพ่อใช่พอดี　　เหมือนยักษ์ผีเสื้อเหลือกำลัง
จริงนะพระจะคิดสนิทถนอม　　น้องไม่ยอมแล้วเช่นอย่างแต่ปางหลัง
ไปนับปีมิใช่ของสำรองรัง　　จะมานั่งคลอเคลียเป็นเมียเดิน
ให้ดูบต้องน้องนี้เห็นว่าเป็นผัว　　จะหลีกตัวกลัวเธอจะเก้อเขิน
คลึงเคล้นเคล้าเท่านั้นเถิดอย่าเพลิดเพลิน　จะเหลือเกินเชิญพระไปที่ไสยา ฯ
◎ ชะรำภาสำระพัดจะขัดขวาง　　ว่าทิ้งขว้างห่างเหเสน่หา
เมื่อจะกลับทัพไปไกลลังกา　　เกษราหล่อนก็รักเฝ้าชักชวน
พี่ก็อ้อนวอนจะใคร่เอาไปด้วย　　จะได้ช่วยปกป้องประคองสงวน
เจ้าผ่อนผัดขัดคำทำกระบวน　　เธอก็ควรหรือมาพลอดว่าทอดทิ้ง
ถึงลูกเต้าเจ้าสิเลี้ยงดูเยี่ยงเจ้า　　จึงผ่าเหล่าว่านเครือเหมือนเสือสิงห์
ลูกแม่อื่นสิเรามีดีจริงจริง　　ทั้งผู้หญิงผู้ชายไม่ร้ายรอง
เจ้าเป็นเมียเสียตัวผัวมาหา　　ราวกับว่ามาแขกแปลกเจ้าของ
ไม่ยอมดีพี่ไม่ละดอกนะน้อง　　ไปร้องฟ้องเถิดว่าไม่ได้เป็นเมีย
ที่โลมลูบจูบจับจะปรับไหม　　สักเท่าไรก็ไม่รู้จะสู้เสีย

พลางพูดพลอดกอดคอเคล้าคลอเคลีย จูงมือเมียเข้าในห้องประคองเคียง ฯ
◎ นางรำภาสามีคลุกคลีเคล้า เหมือนถ่านเก่าเพลิงพลุ่งสิ้นสุ้งเสียง
เข้าอิงแอบแนบข้างอยู่กลางเตียง เหมือนนกเอี้ยงเลี้ยงควายตะกายเดิน
อัศจรรย์นั้นเหมือนเช่นเขาเล่นโขน ตึกตองโยนแยกเท้าท่ากราวเขน
เขย่งหย่งก่งศรเอี้ยวอ่อนเอน ต่างจัดเจนจับกุมตลุมบอน
เปรียบเหมือนบททศพักตร์เข้าหักหาญ พระอวตารแผลงถูกเล่มลูกศร
เข้าปักอกหกคะเมนระเนนนอน ค่อยหายเหือดเดือดร้อนผ่อนสำราญ
รำภาสะหรีศรีสุวรรณนั้นได้ชื่น ต่างเริงรื่นร่วมรักสมัครสมาน
แต่องค์พระอภัยไม่ได้การ คิดรำคาญค้างเติ่งเสียเชิงนาง ฯ
◎ ฝ่ายพระหน่อบดินทร์สินสมุทร จากพระนุชนิ่มน้องให้หมองหมาง
มาทางไกลไร้ทั้งเหล่าสาวสุรางค์ คิดคนึงถึงนางยุพาผกา
แต่รั้งรอพอค่ำน้ำกุหลาบ สำอางอาบซาบองค์ทรงภูษา
ขลิบทองคล้องสองไหล่แล้วไคลคลา เข้าแฝงฝาตึกทองแล้วมองเมียง
เห็นยุพาผกาผัดหน้านั่ง เข้าข้างหลังฉากกั้นชั้นเฉลียง
จ้องนิ้วชี้จี้นางแอบข้างเคียง นางร้องกรีดหวีดเสียงสำเนียงดง
สินสมุทรยุดมือนางรื้อร้อง เขม้นมองเห็นผัวซุดตัวนั่ง
นางน้อยน้อยถอยออกจากที่ฉากบัง ยุพาตั้งพานสลาแล้วพาที
หม่อมฉันธุระจะทูลลาช้าไม่ได้ รับสั่งใช้ให้เขามาหาเมื่อกี้
มิใคร่คลาดราชการหม่อมฉานมี จะลุกหนีสินสมุทรก็ยุดไว้
รำลึกถึงจึงอุตส่าห์มาหาอีก จะเลี่ยงหลีกหลบลี้หนีไปไหน
แล้วแกล้งแย่งภูษาผ้าสไบ นางจนใจไปไม่รอดนั่งกอดมือ
แล้วว่าพระจะมาปล้ำทำเช่นนั้น ผัวหม่อมฉันมีอยู่ไม่รู้หรือ
ใช่ตัวเปล่าชาวเมืองก็เลื่องลือ ขืนต้องถือทำละเมิดจะเกิดความ ฯ
◎ พระเชื่อคำอำอึ้งแล้วจึงว่า เมียของข้าใครหนอจะขอถาม

ทำไมเล่าเจ้าจึงหย่อนโอนอ่อนตาม　　มีผัวสองต้องห้ามตามกระทรวง
อันผัวมีที่หลังดังกิ่งก้อย　　เป็นผัวน้อยของตัวข้าผัวหลวง
มีลูกเต้าเหล่าฝรั่งสิ้นทั้งปวง　　เขาก็ล่วงรู้เห็นเป็นพะยาน
เคยได้เสียเมียของข้าเจ้าอย่าดื้อ　　พลางฉุดมือมาบนตักทำหักหาญ
นางผลักผละพระขยำทำประจาน　　ประเดี๋ยวใจได้การสำราญเริง
อัศจรรย์นั้นเหมือนอย่างช้างเป็นบ้า　　สบัดงางวงแกว่งแทงเถลิง
คนถือพัดผัดให้ไล่ละเลิง　　แล่นเตลิดเปิดเปิงเข้าเซิงซุ้ม
พอมืดมนท์ฝนอู้ซู่ซู่สาด　　คเชนทร์ฟาดฟุ่มหน้าถลาหลุม
ตะคลุกคลานควานหมอขี่คอคุม　　เหมือนสาวหนุ่มชุ่มชื่นต่างตื่นนอน
ที่มีคู่อยู่ไหนก็ไม่ทุกข์　　เกิดสนุกสุโขสโมสร
สามบุรีมีนักเลงโขนละคร　　เล่นรำฟ้อนวันคืนเสียงครื้นครึก ฯ

ตอนที่ ๖๓
อภิเษกหัสชัย

๏ จะกล่าวสุดสาครบวรนาถ　　คุมเรือราชสาราลังกาผลึก
ตั้งเข็มข้ามตามแผนออกแล่นลึก　　เสียงสะทึกสะท้านคลื่นทุกคืนวัน
ถึงพาราการะเวกเข้าวังราช　　เฝ้าพระบาทบิตุเรศเจ้าเขตขัณฑ์
ทูลเล่าความตามจริงทุกสิ่งอัน　　ถวายบรรณาการทั้งสารตรา ฯ
๏ พระทราบข่าวราวเรื่องว่าลูกรัก　　สำราญพรักพร้อมกันก็หรรษา
จึงตรัสสั่งพระศรีภูริปรีชา　　คลี่สาราเรื่องสารออกอ่านความ
สารพระองค์ทรงบำรุงกรุงผลึก　　ไปปราบศึกเสร็จเตียนที่เสี้ยนหนาม
พระหัสชัยไปด้วยช่วยสงคราม　　แล้วทูลความขอพระน้องสองธิดา
พระปลงให้ไม่ขัดตำรัสสั่ง　　จะปลูกฝังหวังพระองค์เป็นวงศา

ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวัณฬาพงา   ขอจัดแจงแต่งวิวาห์ไว้ชานี้
มอบประเทศเขตต์แคว้นแดนสมบัติ   ให้พระหัสชัยครองกับสองศรี
มารวมรอมพร้อมอยู่สามบุรี   ด้วยเปรมปรีดิ์ปรารถนาวิวาห์การ
หนึ่งนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลมิ่ง   ก็เป็นหญิงยากแค้นแสนสงสาร
ซึ่งบิดพลิ้วกริ้วโกรธจงโปรดปราน   ขอประทานโทษธิดาได้ปรานี
ขอเชิญพระอนุชากรุงการะเวก   ช่วยภิเศกพูลเพิ่มเฉลิมศรี
อันเหล่ากอหน่อนาถราชบุตรี   สามบุรีร่วมจิตต์เหมือนบิตุรงค์
พอจบสารหวานโสตโปรดประภาษ   ตามแต่วาสนาจิตต์คิดประสงค์
พระเชษฐาปราณีสุริย์วงศ์   จะสืบพงศ์กษัตริย์ให้วัฒนา
จะไปด้วยช่วยชูภูธเรศ   ให้ฟุ้งเฟื่องเรื่องพระเดชพระเชษฐา
จะเดินทางกลางทะเลจัดเภตรา   สักสิบห้าลำใหญ่ใส่ใบกล
ทั้งข้างหน้าข้างในจงไปด้วย   จะได้ช่วยอวยสวัสดิ์พิพัฒน์ผล
อำมาตย์รับอภิวาทบาทยุคล   พระขึ้นมณเฑียรรัตน์ชัชวาลย์
จึงบอกองค์อัคเรศว่าเชษฐา   ให้สุดสาครถือหนังสือสาร
ลูกชายไปได้ธิดายุพาพาล   จะจัดแจงแต่งงานการวิวาห์ ฯ
◎ นางนบนอบตอบว่าลูกฝาแฝด   จะติดแปดเป็นบุตรีสุณิสา
แล้วสั่งเหล่าสาวสรรค์ฝูงกัลยา   ให้ตรวจตราเครื่องอานเตรียมการไว้ ฯ
◎ ฝ่ายอำมาตย์บาดหมายพวกนายหมวด   เหล่าตำรวจเรียกกันอยู่หวั่นไหว
แต่งกำปั่นบรรดาจะคลาไคล   เปลี่ยนเชือกเสาเพลาใบติดใบกล
ทั้งข้าวน้ำลำเลียงสะเบียงเบิก   เสียงเอิกเกริกจ่ายแจกต้องแบกขน
ปืนประจำลำไว้พร้อมไพร่พล   ทั้งต้นหนล้าต้าพร้อมหน้ากัน ฯ
◎ ฝ่ายเจ้าจอมหม่อมห้ามที่ตามเสด็จ   ได้แหวนเพชร์ผ้าประทานทั้งพานขัน
ทั้งหีบทองเครื่องแต่งแป้งน้ำมัน   กระแจะจันทน์หวีกระจกบีดปกไป ฯ
◎ สมเด็จท้าวเจ้าพาราการะเวก   กับองค์เอกชายาอัชฌาสัย

พร้อมห้ามแหนแสนสนมกรมใน　เสด็จไปลงกำปั่นสุวรรณรัตน์
แท่นที่นั่งหลังคาท้ายบาหลี　ล้วนมณีนิลแนมแจ่มจำรัส
ได้ฤกษ์ดีมีลมโสมนัส　พวกเกณฑ์หัดโห่ลั่นปืนสัญญา
ธงชัยโชคโบกบอกออกกำปั่น　ลำดั้งกันพรรณรายเรียงซ้ายขวา
ออกน้ำเค็มเข็มมุ่งกรุงลังกา　ได้ลมใช้ใบมาในสาคร
ออกลึกล้ำน้ำเขียวดูเกลียวคลื่น　โตทมื่นกลอกกลิ้งเท่าสิงขร
กระเดื่องกระโดงโงงเงงโคลงเคลงคลอน　เขยื้อนขะย่อนผู้หญิงร้องก้องสำเนียง
สาธุสะพระช่วยด้วยเจ้าข้า　ภาวนามิได้หยุดร้องสุดเสียง
ฝูงมัจฉาปลาร้ายขึ้นว่ายเรียง　เข้าคลอเคียงเคล้าคู่ดูคล่ำไป
พอลมคลายสายคลื่นก็รื่นราบ　ธงตะขาบปลายปลิวริ้วริ้วไหว
ดูกว้างขวางกลางทะเลว้าเหว่ใจ　จะดูไหนใจหายสุดสายตา ฯ
◎ จอมกษัตริย์ตรัสชวนมเหษี　ออกนั่งที่แท่นรัตน์ชมมัจฉา
ดูน่ากลัวจรเข้ทั้งเหรา　ล้วนโตโตโลมาเหล่าปลาวาฬ
ฝูงฉนากปากมันเหมือนฟันเลื่อย　ขึ้นยาวเฟื้อยฟันฟาดเสียงฉาดฉาน
ชิ้นไก่หมูผู้หญิงทิ้งให้ทาน　ชิงอาหารฮุบฟัดไล่กัดกัน
ฝูงมังกรซอนฟองตระกองเกี้ยว　ต่างเลื้อยเลี้ยวไล่เวียนวนเหียนหัน
ผู้หญิงนั่งแซ่งตัวว่ากลัวมัน　เห็นเงือกน้ำสำคัญว่าคนลอย
หางเป็นปลาหน้าเป็นหนุ่นั่งดูเล่น　เป็นเสือสิงห์หมีเม่นตัวเป็นหอย
พวกสาวใช้ไว้จุกลูกน้อยน้อย　ทิ้งกล้วยอ้อยอาหารให้ทานปลา
ครั้นพลบค่ำคล้ำคลุ้มชะอุ่มเมฆ　แลวิเวกกลางทะเลพระเวหา
ไปเดือนหนึ่งถึงฝั่งเกาะลังกา　พระสุดสาครเชิญขึ้นเดินทาง
ทั้งรถรัตน์หัตถีมีสำหรับ　เขาคอยรับสาระพัดไม่ขัดขวาง
พวกห้ามแหนแสนสาวท่านท้าวนาง　ขึ้นขี่ช้างกูบทองดูรองเรือง

สองกษัตริย์ขัติยวงศ์ขึ้นทรงรถ กั้นกลิ้งกลดคันทองผุดผ่องเหลือง
ทหารแห่แซ่ซ้องฆ้องนองเนือง ขึ้นจากเมืองใหม่ตรงเข้าดงดอน
ไปตามทางหว่างเนินเพลินประพาส พนมมาศไม้งอกซอกศิงขร
บ้างผลิดอกออกช่ออรชร หอมเกษรเสาวคนธ์ที่หล่นโรย
เข้าป่าสูงฝูงนกวิหคร้อง เสียงแซ่ซ้องลิงค่างครวญครางโหย
หอมดอกโมกโศกสุกรมทั้งยมโดย พระพายโชยชื่นใจทั้งไพร่นาย ฯ
◎ สุดสาครขับม้าขึ้นหน้าทัพ เกณฑ์ไพร่กับกรมวังสิ้นทั้งหลาย
เก็บดอกไม้หลายหลากได้มากมาย คอยอยู่ข้างทางถวายข้างท้ายรถ
สองกษัตริย์จัดแจงแบ่งบุบผา ให้วงศาสาวสรรค์ทั่วกันหมด
ชื่นอารมณ์ชมเพลินเนินบรรพต เป็นหลั่นลดเลื่อมลายพรอยพรายตา
ห้วยละหารธารถ้ำน้ำพุ ไหลทะลุปรุออกตามซอกผา
ครั้นพลบค่ำทำประทับที่พลับพลา จนถึงวังลังกาเจ็ดราตรี ฯ
◎ ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลลักษณ์ กับสององค์ชายามารศรี
พระน้องหน่อวรนาถราชบุตรี ไปคอยรับประทับที่ทวารา
เชิญพระน้องสององค์พงศ์กษัตริย์ ขึ้นปรางค์รัตน์เรือนจันทน์ด้วยหรรษา
ต่างคำนับรับกันจำนรรจา ตามประสาสุริย์วงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์ ฯ
◎ ฝ่ายลูกสาวเจ้าลังกาเกณฑ์ฝรั่ง แต่งโต๊ะตั้งเลี้ยงกษัตริย์ล้วนจัดสรรค์
กับข้าวแขกแซกเนื้อแพะผัดน้ำมัน มัสหมั่นข้าวบุหรี่ลูกโต
กับข้าวไทยใส่ต้มส้มแกงต้มขิง นกคั่วปิ้งยำมะม่วงด้วงโสน
แกงปลาไหลไก่แพนงแกงเทโพ ผัดปลาแห้งแตงโมฉู่ฉี่
รมจักรนัครเรศวิเสทเจ๊ก ต้มตับเหล็กเกาเหลาเหล้าอาหนี
เป็ดไก่ถอดทอดม้าอ้วนแต่ล้วนดี แกงร้อนหมี่หมูต้มเค็มใส่เต็มจาน
ตั้งโต๊ะเรียงเลี้ยงวงศ์พงศ์กษัตริย์ สาระพัดเหล้าข้าวของคาวหวาน
ต่างเสวยเนยนมน้ำชัยบาน พนักงานฟ้อนรำต่างบำเรอ

บ้างไขกลดนตรีเป่าปี่แก้ว   ซอสีแจ้วจำเรียงเสียงเสนอ
พวกเผ่าพงศ์วงศ์วารลูกหลานเธอ   ดูฟ้อนรำบำเรอสำรวลกัน
วิเสททำสำรับไปเรียงตั้ง   เลี้ยงนายทั้งทัพพหลพลขันธ์
พวกพารากาะเวกโหยกเหยกครัน   เมาบรั่นเรียกสาวสาวชาวลังกา
พูดเกี้ยวนางอย่างไรเขาไม่ตอบ   ด้วยคำปลอบพราหมณ์แขกแปลกภาษา
บ้างยุดมือยื้อสะไบบ้างไขว่คว้า   บ้างยักคิ้วหลิ่วตาเฮฮากัน
อันเรื่องราวกล่าวสิ้นบุรีพร้อม   มารวมรอมอยู่ลังกามหาสวรรค์
ฝ่ายทรงยศทศวงศ์จอมพงศ์พันธุ์   ปรึกษากันเศกสมสยมพร ฯ
๏ ฝ่ายองค์อัครชายาเมืองการะเวก   ขอภิเศกเสาวคนธ์วิมลสมร
ด้วยเป็นที่พี่ยาให้ถาวร   ครองนครเขตต์ฝรั่งอยู่ลังกา
ให้หัสชัยไปบำรุงกรุงการะเวก   สองบุตรีอภิเศกเป็นซ้ายขวา
ต่างยินยอมพร้อมกันจำนรรจา   ให้โหรหาฤกษ์ยามตามโบราณ
ปลูกโรงราชพิธีสิบสี่ห้อง   เป็นชั้นช่องช่อฟ้ามุกดาหาร
ทุกซุ้มเสาเนาวรัตน์ชัชวาลย์   พื้นเพดานดาวรายพรอยพรายแพรว
เอาทองคำธรรมชาติทำราชวัตร   สลับฉัตรเงินทองเป็นล้องแถว
ที่มุขเด็จเพ็ชร์ประดับดูวับแวว   จัดกองทองกองแก้วพรอยแพรวพราย
ฉัตรกุดั่นกั้นเม็ดซ้อนเจ็ดชั้น   ปักกางกั้นอภิรุมและชุมสาย
ระย้าห้อยพรอยแพรวพวงแก้วราย   ฉากพระฉายรายรอบริมขอบคัน
ครั้นจัดแจงแต่งทำแล้วสำเร็จ   กำหนดเสร็จเจ็ดค่ำจะทำขวัญ
ฝ่ายกษัตริย์ขัตยวงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์   มาพร้อมกันอยู่ที่มณฑลพิธี ฯ
๏ ส่วนโอรสบิตุรงค์ช่วยทรงจัด   ให้ทรงเครื่องเรืองจำรัสรัศมี
ฝ่ายสามองค์นงนุชพระบุตรี   พระชนนีทรงเครื่องให้เรืองรอง
ออกจากวังสังข์แตรออกแห่ไหม   กลองประโคมโครมครึกเสียงกึกก้อง
เข้าโรงราชพิธีทั้งพี่น้อง   ขึ้นนั่งกองแก้วสุวรรณเป็นหลั่นมา

สุดสาครเสาวคนธ์วิมลสร้อย ให้เกี่ยวก้อยกระหวัดพระหัตถา
พระหัสชัยให้พระน้องสองสุดา เกี่ยวก้อยขวาก้อยซ้ายฝ่ายละกร
ฝ่ายโยคีชีพราหมณ์รามราช สำรวมศาสตร์อิศโรสโมสร
สวดพิธีอภิรมสมพร ให้ถาวรสืบกษัตริย์สวัสดี
ได้เวลาฟ้าร้องคือฆ้องฤกษ์ พฤฒาเฒ่าเข้าเบิกขวัญบายศรี
บัณเฑาะว์ดังกังวาลขานดนตรี พวกโหรตีฆ้องโห่ก้องโกลา
ปุโรหิตติดแว่นวิเชียรเทียน จุดเพลิงเวียนวงซ้ายไปฝ่ายขวา
โหมพิณพาทย์ฆาฏฆ้องก้องลังกา แตรฝรั่งบังกล่ากลองมะลายู ฯ
๏ ฝ่ายพวกเล่นเต้นรำละครโขน ตีตะโพนกลองประชันสนั่นหู
ผู้ใหญ่เด็กเจ๊กฝรั่งมาพรั่งพรู เป็นหมู่หมู่ดูงานการประชัน
เวียนสำเร็จเจ็ดรอบได้ชอบโชค ดับเทียนโบกควันเจิมเฉลิมขวัญ
พระบิดุราชมาตุรงค์เผ่าพงศ์พันธุ์ อยู่พร้อมกันชื่นช่วยอำนวยพร ฯ
๏ เป็นสำเร็จเสร็จภิเศกเอกกษัตริย์ ประดิพัทธ์ภิญโญสโมสร
เสาวคนธ์มณฑาสุดสาคร พ้นโทษกรณ์อยู่บำรุงกรุงลังกา
พระหัสชัยได้สองพระน้องนาฏ เป็นคู่ชมสมมาดปรารถนา
พาน้องน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา ไปพาราการะเวกเป็นเอกองค์ ฯ

ตอนที่ ๖๔

พระอภัยมณีออกบวช

๏ ศรีสุวรรณนั้นคนึงถึงนิเวศน์ ทูลลาเชษฐาตามความประสงค์
แล้วเชิญองค์ทรงยศท้าวทศวงศ์ ไปดำรงรมจักรนัครา
แต่องค์พระอภัยมิได้เสด็จ ด้วยไม่เสร็จศึกกบฏโอรสา
ซ้ำสองนางต่างขัดพระอัชฌา แต่ครึกคราอารมณ์ให้ตรมตรอม

ทั้งแสนแค้นแสนรักสลักอก   แสนวิตกจนพระรูปซีดซูบผอม
น้อยหรือเมียเสียได้มันไม่ยอม   พูดอ้อมค้อมขัดข้องจองหองฮึก
คิดจะใคร่ไปบวชจนหนวดขาว   ให้มันหนาวนอนสะอื้นไม่คืนดึก
แต่ครวญคร่ำรำพึงคนึงนึก   จนจับไข้ให้สะทึกสะท้านองค์ ฯ

๏ ฝ่ายสองนางต่างส่งสารพระผ่านเกล้า   ต่างเข้าเฝ้าทูลถามตามประสงค์
ทูลกระหม่อมผอมซูบทั้งรูปทรง   ขอพระองค์จงประทานอาการประชวร ฯ

๏ พระฟังคำชำเลืองค้อนเคืองขัด   มิได้ตรัสตอบความทรามสงวน
ครั้นถามซ้ำทำว่าชะเจ้ากระบวน   อย่ามากวนเซ้าซี้ที่นี่เลย
แล้วเอนองค์ลงบรรทมทรงห่มส่าน   สั่นสะท้านทำเบือนแกล้งเชือนเฉย
ทั้งสองนางต่างเห็นผิดจริตเคย   พระเฉยเมยไม่เหมือนอย่างแต่หลังมา
เห็นจะเคืองเรื่องที่ขัดไม่ตรัสด้วย   มิให้ช่วยฟูมฟักเฝ้ารักษา
พลางสั่งเหล่าสาวใช้อย่าได้ช้า   เรียกหมอนวดหมอยามาไวไว ฯ

๏ แล้วสองนางต่างว่าน่าสงสาร   พระอาการก็ไม่แจ้งแถลงไข
จะวิบัติขัดขวางเป็นอย่างไร   มาเข้าไปด้วยกันแม่วัณฬา
ได้ทูลอ้อนวอนถามตามจะโปรด   ถึงกริ้วโกรธจะพ้นบั่นเกศา
ก็ตามทีพี่น้องเราสองรา   จะก้มหน้าสู้ม้วยเสียด้วยกัน
แล้วสองนางต่างเข้าเคียงบรรจฐรณ์   ชุลีกรก้มตัวกราบผัวขวัญ
คอยหมอบกรานคลานขึ้นแท่นสุวรรณ   ต่างนวดฟั้นฝ่าพระบาทไม่คลาดคลา
พระเห็นนางข้างสุวรรณบรรจฐรณ์   ชำเลืองค้อนโฉมฉายทั้งซ้ายขวา
ค่อยเคลื่อนคลายหายสั่นจึงบัญชา   แน่ะนางมาลีนะนางตะเวง
แกล้งเป็นหมอคอเคียวกันเจียวเจ้า   ใครเชิญเล่าเข้ามารุมกันคุมเหง
สาระพัดขัดคำไม่ยำเกรง   วาสนาของข้าเองมันอาภัพ
ตัวคนเดียวเจียวจิตต์ไม่คิดอยู่   ตายเสียรู้แล้วไปเกิดไข้จับ
อย่ารักษาอย่ามาทำยำขยับ   พากันกลับไปเสียหนาข้าจะนอน ฯ

◎ ฝ่ายวัณพามาลีศรีสวัสดิ์ เห็นกริ้วตรัสกราบยุคลบนบรรจถรณ์
อย่าปลดเปลื้องเคืองขัดถึงตัดรอน มีโทษกรณ์เป็นไฉนตรัสให้ฟัง
ธรรมดาข้ากับเจ้าเหมือนเขาว่า เมื่อเต็มขาแล้วจะได้รับใส่หลัง
ฉันโฉดเฉาเบาจิตต์แม้ผิดพลั้ง โปรดสักครั้งหนึ่งก่อนพอสอนใจ
พระชุบเลี้ยงเพียงนี้เป็นที่สุด พระคุณดุจดินฟ้าชลาไหล
ถึงจะลงโทษทัณฑ์ทำฉันใด ก็มิได้ตอบโกรธจงโปรดปราน
เชิญเสด็จเมตตาอุตส่าห์เสวย อย่าละเลยโภชนากระยาหาร
ทั้งพวกหมอขอเข้ามาพยาบาล จะอยู่งานให้ค่อยฟื้นทุกคืนวัน ฯ
◎ พระอภัยใจหวิวหวิวให้หิวโหย ทั้งแรงโรยร้อนโรคเศร้าโศกศัลย์
จึงว่าน้อยหรือคำช่างรำพัน พูดกระนั้นกระนี้พิรี้พิไร
ดื่มแล้วหรือถือตัวให้ผัวง้อ ช่างถูกคอคืนคำทำไถล
สำระพัดขัดขวางจืดจางไป เดี๋ยวนี้เล่าเจ้าก็ไม่ได้เป็นเมีย
จริงนะจะตรวจน้ำคว่ำกะโหลก แม้หายโรคเจ็บปวดจะบวชเสีย
อย่าย้อนยอกหลอกล้อเฝ้าคลอเคลีย มิใช่เบี้ยพอปากจะมากความ ฯ
◎ นางฟังคำร่ำตรัสที่ขัดขวาง ทั้งสองนางต่างสะเทิ้นคิดเขินขาม
จึงว่าพระจะผนวชจะบวชตาม อย่าห้ามปรามโปรดข้าฝ่าละออง
ขอฟูมฟักรักษากว่าจะฟื้น ทุกค่ำคืนคอยระวังอยู่ทั้งสอง
แล้วหลีกมาหน้าสิงหาสน์ปราสาททอง จัดแจงของเอมโอชโภชนา
ให้สาวใช้ไปเชิญสินสมุทร พระราชบุตรทรงศักดิ์มารักษา
นางสาวใช้ไปแถลงแจ้งกิจจา พระรีบมาหมอบเฝ้าสองเยาวมาลย์
สุมาลีชี้แจงแถลงเล่า พระโศกเศร้าซูบทรงน่าสงสาร
แม่ทั้งสองต้องโทษไม่โปรดปราน พระอาการดาลเดือดไม่เหือดเลย
พ่อมาอยู่ดูบ้างอย่าห่างเหิน จะได้เชิญให้พระองค์ทรงเสวย
แล้วจัดแจงแต่งขนมเครื่องนมเนย อย่าช้าเลยพ่อเข้าไปอยู่ในปรางค์

เชิญโอสถบดไว้เข้าไปด้วย จะได้ช่วยปรนนิบัติไม่ขัดขวาง
หน่อนราว่าขอรับคำนับนาง เข้าไปข้างแท่นทองประคองพาน ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยตื่นไสยาสน์ เห็นหน่อนาถราชบุตรสุดสงสาร
ตรัสบอกโรคโศกศัลย์สั่นสะท้าน เบื่ออาหารหิวโหยให้โรยรา ฯ
๏ สินสมุทรชุดหมอบทูลตอบถ้อย หมอมาคอยพร้อมพรักจะรักษา
แล้วตั้งเครื่องเอมโอชโภชนา ถวายยาหอมรื่นชื่นอารมณ์
พระอภัยได้รสโอสถสว่าง ค่อยเสื่อมสร่างพลางเสวยเนยขนม
พระทรวงเต้นเป็นเหน็บเจ็บระบม หมอบังคมกันกรานอยู่งานพลาง
แต่นั้นหน่อวรนาถไม่คลาดเคลื่อน คอยทูลเตือนปรนนิบัติไม่ขัดขวาง
ที่ร้อนโรคโศกเศร้าค่อยเบาบาง คิดระคางเคืองวัณพาสุมาลี
ทั้งลูกเมียเสียหมดมันปลดปละ จะสละไปถือเป็นฤๅษี
พอสามเดือนเคลื่อนคลายค่อยหายดี พระยิ่งมีศรัทธาศรัทธาตราตรอง
ทั้งสองนางต่างพากันมาเฝ้า พระโศกเศร้าตรัสสั่งนางทั้งสอง
นี่แน่ะเจ้าเล่าก็มีบุรีครอง ทั้งเงินทองมองมูลประยูรยศ
อยู่กินฐานบ้านเมืองไปเบื้องหน้า จะปรารถนาหาอะไรก็ได้หมด
เราจะไปในอรัญอยู่บรรพต รักษาพรตพรหมจรรย์บรรพชา
ด้วยชาตินี้วิบัติให้พลัดพราก เหลือวิบากยากแค้นนั้นแสนสา
จะสืบสร้างทางกุศลผลผลา เมื่อชาติหน้าอย่าให้เป็นเหมือนเช่นนี้ ฯ
๏ ทั้งสองนางต่างแถลงว่าแกล้งตรัส ไม่ทานทัดทูลสนองทั้งสองศรี
ขอตามติดคิดคุณพระมุนี เป็นหลวงชีปรนนิบัติด้วยศรัทธา
ยิ่งไปอยู่เกาะแก้วแล้วขยัน อยากพบพี่ศรีสุพรรณมัจฉา
สุมาลีว่านี่แน่ะแม่วัณพา แม่ช่วยหาหนังเสือเผื่อสักใคร ฯ
๏ พระฟังนางพลางว่าแน่ะแม่ปลาช่อน งอนจริงจริงยิ่งกว่าช้อนกว่างอนไถ
หาหนังเสือเหลือยากลำบากใจ แล้วก็ไม่สู้ดีเหมือนชีเปลือย

พูดด้วยยากปากกล้าขมาบาป เป็นกิ้งกาบหลาบเข็ดเหลือเหน็ดเหนื่อย
ดูเลี้ยวลดคดคู้เหมือนงูเลื้อย พูดไม่เมื่อยถูกคางต้องกางกัน
ไม่รักของผู้หญิงจริงจริงนะ สิ้นธุระก็จะสร้างทางสวรรค์
แล้วให้หาข้าเผ้าเหล่าพงศ์พันธุ์ มาพร้อมกันสินสมุทรสุดสาคร ฯ
๏ พระขึ้นบนมณเฑียรวิเชียรรัตน์ จึงปลดเปลื้องเครื่องกษัตริย์ประภัศร
ทรงเครื่องขาวดาบสประนตกร อุทุมพรทับเฉียงเฉวียงองค์
แล้วจัดจีบกลีบชฎารักษาพรต เป็นดาบสบุตรพรหมสมประสงค์
สอดสวมด้ายสายธุรำประจำทรง ตั้งดำรงศีลห้าสมาทาน
ถือพัดวาลวิชนีแล้วลีลาศ ขึ้นนั่งอาสน์อิศรามุกดาหาร
พร้อมโอรสยศยงพระวงศ์วาร โปรดประทานเทศนาตามบาลี
ทรงแก้ไขในข้อพระปรมัตถ์ วิสัยสัตว์พื้นพิภพสบวันศพผี
ย่อมสะสมถมจังหวัดปัถพี ไพร่ผู้ดีที่เป็นคนไม่พ้นตาย
พระนิพพานเป็นสุขสิ้นทุกข์ร้อน เปรียบเหมือนนอนหลับไม่ฝันท่านทั้งหลาย
สิ้นถวิลสิ้นทุกข์เป็นสุขสบาย มีร่างกายอยู่ก็เหมือนเรือนโรคา
ทั้งแก่เฒ่าสาวหนุ่มย่อมสุ่มหลง ด้วยรูปทรงลมเล่ห์เสน่หา
เป็นผัวเมียเคลียคลอครั้นมรณา ก็กลับว่าผีสางเหินห่างกัน
จงหวังพระปรมาศิวาโมกข์ เป็นสิ้นโศกสิ้นสุดมนุษย์สวรรค์
เสวยสุขทุกเวลาทิวาวัน เหลือจะนับกัปกัลป์พุทธันดร
แต่บรรดามาฟังอยู่ทั้งสิ้น จงถือศีลภิญโญสโมสร
สินสมุทรเจ้าจงพาพลากร ไปถิ่นฐานนัครเหมือนก่อนมา ฯ
๏ ฝ่ายนางลักษณ์อัคเรศครั้นเทศน์จบ เจียนสลบด้วยเห็นขาดวาสนา
พระทรงศีลสิ้นเสร็จจะมิเมตตา ต่างโศกากอดบาทไม่คลาดคลาย
ต่างทูลว่าข้าขอรับบรรพชิต พอเป็นศิษย์สามิภักดิ์สมัครหมาย
แม้เลยละจะขอเชือดคอตาย สู้ถวายชีวาไม่อาลัย

ทั้งโอรสยศยงพวกพงศ์เผ่า ต่างโศกเศร้าโศกาน้ำตาไหล
ทั้งข้าเฝ้าสาวสนมกรมใน ร่ำร้องไห้แซ่เสียงทั้งเวียงวัง ฯ

◎ พระฤๅษีมีจิตคิดสงสาร พวกวงศ์วารหลานลูกได้ปลูกฝัง
จึงหยุดนั่งยังสุวรรณบัลลังก์ ตรัสถามทั้งวัณพาสุมาลี
เราตัดขาดญาติมิตรเปลื้องปลิดปลด ไม่รักยศรักกายคิดหน่ายหนี
เจ้าจะสร้างทางพรตดาบสนี อย่ายินดีที่ผัวคิดพัวพัน
ไปเที่ยวอยู่ภูเขาลำเนาถ้ำ ถือศีลธรรมบำเพ็ญเบ็ญจขันธ์
สมมติเหมือนเพื่อนจงกรมพรหมจรรย์ ให้แม่นมั่นสัญญาจะพาไป ฯ

◎ ทั้งสองนางน้อมคำนับตามรับสั่ง เป็นสัจจังยังไม่เลื่อมที่เลื่อมใส
พระประโยชน์โพธิญาณประการใด จะตามใต้บาทาสาระพัน
กว่าจะถึงซึ่งมหาศิวาโมกข์ สิ้นฟ้าดินสิ้นโอฆสิ้นโศกศัลย์
แม้พลั้งพลาดขาดพรตทศธรรม์ จงห้าหั่นบั่นศีรษะเสียบประจาน ฯ

◎ พระฟังคำร่ำว่าสามิภักดิ์ เห็นพร้อมพรักรักพระองค์ก็สงสาร
สิ้นแสนงอนอ่อนพยศจึงพจมาน โปรดประทานโทษให้เหมือนใจจง ฯ

◎ ฝ่ายสองนางต่างบังคมด้วยสมนึก ลามาตึกเตียงทองเข้าห้องสรง
ต่างชำระสระสนานสำราญองค์ แล้วก็ทรงเครื่องพรตดาบสนี
ชฎากลีบจีบจัดฉวัดเฉวียน ล้วนขาวเขียนลายทองผุดผ่องศรี
ประคำพลอยห้อยพระศออารดี ไปนั่งที่แท่นสุวรรณริมบัลลังก์
ดาบสพระอภัยให้ศีลห้า ว่านำหน้านางชีว่าที่หลัง
จนจบบัญจศีลาลึกขาปทัง สองนางนั่งกราบงามตามสามที
แล้วนั่งเคียงเรียงกันเป็นหลั่นลด รักษาพรตงดงามสามฤๅษี
จอมกษัตริย์ยาตรามบาลี นางก็รับสัพพีด้วยปรีดา ฯ

◎ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลสมร สินสมุทรสุดสาครโอรสา
ดูบิตุรงค์สงสารทั้งมารดา จะกลับไกลไปป่าเหลืออาลัย

ต่างกราบกรานมารดรทั้งบิตุเรศ ชลเนตรนองตกซกซกไหล
ระทวยทอดกอดบาทเพียงขาดใจ ต่างพิไรร่ำว่าสาระพัน ๆ
๏ สินสมุทรสุดเศร้าว่าเปล่าจิตต์ เคยตามติดบิตุเรศทุกเขตต์ขัณฑ์
กำพร้าแม่เห็นแต่องค์พระทรงธรรม์ ทุกคืนวันเวลาไม่อาวรณ์
พระกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกช่วยปลูกฝัง ถึงเบาจิตต์ผิดพลั้งช่วยสั่งสอน
พระบิตุรงค์ทรงพรตจะบทจร พระมารดรก็ไม่สั่งลูกมั่งเลย
ทั้งสามองค์ทรงผนวชบวชเสียสิ้น ให้ลูกกินแต่น้ำตานิจจาเอ๋ย
ไปเฝ้าพระจะไม่เห็นเหมือนเช่นเคย จะแลเลยลิบลับไปนับปี
สุดสาครอ่อนแรงกรรแสงสะอื้น สู้กล้ำกลืนกราบประนตบทศรี
ทูลกระหม่อมจอมจังหวัดปัถพี เคยเป็นที่พึ่งลูกคิดผูกพัน
พระบิตุราชมาตุรงค์ครั้นทรงพรต สลดหมดเหมือนจะเลยเสวยสวรรค์
จะรำพึงถึงพระบาทไม่ขาดวัน ด้วยไม่ทันรู้รหัสพระศรัทธา
ทูลกระหม่อมจอมทวีปประทีปแก้ว จะดับแล้วเหลือแลชะแง้หา
ยิ่งคิดให้ใจหายฟายน้ำตา ซบโศกากำสรดสลดใจ
ทั้งนงเยาว์เสาวคนธ์ให้อั้นอั้น พลอยโศกศัลย์เศร้าหมองไม่ผ่องใส
สะอื้นร่ำพร่ำว่าด้วยอาลัย พระจะไปบำเหน็จทั้งสามองค์
จะลำบากยากจนนั้นล้นเหลือ บรรทมเหนือปัถพีขุดผง
ลูกพลัดพรากจากตระกูลประยูรวงศ์ หวังพระองค์อุ่นจิตต์เหมือนบิดา
ทั้งสองพระชนนี้เป็นที่พึ่ง ก็เหมือนหนึ่งพระกำเนิดเกิดเกศา
เคยอุ้มวางกลางพระเพลาแต่เยาว์มา เหมือนธิดาโอรสให้งดงาม
ถ้าแม้พระจะเสด็จไปทางอื่น จะฝ่าฝืนตามเสด็จไม่เข็ดขาม
นี่ทางพรตอุตส่าห์พยายาม สุดจะคิดติดตามจะห้ามบุญ
พระทรงศักดิ์รักลูกช่วยปลูกฝัง ถึงผิดพลั้งดังหนึ่งบุตรช่วยอุดหนุน
ในชาตินี้มิได้ละลืมพระคุณ ที่การุญรักใคร่แต่ไรมา

แล้วกราบลงตรงบาทพระบิตุเรศ ชลเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
ฝ่ายฝูงนางข้างฝรั่งเมืองลังกา นางรำภายุพาสุดาดี
เคยพึ่งพาอาศัยใจจะขาด เข้ากอดบาทนางวัณพามารศรี
เจ้าประคุณบุญญาบารมี เคยเป็นที่พึ่งฝรั่งทั้งลังกา
แต่ปางก่อนรอนราญทำการศึก ที่การอื่นตื่นลึกเคยปรึกษา
ครั้งนี้พระเป็นชีมีศรัทธา มิให้ข้าทั้งสามทราบความเลย
พระชุบเลี้ยงเพียงบุตรสุดถนอม เจ้าประคุณทูลกระหม่อมของลูกเอ่ย
จะอยู่ดงพงไพรพระไม่เคย เคยเสวยโต๊ะทองของโอชา
จะไปฉันมันเผือกผลาผล จะร้อนรนทนลำบากยากหนักหนา
จะเผือดผิวหิวโหยร่วงโรยรา จะไสยาอยู่กับพระธรณี
ข้าทั้งสามจะขอตามเสด็จด้วย จนมอดม้วยเหมือนหมายไม่หน่ายหนี
ขอบวชบ้างอย่างเช่นพระเป็นชี อยู่ข้างที่รับใช้เหมือนได้เคย
จะเก็บเลือกเผือกมันพรรณลูกไม้ มาบอกให้สามพระองค์ทรงเสวย
อย่าขัดเคืองเปลืองปละสละเลย ลูกไม่เคยเริดร้างเหินห่างไกล
นางละเวงเกรงผัวกลัวจะกริ้ว จึงนบนิ้วทูลแจ้งแถลงไข
นางฝรั่งทั้งสามจะตามไป จงโปรดให้บวชบ้างเป็นนางชี
จึงตรัสว่านารีที่มีผัว จะบวชตัวก็ต้องลาเหมือนทาษี
แม้ผัวยอมพร้อมใจเป็นไรมี บวชเป็นชีก็จะได้ดังใจจง ฯ
๏ ยุพาพึงบังคมสมถวิล ทูลลาลินสมุทรตามความประสงค์
จะบวชตามสามกษัตริย์ขัติยวงศ์ ขอพระองค์อนุกูลอย่าศูนย์ใจ
หน่อกษัตริย์ตรัสว่าจะลาบวช ข้ามิชวดแล้วหรือถือไฉน
อยู่ดีดีนี่จะมาขอลาไป ข้ามิให้บวชดอกบอกจริงจริง
นางผกาฝรั่งคิดคั่งแค้น จึงว่าแสนยากเย็นเพราะเป็นหญิง
สิบแปดปีนี้แล้วพระสละทิ้ง มาท้วงติงตัดเด็ดไม่เมตตา

ถึงกฎหมายชายทิ้งหญิงอย่างนั้น ก็ขาดกันอย่าให้ต้องถึงฟ้องหา
เหมือนปล่อยเต่าเอาบุญกรุณา อย่าข้องขัดศรัทธาจงปรานี
พระว่าบทกฎหมายชายทิ้งหญิง ก็ขาดจริงเพราะห่างระคางหนี
ข้ากับเจ้าเต่าก็คืนวันซืนนี้ ไม่คืนดีกันหรือเจ้าหรือเปล่าใจ ฯ

◎ ฝ่ายลีวันนั้นทูลลาสุดสาคร ชุลีกรวอนว่าอัชฌาสัย
อย่าข้องขัดทัดทานประการใด จงโปรดให้บวชตามสามพระองค์
ฝ่ายว่าสุดสาครพูดอ่อนหวาน ราชการเกี่ยวข้องต้องประสงค์
เจ้าก็รู้อยู่ว่าพระมาตุรงค์ ได้โปรดปลงให้บำรุงกรุงลังกา
ด้วยศึกเสือเหนือใต้ยังไม่ราบ จะต้องปราบปรามศึกได้ปรึกษา
เจ้าเคยได้ใช้ฝรั่งแต่หลังมา ช่วยตรวจตราอย่าเพ่อบวชให้ชวดเลย
สุดาลีมีฝีปากพูดถากถาง มาขัดขวางทางบุญพ่อคุณเอ่ย
แต่ก่อนนั้นได้มาอยู่เป็นคู่เชย แล้วปล่อยปละละเลยเฉยเมยไป
ถ้าหากว่าลาลีจะมีผัว ก็ไม่กลัวที่จะจับมาปรับไหม
มาห้ามหวงหน่วงเหนี่ยวเกี่ยวเกาะไว้ ดูเหมือนไม่ได้ทราบที่บาปกรรม
เดี๋ยวนี้ก็รู้อยู่ว่าเป็นข้าบาท แม้ไม่ขาดคงจะชุบอุปถัมภ์
เหมือนลูกชั่วผัวช่วยปราบให้หลาบจำ นี่พลอยซ้ำทำให้ร้อนไม่ผ่อนปรน
ตัวคนเดียวเปลี่ยวใจจะใคร่บวช กลับให้ชวดสืบสร้างทางกุศล
เขาทำบุญสุนทร์ทานมารประจญ ช่างเหลือทนลูกผัวล้วนตัวดี
สุดสาครวอนว่าลาลีเอ่ย อย่าเพ่อเลยหลีกผัวเอาตัวหนี
ถ้าลูกมีที่หลังเป็นอย่างนี้ จึงเป็นชีเถิดไม่ห้ามตามใจนาง ฯ

◎ ฝ่ายรำภาสะหรีชุลีสนอง ซึ่งพี่น้องสองกษัตริย์ยังขัดขวาง
ข้าน้อยนี้มีแต่ตัวลูกผัวร้าง ขอบวชบ้างสร้างกุศลผลผลา
พระอภัยได้ฟังว่ายังขัด ด้วยผัวเจ้าเขาไม่ตัดเสน่หา
ยังหวงแหนแม้นจะรับบรรพชา ไม่เป็นลาภสะซ้ำเป็นกรรมไป ฯ

◎ แล้วเอื้อนโอษฐ์โปรดปรานว่าหลานลูก จงพ้นผูกพี่น้องให้ผ่องใส
พอรุ่งเช้าเราจะพากันคลาไคล ไปอยู่ไพรพฤกษาตามบาลี
ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายทั้งชายหญิง จงพึ่งพิงผู้บำรุงซึ่งกรุงศรี
ผู้เป็นใหญ่ได้เมตตาคิดปราณี ให้เปรมปรีดิ์ปราโมทย์ยกโทษกรณ์ ฯ

◎ ฝ่ายเผ่าพงศ์วงศาพวกฝรั่ง พร้อมสะพรั่งฟังคำที่ร่ำสอน
หน่อนรินทร์สินสมุทรสุดสาคร กราบบิตรวอนว่าด้วยอาลัย
ซึ่งสามพระจะเสด็จไปเดินป่า ไม่ทราบว่าจะไปหนตำบลไหน
พระชนนี้มิเคยเดินดำเนินไพร จะเจ็บไข้ได้ยากลำบากองค์
ลูกจะขอบวรณาฝ่าพระบาท มิให้ขาดที่ธุระพระประสงค์
นิมนต์พักจักไปสร้างที่กลางดง เป็นที่ทรงจงกรมพรหมจรรย์
จะให้มีศาลาพระอาศรม แต่พอร่มฝนฟ้าหน้าวสันต์
ตามประโยชน์โปรดเกล้าแต่เท่านั้น อย่าดั้นด้นไปให้ศูนย์ประยูรวงศ์ ฯ

◎ พระฟังว่ากล้าหาญการกุศล รับนิมนต์จึงว่าตามความประสงค์
เหมือนอินทรามานิมิตรด้วยฤทธิรงค์ ที่เขาวงกฎกวายก็คล้ายกัน
หน่อนรินทร์ยินดีทั้งพี่น้อง ต่างยิ้มย่องชื่นชวนกันสรวลสันต์
นิมนต์ไว้วังลังกาสิบห้าวัน กว่าจะได้ถวายบรรณศาลา
แล้วเกณฑ์ไพร่ไปลำเนาเขาสิงคุตร์ ที่สูงสุดกว้างใหญ่ไพรพฤกษา
มีโตรกตรวยห้วยละหารธารธารา เงื้อมศิลาเลื่อมลายพรอยพรายแพรว
พฤกษาสูงยูงยางขึ้นข้างเขา ฉลูดเถาลดาเลลิ้วเป็นทิวแถว
มะม่วงโมกโศกสุกรมต้นนมแมว พิกุลแก้วกาหลงประยงค์พยอม
ทุเรียนลำไยไม้ออกช่อดอกผล บ้างร่วงหล่นลูกขนุนกลิ่นกรุ่นหอม
ต้นโศกไทรใหญ่ยิ่งยื่นกิ่งค้อม จะให้ครอมอาศรมร่มสำราญ
จึงปลูกบรรณศาลาก่ออาศรม ที่รื่นร่มรุกโขรโหฐาน
โรงฉันที่สรงน้ำริมลำธาร เป็นชั้นชานชวากเหมือนฉากบัง
ด้วยหน่อไทไปกำกับกำชับช่าง อาศรมสร้างสุดงามทั้งสามหลัง

ดูครึมครื้นรื่นรมย์ที่ร่มรัง มีเชือนกั้นบัลลังก์ที่นั่งนอน
ริมกุฎีมีสระประทุมชาติ ระดะดาดดอกดวงบัวหลวงสลอน
สมถวิลสินสมุทรสุดสาคร สิ้นทุกข์ร้อนรีบมาถึงธานี
ให้ตระเตรียมเทียมรถรับเสด็จ ครั้นสรรพเสร็จไปประนตบทศรี
ทูลพระองค์ทรงพรตดาบสนี้ เหมือนท่าทีไว้ถวายท้ายบรรพต ฯ
◎ พอเดือนยี่สี่ค่ำนำพระบาท ทรงรถราชญาติวงศ์ตามส่งหมด
เป็นสิ้นความสามพระองค์อยู่ทรงพรต ที่บรรพตสิงคุตร์ตุจนิมนต์
ยอดคีรีมีต้นไรทันใหญ่ น้ำปลายใบหยดย้อยเหมือนฝอยฝน
ครั้นแสงแดดแผดส่องต้องมณฑล เป็นหมอกมนที่มีอยู่แต่บูราณ
ด้วยคีรีนี้เป็นหลักลังกาทวีป ยอดเหมือนกลีบจงกลมณฑลสถาน
ครั้นถึงสิบห้าวันก็บันดาล เป็นฝนซ่านโซมสาดไม่ขาดคราว
โซ่เหล็กล่ามสามสายฝ่ายเหนือใต้ ต่างบันไดขึ้นบ่ายเหนี่ยวสายสาว
จึงนับถือลือเลื่องเป็นเรื่องราว มีรูปเจ้าสิงคุตร์สุดคีรีน
เมื่อแรกตั้งลังกาลงมาเกิด กล่าวกำเนิดน่าพึงหวังถวิล
ว่ารูปทรงองค์สิงคุตร์บุตรพระอินทร์ ดำเหมือนนิลกินถวงากินสาคู
ครั้นสิ้นเหล่าชาวลังกาจึงฝรั่ง ยกมาตั้งทั้งเจ็ดจีนจึงกินหมู
แต่ก่อนเขาเล่ามาถึงเราจึงรู้ เท็จจริงอยู่กับผู้เฒ่าที่เล่ามา ฯ
◎ พระอภัยไปตั้งหลังบรรพต รักษาพรตพรหมจรรย์ด้วยหรรษา
รำภาสะหรีถีวันยุพาผกา คุมโยธาฝรั่งอยู่ทั้งพัน
เก็บส้มสูกลูกไม้เผือกมันมั่ง ถวายทั้งสามองค์ให้ทรงฉัน
เป็นป่ากว้างทางเดินเนินอรัญ ไปสามวันจึงถึงวังเมืองลังกา
สินสมุทรไปบำรุงกรุงผลึก ได้ปราบศึกสืบวงศ์เผ่าพงศ์ศา
สุดสาครเล่าวกนธ์สุมณฑา ครองลังกาผาสุกสนุกสบาย
พวกทมิฬกินปักษาชื่อวาโหม ไปพาราวาหุโลมส่งโสมถวาย
ทหารใหญ่อ้ายย่องคอดนั้นวอดวาย นางสุมีหนีกายศูนย์หายไป ฯ

นิทานเรื่องพระอภัยมณี
ต่อจากคำกลอนที่พิมพ์ในเล่มที่ ๓

ฝ่ายพระมังคลาเมื่อเสียท่วงทีทัพแล้ว หนีไปกับสังฆราชบาดหลวงไปถึงบ้านเศรษฐีแห่ง ๑ พระมังคลาได้นางยาใจลูกสาวนางเซียมวิไลแม่หม้ายเมียเศรษฐีเป็นเมีย รวบรวมกำลังได้บ้างเล็กน้อยแล้ว พระมังคลากับสังฆราชบาดหลวงก็ลงเรือกำปั่นแล่นกลับมาเกาะลังกา แต่เผอิญถูกลมจัดพัดพาไปเข้าอ่าวเมืองกำพลเพ็ชร์ประจวบท้าวรามเดชเจ้าเมืองพิราลัย ไม่มีโอรสธิดา นางกฤษณามเหสีสำเร็จราชการแผ่นดิน พระมังคลาจึงเข้าไปฝากตัวอยู่กับนางกฤษณา ๆ เห็นพระมังคลามีรูปร่างงดงามก็มีความรักใคร่ ให้เฝ้าแหนใกล้ชิดสนิทสนมจนได้ร่วมรักสมัครสังวาสกัน แต่ปกปิดมิให้อำมาตย์ราษฎรทราบเรื่อง แสดงให้เปิดเผยแต่เพียงว่ารับเลี้ยงพระมังคลาไว้ในฐานเป็นบุตรบุญธรรม มอบอำนาจให้โดยลำดับถึงที่สุดยกพระมังคลาขึ้นครองราชสมบัติ โดยอ้างเหตุว่าตนชราไม่สามารถจะว่าราชการแผ่นดินได้ พระมังคลาจึงได้ผ่านสมบัติมีอำนาจสิทธิขาดในเมืองกำพลเพ็ชร์ ฝ่ายสังฆราชบาดหลวงผู้เป็นอาจารย์ก็ช่วยขวนขวายเกลี้ยกล่อมหาผู้คนดี ๆ ไว้เป็นกำลัง พระมังคลาได้กำลังในเมืองกำพลเพ็ชร์นี้หลายประการ คือพระขรรค์วิเศษฟันถูกผู้ใดก็เกิดเป็นไฟไหม้ พวกพลทหารก็ใช้แม่เหล็กเป็นอาวุธ อาวุธของข้าศึกศัตรูถูกเข้าก็อ่อนหยู่ไปหมด ทั้งนางกฤษณาก็เป็นคนกว้างขวางมีเจ้าบ้านผ่านเมืองอื่นเป็นพวกพ้องมาก

ฝ่ายวลายุดากับอาจารย์เจนจนูพากันหนีเล็ดลอดลงโดยสานกำปั่น

อังกฤษไปทางทิศตะวันตกถึงเมืองสินชัย ไปได้นางบุญจารีลูกสาวเศรษฐีเป็นเมียคนหนึ่ง ได้นางศรีกุนลูกสาวพราหมณ์เป็นเมียอีกคนหนึ่ง ในเวลานั้นกษัตริย์เจ้าเมืองสินชัยมิได้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม หมกมุ่นอยู่ด้วยกามกิเลส ให้อำมาตย์เที่ยวฉุดคร่าหาสตรีที่รูปงามมาถวาย มิได้เลือกว่าเป็นบุตรภรรยาของผู้ใด จนอาณาประชาราษฎรได้รับความเดือดร้อน จึงเป็นโอกาสให้อาจารย์เจนธนูได้เกลี้ยกล่อมผู้คนชิงราชสมบัติให้แก่วลายุดาได้ ส่วนคนก็ได้รับตำแหน่งอุปราชและตั้งอยู่ในฐานเป็นอาจารย์

ส่วนวายุพัฒน์กับอาจารย์สุริยันหนีไปทางทิศตะวันออก ไปถึงเมืองเซนของพวกแขกทมิฬ เจ้าเมืองชื่อท้าวกบิล ที่เมืองนี้มีความเดือดร้อนสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือในสามปีมียักษ์ตนหนึ่งมากินคนครั้งหนึ่งดังนี้เสมอ ท้าวกบิลไม่สามารถจะหาอุบายต่อสู้กับยักษ์ได้ จึงต้องส่งให้ยักษ์กินทุกคราวที่มา ครั้งหนึ่งยักษ์มาพบเข้ากับวายุพัฒน์พอได้กลิ่นก็กลัวยืนตัวแข็งอยู่ ด้วยวายุพัฒน์เป็นสายโลหิตของนางผีเสื้อ ซึ่งมีอำนาจครอบงำยักษ์จำพวกนี้ วายุพัฒน์จึงจับเอายักษ์นั้นใช้ขี่เป็นพาหนะไปในที่ต่าง ๆ ท้าวกบิลทราบว่าวายุพัฒน์ปราบยักษ์ให้อยู่ในอำนาจได้ ก็ยกนางศศิธรธิดาให้เป็นเมีย และสถาปนาวายุพัฒน์ให้เป็นอุปราช

ฝ่ายหัสกันกับอาจารย์สุบันเยหนีไปทางทิศเหนือ ไปถึงเมืองอินตราอาจารย์สุบันเยเที่ยวรับเป็นหมอรักษาผีของชาวเมือง จนมีชื่อเสียงทราบถึงท้าวมุลาเจ้าเมือง จึงให้เชิญไปรักษาผีในท้องของคน อาจารย์สุบันเยเห็นเป็นผีรักษาไม่หาย จึงบอกจะตายใน ๕ วันนี้ ท้าวมุลาโกรธสั่งให้เอาสุบันเยขังคุกไว้ พอตกกลางคืนอาจารย์สุบันเยก็ร่ายมนต์เด็ดลอดออกมาได้ ลอบเข้าไปตัดศีรษะท้าวมุลาเจ้าเมืองเสีย

แล้วพาหัสกันหนีไปพักอยู่ที่ศาลเจ้าแห่งหนึ่งในกลางป่า เทพารักษ์ที่สิงอยู่ในศาลจึงบอกให้ไปทางทิศตะวันตกจะได้พบลาภอันประเสริฐ หัสกันและสุบันเยก็พากันไปตามเทวดาแนะนำ ไปพบเวชายันกับนางวันชายาพี่น้องเป็นลูกของฝรั่งใหญ่เมืองสุลาลัย เวชายันนางวันชายาเล่าถึงเรื่องที่อาว์เขยชิงเอาสมบัติเสียจึงพากันหนีมาแต่สองคน หัสกันและสุบันเยรับรองว่าจะช่วยคิดเวรสมบัติกลับคืนให้ จึงซ่องสุมเกลี้ยกล่อมได้ผู้คนพอเป็นกำลังแล้ว ก็ยกทัพมายังเมืองสุลาลัย พวกขุนนางเก่าของเวชายันแลนางวันชายากลับไปเข้าเสียกับเจ้านายของตน อาว์เขยสู้ไม่ได้ก็พากันหนีไป พวกเสนาพฤฒามาตย์จึงพร้อมกันอัญเชิญเวชายันขึ้นครองราชสมบัติ แต่เวชายันขอถวายแก่หัสกัน ๆ และสุบันเยจึงอยู่ครองเมืองสุลาลัย

ฝ่ายข้างเมืองผลึก นางมณฑาถึงแก่กรรมลง สินสมุทรจึงมีสารไปถึงสุดสาครขอให้เชิญพระอภัย นางสุวรรณมาลี และนางละเวงไปในงานปลงศพ สุดสาครจึงจัดเรือกำปั่นให้พระอภัยไปเมืองผลึก แต่กำปั่นถูกลมพัดพาหลงไปเข้าอ่าวเกาะกัลบังหา นางเทพเทพิน นางนิลกัณฐีกับศรีพลำน้องชาย ซึ่งเป็นลูกเทวดาเจ้าเกาะแต่มารดาเป็นมนุษย์ออกมาว่ายน้ำเล่น พบพระอภัยเข้าก็มีความนับถือรักใคร่ จะขอติดตามไปอยู่เรียนวิชาความรู้ด้วย ครั้นพระอภัยยอมแล้วจึงช่วยกันเอาไม้กัลบังหาต่อเรือใหญ่ขึ้นอีกลำหนึ่งแล่นออกจากเกาะกัลบังหาบ่ายหน้ามายังเมืองผลึก

ฝ่ายสินสมุทรเห็นผู้ถือหนังสือไปเมืองลังกาช้าผิดปกติก็สงสัยจึงแต่งเรือเร็วไปสืบข่าว ได้ความว่าพระอภัยออกจากเมืองลังกามานานแล้ว แต่หามาถึงเมืองผลึกไม่ก็ตกใจ จึงจัดกำลังทัพเรือให้เที่ยวแยก

ย้ายไปตามในทิศต่าง ๆ จนถึงเมืองการะเวกและรมจักร ทางสุดสาคร ก็ให้แต่งเรือเร็วออกติดตามไปในทิศต่าง ๆ เหมือนกัน เรือเมืองลังกาและเมืองผลึกตามไปพบพระอภัย กำลังเรือจีนโจรสลัดล้อมไว้ จึงเข้าช่วยรบขับไล่พวกโจรแตกหนีไป แล้วเชิญพระอภัยมาถึงเมืองผลึก

ฝ่ายศรีสุวรรณหัสชัยและสุดสาคร เมื่อทราบว่าพระอภัยไปถึงเมืองผลึกแล้ว ต่างก็พากันมาช่วยงานศพนางมณฑาที่เมืองผลึกพร้อมกัน พระกฤษณา พระเทวัญและนางอัมพวันโอรสธิดาของศรีสุวรรณซึ่งเกิดกับนางศรีสุดา กับนางเทพเทพิน นางนิลกัณฐี ศรีพลำ เห็นกันเข้า ก็มีความรักใคร่กันเป็นคู่ ๆ

ฝ่ายพระมังคลาอยู่ที่เมืองกำพลเพ็ชร์ ได้ทราบว่าพระบิดามารดาออกบวชเป็นฤาษี สุดสาครกับนางเสาวคนธ์ครองเมืองลังกา กับได้ทราบว่าน้องและหลานหนีรอดพ้นอันตรายไปตั้งตนได้ก็มีความยินดี แต่สังฆราชบาดหลวงยังผูกความเจ็บแค้นอยู่เสมอ เมื่อเห็นพระมังคลามีกำลังมาก พอจะคิดคืนเอาเมืองลังกาได้ จึงเข้าไปยุยงว่านางละเวงทำให้ขายหน้าตา ไม่ปลูกฝังลูกหลานของตนไปยกย่องผู้อื่น ควรจะยกทัพไปปราบปรามคืนเอาเมืองลังกาจึงจะชอบ พระมังคลาเห็นชอบด้วย จึงให้ไปแจ้งแก่น้องและหลานชายว่าให้ช่วยกันยกทัพไปรบเมืองลังกา ส่วนตนก็เกณฑ์ทหารเมืองกำพลเพ็ชร์ยกไป

ส่วนวลายุดา วายุพัฒน์ และหัสกัน จึงปรึกษากับอาจารย์ของตน ๆ ว่าควรจะยกไปช่วยพระมังคลาหรือไม่ อาจารย์จึงค้านว่าไม่สมควรจะไปเข้าด้วยพระมังคลา ซึ่งถูกสังฆราชบาดหลวงผู้กอปด้วยความริษยายุยงต่าง ๆ แล้วและไปรบกับพ่อแม่ปู่ย่าตายายของตนเอง ควรตั้งตัวเป็นกลาง แต่จะไม่ยกไปก็จะเสียไมตรี ควรยกไปให้พบกับพระมังคลาแล้วห้ามปรามดู ถ้าไม่ฟังก็ควรจะรบกับพระมังคลาเอง ป้อง

กันเมืองลังกาไว้ วลายุดาวายุพัฒน์และหัสกันเห็นชอบด้วย จึงยกทัพเรือมายังเมืองลังกา มาถึงพร้อมกันก่อนหน้าพระมังคลา จึงแต่งสารให้คนถือเข้าไปให้นางรำภา นางยุพาผกาแลนางสุลาลีวันรับสารภาพผิด และจะขอช่วยป้องกันเมืองลังกาไว้ นางทั้งสามรับสารภาพสงสัยว่าจะเป็นอุบาย จึงสั่งให้เอาตัวทูตถือสารไปฆ่าเสีย แต่เมื่อเห็นพวกทูตแสดงความองอาจไม่หวาดกลัวคล้ายจะเป็นความจริงจึงสั่งให้งดการฆ่า เป็นแต่กักตัวไว้ แล้วให้เรือเร็วรีบไปแจ้งข่าวศึกแก่สุดสาครที่เมืองผลึก ศรีสุวรรณจึงให้สุดสาครนางเสาวคนธ์กับพระกฤษณารีบกลับไปรักษาเมืองลังกา

ฝ่ายพระมังคลาพอยกทัพมาถึงเมืองลังกา ก็ให้ยกเข้าตีทีเดียว วลายุดา วายุพัฒน์ หัสกันก็ยกทัพไปพร้อมกับพระมังคลา ทำเป็นทีจะรบแล้วยกกลับมาเสีย แล้วแต่งสารฉบับหนึ่งให้เรือเร็วลอบไปดักให้สุดสาคร ฝ่ายทางเมืองลังกานางรำภา นางยุพาผกาแลนางสุลาลีวันต่อสู้ป้องกันเป็นสามารถ พระมังคลาก็ไม่อาจหักเอาได้

ส่วนสุดสาครยกข้ามมาถึงเมืองลังกา ได้รับหนังสือของวลายุดา วายุพัฒน์ หัสกันในกลางทาง ในหนังสือนั้นมีความสำคัญข้อหนึ่ง คือเรื่องพระขรรค์วิเศษ วายุพัฒน์รับอาสาจะลักเอาให้ได้ พอขึ้นเมืองแล้ว สุดสาครพระกฤษณาและเสาวคนธ์ก็ยกออกรบกับพระมังคลา นางเสาวคนธ์คลอดบุตรในเวลาออกรบคนหนึ่งชื่อ นรินรัตน์ พระมังคลาจะหักเอาเมืองไม่ได้ก็เสียใจยิ่งนัก นางกฤษณาแม่เลี้ยงจึงเข้าไปเล้าโลมแล้วแต่งให้คนใช้ไปเกณฑ์กองทัพเมืองต่าง ๆ ที่เป็นเมืองขึ้นของเมืองกำพลเพชร์ และขอกำลังกองทัพเมืองที่เป็นสัมพันธมิตรกับท้าวรามเดช ให้มาช่วยตีเมืองลังกา สุดสาครได้ทราบความจึงแต่งเรือเร็วให้ไปแจ้งข่าวศึกแก่ศรีสุวรรณ ๆ สินสมุทรและหัสชัยก็ยกทัพไปเมือง

ลังกา พระอภัย นางสุวรรณมาลีนางละเวงก็พาพระเทวัญนางอัมพวัน นางเทพเทพิน นางนิลกัณฐี ศรีพลำ ซึ่งบวชหน้าไฟทั้ง ๕ คน ลงเรือกลับบังหากลับไปอยู่เขาสิงคุตร์ เมื่อ ๓ ทัพถึงเมืองลังกาแล้วก็ตระเตรียมออกรบกับพระมังคลา

ส่วนวายุพัฒน์ซึ่งรับอาสาไว้กับสุดสาคร ว่าจะลักเอาพระขรรค์วิเศษจากพระมังคลาให้ได้นั้น ก็พายักษ์ไปอยู่กับพระมังคลา แสร้งกล่าวโทษวลายุดากับหัสกันว่าเอาใจออกห่าง จนพระมังคลาเชื่อถือ พอได้โอกาสจึงให้ยักษ์เข้าแย่งพระขรรค์จากพระมังคลาได้ พระมังคลาตามไปอ้อนวอนขอพระขรรค์คืน วายุพัฒน์จึงว่าถ้าเลิกทัพกลับไปและไม่คิดจะรบกับเมืองลังกาอีกต่อไปแล้ว จะให้พระขรรค์คืน พระมังคลาโกรธให้ทหารเข้าล้อมจับ จึงเกิดรบกันขึ้น วายุพัฒน์ขี่ยักษ์รบถอยไปลงเรือของตนได้ พระมังคลาให้ยกทัพเรือตามตีต่อไป วลายุดากับหัสกันทราบเหตุก็มาช่วยวายุพัฒน์รบกันเรือพระมังคลาไว้ ศรีสุวรรณเห็นโอกาสดีก็ให้กองทัพระดมตีอีกฝ่ายหนึ่ง กองทัพพระมังคลาเหลือกำลังจะต้านทานก็แตกถอยกลับไป วลายุดา วายุพัฒน์และหัสกันจึงพร้อมกันเข้าไปหาศรีสุวรรณ สินสมุทรสุดสาครขอขมาโทษ แล้วศรีสุวรรณจึงพาไปเฝ้าพระอภัยณเขาสิงคุตร์

ฝ่ายพระมังคลาล่าทัพไปตั้งอยู่ทางทิศใต้เมืองลังกา คอยรับทัพประเทศราชและสัมพันธมิตรที่จะยกมาช่วย พอทัพเหล่านั้นยกมาถึงพร้อมกัน พระมังคลาก็ยกกลับมาตั้งประชิดเมืองลังกาอีก ศรีสุวรรณก็ยกกองทัพออกต่อสู้เป็นสามารถ จนทัพประเทศราชต้องล่าถอยและรู้ความว่านางกฤษณาได้ผัวหนุ่มหลงใหล ขอทัพมาช่วยพระมังคลาทำศึกกับวงศ์วาร ต่างก็โกรธยกทัพกลับไปหมด พระมังคลาหักเอาเมืองลังกาไม่ได้สมประสงค์ ก็คิดจะกลับไปยังเมืองกำพลเพ็ชร์ แต่

นางกฤษณาค้านว่าบ้านเมืองที่เคยอยู่ในอำนาจรู้ว่าพระธรรค์วิเศษตกไปอยู่กับศัตรูเสียแล้ว คงจะกระด้างกระเดื่องจะกลับเป็นศัตรูขึ้น ควรจะหลบไปทางอื่นคอยฟังข่าวคราวเสียก่อน จึงตกลงถ่าทัพไปทางทิศหรดี นางกฤษณาไปคลอดโอรสแฝดตามทาง ๓ คน ชื่อเทวสินธุ์คน ๑ เทพจินดาคน ๒ ราเมศร์คน ๓ แล้วนางกฤษณาโจนน้ำตาย พระมังคลาจึงพาลูกทั้ง ๓ คนไปถึงเกาะกาหวีเป็นเมืองโบราณผู้คนไม่มี ผีห่ากินเสียหมด เหลือแต่ตึกกว้านบ้านเรือนและปราสาทราชวัง พระมังคลาก็ขึ้นอาศัยอยู่ที่เกาะนั้น

พอทัพที่พลัดกับพระมังคลากลับไปถึงเมืองกำพลเพ็ชร์ พวกเสนาที่รักษาเมืองจึงจัดเรือออกตามไปทางทิศหรดี ไปถึงเมืองลำบั้นหนา ท้าวรายาเจ้าเมืองรับรองช่วยเหลือ จัดกำปั่นให้แยกย้ายกันออกติดตามไปในทิศต่าง ๆ พวกเมืองกำพลเพ็ชร์ไปได้ข่าวพระมังคลาจากพราหมณ์ผู้เฒ่าคน ๑ ที่เกาะถนนนาคิน จึงติดตามต่อไปจนถึงเกาะกาหวี ทราบว่านางกฤษณาตายเสียแล้ว จึงเชิญพระมังคลากลับไปครองเมืองกำพลเพ็ชร์ พระมังคลาจึงให้กุมารทั้ง ๓ องค์อยู่ครองเมืองกาหวี แล้วพาสังฆราชบาดหลวงลงเรือมากับพวกเมืองกำพลเพ็ชร์ มาถึงเมืองลำบั้นหนาจึงขึ้นไปเฝ้าท้าวรายา ๆ มีความสงสารจึงเชิญให้พระมังคลาพักอยู่ที่นั่นก่อน พระมังคลาก็พักอยู่ในเมืองลำบั้นหนา ได้ลอบลักรักใคร่กับนางดวงแขธิดาท้าวรายา แต่ท้าวรายายังหาทราบความไม่

ทางเมืองลังกา พระอภัยกับศรีสุวรรณก็จัดการอภิเศกพระกฤษณากับนางเทพเทพิน แล้วส่งให้ไปอยู่เมืองรมจักร ส่วนวลายุดาวายุพัฒน์และหัสกันครั้นเสร็จการศึกแล้วจึงลากลับไปยังเมืองของตน ๆ

ฝ่ายพระมังคลาลอบลักทำชู้กับธิดาท้าวรายาอยู่เนือง ๆ จนนาง

ดวงแขมีครรภ์ขึ้น ท้าววรายาทราบความก็เลยจัดการอภิเศกให้เป็นอุปราช นางดวงแขมีธิดาคน ๑ ชื่อระเด่นกินเรศ ต่อมาสังฆราชบาดหลวงกับพระมังคลาคิดจะไปแก้แค้นเมืองลังกาอีก จึงขอกองทัพเรือท้าววรายายกออกจากเมืองลำบั้นหนาไปยังเมืองกำพลเพ็ชร์ เกณฑ์คนเมืองกำพลเพ็ชร์เข้าสมทบแล้วยกทัพจู่ไปยึดเมืองใหม่ได้ ศรีสุวรรณสินสมุทร สุดสาครก็ช่วยกันระดมตีทัพพระมังคลาแตกกลับไป

ครั้งนั้นมีโจรสุหรั่งคน ๑ ชื่อมะหุดมีอำนาจมาก เที่ยวปล้นเรือพวกลูกค้าวาณิชอยู่ในทะเลและตามเกาะเล็กเกาะน้อย ภายหลังเกิดขัดสนสะเบียงอาหารขึ้นจึงยกทัพมาตีด่านปากน้ำเมืองรมจักร พระกฤษณายกทัพออกไปรบเกือบจะเสียที แต่พราหมณ์โมรา สานนและวิเชียรยกมาช่วยทันจึงช่วยป้องกันไว้ได้ แต่ยังตั้งรบติดพันกันอยู่

ฝ่ายศรีสุวรรณเมื่อศึกเมืองลังกาสงบแล้ว จึงทูลลาพระอภัยจะกลับเมืองรมจักร พระอภัยจึงให้นางนิลกัณฐีและศรีพลำมาด้วย มาถึงปากน้ำเมืองรมจักรในเวลากลางคืน พบทัพเรือโจรสุหรั่งกำลังรบติดพันอยู่กับทางในเมือง จึงสั่งให้กองทัพเรือตีขนาบเข้าไป พวกโจรสุหรั่งเห็นเหลือกำลังจะสู้ไม่ได้ก็ยอมสวามิภักดิ์ ศรีสุวรรณจึงอภิเศกพระเทวัญกับนางนิลกัณฐี และศรีพลำกับนางอัมพวันให้ปกครองกันตามประเพณี

ฝ่ายพระมังคลากับสังฆราชบาดหลวง เมื่อแตกทัพจะกลับไปเมืองกำพลเพ็ชร์ แต่ถูกคลื่นลมจัดพัดหลงทางไปถึงเกาะกาวิน เทวดาผู้รักษาเกาะชี้ทางให้ไปทางทิศทักษิณ พระมังคลาก็แล่นเรือต่อไปจนถึงเมืองโรมวิสัย สังฆราชบาดหลวงจึงไปขอเรียนวิชาผูกภาพยนตร์กับอาจารย์พรหมพักตร์ ๆ ชี้แจงให้ไปขออนุญาตจากเจ้าเมืองเสียก่อนจึงจะสอนให้ได้ พระมังคลากับสังฆราชบาดหลวงจึงไปเฝ้าท้าววาหุโลม

พรรณนาถึงเรื่องศาสนา ท้าววาหุโดมมีความเลื่อมใสให้อนุญาตและขอเรียนศาสนาด้วย ครั้นสังฆราชบาดหลวงเรียนวิชาผูกภาพยนตร์สำเร็จแล้วจึงลาท้าววาหุโดมแล่นเรือไปในมหาสมุทร ไปถึงเมืองโรมพัฒน์ จึงขออนุญาตสร้างที่พักสอนศาสนาอยู่ที่เมืองด่าน มีผู้คนรักใคร่นับถือมาก จนท้าวโกสัยเจ้าเมืองสงสัยว่าจะก่อการจลาจลคิดจะปราบปรามเสียก่อน แต่สังฆราชบาดหลวงรู้เท่า จึงผูกภาพยนตร์ยักษ์ทำทีเป็นทูตสวรรค์ให้ไปสู่ท้าวโกสัยในเวลากลางคืน ให้ไปอ่อนน้อมต่อพระมังคลา ท้าวโกสัยมีความกลัวจึงออกไปเฝ้าพระมังคลา ยอมสามิภักดิ์และยอมยกนางบุษบงธิดาให้พระมังคลา ๆ หลงนางบุษบงอยู่ในเมืองนั้นมิได้คิดจะทำศึก สังฆราชบาดหลวงจึงไปต่อว่าต่าง ๆ ให้รีบไปแก้แค้นเมืองลังกา พระมังคลาอดรนทนไม่ได้ก็ให้ท้าวโกสัยเกณฑ์ทัพเมืองโรมพัฒน์ยกตรงมาเมืองลังกา และพานางบุษบงมาด้วย มาพบผีเสื้อชื่อกาลวาตในกลางทางเกิดรบกันขึ้น พระมังคลาเอาศรราราหูฟาดถูกผีเสื้อจมหายไปในท้องสมุทร แล้วพระมังคลายกมาถึงเมืองใหม่ ให้เข้าระดมตีได้เมืองใหม่ แล้วสังฆราชบาดหลวงก็จัดการผูกภาพยนตร์ขึ้นเป็นอันมาก ตั้งมั่นอยู่ที่เมืองใหม่นั้น

ฝ่ายสุดสาครเห็นกำลังข้าศึกแข็งแรง จึงมีหนังสือให้เรือเร็วรีบไปให้ศรีสุวรรณ สินสมุทร หัสชัย วลายุดา วายุพัฒน์ หัสกัน ให้รีบยกมาช่วย แล้วให้วาโหมเป็นทัพหน้ารีบยกไปตีเมืองใหม่ ได้รบกันเป็นสามารถ สุดสาครสังเกตเห็นพลรบของพระมังคลาเข้มแข็งผิดมนุษย์ สงสัยว่าจะเป็นด้วยเวทมนต์ จึงให้ขุนพลคน ๑ สกดเข้าไปดูรู้ว่าเป็น ภาพยนตร์ แล้ว จึงให้ คนเร็วรีบ ไปตาม อาจารย์ จักราศิษย์ ทิศาปาโมกข์โลกเชษฐ์มาช่วยแก้ พระมังคลารู้ว่ามีคนดีมาแก้วิชาภาพยนตร์ได้ ก็แค้นเคืองยิ่งนัก จึงให้ระดมพลเข้ารบเป็นสามารถ ทัพทางลังกา

ก็ต้านทานสู้รบไว้อย่างแข็งแรง ยังไม่แพ้ชะนะกัน

ฝ่ายเทวสินธุ์โอรสพระมังคลาซึ่งครอบครองเกาะกาหวื่อยู่นั้น ตั้งแต่พระมังคลาจากมาแล้วหลายปี มิได้รับข่าวคราวประการใดก็มีความวิตก จึงชวนเทพจินดาและราเมศร์อนุชาทั้ง ๒ ยกทัพเรือออกจากเมืองกาหวื่มาแวะที่เมืองลำบั้นหนา ท้าวรายาทราบว่าเป็นโอรสพระมังคลามาเที่ยวตามหาบิดา จึงเตรียมทัพเรือยกออกจากเมืองลำบั้นหนามากับพระเทวสินธุ์ มาถึงเมืองกำพลเพ็ชร์ได้ความว่าพระมังคลากับสังฆราชบาดหลวงยกไปเมืองลังกา หลายปีแล้วไม่ได้ข่าวคราวประการใด ให้เรือไปตามก็ยังไม่ได้ความ ท้าวรายากับโอรสพระมังคลาทั้ง ๓ จึงยกออกจากเมืองกำพลเพ็ชร์ มาพบปีศาจเจ้าละมาน ๆ ให้แก้ววิเศษแก่พระเทวสินธุ์ทั้ง ๓ มาถึงเมืองลังกากำลังกองทัพศรีสุวรรณ สินสมุทร หัสชัย วลายุดา วายุพัฒน์ หัสกัน ซึ่งยกมาช่วยสุดสาครเป็นทัพกระหนาบตีทัพพระมังคลาแตกยับเยิน ร่นถอยออกจากเมืองใหม่ไปอยู่ริมทะเล พระเทวสินธุ์จึงรับพระมังคลาลงเรือ ครั้นรวบรวมได้พร้อมแล้ว ท้าวโกสัยจึงมีหนังสือไปถึงเมืองขึ้นและมิตรสหายให้ยกมาช่วย แต่ถูกศรีสุวรรณตีแตกต้องถอยไปอีก ศรีสุวรรณให้เก็บเครื่องศัสตราอาวุธและเสื้อผ้าส่งคืนไปให้พระมังคลา กับมีหนังสือไปถึงว่าไม่ควรจะมารบเคี่ยวสู้รบกันเอง ขอให้เข้าไปสารภาพผิดต่อพระอภัยผู้เป็นบิดาเสีย จะคืนเมืองลังกาให้ สังฆราชบาดหลวงเห็นว่าเป็นอุบาย แต่ท้าวรายาเห็นว่าเป็นความจริง สังฆราชบาดหลวงโกรธให้พระมังคลาไล่ท้าวรายาเสีย ท้าวรายาได้รับความอัปรยศจึงลาพระมังคลากลับมาเรือพร้อมด้วยเทวสินธุ์ เทพจินดาและราเมศร์ พอท้าวรายาไปแล้วสังฆราชบาดหลวงจึงตั้งพิธีทำหุ่นภาพยนตร์เตรียมจะไปตีเมืองใหม่อีก แต่มนต์เสื่อมทำไม่เป็น สังฆราชบาดหลวงโทษว่าเพราะนางบุษบงมาอยู่ด้วยจึง

ทำให้วิชาเสื่อม ให้พระมังคลาได้นางเสีย พระมังคลาพานางไปส่งไว้ที่เรือริมเกาะแห่งหนึ่ง แล้วกลับมาหาสังฆราชบาดหลวง พอตกกลางคืนก็หนีไปอยู่เสียกับนางบุษบง สังฆราชบาดหลวงทราบว่าพระมังคลาหนีก็โกรธ จึงยกไปตีเมืองใหม่ ให้ท้าวโกสัยกับเมืองขึ้นเป็นทัพหนุนยกเข้าตีทางเรือ ศรีสุวรรณและสุดสาครเห็นข้าศึกยกกลับมา ก็ยกออกรบเป็นสามารถ สังฆราชบาดหลวงใช้ไฟกรดและควันพิษเป่าเข้าไปถูกสินสมุทรกับวายุพัฒน์สลบ ปีศาจนางผีเสื้อมาบอกยาแก้ให้ แล้วบาดหลวงทำยาเบื่อขึ้นไปโรยทางเหนือน้ำ ปีศาจนางผีเสื้อก็มาบอกมิให้ใช้น้ำในแม่น้ำและลำคลอง แต่สังฆราชบาดหลวงพยายามทำเล่ห์กลต่าง ๆ อยู่หลายคราวก็ยังไม่สำเร็จ จึงตั้งขับเคี่ยวกันอยู่

ฝ่ายพระอภัยรักษาพรตอยู่ณเขาสิงคุตร์หลายปี ไม่เห็นมีใครไปเยี่ยม จึงชวนนางสุวรรณมาลี นางละเวงเข้าไปเยี่ยม พบน้องชายและลูกหลานทำสงครามกันอยู่ จึงขอร้องต่อสังฆราชบาดหลวงให้เลิกแล้วต่อกัน จะแบ่งเมืองลังกาให้อยู่คนละครึ่ง สังฆราชบาดหลวงกลับบริภาษพระอภัยต่าง ๆ และให้ยกระดมเข้าตีอีก สินสมุทรจึงเป่าปี่ขึ้น สังฆราช บาดหลวง เห็นจะไม่ เป็นการ ก็รีบยก กองทัพ หนีลงเรือ กับท้าวโกสัย หนีไปทางท้ายเกาะเมืองลังกา พบเรือทราบว่าเป็นพวกพระมังคลา จึงสั่งให้ตามไปจับให้ได้ พระมังคลาทราบว่าสังฆราชบาดหลวงตามมาจะจับ ก็รีบหนีไปยังเมืองกำพลเพ็ชร์ พอถึงปากอ่าวก็พบกับท้าวรายาและโอรสทั้ง ๓ จึงพร้อมกันเข้าไปอยู่ในเมืองกำพลเพ็ชร์

ฝ่ายทางเมืองลังกา เมื่อสังฆราชบาดหลวงหนีไปแล้ว สุดสาครศรีสุวรรณ หัสชัย สินสมุทร วลายุดา วายุพัฒน์และหัสกันก็กลับไปยังเมืองของตน ๆ หัสกันพอกลับไปถึงเมืองก็ได้อภิเศกกับนางจันสุดา พระอภัยกับนางสุวรรณมาลี นางละเวง ก็กลับไปยังเขาสิงคุตร์

คืน วัน หนึ่ง พระ อภัย ระลึกถึง พระโยคี และ นางเงือกที่ เกาะ แก้วพิสดาร จึงเข้าฌานเหาะไปเยี่ยมอาจารย์และสั่งสอนนางเงือกให้รักษาศีล ๕ ประการ แล้วกลับมายังเขาสิงคุตร์

ส่วนสังฆราชบาดหลวงกับท้าวโกสัยตามพระมังคลาไปทางเมืองกำพลเพ็ชร์ ไปถึงเมืองปตาหวี ท้าวกุลาเจ้าเมืองรับรองให้อยู่ในเมือง ยอมตัวเป็นศิษย์ยกเมืองส่วยให้เป็นอันมาก สังฆราชบาดหลวงจึงจัดเรือให้ไปสืบข่าวพระมังคลา พวกสืบข่าวไปถึงเมืองกำพลเพ็ชร์ รู้ว่าพระมังคลากลับมาแล้วจึงเข้าไปแจ้งความว่าสังฆราชบาดหลวงไปได้กำลังเป็นใหญ่เป็นโตอยู่ในเมืองปตาหวี ให้พระมังคลาไปหา ถ้าไม่ไปจะยกทัพมาจับ พระมังคลาก็ตอบท้าทายต่าง ๆ สั่งให้กลับไปบอกสังฆราชบาดหลวง ๆ ได้ทราบดังนั้นก็โกรธ จึงเข้าไปหาท้าวกุลาเอารูปนางบุษบงให้ดู แล้วบอกว่าเป็นน้องสาวพระมังคลา ท้าวกุลาได้เห็นรูปนางบุษบงก็หลงใหล จึงให้ยกทัพไปยังเมืองกำพลเพ็ชร์ พอถึงเมืองด่านก็ให้รอทัพไว้ เข้าไปในเมืองแต่โดยลำพังกับสังฆราชบาดหลวงก่อน

พระมังคลาได้ทราบจึงชวนนางบุษบงออกมาต้อนรับสังฆราชบาดหลวงและท้าวกุลา สังฆราชบาดหลวงกระซิบท้าวกุลาให้ดูนางบุษบง ท้าวกุลาพอได้เห็นตัวนางบุษบงก็ยิ่งมีความรักใคร่ยิ่งขึ้น ถึงกับเตือนสังฆราชบาดหลวงให้ขอให้ สังฆราชบาดหลวงแกล้งผัดต่อไว้ ฝ่ายท้าวโกสัยรู้อุบายของสังฆราชบาดหลวง มีความเกลียดชังและเบื่อหน่าย จึงหนีเข้าไปหาพระมังคลาบอกเรื่องราวที่สังฆราชบาดหลวงคิดไว้ให้ทราบทุกประการ พระมังคลาจึงให้พราหมณ์สุทัศเตรียมพลไว้เพื่อต่อสู้ สังฆราชบาดหลวงรู้ว่าท้าวโกสัยหนีไปอยู่กับพระมังคลาก็ยิ่งโกรธมากขึ้น จึงไปหาพระมังคลาอีกครั้งหนึ่ง และขอให้พระมังคลา

NATIONAL LIBRARY

ยกนางบุษบงให้แก่ท้าวกุลา จะได้เอาไว้ใช้เป็นกำลังไปทำศึกกับเมืองลังกา พระมังคลาขอผัด ๗ วัน ครั้นสังฆราชบาดหลวงไปแล้วพระมังคลาก็ให้ทหารขึ้นประจำหน้าที่ไว้พร้อม ครั้นครบกำหนด ๗ วัน สังฆราชบาดหลวงไม่ได้รับตอบ จึงบอกท้าวกุลาว่าพระมังคลาไม่ยอมให้น้องสาว จะต้องรบแย่งเอาให้จงได้ ท้าวกุลาเห็นชอบด้วยจึงให้ระดมพลเข้าตีเมืองกำพลเพ็ชร์ ฝ่ายทางในเมืองก็ต่อสู้ป้องกันเป็นสามารถ สังฆราชบาดหลวงยึดเมืองด่านได้ก็ตั้งมั่นอยู่ในเมืองนั้น

พระมังคลาเห็นข้าศึกมีกำลังมาก จึงมีหนังสือไปถึงศรีสุวรรณสินสมุทรและสุดสาคร รับสารภาพผิดและขอให้ยกทัพมาช่วย ศรีสุวรรณพระกฤษณา ศรีพลำ สินสมุทรและสุดสาครก็รีบยกกองทัพมาช่วย พระมังคลาก็ระดมเข้ารบทางบก ทัพพวกศรีสุวรรณก็เข้ารบทางน้ำ สังฆราชบาดหลวงกับท้าวกุลาต้านทานไม่ได้ก็แตกไปจากเมืองด่าน เรือไปตกลงในน้ำวน พราหมณ์ดาวุฒิผู้วิเศษมาช่วยขึ้นไว้ได้ สังฆราชบาดหลวงกับท้าวกุลาหนีไปจนถึงเมืองกาศึก ท้าวสินชัยเจ้าเมืองรับรองอย่างดีและขอเป็นศิษย์สังฆราชบาดหลวง ๆ จึงได้พักอยู่ในเมืองกาศึกกับท้าวสินชัยนั้น

ครั้นสังฆราชบาดหลวงและท้าวสินชัยแตกหนีไปแล้ว พระมังคลาจึงไปเฝ้าศรีสุวรรณ สินสมุทรและสุดสาคร เชิญให้เข้าไปพักในเมือง ครั้นได้จัดการบ้านเมืองเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระมังคลาพร้อมด้วยกองทัพฝ่ายศรีสุวรรณก็ยกออกจากเมืองกำพลเพ็ชร จะไปเฝ้าพระอภัยที่เมืองลังกา แต่เรือถูกคลื่นลมจัดพัดเข้าไปในอ่าวเมืองของวายุพัฒน์ ๆ รู้ว่าพระมังคลากลับตัวได้แล้ว จึงคืนพระขรรค์วิเศษให้ พระมังคลากับพวกศรีสุวรรณก็แล่นเรือไปยังเมืองลังกา ไปเฝ้าพระอภัยทูลขอโทษแล้วต่างก็ลากลับไปยังบ้านเมืองของตน ๆ

ฝ่ายพระมังคลากลับไปถึงเมืองกำพลเพ็ชรแล้ว พอท้าวรายาให้มาเชิญไปทำการโสกันต์ระเด่นกินเรศบุตรีที่เมืองลำบันหนา พระมังคลาไปจัดการโสกันต์แล้วพานางดวงแขมาอยู่เมืองกำพลเพ็ชร

ฝ่ายท้าวกุลาซึ่งพักอยู่ในเมืองกาศักกับสังฆราชบาดหลวงนั้น ไปเห็นนางดวงประไพธิดาของท้าวสินชัยก็มีความรักใคร่ จึงอ้อนวอนสังฆราชบาดหลวงให้ช่วยจัดการขอให้ ท้าวสินชัยก็ยินยอม ท้าวกุลาจึงได้อภิเศกกับนางดวงประไพ แล้วพากลับไปอยู่เมืองปตาหวี แต่สังฆราชบาดหลวงยังพักอยู่ในเมืองกาศัก เพื่อสอนวิชาให้ท้าวสินชัย

ทางเมืองลังกา วันหนึ่งสุดสาครฝันเห็นนางมัจฉาผู้เป็นมารดาที่เกาะแก้วพิสดาร ตื่นขึ้นมีความวิตกและคิดถึงเป็นอันมาก จึงเรียกม้ามังกรมาแล้วขึ้นขี่ไปยังเกาะแก้วพิสดาร เมื่อได้เยี่ยมพระโยคีและมารดาแล้วก็ลากลับ มาแวะเยี่ยมท้าวสุริโยทัยและพระกฤษณา แล้วกลับมายังเมืองลังกาไปเฝ้าพระอภัยณเขาสิงคุตร์ เล่าความที่ได้ไปเยี่ยมมารดาและพระโยคีให้พระอภัยฟัง

ฝ่ายทางเมืองรัตนาตั้งแต่ท้าวสุทัศน์ทิวงคตแล้ว ว่างเว้นกษัตริย์ผู้ปกครองมาช้านาน พวกเสนาจึงพากันไปเฝ้าศรีสุวรรณที่เมืองรมจักรทูลขอให้ตั้งใครไปปกครอง ศรีสุวรรณจึงไปเฝ้าพระอภัยที่เมืองลังกาพระอภัยอนุญาตให้แล้วแต่ศรีสุวรรณ ๆ จึงให้มีสารไปเชิญพระมังคลาวลายุดา วายุพัฒน์และหัสกันมาปรึกษา ก็ไม่มีใครเต็มใจจะไปครองเมืองรัตนา ศรีสุวรรณจึงปรึกษาจะให้นรินรัตน์ลูกสุดสาครที่เกิดกับนางเสาวคนธ์ไปปกครอง เมื่อเห็นชอบพร้อมกันแล้วจึงทูลพระอภัย ๆ ก็เห็นชอบด้วย ศรีสุวรรณจึงมีสารไปถึงสินสมุทรหัสชัยและวาโหมให้มาช่วยงานอภิเศกนรินรัตน์ เมื่อวงศ์คณาญาติมาพร้อมกันแล้ว พระอภัยก็ให้เตรียมการไปเมืองรัตนา ครั้นจัดการอภิเศกนรินรัตน์ครอง

เมืองรัตนาเสร็จแล้ว ต่างก็กลับไปยังบ้านเมืองของตน ๆ พระอภัยก็กลับไปอยู่ณเขาสิงคุตร์

ต่อมาวินรัตน์ตั้งอาจารย์พรหมเมศไว้ในที่เป็นปุโรหิต และมีหนังสือไปถึงพระมังคลาขอราเมศร์มาเป็นอุปราช พระมังคลาจึงแจ้งความไปให้สุดสาครทราบ สุดสาครเห็นชอบด้วยจึงจัดการอภิเศกราเมศร์ให้เป็นอุปราชเมืองรัตนา

ครั้งนั้นยังมีกษัตริย์องค์หนึ่งทรงนามว่า ท้าวกัมพลรัตน์ ครองเมืองเหมรา มีมเหษีชื่อว่าบุบผา มีธิดาองค์หนึ่งชื่อว่าเกศพัฒน์ ท้าวกัมพลรัตน์รักใคร่สงวนธิดาเป็นอย่างยิ่ง เจ้าเมืองต่างประเทศพากันมาสู่ขอก็ไม่ยอมยกให้ จึงเป็นเหตุให้เกิดศึกคือท้าวสเกศ เมืองโรมพัฒน์ ท้าวอำไพ เมืองสาโรช ท้าวไกรจักร เมืองสาลี ท้าวไพรชน เมืองอุบลธานี ท้าวหัสดิน เมืองอัสดางค์ ท้าวจักรวัติ เมืองลัชวี ท้าวไชยเสน เมืองเนาวรัตน์ รวม ๗ นครยกทัพมาล้อมเมืองเหมรา ท้าวกัมพลรัตน์ต้องทำศึกขับเคี่ยวกับเจ้าเมืองทั้ง ๗ พระนคร

ฝ่ายนรินรัตน์ ราเมศร์ และอาจารย์พรหมเมศได้ทราบว่า ๗ นครยกทัพไปล้อมเมืองเหมรา ก็ยกทัพไปช่วยท้าวกัมพลรัตน์ พอถึงก็ให้โจมตีทัพทั้ง ๗ นครแตกกระจัดพลัดพรายไปหมด ท้าวกัมพลรัตน์มีความพอใจนรินรัตน์ที่มาช่วยรบกู้บ้านเมืองไว้ได้ คิดจะยกธิดาให้ จึงมีหนังสือไปถึงพระอภัยและวงศ์ญาติให้มาช่วยงาน พระอภัยกับวงศ์ญาติก็มีความยินดี จึงพร้อมกันไปช่วยจัดการที่เมืองเหมรา เสร็จแล้วก็กลับไปยังบ้านเมืองของตน ๆ ส่วนท้าวกัมพลรัตน์คิดจะใคร่ตอบแทนบุญคุณของราเมศร์ และอยากจะได้ไว้เป็นญาติด้วย จึงได้จัดการขอนางประภาธิดาท้าวไกนุสินเจ้าเมืองสารันซึ่งเป็นญาติให้ราเมศร์ แล้วนรินรัตน์กับราเมศร์ก็ลาท้าวไกนุสินและท้าวกัมพลรัตน์ไปอยู่ณเมืองรัตนา

ครั้งนั้นยังมีกษัตริย์องค์หนึ่งทรงนามเจตรัตน์ เป็นเชื้อพราหมณ์ครองนครวายุภักษ์ มเหสีทรงนามว่าอุทุมพร มีโอรสองค์หนึ่งทรงนามภัทวงศ์ เมื่อภัทวงศ์อายุได้ ๑๕ ปีท้าวเจตรัตน์คิดจะให้โอรสครองราชสมบัติ แต่ตามประเพณีของเมืองนี้จะต้องให้พระโอรสไปไหว้พระอิศวรที่เมืองรามราชเสียก่อน แล้วจึงจะครองราชย์ได้ ภัทวงศ์จึงต้องไปยังเมืองรามราช ครั้นได้ทำการบวงสรวงเสร็จแล้วก็เดินทางกลับมา เรือถูกคลื่นลมจัดพัดพาเข้าไปในอ่าวเมืองลังกา ภัทวงศ์จึงให้แวะเข้าไปซื้อสะเบียงอาหาร สุดสาครได้ทราบจึงให้จัดข้าวปลาอาหารและเสื้อผ้าไปประทานให้ มิต้องให้ซื้อหา ภัทวงศ์มีความยินดีจึงขึ้นไปเฝ้าสุดสาคร สุดสาครก็รับรองให้พักอยู่ในเมืองลังกา วันหนึ่งสุดสาครพาภัทวงศ์ไปชมเพชรรัตน์ที่ท้ายเกาะเมืองลังกา พร้อมทั้งนางเสาวคนธ์และนางสุมาลัยธิดาซึ่งเกิดกับนางสุลาลีวัน ภัทวงศ์เห็นนางสุมาลัยก็มีความรักใคร่ ภัทวงศ์พักอยู่ในเมืองลังกา ๕ วันก็ลากลับ สุดสาครก็ให้จัดเรือไปส่งพร้อมด้วยเครื่องบรรณาการที่จะถวายท้าวเจตรัตน์เป็นอันมาก เมื่อภัทวงศ์มาถึงเมืองวายุภักษ์แล้วก็เล่าเรื่องที่ตนได้พลัดเข้าไปในอ่าวเมืองลังกา สุดสาครได้เอื้อเฟื้อต่าง ๆ ที่สุดจนได้ไปเห็นนางสุมาลัย ขอให้ท้าวเจตรัตน์ไปขอให้ ท้าวเจตรัตน์จึงให้เตรียมเรือพาภัทวงศ์ไปเฝ้าสุดสาครขอธิดาตามประเพณี สุดสาครจึงพาท้าวเจตรัตน์และภัทวงศ์ไปเฝ้าพระอภัย ทูลถึงเรื่องที่ท้าวเจตรัตน์ต้องประสงค์จะเป็นเกี่ยวดองพระอภัยเห็นชอบด้วย สุดสาครจึงให้เชิญบรรดาเมืองที่เป็นญาติและเกี่ยวดองมาประชุมกันจัดการอภิเศกภัทวงศ์กับนางสุมาลัยณเมืองลังกา ครั้นเสร็จการอภิเศกแล้ว ต่างก็กลับไปยังเมืองของตน ๆ แต่ท้าวเจตรัตน์กับภัทวงศ์ยังอยู่ที่เมืองลังกา

ฝ่ายสังฆราชบาดหลวงยังมีความเคียดแค้นเมืองลังกาอยู่ไม่รู้หาย

จึงใช้ศิษย์คนหนึ่งชื่อกาวิคมาทวงเมืองลังกาคืน สุดสาครท้าทายให้ยกมารบ สังฆราชบาดหลวงโกรธจึงเตรียมทัพยกมาจะตีเมืองลังกา เวลานั้นท้าวเจตรัตน์ยังอยู่ที่เมืองลังกา พอทราบว่าเมืองลังกาจะต้องเกิดศึกจึงกลับไปเมืองวายุภักษ์ พาพราหมณ์ ๔ คนผู้เป็นอาจารย์มาช่วยคิดการสงคราม พราหมณ์ ๔ คนจึงตั้งพิธีเสกน้ำรอบเกาะลังกาให้แข็งลุกเป็นไฟออกไปข้างละ ๑๐ โยชน์ สังฆราชบาดหลวงยกทัพมาจวนจะถึงเมืองลังกา เห็นน้ำแข็ง จึงหาวิธีแก้ต่าง ๆ แต่น้ำไม่ละลาย สังฆราชบาดหลวงหมดความคิดก็ยกทัพกลับไป ท้าวเจตรัตน์กับภัทวงศ์ก็ลาสุดสาครกลับไปยังเมืองวายุภักษ์ ตั้งภัทวงศ์ไว้ในที่อุปราช

ส่วนนางมัจฉาตั้งแต่พระอภัยไปสอนให้รักษาศีล ๕ ก็อุตส่าห์รักษาอย่างเคร่งครัดมิได้ด่างพร้อย และอุตส่าห์ขึ้นมาฟังคำสั่งสอนพระโยคีอยู่เสมอ จนร้อนถึงพระอินทร์ลงมาตัดหางให้ นางมัจฉาก็ได้อัตตภาพเป็นมนุษย์ พระโยคีจึงไปบอกให้สุดสาครทราบ สุดสาครก็จัดเรือไปรับนางมัจฉาเข้ามาเมืองลังกา พระอภัยได้ทราบความจึงพานางสุวรรณมาลีและนางละเวงมาเยี่ยม นางมัจฉาจะขอบวชเป็นชีบ้าง แต่พระอภัยไม่ยอมให้บวช โดยอ้างว่ากำเนิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานบวชไม่ได้ สุดสาครคิดจะใคร่ฉลองมารดา จึงบอกไปยังท้าวเจตรัตน์ ภัทวงศ์และอิตาทั้งนรินรัตน์เมืองรัตนา ขอให้มาช่วยงานด้วย ครั้นมาพร้อมกันแล้ว สุดสาครก็ทำการฉลองนางมัจฉาผู้เป็นมารดา และทั้งสถาปนานามใหม่ว่าจันทวดีพันปีหลวง ครั้นเสร็จการฉลองแล้ว พระอภัย นางสุวรรณมาลีและนางละเวง ก็กลับไปยังเขาสิงคุตร์ ท้าวเจตรัตน์ภัทวงศ์และนรินรัตน์ก็กลับไปยังบ้านเมืองของตน ๆ

สิ้นเรื่องพระอภัยมณีเท่านี้

หอสมุดดำรงราชานุภาพ กรมศิลปากร

พิมพ์ที่
โรงพิมพ์อักษรโสภณ
เชิงสะพานเสาชิงช้า ถนนบำรุงเมือง พระนคร
นายเล่งแซ แซ่เดียว ผู้พิมพ์โฆษณา
พ.ศ. ๒๔๘๓

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY